J. Krishnamurti

İlk ve Son Özgürlük

Önsöz: Aldous Huxley

Krishnamurti Kitaplığı - 4

OMEGA

Jiddu Krishnamurti (12 Mayıs 1895 - 17 Şubat 1986)

Hindistan'ın Madanapalle kentinde doğdu. 1909 yılında C. W. Leadbeater tarafından keşfedildi. 13 yaşındayken Theosophical Society tarafından "dünya öğretmeni" seçildi. Konuşmaları ve yazıları herhangi bir dinle bağlantılı değildi. Kendisine mesihlik yakıştırılmış olmasına rağmen bunu hiçbir zaman kabul etmedi. Dünyanın her yerinde geniş bir izleyici kitlesine ulaşmış olmasına rağmen iradesi dışında oluşturulan bu topluluğu kendi isteğiyle dağıttı. Çünkü hiçbir zaman kendisini bir otorite olarak görmedi ve çevresinde müritlerin oluşmasına izin vermedi. Onun yaklaşımı bir birey olarak başka bir bireyle iletişim kurmak üzerineydi.

Eserleri, dünyayı dolaşarak yaptığı konuşmalardan, başkaları tarafından derlendi. Konuşmalarında "hakikatin/gerçeğin, yolları olmayan bir ülke" olduğunu ve bireyin ancak farkındalıkla ve yaşamla bütünleşerek gerçeğe/hakikate ulaşabileceğini işaret etti. Ölümle yaşamın bir ve tekliği, yaşamın durağan olamayacağı, korku, özgürlük, şiddet, doğa ve çevre üzerine konuşmalar yaptı.

Yaşamının büyük bölümünü Hindistan, İngiltere ve Amerika arasında gidip gelerek geçiren Jiddu Krishnamurti ardında sayısız eser bırakarak, 17 Şubat 1986'da 90 yaşındayken kanserden öldü.

J. Krishnamurti'nin Omega Yayınları'ndan Çıkan Kitapları

Bunları Düşün
Bilinenden Kurtulmak
Sen Dünyasın

J. KRISHNAMURTI

İLK ve SON ÖZGÜRLÜK

Önsöz:
Aldous Huxley

İngilizceden Çeviren:
Ayşegül Korkmaz

1. baskı: Omega Yayınları, 2010

J. Krishnamurti

İLK VE SON ÖZGÜRLÜK
Krishnamurti Kitaplığı – 4

Özgün Adı: *The First and Last Freedom*

Krishnamurti Foundation of America
P. O. Box 1560, Ojai, California 93024 USA
E-mail: kfa@kfa.org
Website: www.kfa.org

J. Krishnamurti ve Krishnamurti Foundation hakkında bilgi almak için www.jkrishnamurti.org adresini ziyaret edebilirsiniz.

ISBN 978-975-468-877-1
Sertifika No: 10962

Yayın Yönetmeni: Aslı Kurtsoy Hısım
İngilizceden Çeviren: Ayşegül Korkmaz
Kapak Tasarım: Özlem Sarıcı
Sayfa Düzeni: Tülay Malkoç

Baskı: Kurtiş Matbaası
Fatih Sanayi Sitesi
No:12/74 Topkapı / İstanbul
Tel.: (212) 613 68 94

Omega Yayınları
Ankara Cad. 54/12 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul
Telefon: 0 212 - 512 21 58 • Faks: 0 212 - 512 50 80
www.omegayayincilik.com • omega@omegayayincilik.com

Genel Dağıtım: Say Dağıtım Ltd. Şti.
Ankara Cad. 54/4 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul
Telefon: 0 212 - 528 17 54 • Faks: 0 212 - 512 50 80
online satış: www.saykitap.com • e-posta: dagitim@saykitap.com

İÇİNDEKİLER

SORULAR ve CEVAPLAR

ALDOUS HUXLEY'NİN ÖNSÖZÜ

İnsan aynı anda iki dünyada birden yaşayan amfibi bir canlıdır – verilmiş olanla ev yapımı olan; madde, hayat ve bilincin dünyası, sembollerin dünyası. Düşünürken çok çeşitli semboller kullanırız – dilbilimsel, matematiksel, görsel, müzikal, törensel. Bu tür semboller olmasa sanat, bilim, kanun, felsefe olmazdı, medeniyetin en gelişmemiş unsurları bile olmazdı: diğer bir deyişle hayvandan ibaret olurduk.

Öyleyse semboller vazgeçilmezdir. Ama semboller -kendi çağımızın ve diğer bütün çağların tarihlerinin apaçık ortaya koyduğu üzere– aynı zamanda ölümcül de olabilirler. Örneğin bir yanda bilim, diğer yanda siyaset ve din alanlarını düşünün. İlkinde, bir grup sembolü temel alıp düşünerek ve onlara göre hareket ederek, bir derece de olsa doğa kuvvetlerini anlamayı ve denetlemeyi başarmış bulunuyoruz. İkincisinde ise bir grup sembolü temel alıp düşünerek ve onlara göre hareket ederek bu kuvvetleri toplu katliam ve toplu intihar araçları olarak kullanıyoruz. İlk örnekte açıklayıcı semboller iyi seçilmiş, dikkatle tahlil edilmiş ve fiziksel dünyanın gerçeklerine adım adım uyarlanmıştır. İkinci örnekte baştan yanlış seçilen semboller derinlemesine bir analize hiç tabi tutulmamış ve insan hayatının yeni gerçekleriyle uyum sağlayacak şekilde hiç yeniden formüle edilmemiştir. Daha da kötüsü, bu yanıltıcı semboller, sanki gizemli bir şekilde, ilişkin oldukları gerçeklerden daha gerçekmiş gibi her yerde hiç de

hak etmedikleri bir saygı görmüşlerdir. Din ve siyaset çerçevesinde kelimeler şeylerin veya olayların "yetersiz" temsilcileri olarak görüleceklerine, şeyler ve olaylar kelimelerin temsilcileri olarak görülür.

Bugüne dek semboller sadece, çok önemli olduğunu düşünmediğimiz alanlarda gerçekçi bir şekilde kullanıldı. Daha derindeki dürtülerimizi içeren her durumda ısrarla semboller kullandık, sadece gerçekçi olmayan bir şekilde değil, putperestçe, hatta delice. Sonuçta zalimlerin bile öfkenin, arzunun veya korkunun doruğundayken kısa süreliğine gerçekleştirdikleri eylemleri uzun zaman boyunca soğukkanlılıkla icra ettik. Sembolleri kullandıkları ve onlara taptıkları için insanlar idealist olabilirler; ve idealist olunca, hayvanlarda zaman zaman görülen açgözlülüğü Rhodes'ın ya da J. P. Morgan'ın şaşaalı emperyalizmine; zorbalık sevdasını Stalinizme veya İspanyol Engizisyonu'na; bölgelerini sahiplenme özelliğini milliyetçiliğin planlı hezeyanlarına dönüştürebilirler. Neyse ki hayvanlarda zaman zaman görülen sevecenliği de Elizabeth Fry'ın veya Vincent de Paul'un yaşam boyu süren hayırseverliğine; hayvanların eşlerine ve yavrularına zaman zaman duyduğu sevgiyi, öteki türden, yıkıcı idealizmin sonuçlarından dünyayı kurtaracak kadar güçlü olduğunu şu ana dek göstermiş olan, o makul ve inatçı işbirliğine dönüştürebilirler. Bu işbirliği dünyayı kurtarmaya devam edebilecek mi? Bu soru cevaplanamaz. Tek söyleyebileceğimiz, milliyetçi idealistlerin elinde atom bombası varken, işbirliğine açık ve hayırsever idealistlerin şansının keskin bir düşüşe geçtiği.

En iyi yemek kitabı bile en kötü yemeğin yerini tutamaz. Bu yeterince açık bir gerçek gibi görünüyor. Ama çağlar boyunca en bilge filozoflar, en eğitimli ve keskin zekâlı ilahiyatçılar tamamen sözel olan yapıları gerçeklerle özdeşleştirme veya daha da vahimi, sembollerin, temsil ettikleri şeylerden daha gerçek olduklarını sanma gibi büyük yanılgılara düşmüşlerdir. Onların bu kelimelere tapınma eylemleri protesto-

suz kalmamıştır. Aziz Paul, "Sadece ruh hayat verir, harf öldürür," der. Eckhart, "Neden Tanrıdan bahsediyorsunuz?" diye sorar, "Tanrı hakkında ne söylerseniz yanlıştır." Dünyanın öbür ucunda *Mahayana sutraları*ndan birinin yazarı, "Buda, gerçeği kendi içinizde anlamanız gerektiğini görmüş, onu asla vaaz etmemiştir," der. Bu tür sözler son derece yıkıcı olarak görüldü ve "saygıdeğer" insanlar onlara kulak asmadılar. Kelimelerin ve sembollerin tuhaf bir biçimde, putperestçe aşırı önemsenmesi hiç durmadan devam etti. Dinler düşüşe geçti; ama inançları formüle etme ve dogmalara inanmaya zorlama, o eski alışkanlık, ateistler arasında bile varlığını sürdürdü.

Yakın zamanda mantıkçılar ve anlambilimciler, insanların düşüncelerine temel aldıkları sembollerin çok derin bir analizini yaptılar. Dilbilim bir bilim dalı haline geldi, hatta müteveffa Benjamin Whorf'un meta-dilbilim dediği bir ders bile söz konusu. Bütün bunlar çok iyi; ama yeterli değil. Mantık ve anlambilim, dilbilim ve meta-dilbilim – bunlar tamamen entelektüel bilim dalları. Kelimeleri objeler, süreçler ve olaylarla ilişkilendirmenin –doğru ya da yanlış olsun, anlamlı ya da anlamsız – çeşitli yollarını analiz ederler. Ama bir yanda psikolojik ve fiziksel bütünlüğü içinde, öte yanda –bilgiden ve sembollerden oluşan– iki ayrı dünyası içinde insanın temel ilişki sorunu konusunda yol göstermezler.

Her yerde ve tarihin her döneminde, bu sorun bireysel olarak erkekler ve kadınlar tarafından tekrar tekrar çözülmüştür. Bu bireyler, konuştuklarında ve yazdıklarında bile bir sistem yaratmamışlardır – çünkü her sistemin, sembolleri fazla ciddiye almaya, kelimelere sözümona temsil ettikleri gerçekliklerden daha fazla dikkat etmeye yönlendiren birer ayartıcı olduğunu biliyorlardı. Amaçları her derde deva hazır açıklamalar sunmak değildi; insanları kendi hastalıklarını teşhis etmeye ve iyileştirmeye teşvik etmek, insanın

sorununun ve çözümünün doğrudan tecrübe edilmesini sağlamaktı.

Okuyucu, Krishnamurti'nin yazılarından ve kaydedilmiş konuşmalarından seçmelerden oluşan bu kitapta, insanın temel sorununun açık ve çağdaş bir ifadesini ve onu çözülebileceği tek şekilde -kendisi için ve kendisi tarafından– çözme davetini bulacaktır. Çoğu kişinin inançlarını çaresizce bağladığı kolektif çözümler asla yeterli değildir. "İçimizde ve dolayısıyla dünyada varolan sefaleti ve karmaşayı anlamak için önce kendi içimizde netliği bulmalıyız. Bu netlik doğru düşünme sonucunda ortaya çıkar. Bu netlik örgütlenemez çünkü başka bir şeyle değiştirilemez. Örgütlü grup düşüncesi sadece tekrarlayıcıdır. Netlik sözlü iddianın değil, kendini bilmenin ve doğru düşünmenin sonucudur. Doğru düşünme zekânın bir sonucu veya sadece geliştirilmesi değildir, ne kadar değerli ve asil olursa olsun şablonlara uymak da değildir. Doğru düşünme kendini bilmeyle gelir. Kendinizi anlamadan düşünceyi temellendiremezsiniz; kendinizi bilmeden, düşündüğünüz şey gerçek değildir."

Bu esas tema, Krishnamurti tarafından paragraflar boyunca geliştiriliyor. "İnsan için umut vardır; umut toplumda, sistemlerde, örgütlü dinlerde değil, sizde ve bendedir." Örgütlü dinler, arabulucularıyla, kutsal kitaplarıyla, dogmalarıyla, hiyerarşileri ve ritüelleriyle, temel probleme yanlış bir çözüm sunar. "*Bhagavad Gita*'dan veya İncil'den veya bir Çin kutsal metninden alıntı yaptığınız zaman sadece tekrar etmiş olursunuz, değil mi? Ve tekrar ettiğiniz şey gerçek değildir. Bir yalandır; çünkü gerçek tekrar edilemez." Bir yalan genişletilebilir, ileri sürülebilir ve tekrar edilebilir; oysa bu, gerçek için söz konusu değildir; gerçeği tekrar ettiğiniz zaman gerçek, gerçek olmaktan çıkar. İşte bu nedenle kutsal kitaplar önemsizdir. İnsan, varlığının dayandığı sonsuz gerçeğe bir başkasının sembollerine inanarak değil, kendini bilerek ulaşır. Herhangi bir sembol sisteminin tam yeterliliğine

ve üstün değerine duyulan inanç, insanı özgürlüğe değil tarihe, eski facialarn tekrarlanmasına götürür. "İnanç kaçınılmaz olarak ayırır. Bir inancınız varsa veya belirli bir inançta güvence arıyorsanız, başka tür bir inançta güvence arayanlardan ayrılırsınız. Tüm örgütlü inançlar kardeşlik vaazları verseler de hepsi ayrım üzerine kuruludur." Bilgiden ve sembollerden oluşan iki dünyayla ilişki sorununu başarıyla çözmüş bir insan, inançları olmayan bir insandır. Gündelik yaşamsal sorunları hakkında, amaçlarına hizmet eden ama herhangi bir araç veya aletten daha fazla ciddiye alınmayan bir dizi işe yarar teorisi vardır. Etrafındaki canlılar ve onların dayandıkları gerçeklik konusunda sevgi ve kavrayışa sahiptir. Krishnamurti'nin "hiçbir kutsal kitabı, *Bhagavad Gita*'yı da *Upanişadlar*'ı da okumamış" olmasının nedeni kendini inançlardan korumaktır. Diğerlerimiz kutsal kitapları bile okumayız; en sevdiğimiz gazeteleri, dergileri ve dedektif hikâyelerini okuruz. Bu da çağımızdaki krize sevgi ve kavrayışla değil "formüllerle, sistemlerle" yaklaştığımız anlamına gelir – üstelik oldukça yavan formül ve sistemlerle. Ama "iyi niyetli insanların formülleri olmamalı"; çünkü formüller kaçınılmaz olarak "körlemesine düşüncelere" götürür. Formül bağımlılığı neredeyse evrenseldir. Kaçınılmaz olarak böyledir; çünkü "yetiştirilme sistemimiz nasıl düşünmemiz gerektiği üzerine değil, ne düşünmemiz gerektiği üzerine kurulu". Hepimiz birer örgütün inanan ve aktif üyeleri olarak yetiştiriliriz: Komünist, Hıristiyan, Müslüman, Hindu, Budist, Freudyen... Dolayısıyla da "her zaman yeni olan zorluklara eski bir modele uygun tepki verirsiniz; onun için de tepkinizin hiçbir geçerliliği yoktur; tepkiniz ne yenidir ne de taze. Bir Katolik veya Komünist olarak tepki verirseniz şablonlu bir düşünceye göre tepki verirsiniz, öyle değil mi? Onun için tepkinizin hiçbir manası yoktur. Bu sorunu yaratan da Hindu, Müslüman, Budist, Hıristiyan değil mi? Yeni din nasıl devlete tapınmaysa eski din de bir fikre tapınmaydı." Bir

zorluğa eski şartlanmalarınızla tepki verirseniz, yeni zorluğu anlayamazsınız. Dolayısıyla "yeni zorlukla baş etmek için insanın yapması gereken, üzerindekileri tamamen atmak, arka planından bütünüyle kurtulmak ve zorlukla yepyeni bir biçimde yüzleşmektir. Başka bir deyişle, semboller asla dogma seviyesine yükseltilmemeli, hiçbir sistem de geçici bir rahatlıktan fazla bir şey olarak görülmemelidir. Formüllere olan inanç ve o inançlara göre hareket etmek bizi sorunumuzun çözümüne götürmez. "Ancak kendimizi yaratıcı bir biçimde anlayarak yaratıcı bir dünyanın, mutlu bir dünyanın, içinde fikirlerin olmadığı bir dünyanın varolmasını sağlayabiliriz." İçinde fikirlere yer olmayan bir dünya, mutlu bir dünya olurdu çünkü insanları yersiz davranışlarda bulunmaya zorlayan güçlü şartlayıcı etkenlerin, en kötü suçları haklı çıkarmakta, en büyük ahmaklıkları ayrıntılı bir şekilde makul kılmakta kullanılan kutsal dogmaların olmadığı bir dünya olurdu.

Bize nasıl düşüneceğimizi değil, ne düşüneceğimizi öğreten bir eğitim rahip ve öğretmenlerden oluşan bir yönetici sınıfına davetiye çıkaran bir eğitimdir. Oysa "birilerine liderlik etme düşüncesi bile antisosyaldir ve ruhaniliğe aykırıdır". Liderlik, yönetenin güç ihtirasını tatmin eder; yönetilenler içinse kesinlik ve emniyet arzusunun tatminini sağlar. *Guru* bir tür uyuşturucu görevi görür. Ama "Sen ne yapıyorsun? Bize *guruluk* yapmıyor musun?" diye de sorulabilir. Krishnamurti'nin yanıtı şöyledir; "Kesinlikle size *guruluk* yapmıyorum çünkü öncelikle, size tatmin sağlamıyorum. Size her an ya da her gün ne yapmanız gerektiğini söylemiyorum, sadece bir şeye dikkatinizi çekiyorum; ister alırsınız ister almazsınız, o size bağlıdır, bana değil. Sizden hiçbir şey talep etmiyorum; ne ibadetinizi, ne iltifatlarınızı, ne hakaretlerinizi, ne de Tanrılarınızı talep ediyorum. "Bu gerçek; ister alın ister almayın," diyorum. Çoğunuz da almayacaksınız, elbette onda tatmin bulamadığınız için."

Krishnamurti'nin sunduğu şey tam olarak nedir? İstersek alabileceğimiz ama büyük ihtimalle bırakmayı tercih edeceğimiz şey nedir? Gördüğümüz üzere, bir inançlar sistemi, bir dogmalar listesi, bir dizi hazır görüş ve ideal değildir. Liderlik, meditasyon, ruhani yönlendirme, hatta bir örnek bile değildir. Ayin değildir, kilise değildir, bir şifre değildir ya da herhangi bir tür ilham verici safsata değildir.

Öz-disiplin olabilir mi? Hayır, çünkü katı gerçeklerle yüzleşirsek, öz-disiplin, sorunumuzu çözebileceğimiz yol değildir. Çözümü bulmak için zihin kendini gerçekliğe açmalı, önyargılar ve sınırlamalar olmaksızın iç ve dış dünyaların belirlenmişliğiyle yüzleşmelidir (Tanrıya hizmet tam özgürlüktür. Diğer taraftan, tam özgürlük Tanrıya hizmettir). Terbiye olurken zihin köklü bir değişim geçirmez, benlik eski benliktir ama "bağlıdır, denetim altındadır".

Öz-disiplin de Krishnamurti'nin *sunmadığı* şeyler listesine dahildir. O zaman Krishnamurti'nin sunduğu şey dua mıdır? Cevap yine olumsuz. "Dua size aradığınız cevabı verebilir; ama o cevap bilinçaltınızdan ya da bütün isteklerinizin genel haznesinden, deposundan geliyor olabilir. O cevap Tanrının dingin sesi değildir." Krishnamurti şöyle devam ediyor, "Dua ettiğiniz zaman ne olur düşünün. Bazı cümlelerin devamlı tekrar edilmesi ve düşüncelerinizin denetlenmesi sayesinde zihin sessizleşir, değil mi? En azından bilinçli zihin sessizleşir. Hıristiyanların yaptığı gibi diz çökersiniz ya da Hindular gibi oturursunuz ve tekrar edip durursunuz ve o tekrarlama sayesinde zihin sessizleşir. O sessizlikte bir ima vardır. Uğruna dua ettiğiniz o şeyle ilgili ima, bilinçaltından geliyor olabilir ya da hatıralarınızın verdiği tepki olabilir. Ama gerçekliğin sesi değildir şüphesiz; çünkü gerçekliğin sesi size gelmelidir; ona müracaat edemez, ona dua edemezsiniz. *Puja, bhajan* ya da başka şeyler yaparak, ona çiçek vererek, onu teskin ederek, kendinizi baskılayarak veya başkalarını taklit ederek küçük kafesinize girmeye onu ikna edemezsiniz. Kelimeleri tekrar

ederek zihni sessizleştirme ve o sessizlikte tüyolar alma hilesini öğrendikten sonra tehlike –o tüyoların nereden geldiğinin tamamen bilincinde olmadığınız sürece– oraya takılıp kalmanızdır, o zaman dua gerçeklik arayışının yerini alır. İstediğiniz şeyi alırsınız; ama o gerçek değildir. İsterseniz ve ricada bulunursanız onu elde edersiniz ama sonunda bedelini ödersiniz."

Duadan yogaya geçiyoruz ve yoganın da Krishnamurti'nin sunmadığı şeylerden biri olduğunu görüyoruz. Çünkü yoga konsantrasyondur, konsantrasyon da dışlamadır. "Seçtiğiniz bir düşünceye konsantre olarak bir direniş duvarı örersiniz ve diğer tüm düşünceleri uzaklaştırmaya çalışırsınız." Meditasyon olarak adlandırılan şey aslında çoğunlukla "direniş geliştirme, seçtiğiniz bir fikre dışlayıcı bir şekilde konsantre olma"dır. Ama seçmenizi sağlayan nedir? "Bu iyidir, doğrudur, asildir ve diğerleri değildir demenizi sağlayan nedir? Bu seçimin zevke, ödüle veya başarıya dayalı olduğu açıktır; ya da bu seçim sadece insanın şartlanmasının veya geleneklerin bir tepkisidir. Neden seçersiniz ki? Neden her düşünceyi incelemezsiniz? Pek çoğuyla ilgilenirken neden tek birini seçesiniz ki? Neden ilgi duyduğunuz her şeyi incelemeyesiniz? Direniş yaratmak yerine, neden kendini belli ettikçe her ilgi alanına eğilmeyesiniz, neden sadece bir fikre, bir ilgi alanına yoğunlaşasınız? Sonuçta birçok ilgi alanından oluşuyorsunuz, bilinçli ve bilinçsiz birçok maskeniz var. Birini seçip diğerlerini atmak niye, ki diğerleriyle mücadele ederken bütün enerjinizi harcar, böylece direniş, çatışma ve sürtüşme yaratırsınız. Oysa her düşünceyi belirdikçe değerlendirirseniz –sadece birkaç düşünceyi değil *her* düşünceyi– o zaman dışlama olmaz. Ama her düşünceyi incelemek yorucu bir şeydir. Çünkü siz bir düşünceye bakarken bir başkası araya girer. Ama hükmetmeden ve haklı çıkarmaya çalışmadan farkında olursanız, o düşünceye sadece baktığınızda başka bir düşüncenin araya girmediğini görürsünüz. Ancak kınadığınız, karşılaştırdığınız, tahmin ettiğinizde diğer düşünceler işin içine girer."

"Yargılamayın ki yargılanmayın." Bu kutsal kitap öğretisi başkalarıyla ilişkilerimiz için olduğu kadar kendimizle olan ilişkimiz için de geçerlidir. Yargılamanın, karşılaştırma ve kınamanın olduğu yerde zihin açıklığı yoktur; sembollerin ve sistemlerin zorbalığından kurtuluş, geçmişten ve çevreden kaçış mümkün değildir. Önceden belirlenmiş bir amacı olan iç gözlem, bir geleneksel kurallar listesi, bir dizi kutsal esas çerçevesi dahilinde yapılan kendini inceleme – bütün bunlar bize yardımcı olmaz, olamaz. Hayatın, ancak algılayan kişinin zihni bir "uyanık edilgenlik", "seçimsiz farkındalık" halindeyken kendini içkin olarak açığa vuran deneyüstü bir doğallığı, Krishnamurti'nin deyişiyle, bir "yaratıcı gerçekliği" vardır. Yargılama ve karşılaştırma bizi geri dönülmez biçimde ikiliğe bağlar. Ancak seçimsiz bir farkındalık, ikiliğin olmamasını, karşıtların tam bir anlayış ve tam sevgi içinde uzlaşmasını sağlayabilir. *Ama et fac quod vis.* Seviyorsanız, istediğinizi yapabilirsiniz. Ama istediğinizi yaparak ya da bir geleneksel sisteme veya görüşe, ideale ve yasağa boyun eğip istediğinizi yapmayarak işe başlarsanız, asla sevemezsiniz. Özgürleşme süreci, istediğiniz şeyin ve size onu istemeniz ya da istememeniz gerektiğini söyleyen sembol sistemine tepkilerinizin seçimsiz farkındalığı ile başlamalıdır. Bu seçimsiz farkındalık egonun ve ona bağlı bilinçaltının katmanlarına sırasıyla nüfuz ettikçe, sevgi ve anlayış gelecektir ama normalde aşina olduğumuzdan farklı türde bir sevgi ve anlayış. Bu seçimsiz farkındalık –her an ve hayatın tüm koşullarında– etkili tek meditasyondur. Diğer bütün yoga türleri insanı ya özdisiplinin sonucu olan körelmiş düşünmeye ya da kendi yarattığınız bir tür coşkuya, bir tür sahte *samadhi*ye götürür. Gerçek özgürleşme "yaratıcı gerçekliğin içsel özgürlüğüdür". Bu "bir armağan değildir, keşfedilmesi ve tecrübe edilmesi gerekir. Kendinizi yüceltmek için kendinize çekebileceğiniz bir edinim değildir. Sessizlik gibi, içinde hiçbir dönüşüm olmayan, bütünlük olan bir varoluş halidir. Bu yaratıcılık ken-

dini ifade arayışına girmek zorunda değildir; dışavurum gerektiren bir yetenek değildir. Büyük bir sanatçı olmanız ya da seyircileriniz olması gerekmez; bunları ararsanız, içsel gerçekliği atlarsınız. Ne bir armağandır ne de yeteneğin bir sonucudur; bu tükenmek bilmez hazine, düşüncenin kendini şehvetten, kötü niyetten, cehaletten, dünyevi şeylere düşkünlükten ve bir şey olma isteğinden arındırdığı yerde bulunur. Doğru düşünme ve meditasyonla tecrübe edilebilir." Seçimsiz farkındalık, bizi bütün yıkıcı hayal ürünlerimizin altında yatan yaratıcı gerçekliğe, cehalete ve cehaletin şekil değiştirmiş hali olan bilgiye rağmen daima orada olan dingin bilgeliğe götürecektir. Bilgi sembollerle ilgili bir meseledir ve sıklıkla bilgeliğin, benliğin anlık olarak açığa çıkmasının önünde engel oluşturur. Bilgeliğin dinginliğine ulaşmış bir zihin "varolmayı, sevmenin ne olduğunu bilecektir. Sevgi ne kişiseldir ne kişisel değildir. Sevgi sevgidir, zihin tarafından dışlayıcı veya kapsayıcı olarak tanımlanamaz. Sevgi kendi kendisinin sonsuzluğudur; gerçek olandır, yüce olandır, ölçülemeyendir."

Aldous Huxley

1

Giriş

Birbirimizi çok iyi tanıyor olsak bile, iletişim kurmak çok zor bir şeydir. Kullandığım sözcüklerin sizin için benim kavradığımdan farklı bir anlamı olabilir. Anlama biz, yani siz ve ben, aynı anda aynı düzlemde buluştuğumuz zaman gerçekleşir. Bu da ancak insanlar arasında –karı-koca arasında, yakın arkadaşlar arasında– gerçek bir sevgi varsa mümkündür. İşte bu tam anlamıyla bir ruhsal birleşmedir. Aynı anda aynı düzlemde buluştuğumuzda, anında anlama gerçekleşir.

İnsanların birbirleriyle kolaylıkla, etkili bir biçimde ve nihai kararlı hareketlerle fikir alışverişinde bulunması çok zordur. Basit, teknik olmayan sözcükler kullanıyorum çünkü herhangi bir teknik terimin zorlu sorunlarımızı çözmemizde bize bir faydası dokunacağını sanmıyorum; o yüzden ne psikolojiyle ne de bilimle ilgili teknik terimler kullanacağım. Psikoloji üzerine yazılmış bir kitap okumadım hiç, dini kitaplar da okumadım, iyi ki de okumadım. Günlük hayatımızda kullandığımız çok basit sözcükler aracılığıyla, daha derin bir an-

lamı sizlere aktarmak istiyorum; ama dinlemesini bilmiyorsanız bu çok zor olacaktır.

Dinlemek bir sanattır. Gerçekten dinleyebilmek için insan bütün önyargılarından, önceden formüle edilmiş düşüncelerinden ve günlük faaliyetlerinden vazgeçmeli veya bunları bir kenara bırakmalıdır. Verilenleri almaya açık bir ruh halindeyken her şeyi kolayca anlayabilirsiniz; gerçekten dikkatinizi bir şeye vermişseniz dinliyorsunuzdur. Ama ne yazık ki çoğumuz dirençten dokunmuş bir perdenin ardından dinleriz. Önyargılar –ister dini ister manevi, ister psikolojik, ister bilimsel olsun– veya günlük tasalarımız, isteklerimiz ve korkularımız, etrafımızda bir perde oluşturur ve bizler bunlardan oluşmuş bir perdenin ardından dinleriz. Dolayısıyla asıl dinlediğimiz söylenenler değil kendi gürültümüz, kendi sesimizdir. Eğitimimizi, önyargılarımızı, eğilimimizi, direncimizi bir kenara koymak ve kelimelerle ifade edilenin ötesine uzanarak, anında anlamamıza olanak veren bir şekilde dinlemek çok zordur. Bu karşılaşacağımız zorluklardan biri olacak.

Eğer bu konuşma esnasında, düşünce biçiminize ve inancınıza aykırı herhangi bir şey söylenirse sadece dinleyin, karşı çıkmayın. Haklı olan siz olabilirsiniz, ben haksız olabilirim; ama dinleyerek ve birlikte değerlendirme yaparak neyin gerçek olduğunu öğreneceğiz. Gerçek, size birileri tarafından verilemez. Onu keşfetmeniz gerek; keşfetmek için de doğrudan algılamanın söz konusu olduğu bir zihinsel durum gereklidir. Bir karşı koyma, önlem veya koruma varsa doğrudan algılama yoktur. Anlamak, *varolanın* farkına varmakla mümkündür. *Varolanı,* gerçeği, sahici olanı, onu yorumlamadan, kınamadan veya haklı göstermeden tam olarak bilmek şüphesiz bilgeliğin başlangıcıdır. Ancak yorumlamaya, kendi şartlanmamıza, kendi önyargılarımıza göre yorum getirmeye başladığımız zaman gerçeği gözden kaçırırız. Bu araştırma yapmaya benzer. Bir şeyin ne olduğunu,

tam olarak ne olduğunu bilmek araştırma gerektirir – onu ruh halinize göre tercüme edemezsiniz. Aynı şekilde, bakabilir, gözlemleyebilir, dinleyebilir ve tam olarak *varolanın* farkına varabilirsek sorun çözülür. Bütün bu konuşmalarda yapmaya çalıştığımız da bu. Size varolanı göstereceğim, onu kendi zevkime göre tercüme etmeyeceğim; siz de onu altyapınıza veya eğitiminize uygun bir şekilde tercüme etmemeli veya yorumlamamalısınız.

Öyleyse her şeyin, olduğu haliyle farkında olmak mümkün değil midir? Bu noktadan yola çıkarak bir anlayış haline ulaşmak mümkündür şüphesiz. *Varolanı* kabullenmek, onun farkında olmak, ona ulaşmak mücadeleyi bitirir. Yalancı olduğumu biliyorsam ve bu benimsediğim bir gerçekse, mücadele bitmiş demektir. Olduğun şeyi kabullenmek, bunun farkında olmak zaten bilgeliğin, anlamanın başlangıcıdır, bu da sizi zamandan bağımsız kılar. Zaman denen niteliği –kronolojik anlamda değil ortam, psikolojik süreç, zihnin süreci olarak– işin içine katmak yıkıcıdır ve karmaşa yaratır.

Öyleyse *varolanı* kınama, haklı gösterme, özdeşleşme olmaksızın tanırsak onu anlayabiliriz. İnsanın belli bir halde, belli bir durumda olduğunu bilmesi zaten bir özgürleşme sürecidir ama durumunun ve mücadelesinin farkında olmayan birisi, olduğundan başka bir şey olmaya çalışır, bu da alışkanlığa yol açar. O zaman *varolanı* herhangi bir yöne çekmeden, onu yorumlamadan incelemek, tam anlamıyla gerçek olanı gözlemlemek ve onun farkında olmak istediğimizi unutmayalım. *Varolanın* bilincinde olmak ve onun peşinden gitmek son derece keskin bir zekâ, son derece esnek bir yürek gerektirir çünkü *varolan* devamlı hareket halindedir, devamlı değişim geçirmektedir ve zihin inanca veya bilgiye takılıp kalmışsa, iz sürmeyi, *varolanın* seri hareketlerini takip etmeyi bırakır. *Varolan* hiç şüphesiz durağan değildir – devamlı hareket halindedir, onu çok yakından gözlemlerseniz bunu siz de görürsünüz. Onu takip etmek için çok kıvrak bir zekâya

ve esnek bir yüreğe ihtiyacınız vardır. Zihin durağanken, bir inanca, önyargıya veya tanımlamaya sabitlenmişken de bunlardan mahrumsunuzdur; kurumuş bir zihin ve yürek de *varolanı* kolayca ve hızla takip edemez.

İnsan, kolektif kaos, karmaşa ve sefaletin yanı sıra bireysel kaos, karmaşa ve sefaletin de fakındadır sanırım. Bu sadece Hindistan'da değil, dünyanın dört bir yanında var; Çin'de, Amerika'da, İngiltere'de, Almanya'da, dünyanın her yerinde karmaşa ve artan bir acı var. Bu sadece ulusal değil, sadece burada değil, dünyanın her yerinde var. Çok derin bir acı var, ve bu acı sadece bireysel değil, aynı zamanda toplumsal da. Dolayısıyla bu, dünya çapında bir felaket ve bunu sadece coğrafi bir bölgeyle, haritada farklı renkle gösterilmiş bir alanla sınırlamak saçma olur; çünkü o zaman bireysel olmanın yanı sıra dünya çapında olan bu acının tam önemini kavrayamayız. Bu karmaşanın farkında olduğumuza göre, bugün verdiğimiz tepki nedir? Nasıl tepki veriyoruz?

Siyasi, sosyal ve dini ıstırap söz konusu, bütün psikolojik benliğimizin kafası karışmış durumda ve bütün liderler, hem siyasi hem dini, bizi hayal kırıklığına uğratmış bulunuyorlar; bütün kitaplar önemlerini yitirmiş durumda. Gidip *Bhagavad Gita*'ya ya da İncil'e ya da siyaset veya psikoloji üzerine yazılmış en son bilimsel çalışmalara bakabilirsiniz, o tınıyı, o gerçek olma özelliğini yitirdiklerini göreceksiniz; sadece sözlerden ibaretler artık. O kelimeleri tekrar eden kişi olarak siz de tereddüttesiniz ve kafanız karışmış, sadece kelimeleri tekrar etmek de hiçbir şey ifade etmiyor. Dolayısıyla kelimeler ve kitaplar anlamlarını yitirmiş bulunuyor; yani İncil'den, Marx'tan veya *Bhagavad Gita*'dan alıntı yaptığınızda, alıntıyı yapan kişi olarak bizzat siz, tereddütte olduğunuz ve kafanız karışık olduğu için, yaptığınız söz tekrarı bir yalandan ibaret; çünkü orada yazılanlar propagandaya dönüşmüştür, propaganda da gerçek değildir. Bu yüzden, bir şeyi tekrar ediyorsanız, kendi varoluş durumunuzu anlamaya son vermişsiniz

demektir. Sadece yetkili ağızlardan çıkan sözlerle kendi kafa karışıklığınızı örtbas etmektesinizdir. Ama bizim yapmaya çalıştığımız, bu şaşkınlığı alıntılarla örtbas etmek değil, onu anlamak. Sizin o şaşkınlığa verdiğiniz tepki nedir peki? Bu olağanüstü kaosa, bu karmaşaya, bu belirsizliğe nasıl bir tepki veriyorsunuz? Ben ondan bahsederken karmaşanın farkına varın: söylediklerimi değil, içinizde hareket halinde olan düşünceyi takip edin. Çoğumuz izleyici olmaya ve oyuna katılmamaya alışkınız. Kitap okuruz ama kitap yazmayız. Seyirci olmak, bir futbol maçını izlemek, siyasetçileri ve hatipleri izlemek, geleneğimiz, ulusal ve evrensel alışkanlığımız olmuş artık. Bizler sadece olan biteni izleyen, dışarıda kalmış kişileriz ve yaratıcı olma kapasitemizi yitirmiş durumdayız. Bu nedenle her şeyi içimize çekmek ve bir şeylere iştirak etmek istiyoruz.

Ama yalnızca gözlemlemekle meşgulseniz, sadece seyirciyseniz, bu konuşmanın önemini tamamen gözden kaçırırsınız çünkü bu sırf alışkanlık yüzünden dinlemeniz gereken bir ders değil. Size bir ansiklopediden öğrenebileceğiniz türden bilgiler verecek değilim. Bizim yapmaya çalıştığımız, birbirimizin düşüncelerini takip etmek, kendi hislerimizin ima ettiği şeyleri ve tepkilerini olabildiğince ileri bir noktaya kadar ve olabildiğince derinlemesine takip etmek. O yüzden lütfen bu davaya ya da bu acıya ne tepki verdiğinizi öğrenin; başkalarının ne söylediğini değil, sizin nasıl tepki verdiğinizi. Çekilen acılardan ve kaostan menfaat elde ediyorsanız, bundan bir çıkarınız varsa, o çıkar ekonomik, sosyal, politik veya psikolojik olabilir, tepkiniz kayıtsızlıktan ibaret olacaktır. Dolayısıyla bu kaosun devam edip etmemesi sizin için önemli değildir. Kuşkusuz, dünyada ne kadar çok dert, ne kadar çok kaos varsa insan kendini o derecede emniyette hissetmek ister. Bunu fark etmediniz mi? Dünyada kargaşa varken, hem psikolojik açıdan hem diğer anlamlarda, kendinizi bir tür emniyet duvarıyla çevrelersiniz "ya bir banka hesa-

bının ya da bir ideolojinin verdiği emniyet duvarıyla– veya kendinizi duaya verip tapınağa gidersiniz – ki bu da aslında dünyada olan bitenden kaçmaktır. Dünyanın dört bir yanında gittikçe daha çok mezhep yaratılmakta, gittikçe daha çok 'izm' ortaya çıkmakta. Çünkü ne kadar çok kargaşa varsa, bir lidere –bu karışıklıktan çıkma konusunda yol gösterecek birisine– o kadar çok ihtiyaç duyarsınız. O yüzden de dini kitaplara ya da en yeni öğretmenlerden birine veya sorunu çözüyormuş gibi görünen bir sisteme başvurursunuz –ya sağda ya da solda yer alan bir sisteme– bu sisteme uygun bir biçimde hareket eder ve tepki verirsiniz. Şu an gerçekleşmekte olan şey tam olarak budur.

Karmaşanın ve tam anlamıyla varolanın farkına vardığınız an ondan kaçmaya çalışırsınız. Ekonomik, sosyal ya da dini sıkıntıların çözümü için size bir sistem sunan mezhepler en kötüsüdür; çünkü o durumda insan değil, sistem önem kazanır – bu ister dini bir sistem olsun, ister sağ ya da sol eğilimli bir sistem. Sistem önem kazanır, o felsefe, o fikir önem kazanır, insan değil; ve o fikir, o ideoloji uğruna bütün insanlığı feda etmeye hazır olursunuz, ki bu da şu anda dünyada gerçekleşmekte olan şeydir. Bu sadece benim yorumum değil; gözlemlerseniz olan bitenin aynen bundan ibaret olduğunu görürsünüz. Sistem önem kazanmış bulunuyor. Dolayısıyla, sistem kıymete bindiği için insanlar –siz ve ben– önemimizi yitiriyoruz; ve sistemi kontrol edenler, bu ister dini ister sosyal bir sistem olsun, ister sola ister sağa ait, yetkiyi ellerine alıyorlar, gücü ellerine alıyorlar ve dolayısıyla da sizi, bireyi, feda ediyorlar. Olan tam olarak bu.

Peki bu karmaşanın, bu sefaletin nedeni ne? Bu sefalet nasıl ortaya çıktı; bu sadece içsel değil, aynı zamanda dışsal ıstırap, bu üçüncü dünya savaşı korkusu ve beklentisi nasıl ortaya çıktı? Bunun nedeni ne? Bütün ahlaki ve manevi değerlerin çöküşüne ve bütün maddesel değerlerin, el veya zihin tarafından yapılmış şeylerin değerinin, yüceltilişine işa-

ret ettiği kesin. Duyulara ait şeylerin, zihnin, elin veya makinenin ürettiği şeylerin değeri dışında hiçbir değerimiz yoksa ne olur? Nesnelerin duyusal değerine ne kadar çok önem verirsek, karmaşa da o kadar artar, öyle değil mi? Bu da benim teorim değil. Değerlerinizin, zenginliğinizin, ekonomik ve sosyal varlığınızın el veya zihin yapımı şeylere dayalı olduğunu öğrenmek için kitaplardan alıntı yapmanıza gerek yok. Öyleyse duyusal değerlere boğulmuş halde yaşıyoruz, iş görüyoruz ve varlığımızı sürdürüyoruz, bu da nesnelerin –zihnin, elin ve makinenin ürettiği nesnelerin– önem kazandığı anlamına geliyor; ve nesneler önem kazanınca inanç da önemli bir hal alıyor – şu an dünyada olan da bu değil mi?

Yani, duyulara özgü değerlere gittikçe daha çok önem vermek karmaşaya neden oluyor; bu karmaşanın içindeyken de çeşitli şekillerde –dini, ekonomik, sosyal yolla ya da hırs, güç ve gerçeklik arayışı yoluyla– ondan kaçmaya çalışıyoruz. Oysa gerçek yakınınızda, onu aramanıza gerek yok; gerçeği arayan bir insan onu asla bulamaz. Gerçek, *olmakta olandadır* – güzelliği de buradadır zaten. Ama onu düşündüğünüz, onu aradığınız an mücadele etmeye başlarsınız; mücadele eden bir insan anlayamaz. Bu yüzden dingin, edilgen bir şekilde her şeyin farkında olmalıyız. Yaşamımıza, hareketlerimize, yok etme, keder hâkimi kargaşa ve kaos bir dalga gibi devamlı bizi yutuyor. Varoluş kargaşasında 'ara' diye bir şey yok.

Şu anda yaptığımız her şey kaosa, kedere ve mutsuzluğa yol açıyor. Kendi hayatınıza bakın, yaşamlarımızın hep kederin sınırlarında dolaştığını göreceksiniz. İşimiz, sosyal faaliyetlerimiz, siyasi tercihlerimiz, ülkelerin savaşa son vermek için kurduğu çeşitli gruplar, hep daha fazla savaşa yol açıyor. Yok oluş yaşamın hemen ardından geliyor, yaptığımız her şey ölüme yol açıyor. Aslında olan bu.

Bu sefalete bir an önce son verebilir ve o kargaşa ve keder dalgasına kapılmaya son verebilir miyiz? Büyük öğretmen-

ler, Buda olsun, İsa olsun, geldiler, inancı kabullendiler ve kendilerini belki de karmaşa ve kederden arındırdılar. Ama kedere hiçbir zaman engel olamadılar, kargaşaya hiçbir zaman dur diyemediler. Kargaşa da devam ediyor keder de. Eğer siz, bu sosyal ve ekonomik karmaşayı, bu kaosu, bu sefaleti görüp dindar hayat denilen şeye çekilip dünyayı terk ederseniz, kendinizi o büyük öğretmenlere katılıyormuş gibi hissedebilirsiniz; ama dünya kaosuyla, sefaletiyle ve yok oluşlarıyla zenginlerinin ve fakirlerinin sonsuz ıstıraplarıyla dönmeye devam eder. Demek ki bizim sorunumuz, sizin ve benim sorunum, bu sefaletten bir anda kurtulup kurtulamayacağımız. Eğer dünyada yaşarken onun bir parçası olmayı reddederseniz, başkalarının da bu kaostan çıkmasına yardımcı olursunuz –gelecekte ya da yarın değil, şimdi. Bizim sorunumuz bu şüphesiz. Büyük ihtimalle bir savaş geliyor, daha da yıkıcı, daha da dehşet verici bir savaş. Ona engel olamayacağımız kesin çünkü meseleler çok ağır ve sineye çok dokunan türden. Ama siz ve ben kargaşayı ve sefaleti anında algılayabiliyoruz, öyle değil mi? Onları algılayalım ki bir başkasında aynı gerçeklik anlayışını uyandıralım. Başka bir deyişle, anında kendinizi özgür kılabiliyor musunuz? Çünkü bu sefaletten kurtulmanın tek yolu o. Algılama ancak şimdiki zamanda gerçekleşebilir; ama "Bunu yarın yapacağım" derseniz karmaşa dalgası sizi yutar ve o zaman süregiden karmaşaya müdahil olursunuz.

Bizzat kendinizin gerçeği anında algıladığınız, dolayısıyla da kafa karışıklığına son verdiğiniz o hale erişmek mümkün müdür peki? Bence mümkündür ve mümkün olan tek yol da budur. Ben diyorum ki bu yapılabilir ve yapılmalıdır, varsayımlara veya inanca dayalı olmaksızın. Bu olağanüstü devrimi gerçekleştirebilmek, –ki bu kapitalistlerden kurtulup yerlerine bir başka grubu koymak için yapılan türden bir devrim değildir– bu harika değişimi gerçekleştirebilmek, asıl mesele bu. Genelde 'devrim' olarak adlandırılan şey, sa-

ğın, solun fikirlerine uygun bir şekilde değiştirilmesi veya devam ettirilmesidir. Sonuçta sol, sağın değişime uğramış devamıdır. Sağ, duyusal değerleri temel alıyorsa, sol da aynı duyusal değerlerin derece veya ifade açısından farklı olan devamından ibarettir. Dolayısıyla gerçek devrim ancak siz –yani birey– bir başkasıyla kurduğunuz ilişkide farkındalığa ulaşırsanız gerçekleşebilir. Toplum denen şey başkalarıyla olan ilişkinizde –eşinizle, çocuğunuzla, patronunuzla, komşunuzla– ne olduğunuzdur kuşkusuz. Tek başına toplum diye bir şey yoktur. Toplum, sizin ve benim ilişkilerimizle yarattığımız şeydir, hepimizin içimizde yaşadığı ruh hallerinin dışavurumudur.

Dolayısıyla siz ve ben kendimizi anlamazsak, sadece dıştakini –ki o içtekinin yansımasıdır– değiştirmenin hiçbir anlamı yoktur; yani ben kendimi sizinle olan ilişkim çerçevesinde anlamadığım sürece toplumda kayda değer bir değişim veya farklılaşma olamaz. İçinde bulunduğum ilişkide kafam karışık olduğundan, olduğum şeyin kopyası, yansıması olan bir toplum yaratırım. Bu, üzerinde tartışabileceğimiz apaçık bir gerçektir. Toplumun, yani yansımanın mı beni yarattığını, yoksa benim mi toplumu yarattığımı tartışabiliriz.

Öyleyse, ben başkalarıyla ilişkimde neysem bunun toplumu oluşturduğu ve ben kendimi köklü bir biçimde değiştirmeden toplumun temel işlevinin değişmesinin mümkün olmadığı açık bir gerçek değil midir? Toplumu değiştirmek için bir sistemden medet umduğumuzda, aslında sadece meseleyi geçiştiririz çünkü sistem bir insanı değiştiremez; insan sistemi değiştirir, tarihin de bize gösterdiği gibi. Ben sizinle olan ilişkim çerçevesinde kendimi anlamadığım sürece, kaosun, sefaletin, yok oluşun, korkunun nedeniyim. Kendimi anlamam bir zaman meselesi değil; kendimi şu an anlayabilirim. "Kendimi yarın anlayacağım" dersem, kaosa ve sefalete davetiye çıkarmış olurum, eylemim de yıkıcıdır. "İleride" anlayacağımı söylediğim an, zaman unsurunu işin içine katmış

olurum ve çoktan karmaşa ve yok oluş dalgasına kapılmışım demektir. Anlamak şimdi olur, yarın değil. Yarın tembel, ağır çalışan, ilgilenmeyen zihin içindir. Bir şeyle ilgilenirseniz, onu anında yaparsınız, anlık bir anlama, anlık bir değişim söz konusudur. Şimdi değişmezseniz, asla değişmezsiniz çünkü yarın gerçekleşen bir değişim sadece ıslahtır, dönüşüm değildir. Dönüşüm ancak bir anda gerçekleşebilir; devrim şimdidir, yarın değil.

Bu olduğunda, hiçbir sorununuz kalmaz çünkü o zaman benlik kendisi hakkında endişe duymaz; o zaman yıkım dalgasının ötesine geçersiniz.

2

Neyi Arıyoruz?

Çoğumuzun aradığı şey nedir? Hepimizin istediği şey nedir? Özellikle de herkesin bir tür huzur, bir tür mutluluk, bir sığınak bulmaya çalıştığı bu huzursuz dünyada, bunu öğrenmek önemlidir, değil mi? Neyi aramaya, neyi keşfetmeye çalıştığımızı öğrenmek. Büyük ihtimalle çoğumuz biraz mutluluk, biraz huzur arıyoruz; kargaşayla, savaşla, çekişmeyle, kavgayla dolu bir dünyada huzurun mümkün olduğu bir sığınak istiyoruz. Bence çoğumuzun istediği şey bu. Bu yüzden de bir şeylerin peşindeyiz, bir liderden diğerine, bir dini kurumdan diğerine, bir öğretmenden diğerine gidiyoruz.

Peki mutluluk mu arıyoruz yoksa sayesinde mutluluk duymayı umduğumuz bir çeşit tatmin mi? Mutlulukla tatmin arasında bir fark var. Mutluluk aranabilir mi? Belki tatmin bulunabilir ama mutluluk bulunamaz. Mutluluk bir şeyin türevidir, başka bir şeyin yan ürünüdür. Öyleyse ciddiyet, dikkat, düşünce, özen gerektiren bir şeye kalplerimizi ve zihin-

lerimizi yoğunlaştırmadan önce neyi aradığımızı, aradığımızın mutluluk mu tatmin mi olduğunu öğrenmeliyiz, öyle değil mi?

Korkarım çoğumuz tatmin arıyoruz. Tatmin olmak, arayışımızın sonunda bir doygunluk hissine erişmek istiyoruz. Bununla birlikte, eğer insan huzur arıyorsa onu çok kolay bulabilir. İnsan kendini bir davaya, bir fikre körü körüne adayıp ona sığınabilir. Bunun sorunu çözmediği kesin. Her şeyi çevreleyen bir fikir içinde kendini çatışmadan tecrit etmek çatışmadan kurtulmak demek değildir. O zaman hem iç dünyamızda hem de dış dünyada her birimizin ne istediğini öğrenmemiz gerekir, öyle değil mi? O konuda düşüncelerimiz netse hiçbir yere, hiçbir öğretmene, hiçbir kiliseye veya kuruma gitmemize gerek kalmaz.

Öyleyse aşmamız gereken zorluk, niyetimiz konusunda kendi içi dünyamızda net olmak, değil mi? Peki net olabiliyor muyuz? Ve o netlik, aramanın, başkalarının –en üst seviyedeki öğretmenden köşedeki kilisedeki sıradan vaize varıncaya kadar? –ne dediğini öğrenmeye çalışma– sayesinde mi elde edilir? Oysa bizim yaptığımız bu, öyle değil mi? Sayısız kitap okuyoruz, birçok toplantıya katılıp tartışıyoruz, çeşitli kurumlara üye oluyoruz – bu şekilde hayatlarımızdaki çatışmaya, sefilliklere bir çare bulmaya çalışıyoruz. Ya da bütün bunları yapmasak da bulduğumuzu sanıyoruz; yani belli bir kurumun, belli bir öğretmenin, belli bir kitabın bizi tatmin ettiğini söylüyoruz; onda aradığımız her şeyi bulmuş oluyoruz; ve onun içinde kalıyoruz, kristalize olmuş ve dışa kapalı bir halde.

Bütün bu karmaşa arasında kalıcı, daimi, gerçek, Tanrı, hakikat –ya da her ne derseniz– adını verdiğimiz bir şeyler aramıyor muyuz? Adı önemli değil, kelime o şeyin kendisi değildir, şüphesiz. O zaman kelimelere takılıp kalmayalım. Onu akademisyenlere bırakalım. Çoğumuzun içinde kalıcı bir şey arayışı var –tutunabileceğimiz, bize güven, umut, ka-

lıcı bir heves, kalıcı bir emin olma hissi veren bir şey– çünkü kendi içimizde hiçbir şeyden emin değiliz. Kendimizi tanımıyoruz. Genel geçer doğrular, kitaplarda yazanlar hakkında çok şey biliyoruz; ama kendi adımıza bir şey bilmiyoruz, doğrudan bir tecrübemiz yok.

Peki kalıcı dediğimiz nedir? Aradığımız, bize kalıcılık sağlayacak ya da kalıcılık sağlayacağını umduğumuz şey nedir? Aradığımız, kalıcı mutluluk, kalıcı tatmin, kalıcı kesinlik değil mi? Sonsuza dek kalıcı olacak, bizi tatmin edecek bir şey istiyoruz. Bütün kelimeleri ve ifadeleri üzerimizden atar ve meseleye gerçekten bakarsak... istediğimiz bu. Kalıcı zevk, kalıcı tatmin istiyoruz – adına da gerçek ya da Tanrı diyoruz ya da her ne derseniz.

Pekâlâ, zevk istiyoruz. Belki bu çok kaba bir ifade biçimi ama asıl istediğimiz bu – bize zevk verecek bilgi, bize zevk verecek tecrübe, yarın eriyip gitmeyecek bir tatmin hissi. Çeşitli tatminleri denedik, hepsi de söndü gitti; şimdi de gerçekte, Tanrıda kalıcı tatmin bulmayı umut ediyoruz. Şüphesiz, hepimizin aradığı şey bu, akıllı olanların da aptalların da teoricilerin de bir şeyler için çabalayan gerçekçi insanların da. Peki, kalıcı tatmin diye bir şey var mı? Kalıcı olacak bir şey var mı?

O zaman, kalıcı tatmin arıyorsanız, adına da Tanrı ya da gerçek ya da her ne diyorsanız –adının önemi yok– aradığınız şeyi anlamanız gerekli değil mi? "Kalıcı mutluluk arıyorum" –ya da Tanrıyı, gerçeği ya da adına her ne diyorsanız onu– dediğiniz zaman arayan kişiyi de anlamanız gerekmez mi? Çünkü kalıcı emniyet, kalıcı mutluluk diye bir şey olmayabilir. Gerçek tamamen farklı bir şey olabilir; ve bence görebildiğiniz, düşünebildiğiniz, formüle edebildiğinizden tamamen farklı bir şeydir. Dolayısıyla, kalıcı bir şey aramadan önce, arayan kişiyi anlamak gerekli değil midir? Arayan kişi, aradığı şeyden farklı mıdır? "Mutluluk arıyorum" dediğiniz zaman, arayan kişi arayışının hedefinden farklı mıdır? Düşü-

nen kişi düşünceden ayrı mıdır? İkisi, ayrı süreçlerden çok, birlikte, bütün bir olgu değil midir? Öyleyse, ne aradığını öğrenmeye çalışmadan önce arayan kişiyi anlamak çok önemli değil midir?

Demek ki kendimize gerçekten içtenlikle ve derinlemesine şu soruyu sorduğumuz noktaya geldik: Huzur, mutluluk, gerçek, Tanrı ya da her neyse, bize bir başkası tarafından verilebilir mi? Bu durmak bilmeyen arayış, bu özlem, bize, kendimizi gerçekten anladığımızda ortaya çıkan o olağanüstü gerçeklik hissini, o yaratıcı varlığı verebilir mi? Kendini bilme, arayış, başkalarının takipçisi olma, herhangi bir kuruma üye olma, kitaplar okuma vs. sayesinde mi mümkündür? Sonuçta asıl mesele de bu değil mi – kendimi anlamadığım sürece düşünce için hiçbir temelimin olmaması ve bütün arayışımın boşa çıkacak olması. Kaçmak için yanılsamalara sığınabilirim, kavgadan, çatışmadan, mücadeleden kaçabilirim; bir başkasına tapınabilirim; kurtuluşumu başka birinin aracılığıyla arayabilirim. Kendim konusunda cahil olduğum, beni oluşturan tüm sürecin bilincinde olmadığım sürece düşünmek, sevmek, harekete geçmek için bir temelim yoktur.

Ama istediğimiz son şey bu: kendimizi bilmek. Oysa şüphe yok ki bu, üzerine bir şeyler inşa edebileceğimiz tek temel. Ama inşa etmeden, dönüşmeden, kınamadan ya da yok etmeden önce ne olduğumuzu bilmeliyiz. Bir arayış içinde yola çıkmak, öğretmen ya da *guru* değiştirmek, *yoga* yapmak, nefes alıp vermek, ayinler düzenlemek, üstatların izinden gitmek ve geri kalan her şey tamamen faydasız, öyle değil mi? Hiçbir anlamı yok, peşinden gittiğimiz insanlar, "Kendini incele" deseler de; çünkü biz neysek dünya da o. Güzel, kıskanç, kendini beğenmiş, açgözlüysek etrafımızda yarattığımız da içinde yaşadığımız toplum da odur.

Bana öyle geliyor ki gerçeği, Tanrıyı bulmak üzere bir yolculuğa çıkmadan, harekete geçmeden, birbirimizle herhangi bir ilişkiye girmeden –ki bu toplumdur– önce, kendimizi an-

lamaya başlamamız çok önemli. Bana göre samimi insan belli bir hedefe nasıl ulaşılacağını değil, öncelikle bunu dert edinendir. Zira siz ve ben kendimizi anlamazsak, harekete geçtiğimizde toplumda, ilişkilerde, yaptığımız herhangi bir şeyde nasıl bir dönüşüm meydana getirebiliriz ki? Ve bu tabii ki kendini bilmenin ilişkiyle taban tabana zıt ya da ondan tecrit edilmiş bir şey olduğu anlamına gelmiyor. Kitlenin veya diğerinin karşısında bireyin, "ben"in vurgulanması anlamına gelmediği de ortada.

O zaman kendinizi tanımadan, kendi düşünüş şeklinizi ve bazı şeyleri neden düşündüğünüzü bilmeden, şartlanmanın arka planını, sanat ve din, ülkeniz ve komşunuz hakkında neden belli inançlara sahip olduğunuzu bilmeden, herhangi bir şey üzerine gerçek anlamda nasıl düşünebilirsiniz ki? Geçmişinizi bilmeden, düşüncenizin özünü ve nereden geldiğini bilmeden arayışınız boştur, hareketlerinizin bir anlamı yoktur, öyle değil mi? Amerikalı veya Hindu olmanızın veya dininizin ne olduğunun da bir anlamı yoktur.

Hayatın amacının ne olduğunu, savaşların, ulusal düşmanlıkların, çatışmaların, bütün o karmaşanın ne anlama geldiğini öğrenebilmek için işe önce kendimizden başlamalıyız, değil mi? Kulağa çok kolay geliyor, ama çok *zor*. Kendini izlemek, kendi düşüncelerinin nasıl işlediğini anlamak için insanın olağanüstü uyanık olması gerekir, böylece insan kendi düşünüş biçiminin, tepkilerinin ve hislerinin ince ayrıntıları konusunda gittikçe daha uyanık olmaya başladıkça, sadece kendisinin değil, ilişkide bulunduğu kişilerin de daha çok farkında olmaya başlar. Kendini bilmek, kendini bir davranışta bulunurken –ki bu da ilişkidir– incelemektir.

Zorluk çok sabırsız olmamızda; ilerlemek, bir sona ulaşmak istiyoruz, o yüzden de kendimize inceleme, gözlemleme imkânını tanıyacak ne zamanımız ne de fırsatımız var. Buna alternatif olarak kendimizi çeşitli faaliyetlere adamış bulunuyoruz –hayatımızı kazanmaya, çocuk yetiştirmeye– ya da çe-

şitli kurumlarda belli sorumluluklar üstlenmiş durumdayız. Kendimizi farklı şekillerde o derece adamışız ki kendimiz hakkında düşünmeye, kendimizi gözlemlemeye, incelemeye neredeyse hiç zamanımız yok. Dolayısıyla verdiği tepkinin sorumluluğu insanın kendisine ait, başkalarına değil. Dünyanın dört bir yanındaki *guruların* ve onların sistemlerinin peşinden gitmek, şunun ya da bunun üzerine yazılmış en son kitabı okumak vs. bana öyle boş, öyle fuzuli geliyor ki... Bütün dünyayı dolaşabilirsiniz ama kendinize geri dönmek zorundasınız. Ve çoğumuz kendimizin farkında olmadığımızdan kendi düşünme, hissetme ve harekete geçme süreçlerimizi görmeye başlamamız çok zor. Kendinizi ne kadar iyi tanırsanız, o kadar netlik olur. Kendini bilmenin sonu yoktur – bu konuda bir başarıya ulaşamaz veya bir sonuca varamazsınız. O, sonu olmayan bir nehirdir. İnsan onu öğrendikçe, ona daldıkça huzur bulur. Ancak zihin dinginken –zorla kendi kendine uyguladığı disiplin sayesinde değil, kendini bilme sayesinde– ancak o zaman, o dinginlikte, o sessizlikte gerçek vücut bulabilir. Ancak o zaman mutluluk ve yaratıcı eylem mümkün olur. Ve bence bu anlayış, bu tecrübe olmaksızın sadece kitap okumak, birilerinin konuşmalarını dinlemek, propaganda yapmak çok çocukça bir şey – fazla anlamı olmayan eylemlerden ibaret; oysa insan kendini anlayıp bu sayede o yaratıcı mutluluğu, zihne ait olmayan bir şeyi tecrübe etme halini mümkün kılabilirse, o zaman belki çevremizdeki ilişkilerde, dolayısıyla da içinde yaşadığımız dünyada bir dönüşüm olabilir.

3

Birey ve Toplum

Çoğumuzun karşı karşıya olduğu sorun, bireyin toplumun aracı mı yoksa amacı mı olduğudur. Birey olarak siz ve ben toplum ve devlet tarafından kullanılmak, yönetilmek, eğitilmek, kontrol edilmek için mi varız yoksa toplum, devlet birey için mi var? Birey toplumun amacı mı yoksa sadece eğitilecek, sömürülecek, savaş aleti olarak katledilecek bir kukla mı? Çoğumuzun karşı karşıya olduğu sorun bu. Dünyanın sorunu bu; birey toplumun, dış etkenlerin oyuncağı ve şekil verilecek bir şey mi, yoksa toplum birey için mi var?

Bunu nasıl öğreneceksiniz? Bu ciddi bir problem, öyle değil mi? Birey sadece toplumun kullandığı bir araçsa, toplum bireyden çok daha önemli demektir. Bu doğruysa, bireysellikten vazgeçip toplum için çalışmamız gerekir; bütün eğitim sistemimizin baştan aşağı devrim geçirmesi ve bireyin kullanılıp yok edilecek, silinecek, kurtulunacak bir araca dönüştü-

rülmesi gerekir. Ama eğer toplum birey için varsa, toplumun işlevi onu herhangi bir düzene uymaya zorlamak değil, ona özgürlük hissini, özgürlük güdüsünü vermektir. Öyleyse hangisinin yanlış olduğunu anlamamız gerek.

Bu soruna nasıl eğilirsiniz? Çok hayati bir sorun, öyle değil mi? Ne sağa ne de sola ait, hiçbir ideolojiye bağlı değil; eğer bir ideolojiye bağlıysa, bu onun sadece bir fikir meselesinden ibaret olduğu anlamına gelir. Fikirler hep düşmanlığa, karmaşaya, çatışmaya yol açar. Sağa ya da sola ait kitaplara ya da kutsal kitaplara sırtınızı dayarsanız, sadece fikirlere sırtınızı dayıyorsunuz demektir, bu ister Buda'nın fikri olsun, ister kapitalizmin, ister komünizmin ister başka bir ideolojinin. Bunlar fikirdir, gerçek değil. Genel geçer bir gerçek asla yadsınamaz. Gerçek hakkındaki fikirler yadsınabilir. İşin gerçeğini keşfedebilirsek, fikirden bağımsız olarak hareket edebiliriz. Öyleyse başkalarının ne dediğini göz ardı etmek gerekmez mi? Bir solcunun veya diğer liderlerin fikirleri onların şartlandırılma biçimlerinin bir sonucudur. Yani keşfetmek için kitaplarda yazanlardan medet umarsanız sadece fikirlere bağımlı kalırsınız. Mesele bilgi değildir.

Bu işin doğrusunu nasıl öğrenebiliriz? O gerçek üzerinden harekete geçeceğiz. Bu işin doğrusunu bulabilmek için tüm propagandalardan kurtulmuş olmak gerekir ki bu da soruna fikirden bağımsız bir şekilde bakabildiğiniz anlamına gelir. Eğitimin bütün görevi bireyi uyandırmaktır. Bu gerçeği görmek için çok net olmanız gerekecek, bu da bir lidere sırtınızı dayayamazsınız demektir. Bir lider seçtiğinizde bunu kafanız karışık olduğu için yaparsınız, dolayısıyla liderlerinizin de kafası karışık olur, dünyada olan da bu. Öyleyse yol gösterme veya yardım konusunda liderinize bel bağlayamazsınız.

Bir sorunu kavramak isteyen zihin sadece o sorunu bütünüyle, her yönüyle anlamakla kalmamalı, onu çevik bir şekilde takip de edebilmelidir çünkü sorun asla yerinde saymaz. Sorun daima yenidir, bu ister açlık sorunu olsun, ister psiko-

lojik, isterse bambaşka bir sorun. Her kriz yenidir; dolayısıyla onu anlayabilmesi için zihnin taze, net ve takipte hızlı olması gerekir. Ben çoğumuzun iç dünyamızda yapılacak bir devrimin gerekliliğinin farkında olduğunu düşünüyorum ki ancak o devrim dış dünyanın, toplumun kökten dönüşüm geçirmesini sağlayabilir. Benim ve niyeti ciddi olan tüm insanların ilgilendiği sorun da bu. Toplumda nasıl köklü, radikal bir dönüşüm meydana getirebiliriz, bizim meselemiz bu. Dıştaki bu dönüşüm, iç dünyada bir devrim olmadan gerçekleşemez. Toplum hep durağan olduğundan, içerideki bu devrim olmaksızın gerçekleştirilen herhangi bir eylem, herhangi bir reform da onun kadar durağan olur; dolayısıyla iç dünyadaki bu daimi devrim olmadığı sürece umut da yoktur çünkü onsuz dış dünyadaki eylemler tekrarlayan, alışılmış bir hal alır. Toplum sizinle bir başkası arasındaki, sizinle benim aramdaki ilişki eylemidir; ve iç dünyamızda devamlı bir devrim olmadığı sürece o toplum durağanlaşır, hayat verme niteliğinden yoksun kalır; toplumun hep durağanlaşması, kristalize ve dolayısıyla devamlı çözülme halinde olmasının sebebi de böyle devamlı bir ruhsal devrimin olmayışındandır.

İçinizdeki ve etrafınızdaki sefalet ve kargaşayla aranızdaki ilişki nedir? Bu kargaşa, bu sefalet kendiliğinden ortaya çıkmadı herhalde. Onu siz ve ben yarattık, kapitalist, komünist ya da faşist bir toplum değil, birbirimizle olan ilişkimizle onu siz ve ben yarattık. Ruhen neyseniz bu dışarıya, dünyaya yansımış durumda; ne olduğunuz, ne düşündüğünüz ve hissettiğiniz, günlük yaşantınızda ne yaptığınız dışa yansıyor, bu da dünyayı teşkil ediyor. İç dünyamızda mutsuz, şaşkın, kaotiksek yansıma yoluyla dünya da toplum da öyle oluyor, çünkü sizinle benim aramdaki, benimle bir başkası arasındaki ilişki toplumun ta kendisidir –toplum bizim ilişkimizin bir ürünüdür– ve ilişkimiz karmaşık, benmerkezci, dar, kısıtlı ve ulusalsa, dışarıya da onu yansıtırız ve dünyaya kaos getiririz.

Siz neyseniz, dünya da odur. Yani sizin sorununuz dünyanın da sorunudur. Bu basit ve temel bir gerçek, öyle değil mi? Bir kişiyle ya da birden çok kişiyle olan ilişkimizde, her nasılsa, bu gerçeği hep gözden kaçırıyoruz. Bir sistem aracılığıyla ya da bir sistemi temel alarak fikirler veya değerlerde yapılan bir devrim aracılığıyla değişim gerçekleştirmek istiyoruz; toplumu yaratanın, yaşayış biçimimizle karmaşaya veya düzenin sağlanmasına sebep olanın siz ve ben olduğunu unutarak. O yüzden işe yakından başlamalıyız, yani günlük hayatımızla; hayatımızı kazanma şeklimizde, fikirler veya inançlarla olan ilişkimizde açığa çıkan günlük düşüncelerimizle, hislerimizle ve eylemlerimizle ilgilenmeliyiz. Günlük hayatımız bu, öyle değil mi? Bizi ilgilendiren geçinmek, iş bulmak, para kazanmak, ailemizle ya da komşularımızla olan ilişkilerimiz, fikirler ve inançlar. Eğer yaptığınız işi incelerseniz, sadece bir geçinme yolu olmadığını, temelde kıskançlığa dayalı olduğunu görürsünüz. Toplum öyle kurulmuş ki devamlı bir çatışma, devamlı bir oluşum sürecinden ibaret; açgözlülük, kıskançlık toplumun dayanak noktaları, yöneticilere karşı duyulan kıskançlık; kâtip müdür olmak istiyor, bu da derdinin sadece geçimini sağlamak, hayatını kazanmak değil, makam ve prestij elde etmek olduğunu gösteriyor. Bu yaklaşım doğal olarak toplumda ve ilişkilerde karmaşaya yol açar ama siz ve ben sadece geçinmekle ilgilenirsek hayatımızı kazanmak için doğru bir yol, kıskançlığa dayalı olmayan bir yol bulabiliriz. Kıskançlık, bir ilişkideki en yıkıcı unsurlardan biridir çünkü kıskançlık güç ve makam isteğine işaret eder ve yolu eninde sonunda politikaya çıkar; ikisi birbiriyle yakından alakalıdır. Kâtip, müdür olmak istediği zaman savaşa yol açan güç kazanma politikasının yaratılmasında bir unsur olur, dolayısıyla savaştan doğrudan doğruya sorumludur.

İlişkimiz ne üzerine kurulu? Sizinle benim aramdaki, sizinle bir başkasının arasındaki ilişki –ki toplum bundan iba-

rettir– ne üzerine kurulu? Sevgi üzerine değil kuşkusuz, her ne kadar hakkında çok konuşsak da. Sevgi üzerine kurulu değil, çünkü sevgi olsaydı aramızda düzen olurdu, huzur olurdu, mutluluk olurdu. Ama aramızdaki o ilişkide saygı kılığına bürünüveren çokça art niyet var. Düşüncelerimizde, hislerimizde ikimiz de eşit olsak saygı diye bir şey olmazdı, art niyet olmazdı, çünkü bir araya gelen iki birey olurduk sadece; öğrenci ve öğretmen, karısına üstünlük kuran koca ya da kocasına üstünlük kuran kadın olarak bir araya gelmezdik. Art niyet söz konusu olunca üstünlük kurma isteği de beraberinde gelir, bu da kıskançlık, öfke ve tutku yaratır ki hepsi ilişkimizde kaçmaya çalıştığımız daimi bir çatışmaya neden olur, bu da daha çok kaosa, daha çok sefalete yol açar.

Günlük yaşantımızın, inançlarımızın ve aklımızda yarattığımız kavramların parçası olan fikirlere gelince, bu fikirler zihinlerimizi bulandırmıyor mu? Aptallık, zihnin yarattığı veya ellerin ürettiği şeylere yanlış değerler atfetmektir. Düşüncelerimizin çoğunun kaynağı kendini koruma içgüdüsüdür, öyle değil mi? Çok ama çok sayıda olan fikirlerimize yanlış bir önem atfedilmiyor mu, aslında kendi başlarına sahip olmadıkları bir önem? Öyleyse herhangi bir şekilde inandığımız zaman –bu şekil ister dini olsun, ister ekonomik, ister sosyal– Tanrıya, fikirlere, insanı insandan ayıran bir sosyal siteme, milliyetçiliğe vs. inandığımız zaman inanca yanlış bir önem atfediyoruz demektir; bu da aptallığın bir göstergesidir çünkü inanç insanları birbirinden ayırır, birleştirmez. Bu da bize yaşayış biçimimizle düzeni veya kaosu, huzuru veya çatışmayı, mutluluğu veya sefaleti yaratabileceğimizi gösteriyor.

Öyleyse sorunumuz aynı anda hem durağan bir toplumun hem de içinde bu daimi devrim gerçekleşmekte olan bir bireyin varolup olamayacağı, değil mi? Demek istediğim, toplumdaki devrimin bireyin ruhsal, psikolojik dönüşümüyle başlaması gerekir. Çoğumuz sosyal yapıda köklü bir dönü-

şüm görmek istiyoruz. Dünyada süregelen çatışma da bu – komünizm yoluyla veya başka yollardan sosyal bir devrim gerçekleştirmek. Eğer sosyal bir devrim söz konusu ise bu insanın dışsal yapısıyla ilgili bir eylemdir; ne kadar radikal olursa olsun bireyin ruhsal bir devrim, psikolojik bir dönüşüm geçirmesi söz konusu değilse o devrim durağandır. Dolayısıyla tekrarlamayan, durağan olmayan, parçalanma halinde olmayan, daima canlı bir toplum yaratmak için bireyin psikolojik yapısında bir devrim gerçekleşmesi şarttır çünkü içsel, psikolojik devrim olmadan sadece dıştakinin dönüşümünün pek bir anlamı yoktur. Toplumun devamlı kristalize olmasının, durağanlaşmasının ve dolayısıyla da hep çözülme halinde olmasının nedeni budur. Yasalar ne kadar büyük bir bilgelikle ve ne kadar çok sayıda yapılırsa yapılsın toplum hep bir çürüme sürecinde çünkü devrim içerde gerçekleşmeli, sadece dışta değil.

Bence bunu anlamak, geçiştirmemek çok önemli. Dışardan görülen hareket, gerçekleştiği zaman bitmiştir, durağandır; bireyler arasındaki ilişki, ki bu toplumun kendisidir, ruhsal bir devrimin sonucu değilse, o zaman toplum yapısı durağan olduğundan bireyi içine alır ve böylece onu da kendisi gibi durağan, tekrarlayıcı, tekdüze bir hale getirir. Bunun farkına varırken, bu gerçeğin olağanüstü öneminin farkına varırken bu fikre katılmak ya da katılmamak diye bir şey söz konusu olamaz. Toplumun devamlı kristalize olduğu ve bireyi içine aldığı ve daimi, yaratıcı bir devrimin toplumda, dış dünyada değil, sadece bireyin içinde gerçekleşebileceği su götürmez bir gerçektir. Yani yaratıcı devrim sadece bireysel ilişkilerde gerçekleşebilir, o ilişki de toplumun ta kendisidir zaten. Hindistan'daki, Avrupa'daki, Amerika'daki, dünyanın her yerindeki toplum yapısının nasıl hızla çözülmekte olduğunu görüyoruz, kendi hayatlarımızda da bunun bilincindeyiz. Sokakta yürürken bunu gözlemleyebiliriz. Büyük tarihçilerin bize toplumumuzun çözülmek-

te olduğunu söylemelerine ihtiyacımız yok; yeni bir toplum yaratmak için ise yeni mimarlar, yeni duvar ustaları lazım. Yapı yeni bir temel üzerine oturtulmalı, yeni keşfedilmiş gerçekler ve değerler üzerine. Henüz böyle mimarlar yok. Gözlemleyip, yapının çökmekte olduğunun farkına varıp, kendilerini mimara dönüştüren duvar ustaları yok. Sorunumuz da bu. Toplumun parçalanmakta, çözülmekte olduğunu görüyoruz; o mimarlar da siz ve ben olmak zorundayız. Sizin ve benim değerleri yeniden keşfetmemiz ve daha köklü, daha kalıcı bir temel üzerine inşaya başlamamız gerekiyor; çünkü profesyonel mimarların, politika ve din alanlarındaki duvar ustalarının yaptıklarını örnek alırsak, eskisiyle tamamen aynı durumda oluruz.

Siz ve ben yaratıcı olmadığımız için toplumu bu kaosa sürükledik, yani bizim yaratıcı olmamız şart çünkü sorun çok acil; siz ve ben toplumun çöküşünün nedenlerinin bilincinde olmalı ve taklide değil, yaratıcı anlayışımıza dayalı yeni bir yapı yaratmalıyız. Şimdi, bu olumsuz düşünceye işaret ediyor, değil mi? Olumsuz düşünmek anlamanın en üstün şeklidir. Yani yaratıcı düşüncenin ne olduğunu anlamak için soruna olumsuz bir açıdan yaklaşmalıyız, çünkü soruna olumlu bir yaklaşım –yeni bir toplum yapısı inşa edebilmek için yaratıcı olmamız gerektiği şeklinde– taklitçilik olur. Dağılmakta olanı anlamak için üzerine araştırma yapmalı, onu olumsuz bir şekilde incelemeliyiz – olumlu bir sistemle, olumlu bir formülle, olumlu bir sonuçla değil.

Toplum neden dağılmakta, çökmekte? Bunun en temel nedenlerinden biri bireyin, yani sizin artık yaratıcı olmaması. Ne demek istediğimi açıklayayım. Siz ve ben taklide meyilli hale geldik, hem dış görünüşte hem de iç dünyamızda bir şeyleri kopyalıyoruz. Dış görünüşte, bir teknik öğrenirken, birbirimizle sözlü iletişim kurarken, doğal olarak bir taklit etme, kopyalama olacaktır. Mühendis olabilmek için önce tekniği öğrenmem, sonra köprü inşa etmek için o tekniği kullan-

mam gerekir. Dış dünyadaki teknikte belli bir miktar taklit, kopyalama olmalı ama ruhsal, psikolojik açıdan taklit söz konusuysa yaratıcı olmaya son verdiğimiz kesin. Eğitimimiz, toplum yapımız, sözde dini yaşantımız, hepsi taklide dayalı; yani ben, belli bir sosyal veya dini formüle uyuyorum. Gerçek bir birey değilim artık, psikolojik açıdan sadece kendini tekrarlayan, belli şartlandırılmış tepkilere –bunlar ister bir Hindunun, ister bir Hıristiyanın, ister bir Budistin, ister bir Almanın isterse de bir İngilizin tepkileri olsun– sahip bir makineye dönüşmüş bulunuyorum. Tepkilerimiz toplumun düzenine –bu toplum ister Doğulu ister Batılı, ister dindar ister maddiyatçı olsun– uygun biçimde şartlanmış halde. Dolayısıyla, toplumun çözülmesinin temel nedenlerinden biri taklit, parçalayan unsurlardan biri ise zaten özü taklit etmek olan lider.

Çözülmekte olan toplumun doğasını anlamak için sizin ve benim, bireyin, yaratıcı olup olamayacağını sorgulamak önemli değil mi? Taklidin olduğu yerde çözülmenin de olacağını; otoritenin olduğu yerde kopyalamanın da olacağını görebiliyoruz. Bütün zihinsel ve psikolojik yapımız otoriteye dayalı olduğundan yaratıcı olabilmek için otoriteden kurtulmak şart. Yaratıcı olduğunuz anlarda, hayati anlamı olan o mutlu anlarda, hiç de bir şeyleri tekrarlıyormuş, bir şeylerden kopya çekiyormuş gibi hissetmediğinizi fark etmediniz mi? Bu anlar hep yenidir, tazedir, yaratıcıdır, mutluluk doludur. Bundan da anlıyoruz ki toplumun çözülmesinin temel nedenlerinden biri taklit, başka bir deyişle otoriteye tapınmadır.

4

Kendini Bilmek

Dünyanın sorunları o kadar devasa, o kadar karmaşık ki onları anlamak ve çözmek için insanın bu sorunlara çok basit ve doğrudan bir biçimde yaklaşması gerek; basitlik ve doğrudan yaklaşabilme de dış koşullara veya kendi özel önyargılarımıza ve ruh hallerimize bağlı bir şey değil. Daha önce belirttiğim gibi, çözüm konferanslar ya da detaylı planlar sayesinde veya eski liderlerin yerine yenileri geçirilerek vs. bulunamaz. Çözüm besbelli sorunu yaratanda, kötülüğü, nefreti ve insanlar arasında varolan devasa anlaşmazlığı yaratanda saklı. Bu kötülüğü, bu sorunları yaratan birey aslında siz ve beniz, bizim anladığımız haliyle dünya değil. Dünya sizin bir başkasıyla kurduğunuz ilişkiden ibarettir. Dünya sizden ve benden bağımsız bir şey değildir; dünya yani toplum, birbirimizle kurduğumuz ya da kurmaya çalıştığımız ilişkidir.

Dolayısıyla sorun biziz, dünya değil çünkü dünya bizim benliklerimizin yansıması ve dünyayı anlayabilmemiz için

kendimizi anlamamız lazım. Dünya bizden ayrı bir şey değil; biz dünyayız, bizim sorunlarımız da dünyanın sorunları. Bunu ne kadar tekrarlasam az çünkü zihniyetimiz o kadar tembel ki dünyanın sorunlarının bizi ilgilendirmediğini, sorunların Birleşmiş Milletler tarafından ya da eski liderlerin yerlerine yenileri getirilerek çözülmeleri gerektiğini düşünüyoruz. Bu şekilde düşünen bir zihniyet çok kör bir zihniyettir çünkü dünyadaki bu korkunç ıstırabın, kargaşanın ve her an çıkmak üzere olan savaşların sorumlusu biziz. Dünyayı değiştirmek için ise kendimizden başlamalıyız; kendimizden başlarken en önemli şey de niyet. Niyet kendimizi anlamak olmalı, bizi değiştirmeyi başkalarına bırakmak ya da sağın veya solun yaptığı bir devrim sayesinde bir değişim gerçekleştirmek değil. Bunun bizim, sizin ve benim sorumluluğumuz olduğunu anlamamız önemli; çünkü içinde yaşadığımız dünya ne kadar küçük olursa olsun, kendimizi değiştirebilirsek, günlük yaşantımızda radikal derecede farklı bir bakış açısını hayata geçirebilirsek, belki o zaman dünyanın geri kalanı üzerinde, diğer insanlarla olan ilişkimiz üzerinde bir etkimiz olur.

Dediğim gibi, kendimizi anlama sürecini öğrenmeye çalışacağız ki bu tecrit edici bir süreç değildir. Dünyadan elini eteğini çekmek demek de değildir çünkü tecrit edilmiş bir halde yaşayamazsınız. Var olmak bir şeyle ilişkili olmaktır, dünyadan ayrı yaşamak diye bir şey de yoktur. Çatışmalara, sefalete ve sürtüşmeye yol açan doğru ilişki eksikliğidir; dünyamız ne kadar küçük olursa olsun, o kısıtlı dünya dahilindeki ilişkimizi değiştirebilirsek, bu etki devamlı yayılan bir dalgaya benzeyecektir. Bence bu noktayı, dünyanın –ne kadar dar olursa olsun– bizim ilişkilerimizden ibaret olduğunu anlamak önemli; ve eğer orada bir dönüşüm gerçekleştirebilirsek, yüzeysel değil, köklü bir dönüşüm, o zaman aktif olarak dünyayı değiştirmeye başlarız. Gerçek devrim herhangi bir şablona –sağa veya sola ait– uygun olan değildir, değerlerde

yaşanan bir devrimdir; hislere dayalı değerlerden hislere dayanmayan veya çevresel faktörler tarafından yaratılmamış değerlere uzanan bir devrimdir. Köklü bir devrimi, bir dönüşümü veya bir yenilenmeyi geçekleştirecek bu gerçek değerleri bulmak için insanın kendisini anlaması zorunludur. Kendini bilmek bilgeliğin başlangıcıdır, dolayısıyla da dönüşümün veya yenilenmenin başlangıcıdır. İnsanın kendisini anlaması için anlamaya niyeti olması gerekir – bizim için de zorluk buradadır. Çoğumuz memnun olmadığımız halde ani bir değişim gerçekleştirmek istiyoruz ve memnuniyetsizliğimiz sadece belli bir sonuç elde etmeye kanalize oluyor; memnun olmadığımızda ya başka bir iş arıyor ya da çevredeki şartlara boyun eğiyoruz. Mutsuzluk bizi ateşleyeceği, hayatı, bütün varoluş sürecini sorgulamamıza neden olacağı yerde kanalize oluyor ve böylece vasat insanlar oluyoruz, varlığın bütün anlamını anlamak konusunda hissettiğimiz o dürtüyü, o duygu yoğunluğunu da kaybediyoruz. Bu yüzden bunları kendi başımıza keşfetmemiz çok önemli, çünkü özbilgi (kendini bilme hali) bize bir başkası tarafından verilemez, herhangi bir kitaptan yararlanarak bulunamaz. Onu keşfetmemiz gerek, keşfedebilmek için de ortada niyet, arayış, araştırma olmalı. O öğrenme, derinlemesine araştırma niyeti zayıf olduğu ya da var olmadığı sürece, kuru bir teyidin veya yüzeysel bir kendini anlama isteğinin pek bir önemi yoktur.

Dünyanın değişmesi insanın kendisini değiştirmesiyle mümkün olur çünkü o benlik insan yaşamı denen topyekûn sürecin hem ürünü hem de bir parçasıdır. Kendini değiştirebilmek için kendini bilmek şarttır; ne olduğunuzu bilmezseniz, elinizde doğru düşünmek için bir temel olmaz; kendinizi tanımazsanız dönüşüm mümkün değildir. İnsan kendini gerçekte olduğu gibi bilmelidir, olmak istediği gibi değil; o sadece bir idealdir, dolayısıyla da uydurma ve gerçekdışıdır; ancak varolan değiştirilebilir, olmak istediğiniz şey değil. İnsanın kendini gerçekte olduğu haliyle bilmesi olağanüstü çe-

vik bir zekâ gerektirir çünkü varolan devamlı dönüşüm geçirmekte, değişmektedir ve onu hızla takip edebilmesi için zihnin belli bir dogmaya veya inanca, herhangi bir davranış modeline bağımlı olmaması gerekir. Eğer bir şeyin peşinden gidecekseniz bir yere bağlı olmanız fayda getirmez. Kendinizi bilebilmeniz için bütün inançlardan, bütün idealleştirmelerden uzak olmayı içeren özel bir farkındalık, özel bir zihin çevikliği gereklidir çünkü inançlar ve idealler size sadece bir tek renk sunar ve gerçek algılamayı engeller. Ne olduğunuzu bilmek istiyorsanız olmadığınız bir şeyi hayal edemez veya ona inanamazsınız. Eğer açgözlü, kıskanç, şiddete meyilliysem sadece şiddetten uzak durma, açgözlü olmama idealine sahip olmanın pek bir değeri yoktur. Ama açgözlü veya şiddete meyilli olduğunu bilmek, bunu bilmek ve anlamak, sıradışı bir algı becerisi gerektirir, öyle değil mi? Dürüstlük, düşüncede netlik gerektirir, varolandan uzaklaşıp bir idealin peşine düşmek ise bir kaçıştır; sizi ne olduğunuzu keşfetmekten ve doğrudan o konuda harekete geçmekten alıkoyar.

Ne olduğunuzu anlamak, olduğunuz şey her ne olursa olsun –çirkin ya da güzel, kötü ya da yaramaz– hiçbir çarpıtma olmaksızın ne olduğunuzu anlamak, erdemin başlangıcıdır. Erdem çok önemlidir çünkü insanı özgür kılar. Anacak erdemle keşfedebilir, yaşayabilirsiniz – erdemlileşerek değil, o sadece saygınlık sağlar, anlayış ve özgürlük sağlamaz. Erdemli olmak ile erdemlileşmek arasında fark vardır. Erdemli olmak varolanı anlamayla mümkündür, oysa erdemlileşmek ertelemedir, varolanın olmak istediğiniz şeyle örtbas edilmesidir. Dolayısıyla erdemlileşince doğrudan varolanın etkisiyle harekete geçmekten kaçınmış oluyorsunuz. "İdealin geliştirilmesi yoluyla varolandan kaçınma" süreci erdemli bulunur ama onu yakından ve doğrudan doğruya incelerseniz hiç de öyle olmadığını göreceksiniz. O süreç yalnızca varolanla yüzleşmenin ertelenmesidir. Erdem olmayanın oluşmaya başlaması değildir, erdem varolanı anlamak ve dolayısıyla da

varolandan kurtulmaktır. Hızla parçalanmakta olan bir toplumda erdem hayati önem taşır. Yeni bir dünya, eskisinden uzak yeni bir yapı yaratmak için keşfetme konusunda özgürlük olmalıdır; özgür olabilmek için de erdem şarttır çünkü erdemsiz özgürlük mümkün değildir. Erdemli olmaya çalışan ahlaksız biri erdemin ne olduğunu bilebilir mi? Ahlaklı olmayan biri asla özgür olamaz, dolayısıyla da gerçeğin ne olduğunu asla öğrenemez. Gerçek ancak varolanı anlamakla bulunabilir, varolanı anlamak için de özgürlük gereklidir; varolana karşı duyulan korkudan kurtulmanın özgürlüğü.

O süreci anlayabilmek için varolanı bilme, her düşünceyi, hissi ve hareketi takip etme niyeti olmalıdır ortada; varolanı anlamak da çok zordur çünkü varolan hiçbir zaman dingin, durağan değildir, devamlı hareket halindedir. Varolan, ne olmak istiyorsanız o değildir, siz neyseniz odur; anlık olarak yaptığınız, düşündüğünüz ve hissettiğiniz şeylerdir, ideal olan değil; çünkü ideal olan uydurmadır. Varolan asıl olandır ve asıl olanı anlamak farkındalık, çok uyanık ve kıvrak bir zekâ gerektirir. Ama varolanı kınamaya, onu suçlamaya ve ona karşı koymaya başlarsak nasıl hareket ettiğini anlayamayız. Eğer birisini anlamak istiyorsam onu kınamamam, onu gözlemlemem, incelemem gerekir. İncelediğim şeyi sevmeliyim. Bir çocuğu anlamak istiyorsanız onu kınamamalısınız, sevmelisiniz. Onunla oynamalı, hareketlerini, huylarını, davranış biçimlerini izlemelisiniz ama onu sadece kınar, ona karşı koyar ya da onu suçlarsanız, çocuğu anlamak diye bir şey söz konusu olamaz. Aynı şekilde, varolanı anlamak için insanın anlık olarak neler düşündüğünü, hissettiğini ve yaptığını gözlemlemesi gerekir. Asıl olan budur. Başka herhangi bir hareket, herhangi bir ideal veya ideolojik hareket, asıl olan değildir; o bir dilekten, varolanın dışında bir şey olmaya duyulan uydurma bir istekten ibarettir.

Varolanı anlamak hiçbir hüviyet biçmenin veya kınamanın yer almadığı bir zihin hali gerektirir; bu da uyanık ama

pasif bir zihindir. Bir şeyi gerçekten anlamak istediğimiz zaman bu zihin durumuna gireriz; ilgi yoğunluğu varsa, bu zihin durumu kendiliğinden gelişir. İnsan varolanı, zihnin gerçek halini anlamakla ilgileniyorsa, onu zorlaması, disipline etmesi veya kontrol etmesi gerekmez; aksine, pasif bir uyanıklık, dikkatlilik gerekir. Bu bilinç hali ortada bir ilgi, anlama niyeti olduğu zaman elde edilir.

İnsanın kendini anlaması, bilgi veya tecrübe birikimiyle –bu sadece hafızayı geliştirmektir– elde edilmez. Kendini anlamak anlıktır; kendimiz hakkında sadece bilgi toplarsak, bu bilgi kendimizi derinlemesine anlamamıza engel olur çünkü o zaman birikmiş bilgi ve tecrübeler düşüncenin odaklanmasını ve varolmasını sağlayan merkez olur çıkar. Dünya bizden ve eylemlerimizden farklı bir şey değildir çünkü dünyadaki sorunları yaratan bizim olduğumuz şeydir; çoğumuzun sorunu kendimizi doğrudan bilmememiz, onun yerine birçok insanlık sorununu çözmek için bir sistem, bir yöntem, bir işleyiş biçimi aramamızdır.

Peki kendini bilmek için bir yol, bir sistem var mıdır? Akıllı herhangi bir insan, herhangi bir filozof, bir sistem veya yöntem icat edebilir; ama bir sistemi takip etmek şüphesiz o sistemin yarattığı bir sonuca yol açacaktır, öyle değil mi? Eğer kendimi bilmek için belli bir yöntem uygularsam, o sistemin gerektirdiği sonuca ulaşırım; ama o sonuç besbelli kendimi anlamak olmayacaktır. Yani kendimi bilmek için bir yöntemi, sistemi, yolu takip ederek düşüncelerimi ve eylemlerimi bir şablona göre şekillendiririm ama bir şablona uymak kendini anlamak değildir.

Dolayısıyla kendini bilmek için bir yöntem yoktur. Bir yöntem aramak daima bir sonuca varma isteğine işaret eder – hepimizin istediği de bu. Otoritenin peşinden gidiyoruz –bir şahsın değilse bile bir sistemin, bir ideolojinin otoritesinin– çünkü bizi tatmin edecek, bize güvence sağlayacak bir sonuç istiyoruz. Aslında kendimizi, güdülerimizi ve tepkile-

ğımizi, düşünce sürecimizi –hem bilinçli hem de bilinçaltı olanı– anlamak istemiyoruz; bize sonuç garanti eden bir sistemin peşinden gitmek bizim için daha tercih edilirdir. Ancak bir sistemi takip etme eylemi, istisnasız olarak güvence ve kesinlik isteğimizin bir sonucudur, kendini anlamanın değil. Bir yöntemi uyguladığımız zaman bize istediğimiz şeyi garanti edecek otoriteler –öğretmen, *guru*, kurtarıcı, üstat– gerekir; kendini bilmeye giden yol da elbette bu değildir.

Otorite insanın kendini anlamasını engeller, değil mi? Bir otoritenin, bir yol göstericinin koruması altında geçici olarak güvende olma, iyi olma hissine kapılabilirsiniz; ama bu, insanın kendisiyle ilgili bütün süreci anlaması demek değildir. Otorite, doğası gereği insanın bütünüyle kendisinin farkında olmasını engeller ve dolayısıyla sonuçta özgürlüğü yok eder; yaratıcılık ancak özgürlük varsa söz konusu olabilir. Yaratıcılık ancak kendini bilmekle mümkündür. Çoğumuz yaratıcı değiliz; kendini tekrarlayan makineleriz, belirli tecrübe şarkılarını, belirli çıkarımları ve anıları –ya kendimizin ya da başkalarının– dönüp dönüp çalan gramofonlar gibiyiz. Böyle tekrarlayıp durmak yaratıcı bir varoluş şekli değil – ama bizim istediğimiz bu. Kendimizi içsel anlamda güvencede hissetmek istediğimizden devamlı bu güvenceyi bulmanın yöntemlerini ve yollarını arıyoruz, böylece de otoriteyi, bir başkasına tapınma olgusunu yaratıyoruz; bu da anlayışı, bir yaratıcılık halinin mümkün olabileceği o kendiliğinden gelişen anlık zihin dinginliğini yok ediyor.

Çoğumuzun karşılaştığı zorluk o yaratıcılık hissini kaybetmiş olmamız şüphesiz. Yaratıcı olmak resim yapıp ya da şiir yazıp ünlü olmamız gerektiği anlamına gelmiyor. Bu yaratıcılık değildir – sadece bir fikri ifade edebilme kapasitesidir ve toplum tarafından alkışlanır veya göz ardı edilir. Kapasiteyle yaratıcılık birbiriyle karıştırılmamalı. Kapasite yaratıcılık değildir. Yaratıcılık farklı bir varoluş halidir, öyle değil mi? İçinde benliğin bulunmadığı, zihnin artık tecrübeleri-

mizin, heveslerimizin, çabalarımızın ve isteklerimizin odağı olmadığı bir haldir. Yaratıcılık devamlı bir hal değildir, her an yenidir, içinde "ben"in, "benim"in bulunmadığı, içindeyken düşüncenin belli bir tecrübe, hırs, başarı, amaç veya sebebe odaklanmadığı bir hareket halidir. Ancak benlik olmadığı zaman yaratıcılık –içinde gerçekliğin yani her şeyi yaratanın bulunabileceği tek varoluş hali– vardır. Ama o hal anlaşılamaz veya hayal edilemez, formüle edilemez ya da kopyalanamaz, ona hiçbir sistem, hiçbir felsefe, hiçbir bilim dalı aracılığıyla erişilemez; ancak insanın benliğiyle ilgili tüm süreci anlamasıyla kendini gösterir.

Kendini anlamak bir sonuç, bir varılacak bir nokta değildir; insanın her an kendisini ilişkilerin aynasında görmesidir – sahip olduklarıyla, eşyalarla, insanlarla ve fikirlerle olan ilişkisinin. Ama uyanık, farkında olmak bize zor geliyor ve bir yöntemi takip ederek, otoriteleri, batıl inançları ve tatmin edici teorileri kabul ederek zihinlerimizi köreltmeyi tercih ediyoruz; böylece zihinlerimiz yorgun, bitap düşüyor ve duyarsızlaşıyor. Böyle bir zihin yaratıcılık halinde bulunamaz. O yaratıcılık hali ancak tanıma ve birikim yapma sürecinin durduğu, yani benliğin sona erdiği an kendini gösterir; çünkü "ben" olarak bilinç tanımanın merkezidir, tanıma da tecrübe biriktirme sürecinden başka bir şey değildir. Ama hepimiz hiçbir şey olmamaktan korkarız, çünkü hep bir şey olmak isteriz. Küçük adam büyük adam olmak ister, erdemsiz erdemli olmak ister, zayıf olanlar, adı sanı olmayanlar güç, makam ve otoriteye açtır. Zihnin durmak bilmeyen aktivitesi budur. Böyle bir zihin sessiz olamaz, dolayısıyla da yaratıcı olma halini asla anlayamaz.

Sefaleti, savaşları, işsizliği, açlığı, sınıf ayrımları ve sonsuz kargaşasıyla içinde yaşadığımız dünyanın değişmesi için önce kendi içimizde bir değişim olmalıdır. Devrim insanın ruhunda başlamalıdır – ama herhangi bir inanca veya ideolojiye göre olmamalıdır çünkü bir fikre dayalı veya belli bir dü-

zene uyan bir devrim, devrim değildir. İnsan, iç dünyasında köklü bir devrim gerçekleştirebilmek için ilişkilerindeki düşünceleri ve hisleriyle ilgili tüm süreci anlamak zorundadır. Bütün sorunlarımızın tek çözümü budur – daha fazla bilim dalına, daha fazla inanca, daha fazla ideolojiye ve daha fazla öğretmene sahip olmak değil. Kendimizi ândan âna, birikim süreci olmaksızın, olduğumuz gibi anlayabilirsek, o zaman zihnin ürünü olmayan bir dinginliğin, hayali ya da özellikle geliştirilmiş olmayan bir dinginliğin nasıl kendini hissettirdiğini görürüz; yaratıcılık ancak o dinginlik halinde mümkün olabilir.

5

Eylem ve Fikir

Eylem sorununu tartışmak istiyorum. Bu başlangıçta biraz çetrefilli ve zor olabilir ama üzerinde düşünerek meseleyi net bir şekilde görebileceğimizi umuyorum çünkü bütün varlığımız, bütün hayatımız, bir eylem süreci. Çoğumuz bir dizi eylem dahilinde, görünüşte birbiriyle ilişkisi olmayan, parçalanmaya ve hayal kırıklığına yol açan kopuk eylemler dahilinde yaşıyoruz. Bu hepimizi ilgilendiren bir sorun çünkü eylemle yaşıyoruz ve eylem yoksa hayat yok, tecrübe yok, düşünmek yok. Düşünce eylemin ta kendisi; ve eylemi sadece bilincin bir seviyesinde, dış dünyayla bağlantılı olan seviyede takip etmek, yani eylemin tüm sürecini anlamadan, gözlenebilir, dışsal eyleme takılıp kalmak bizi mutlaka hayal kırıklığına, sefalete götürecektir.

Hayatımız bilincin farklı düzeylerinde gelişen bir dizi eylemden veya bir eylem sürecinden ibaret. Bilinç tecrübe etmek, adlandırmak ve kaydetmek demek. Yani bilinç meydan okuma ve karşılık verme –ki bu tecrübe etmektir– sonra terim

bulma veya adlandırma, sonra da kaydetmeden –bu da hafızadır– ibarettir. Bu süreç eylemdir, öyle değil mi? Bilinç eylemdir; ve meydan okuma, karşılık verme, tecrübe etme, adlandırma veya terim bulma, kaydetme yani hatırlama olmadan eylem olmaz.

Fiil faili yaratır. Yani fail, fiilin bir sonucu, bir amacı varsa varolmaya başlar. Eylemde bir sonuç yoksa, fail de yoktur; ama görünürde bir son veya sonuç varsa, fiil faili doğurur. Bu yüzden fail, fiil ve son veya sonuç eylemin bir amacı olduğu zaman varolan bütün ve tek bir süreçtir. Sonuca yönelik eylem iradenin ta kendisidir; aksi takdirde iradeden bahsedilemez, öyle değil mi? Bir amaca ulaşma isteği iradeyi oluşturur, o irade de eylemi yapandır – başarmak isterim, bir kitap yazmak isterim, zengin olmak isterim, bir resim çizmek isterim.

Bu üç hali önceden biliyoruz; fail, fiil ve sonuç. Günlük yaşantımız bundan ibaret. Ben sadece varolanı açıklıyorum; ama varolanı nasıl değiştireceğimizi ancak onu açık bir şekilde –onunla ilgili hiçbir hayal veya önyargı, hiçbir yanlılık kalmayacak şekilde– inceleyince anlamaya başlayacağız. Şimdi tecrübeyi oluşturan bu üç hal –fail, fiil ve sonuç– bir oluşum sürecidir kuşkusuz. Yoksa oluşumdan bahsedilemez, öyle değil mi? Fail yoksa ve amaca yönelik bir eylem yoksa, oluşum da yoktur; ama bildiğimiz hayat, günlük hayatımız, bir oluşum sürecidir. Yoksulum ve bir amaca yönelik olarak hareket ediyorum, o da zengin olmak. Çirkinim ve güzel olmak istiyorum. Dolayısıyla hayatım bir şeyler olma sürecinden ibaret. Varolma isteği, farklı bir şey olma isteği aslında; meydan okumayı, karşılık vermeyi, adlandırmayı ve kaydetmeyi içeren, farklı bilinç düzeylerinde, farklı hallerde, farklı bir şey olma isteği. Peki bu farklı bir şeye dönüşme çatışma ve acı demek değil mi? Sonu gelmeyen bir mücadele; ben buyum ve şu olmak istiyorum.

O zaman problem şu: bu olma arzusu olmadan eylem olamaz mı? Bu acı, bu bitmek bilmeyen çarpışma olmaksızın ey-

lem yok mudur? Sonuç yoksa, fail de yoktur çünkü amacı olan eylem faili yaratır. Ama hedeflenen bir amacı olmayan, dolayısıyla faili olmayan -bir sonuç elde etme isteği olmayan- eylem olabilir mi? Böyle bir eylem bir oluşum değildir, dolayısıyla çatışma hali de değildir. Burada tecrübe eden ve tecrübe olmaksızın bir eylem hali, bir tecrübe etme hali söz konusudur. Bu kulağa biraz felsefi geliyor ama aslında oldukça basit.

Tecrübeyi yaşadığınız anda tecrübeden ayrı bir tecrübe eden olarak kendinizin farkında değilsinizdir; tecrübe etme halindesinizdir. Çok basit bir örneği ele alalım: kızgınsınız. Kızgınlık anında ne tecrübe eden vardır ne de tecrübe; sadece tecrübe etme olgusu vardır. Ama o hal geçtiğinde, tecrübe ettikten bir saniye sonra, tecrübe edenle tecrübe vardır, eylemi yapan ve bir amaca -o öfkeden kurtulmaya ya da onu bastırmaya- yönelik eylem. Sık sık bu ruh halini yaşarız, tecrübe etme halini; ama hep o hali geride bırakır ve onu tanımlamak için bir terim buluruz, onu adlandırıp kaydederiz, dolayısıyla da oluşumu sürekli kılarız.

Eylemi kelimenin temel anlamıyla anlayabilirsek o temel anlayış yüzeysel eylemlerimizi de etkileyecektir; ama önce eylemin temel doğasını anlamamız gerek. Eylem bir fikir sayesinde mi gerçekleşir? Önce aklınıza bir fikir gelip sonra mı harekete geçersiniz? Yoksa eylem önce gelir de eylem çatışmayı doğurduğundan, o eylemin etrafında bir fikir mi inşa edersiniz? Eylem mi faili yaratır yoksa eylemi yapan mı önce gelir?

Hangisinin daha önce geldiğini keşfetmek çok önemli. Eğer fikir önce geliyorsa o zaman eylem sadece bir fikre kendini uyduruyordur ve dolayısıyla artık eylem değil taklittir, bir fikre uydurulmuş zorunluluktur. Bunun farkına varmak çok önemli; çünkü toplumumuz genelde entelektüel veya sözel seviye üzerine kurulu olduğundan, hepimiz için fikir önce gelir, eylem de onu takip eder. O zaman eylem fikrin hiz-

metçisidir ve fikirlerin şekillendirilmesi dahi eylem için zararlıdır. Fikirler başka fikirler doğurur ve ortada fikir üretmekten başka bir şey yoksa uzlaşmazlık söz konusu olur, toplum da entelektüel fikir yaratma süreci yüzünden üst tarafı fazla ağır basan bir hal alır. Toplumsal yapımız çok entelektüel; zekâyı varlığımızın diğer bütün unsurları pahasına geliştiriyoruz ve o yüzden fikirlere boğulmuş durumdayız.

Düşünceler eylem üretebilir mi, yoksa düşünceler sadece düşünme sürecini mi şekillendirir ve dolayısıyla eylemi mi kısıtlar? Eylem bir fikir tarafından zorunlu kılınmışsa asla insana özgürlük bahşedemez. Bu noktayı anlamamız son derece önemli. Eğer eyleme bir fikir şekil veriyorsa, eylem acılarımıza çözüm getiremez çünkü fikir eyleme koyulmadan önce, o fikrin nasıl ortaya çıktığını öğrenmemiz gerekir. Fikir yaratma sürecinin, fikirlerin –bunlar sosyalistlerin, kapitalistlerin, komünistlerin veya çeşitli dinlerin fikirleri olabilir– nasıl biriktiğinin araştırılması çok önemlidir, özellikle de toplumumuz uçurumun kıyısındayken ve yeni bir felakete, yeni bir kopuşa davetiye çıkarırken.

Sayısız sorunumuza insancıl bir çözüm getirme niyetinde gerçekten ciddi olanlar önce bu düşünce yaratma sürecini anlamalılar.

Fikir dediğimizde kastettiğimiz nedir? Bir fikir nasıl oluşur? Ve fikir ile eylem bir araya getirilebilir mi? Diyelim ki benim bir fikrim var ve onu gerçekleştirmek istiyorum. O fikri gerçekleştirmek için bir yöntem ararım ve zamanımızı ve enerjimizi fikrin nasıl gerçekleştirilmesi gerektiği konusunda tartışarak boşa harcarız. Dolayısıyla, fikirlerin nasıl oluştuğunu öğrenmek gerçekten çok önemli; o işin aslını öğrendikten sonra eylem meselesini konuşabiliriz. Fikirler üzerine tartışmadan, sadece nasıl harekete geçileceğini öğrenmenin hiçbir anlamı yok.

Bir fikir aklınıza nasıl gelir? Çok basit bir fikir; felsefi, dini veya ekonomik olmasına gerek yok. Elbette bu bir düşün-

me sürecidir, öyle değil mi? Fikir bir düşünme sürecinin sonucudur. Düşünme süreci olmadan fikir olamaz. O yüzden ürünü olan fikri anlayabilmem için önce düşünme sürecinin kendisini anlamam gerekir. Düşünce deyince neyi kastediyoruz? İnsan ne zaman düşünür? Düşüncenin nörolojik veya psikolojik bir tepkinin ürünü olduğu aşikâr, öyle değil mi? Duyuların algılanan bir şeye anında verdiği tepkidir ya da psikolojiktir, depolanmış anıların verdiği bir tepkidir. Sinirlerin algıya anında verdiği tepkinin yanı sıra bir de depolanmış anıların –bir ırkın, grubun, *gurunun*, ailenin, geleneklerin vs. etkisi? verdiği psikolojik tepki vardır ki bunların hepsine topluca düşünce denir. Öyleyse düşünme süreci hatıraların verdiği bir tepkidir, öyle değil mi? Hafızanız olmasaydı düşünceleriniz olmazdı; düşünme sürecini harekete geçiren de hafızanın belli bir tecrübeye verdiği tepkidir.

Diyelim ki bende birikmiş milliyetçi anılarım var ve kendime Hindu diyorum. Geçmişteki tepkilerin, eylemlerin, imaların, geleneklerin ve ananelerin hatıralarını içinde barındıran bu birikim bir Müslümanın, Budistin veya Hıristiyanın meydan okumasına karşılık verir ve hafızanın o meydan okumaya karşılık vermesi kaçınılmaz olarak bir düşünce sürecini doğurur. O düşünce sürecinin kendi içinizde nasıl işlediğini izlerseniz bunun doğru olup olmadığını doğrudan sınayabilirsiniz. Birisi size hakaret etmiştir ve bu hafızanızda durur; arka planın bir parçasını oluşturur. O kişiyle karşılaştığınızda, ki meydan okuma dediğimiz budur, verdiğiniz tepki o hakaretin hatırasıdır. Dolayısıyla hafızanın, yani düşünce sürecinin, verdiği tepki bir fikri yaratır, bu yüzden fikir hep şartlanmış haldedir – ve bunu anlamak çok önemli. Demek istediğim, fikir düşünce sürecinin bir sonucudur, düşünce süreci hafızanın verdiği tepkidir, hafıza da daima şartlanmış durundadır. Hatıralar hep geçmiştedir ve o hatıralar bir meydan okuma sayesinde şimdiki zamanda canlanır. Hatıraların tek başlarına bir yaşamları yoktur; şimdiki zamanda bir mey-

dan okumayla karşı karşıya kaldığında canlanırlar. Ve bütün hatıralar, ister atıl olsun ister aktif, şartlanmıştır, öyle değil mi?

Dolayısıyla çok farklı bir yaklaşım gereklidir. Bir fikirden yola çıkarak mı hareket ediyorsunuz, fikir yaratma olmaksızın eylem olabilir mi, bunları kendiniz, iç dünyanızda öğrenmelisiniz. Şu nasıl bir şeymiş öğrenelim: bir fikre dayalı olmayan eylem.

Ne zaman fikir yaratmadan hareket edersiniz? Tecrübenin sonucu olmayan bir eylem ne zaman mümkündür? Tecrübeye dayalı bir eylem, daha önce de söylediğimiz gibi, kısıtlayıcıdır ve dolayısıyla ayak bağıdır. Tecrübeye dayalı olan düşünce süreci eylemi kontrol etmediği zaman bir fikrin sonucu olmayan eylem kendiliğinden gelişir; bu da zihin eylemi kontrol etmezken tecrübeden bağımsız hareket etmenin mümkün olduğu anlamına gelir. Anlayış yalnızca tecrübeye dayanan zihin eylemleri yönlendirmezken; tecrübeye dayalı düşünce eylemi şekillendirmezken söz konusudur. Düşünce süreci olmadığı zaman eylem nedir ki? Düşünce süreci olmadan eylem olabilir mi? Diyelim ki bir köprü veya ev inşa etmek istiyorum. Tekniğini biliyorum, teknik de bana onu nasıl inşa edeceğimi gösteriyor. Buna eylem diyoruz. Bir şiir yazma, resim yapma, hükümete ait sorumluluklar, sosyal ve çevresel tepkiler birer eylemdir. Hepsi eyleme yön veren bir fikre ya da geçmişteki böyle bir tecrübeye dayalıdır. Evet ama düşünme olmadığı zaman bir eylem söz konusu mudur?

Şüphesiz, böyle bir eylem ancak fikir son bulduğu zaman söz konusu olur; fikir de sadece sevgi olduğu zaman son bulur. Sevgi hatıra değildir. Sevgi tecrübe değildir. Sevgi insanın sevdiği kişiyi düşünmesi değildir çünkü o zaman bu sadece düşünceden ibaret olur. Sevgi hakkında düşünemezsiniz. Sevdiğiniz veya bağlı olduğunuz kişiyi düşünebilirsiniz – *gurunuzu*, imajınızı, eşinizi, kocanızı; ama o düşünce, o sembol asıl olan şey, yani sevgi, değildir. Dolayısıyla sevgi bir tecrübe değildir.

Sevgi olduğu zaman eylem de vardır, öyle değil mi? O eylem de özgür kılan bir eylemdir değil mi? Zihni çalıştırmanın bir sonucu değildir ve sevgi ile eylem arasında fikirle eylem arasındaki gibi bir uçurum yoktur. Düşünce hep eskidir, şimdiki zamanı gölgeler, biz de devamlı eylemle düşünce arasında bir köprü kurmaya çalışırız. Sevgi olduğu zaman –ki sevgi zihin çalıştırma, düşünme, hafıza, bir tecrübenin veya uygulanmış bir disiplinin sonucu değildir– eylem sevginin kendisidir. Özgür kılan tek şey odur. Zihin çalıştırma, bir eylemin düşünce tarafından şekillendirilmesi –yani tecrübe– söz konusu olduğu sürece bir kurtuluş olamaz; ve o süreç devam ettiği sürece, bütün eylemler sınırlıdır. Bunun doğruluğu görülünce, sevgi denen nitelik –ki zihni çalıştırma değildir ve hakkında düşünülemez– ortaya çıkar.

Bütün bu sürecin bilincinde olunmalıdır, fikirlerin nasıl meydana geldiğinin, eylemin nasıl düşüncelerden doğduğunun ve fikirlerin hislere bağlı olarak eylemi nasıl denetlediğinin ve de dolayısıyla sınırladığının. Kimin fikirleri oldukları fark etmez; soldan birisinin mi yoksa aşırı sağdan birisinin mi. Fikirlere tutunduğumuz sürece tecrübe etmenin söz konusu olamayacağı bir hal içindeyiz demektir. O zaman sadece zaman kavramı kapsamında yaşıyor oluruz –ya geçmişte, ki bu daha fazla duygu yaratır, ya da gelecekte, ki o da duygunun başka bir şeklidir. Ancak zihin düşünceden arınmış olduğu zaman tecrübe etmek mümkün olabilir.

Düşünceler gerçeğin kendisi değildir ve gerçek doğrudan, anlık olarak deneyimlenmesi gereken bir şeydir. O, yaşamak istediğiniz bir tecrübe değildir – o zaman sadece duygudan ibaret olur. Ancak fikirler yumağının ötesine geçilebildiğinde –ki o yumak "ben"dir, zihindir ve tam veya kısmi bir devamlılığı vardır– ancak o aşılabildiğinde, düşünce tamamen sessiz kaldığı zaman bir tecrübe etme halinden bahsedilebilir. İşte o zaman insan gerçeğin ne olduğunu bilecektir.

6

İnanç

İnanç ve bilgi arzuyla çok yakından ilişkilidir ve bu iki olguyu anlayabilirsek belki arzunun nasıl işlediğini ve inceliklerini anlayabiliriz.

Bana öyle geliyor ki çoğumuzun memnuniyetle kabullendiği ve doğal karşıladığı şeylerden biri de inanç meselesidir. Ben inançlara saldırmıyorum. Bizim yapmaya çalıştığımız, inançları neden kabullendiğimizi öğrenmek; ve eğer kabullenmenin ardında yatan amaçları, neden-sonuç ilişkisini anlayabilirsek, belki sadece bunu neden yaptığımızı anlamakla kalmaz, ondan kurtulabiliriz de. Politik ve dini inançların, ulusal inançların ve çeşitli inanç türlerinin insanları birbirinden ayırdığını, çatışma, karmaşa ve düşmanlık yarattığını görebiliyoruz –bu bariz bir gerçek– buna rağmen onlardan vazgeçmeye niyetimiz yok. Hindu inancı var, Hıristiyan inancı, Budist inancı – sayısız mezhep ve ulusal inanç, çeşitli politik ideolojiler var, hepsi birbiriyle yarışıyor, birbirini kendi tarafına çekmeye çalışıyor. İnancın insanları ayırdığı, tahammül-

süzlük yarattığı açıkça görülüyor; peki inançsız yaşamak mümkün mü? İnsan bunu ancak bir inançla ilişkili olarak kendi kendini incelerse öğrenebilir. Bu dünyada bir inancı olmadan yaşamak; inancını değiştirmek, bir inancın yerine diğerini koymak değil, her dakika yaşamla yeniden karşılaşacak şekilde *tüm* inançlardan tamamen kurtulmak mümkün müdür? Sonuçta gerçek budur: her şeyle sanki ilk defa karşılaşıyormuş gibi, anlık olarak ve geçmişin şartlandıran tepkisi olmaksızın –ki insanın kendisiyle "varolan" arasında bir bariyer işlevi gören o birikim etkisi ortadan kalksın– yüzleşme kapasitesine sahip olmak.

Düşünürseniz bir inancı kabullenme arzusunun nedenlerinden birinin korku olduğunu görürsünüz. İnanmasak başımıza ne gelirdi? Olacaklardan çok korkmaz mıydık? Eğer inanca –Tanrıya veya komünizme veya sosyalizme veya emperyalizme ya da bir tür dini formüle, uymaya şartlandığımız bir dogmaya duyulan– dayalı bir eylem düzenimiz olmasaydı kendimizi tamamen boşlukta hissederdik, değil mi? Belli bir inancı kabul ediş de o korkunun, koca bir hiç olma, içi bomboş olma korkusunun örtbas edilmesi değil mi? Bir bardak ancak boş olduğu zaman işe yarar; inançlarla, dogmalarla, iddialarla, alıntılarla dolu bir zihin de aslında yaratıcı olmayan bir zihindir; sadece tekrar eden bir zihindir. Korkudan kaçmak –boşluk korkusundan, yalnızlık korkusundan, atalet, varamama, başarılı olamama, becerememe, bir şey olamama, bir şeye dönüşememe korkusundan kaçmak– inançları böyle hevesle ve açgözlülükle kabullenmemizin nedenlerinden biri, buna hiç şüphe yok, öyle değil mi? Peki, inancı kabullenerek kendimizi anlayabiliyor muyuz? Tam tersine. Dini ya da siyasi, inançlar kendimizi anlamamızı engeller, bu ortada. Kendimizi görmemizi engelleyen bir perde gibidir. Peki inançlar olmadan kendimize bakabilir miyiz? İnançları kaldırırsak, sahip olduğumuz tüm inançları, geriye bakılacak bir şey kalır mı? Zihnin kendini özdeşleştirdiği herhangi bir

inancımız yoksa, o zaman zihin, özdeşleşme olmadan, kendisini gerçekte olduğu haliyle görebilir ve o an insanın kendini anlamasının başlangıcıdır.

Bu inanç ve bilgi meselesi gerçekten çok ilginç bir mesele. Hayatımızda ne olağanüstü bir rolü var! Ne kadar çok inancımız var! Bir insan ne kadar entelektüel, ne kadar kültürlü, maneviyatı ne kadar zengin –bu kelimeyi kullanmam doğru olursa tabii– ise anlama kapasitesi o kadar düşüktür şüphesiz. Vahşiler sayısız batıl inanca sahipler, modern dünyada bile. Daha düşünceli, daha uyanık, daha dikkatli olanlar aslında belki de daha az inanan kişiler. Bunun nedeni inancın insanı bağlaması, tecrit etmesi; bunun böyle olduğunu dünyanın her yerinde görüyoruz, hem ekonomi hem siyaset âleminde, hem de maneviyat denen âlemde de. Siz Tanrının varlığına inanıyorsunuz, ben de belki Tanrının varlığına inanmıyorum; ya da siz devletin her şeyi ve bütün bireyleri tamamen kontrol etmesi gerektiğine inanıyorsunuz, bense bireysel girişimciliğe ve onun getirdiği her şeye inanıyorum; siz sadece bir tek Kurtarıcı olduğuna ve onun sayesinde amacınıza ulaşabileceğinize inanıyorsunuz, bense inanmıyorum. Böylece, siz kendi inancınızla ben de benimkiyle, kendimizi göstermiş oluyoruz. Ama ikimiz de sevgiden, barıştan, insanlığın bir olmasından, bir tek hayattan bahsediyoruz – ki bunların hiçbir anlamı yok; çünkü o inancın kendisi bir tecrit süreci. Siz bir Brahmansınız, ben Brahman değilim, siz Hıristiyansınız, ben Müslümanım vesaire. Siz kardeşlikten bahsediyorsunuz, ben de aynı kardeşlikten, sevgiden ve barıştan bahsediyorum; ama gerçekte biz ayrıyız, kendimizi birbirimizden ayırıyoruz. Barış isteyen, yeni, mutlu bir dünya yaratmak isteyen biri herhangi bir inanç vasıtasıyla kendini tecrit edemez. Bu anlaşılıyor mu? Sözde anlaşılır olabilir ama bu söylediğimin önemini, geçerliliğini ve doğruluğunu görürseniz, o harekete geçecektir.

Bir arzu sürecinin söz konusu olduğu yerde inanç vasıtasıyla tecrit edilme sürecinin de olacağını görüyoruz çünkü insan ekonomik açıdan, ruhani açıdan ve iç dünyasında güvende olmak için inanır. Ekonomik nedenlerle inanan insanlardan bahsetmiyorum çünkü onlar işlerine bel bağlamak üzere yetiştiriliyorlar ve çalışacakları bir işleri olduğu sürece Katolik, Hindu vs. –ne olduğu fark etmez– olacaklar. Kolaylık olsun diye bir inanca tutunan insanlardan da bahsetmiyoruz. Belki çoğumuz için bu aynı derecede geçerli. Kolaylık olsun diye bazı şeylere inanıyoruz. Bu ekonomik nedenleri bir kenara koyup meselenin derinine inmeliyiz. Bir şeye kuvvetle inanan insanları ele alalım, ister ekonomik, ister sosyal ister spiritüel; bunun ardındaki süreç psikolojik bir güvende olma arzusu, öyle değil mi? Sonra bir de devam etme arzusu var. Burada devamlılığın varolup olmadığını tartışmıyoruz; sadece inanma güdüsünü, o daimi dürtüyü tartışıyoruz. Barışsever bir kişi, insanlığın varoluş sürecini gerçekten anlamaya niyetli bir kişi, bir inanca bağlı kalamaz, değil mi? Harekete geçmiş arzusunu kendisini güvende hissedebilmek için bir araç olarak görür. Lütfen karşı tarafa geçip dinsizliği salık verdiğimi söylemeyin. Anlatmak istediğim o değil. Anlatmak istediğim şu; inanç şekline bürünmüş arzu duyma sürecini anlamadığımız sürece, çatışma ve keder hep varolacaktır ve insan insana karşı olacaktır – ki bu her gün gördüğümüz bir şey. Dolayısıyla ben bu sürecin inanç –yani spiritüel güvende olma ihtiyacının bir ifadesi– şekline büründüğünü algılıyorsam, bunun farkındaysam, o zaman sorunum şuna mı inanmalıyım buna mı değil, kendimi güvende olma arzusundan kurtarma zorunluluğudur. Zihin güvence arzusundan kurtulabilir mi? Sorun neye, ne derece inanmak gerektiği değil, budur. Bunlar sadece içimizde hissettiğimiz psikolojik açıdan güvende olma, dünyada her şey bu kadar belirsizken bir şeyden emin olma ihtiyacının birer ifadesi.

Bir zihin, bilince sahip bir zihin, bir kişilik bu güvende olma arzusundan kurtulabilir mi? Güvende olmak istiyoruz o yüzden de mal varlıklarımızın, sahip olduğumuz şeylerin ve ailemizin yardımına ihtiyaç duyuyoruz. Bu emin olma ihtiyacının bir işareti olan inançtan örülmüş duvarlar inşa ederek içimizde ve spiritüel kendimizi güvende hissetmek istiyoruz. Siz bir birey olarak, kendini bir şeye inanma arzusuyla gösteren bu güvende olma güdüsünden, ihtiyacından kurtulabilir misiniz? Bütün bunlardan arınmış değilsek, bu bir çatışma kaynağı olduğumuz anlamına gelir; barışçıl değilizdir, kalplerimizde sevgi yoktur. İnanç yok eder, bu günlük hayatımızda da görülebilir. Bir inanca tutunmayla kendisini dışa vuran bu arzu duyma sürecine takılıp kalmışken kendimi görebilir miyim? Zihin kendini inançtan arındırabilir mi? Onun yerine geçecek bir şey bulmadan, ondan tamamen kurtulabilir mi? Buna sözlü olarak "evet" ya da "hayır" diye cevap veremezsiniz; ama niyetiniz inançtan kurtulmaksa kesinlikle bir cevap verebilirsiniz. O zaman kaçınılmaz olarak kendinizi güvende hissetme güdüsünden kurtarmanın yollarını aradığınız noktaya gelirsiniz. Sizin inanmak istediğiniz gibi, iç dünyaya dair daimi bir güvenlik hissinin varolmadığı açık. Önemsiz küçük şeylerinize dikkatle bakan, size kimi görmeniz, ne yapmanız, nasıl yapmanız gerektiğini söyleyen bir Tanrının varolduğuna inanmak istiyorsunuz. Bu çocukça ve olgunluktan uzak bir düşünce biçimi. Yüce Tanrının hepimizi izlediğini düşünüyorsunuz. Bu sizin kendi arzunuzun bir yansımasından ibaret. Doğru olmadığı ortada. Gerçek tamamen farklı bir şey olmalı.

Bir sonraki sorunumuz bilgi. Bilgi gerçeğin anlaşılması için gerekli mi? "Biliyorum" dediğim zaman bu, ortada bir bilgi olduğunu ima eder. Böyle bir zihin gerçeğin ne olduğunu araştırma ve arama kabiliyetine sahip olabilir mi? Hem bildiğimiz, bu kadar gurur duyduğumuz şey nedir? Gerçekte bildiğimiz şey nedir? Veriler biliyoruz, şartlanmamıza, anı-

larımıza ve kapasitelerimize dayalı veriler ve tecrübelerle doluyuz. "Biliyorum" dediğiniz zaman, ne kastediyorsunuz? Bildiğinizi kabul edişiniz ya bir gerçeğin ve bazı verilerin tanınmasıdır, ya da yaşadığınız bir tecrübedir. Devamlı veri birikimi, farklı biçimlerde bilgiler edinme, hepsi "biliyorum" iddiasını meydana getirir; ve okuduğunuzu altyapınıza, arzularınıza, tecrübelerinize göre tercüme etmeye başlarsınız. Sahip olduğunuz bilgi, içinde arzu duyma sürecine benzer bir sürecin işlemekte olduğu bir şeydir. İnancın yerine bilgiyi koymuş oluyoruz. "Biliyorum, tecrübe ettim, bu reddedilemez; tecrübe ettiğim bu, buna tamamen güveniyorum" bunlar o bilginin emareleridir. Ama geçmişinize baktığınızda, onu analiz ettiğinizde, ona daha zekice ve dikkatle baktığınızda "Biliyorum" iddiasının sizi ve beni birbirimizden ayıran başka bir duvar olduğunu göreceksiniz. Teselli ve güvence arayışı içinde o duvarın arkasına saklanıyorsunuz. Dolayısıyla bir zihin ne kadar çok bilgiyle yüklüyse, anlama yeteneği o kadar azdır.

Bilgi edinme problemi üzerine hiç düşündünüz mü bilmem. Bilginin sevmemize, kendi içimizde ve komşularımızla çatışma yaratan özelliklerden kurtulmamıza yardımcı olup olmadığını; bilginin zihni hırstan kurtarıp kurtarmadığını hiç düşündünüz mü? Çünkü sonuçta hırs, ilişkileri yok eden, insanları karşı karşıya getiren özelliklerden biridir. Eğer hepimiz bir arada, barış içinde yaşamak istiyorsak şüphesiz ki hırs tamamen sona ermeli –sadece siyasi, ekonomik, sosyal hırs değil, daha sinsi ve zararlı olan bir şey olma hırsı, o ruhsal hırs da... Zihnin bilgi denen bu birikim içeren süreçten, bu bilme arzusundan kendini arındırması mümkün müdür?

Bu iki şeyin, bilgi ve inancın, hayatlarımızda ne kadar önemli bir rol oynadığını izlemek çok ilginç bir şey. Çok miktarda bilgiye ve ilim irfana sahip olanlara nasıl tapındığımıza baksanıza! Buna bir anlam verebiliyor musunuz? Eğer yeni bir şeyler bulmak, hayal gücünüzün dışavurumu olmayan

bir şeyler tecrübe etmek istiyorsanız, zihniniz özgür olmalıdır, öyle değil mi? Yeni şeyleri görebilme yeteneğine sahip olmalıdır. Ne yazık ki her yeni bir şey görüşünüzde işin içine zaten bildiğiniz verileri, bütün bildiklerinizi, bütün anılarınızı katarsınız tabii ki bakamaz, yeni olan, eskiye ait olmayan hiçbir şeyi alamaz olursunuz. Lütfen bunu hemen ayrıntıya çevirmeyin. Evime nasıl döneceğimi bilmiyorsam kaybolurum, bir makine nasıl çalıştırılır bilmiyorsam, pek bir işe yaramam. Bu çok ayrı bir şey. Burada onu tartışmıyoruz. Güvende olmak için bir araç olarak kullanılan bilgiden, birisi olmaya duyulan psikolojik ve içsel arzudan bahsediyoruz. Bilgi sayesinde ne elde edersiniz? Bilginin verdiği otorite, ağırlık, önemli olma hissi, vakar, canlılık hissi ve daha başka neler? "Biliyorum", "vardır" ya da "yoktur" diyen biri şüphesiz düşünmeyi bırakmış, bütün bu arzu duyma sürecinin peşinden gitmeyi bırakmıştır.

O zaman bence bizim sorunumuz şu, inanç ve bilgi tarafından elimiz kolumuz bağlanmış, üzerimize bir yük bindirilmiş durumda; ve bir zihnin dünden ve dün dediğimiz süreç sayesinde edinilmiş inançlardan kurtulması mümkün müdür? Bu soruyu anladınız mı? Bir birey olarak benim ve bir birey olarak sizin bu toplumda yaşayıp büyürken bize öğretilen inançlardan arınmamız mümkün müdür? Zihnin bütün o bilgilerden, bütün o otoriteden kurtulması mümkün müdür? Çeşitli kutsal ve dini kitapları okuyoruz. Orada ne yapmamız, ne yapmamamız gerektiği, amaca nasıl ulaşacağımız, amacın ne olduğu ve Tanrının ne olduğu büyük bir dikkatle tarif edilmiş. Hepiniz bunu ezbere biliyorsunuz ve bu yolu takip ettiniz. Bu sizin bilginiz, edindiğiniz şey, öğrendiğiniz şey; ve o yoldan da gidiyorsunuz. Peşinden gittiğiniz ve aradığınız şeyi bulacağınız da ortada. Ama o şey gerçek mi? O sizin kendi bilginizin dışavurumu değil mi? O gerçek değil. Bunun farkına şimdi –yarın değil, şimdi– varıp "meselenin aslını anlıyorum" demeniz ve o şeyden vazgeçmeniz, böyle-

ce de zihninizin bu hayal kurma, dışa vurma süreci tarafından felce uğratılmasına son vermeniz mümkün müdür?

Zihin inançtan kurtulma yetisine sahip midir? İnançtan ancak ona tutunmanızı, inanmanızı sağlayan sebepleri, sadece bilinçli değil bilinçdışı güdüleri de, anlarsanız kurtulabilirsiniz. Sonuçta biz sadece bilinçli düzeyde iş gören yüzeysel varlıklar değiliz. Zihnimizin bilinçaltına bir şans tanırsak daha derindeki bilinçli ve bilinçdışı aktiviteleri de öğrenebiliriz çünkü o bilinçli zihinden çok daha çabuk tepki verir. Bilinçli zihniniz sessizce düşünür, dinler ve izlerken, bilinçaltınız çok daha aktif, çok daha dikkatli ve veri almaya çok daha açıktır; dolayısıyla verecek bir cevabı olması mümkündür. Boyun eğdirilmiş, korkutulmuş, zorlanmış, mecbur bırakılmış bir zihin düşünme konusunda serbest olabilir mi? Her şeyi yeni bir gözle görebilir ve sizinle bir başkası arasındaki yalıtma sürecini ortadan kaldırabilir mi? Lütfen inancın insanları bir araya getirdiğini söylemeyin. Getirmiyor. Bu apaçık ortada. Şimdiye dek hiçbir örgütlü din bunu yapamadı. Kendi ülkenize, kendinize bakın. Hepiniz inanıyorsunuz, ama hepiniz bir arada mısınız? Hepiniz birlik içinde misiniz? Olmadığınızı siz kendiniz de biliyorsunuz. Birçok önemsiz küçük partiye, kasta ayrılmış durumdasınız; o sayısız ayrımı siz de biliyorsunuz. Bu süreç dünyanın her yerinde aynı –ister Doğu'da olsun ister Batı'da. Hıristiyanlar Hıristiyanları öldürüyor, önemsiz küçük şeyler için birbirlerini katlediyor, insanları kamplara sürüyorlar vs. savaşın bütün dehşeti anlayacağınız. Dolayısıyla inanç insanları bir araya getirmiyor. Bu çok açık. Eğer bu açıksa ve doğruysa ve bunu görebiliyorsanız, o zaman bunun peşinden gidilmeli. Ama sorun çoğumuzun görmemesi çünkü içimizdeki güvensizlikle, yalnız olma hissiyle yüzleşme kabiliyetimiz yok. Sırtımızı dayayacak bir şey istiyoruz, bu ister devlet olsun, ister kast, ister milliyetçilik, ister bir üstat veya kurtarıcı veya başka bir şey olsun. Bütün bunların sahteliğini gördüğümüzde, zihin işin geçek yüzünü görme kabiliye-

tine sahip olur. Bu geçici olarak, bir saniyeliğine de olabilir, bu gerçek kendisine ağır geldiğinde zihin eskiye geri döner. Ama geçici olarak görmek yeterlidir; o sahteliği sadece uçup giden bir saniye boyunca bile görebilirseniz bu yeter, çünkü o zaman olağanüstü bir şeyin gerçekleştiğini görürsünüz. Bilinç reddetse bile bilinçaltı iş başındadır. O saniye ilerleyen bir saniye değildir ama elimizdeki tek şeydir ve kendi sonuçlarını doğuracaktır, ona karşı savaşan bilinçli zihne rağmen.

O zaman sormamız gereken soru şu: "Zihnin bilgi ve inançtan kurtulması mümkün müdür?" Zihin inanç ve bilgiden meydana gelmemiş midir? Zihnin yapısı inanç ve bilgiden ibaret değil midir? İnanç ve bilgi teşhis etmeye ait süreçlerdir, onlar zihnin merkezidir. Bu süreç kapsayıcıdır, hem bilinçli hem de bilinçaltı bir süreçtir. Zihin kendi yapısından kurtulabilir mi? Zihnin varlığı sona erebilir mi? Sorun bu. Bildiğimiz şekliyle zihnin ardında inanç vardır, arzu vardır, güvende olma güdüsü vardır, bilgi ve güç birikimi vardır. Eğer zihnin bütün gücüne ve üstünlüğüne rağmen insan kendi adına düşünemezse, dünyada asla barış olmaz. Barış üzerine konuşabilir, siyasi partilerde örgütlenebilir, evlerin çatılarından haykırabilirsiniz ama barışa ulaşamazsınız; çünkü çelişkiyi yaratan, tecrit eden ve ayıran temel unsurun ta kendisi zihindedir. Barış isteyen biri, samimi biri, hem kendini tecrit edip hem de kardeşlik ve barıştan bahsedemez. Bu sadece siyasi veya dini bir oyundan ibarettir; bir başarma ve azim hissidir. Bu konuda gerçekten samimi olan, keşfetmek isteyen bir insan, bilgi ve inanç sorunuyla yüzleşmek zorundadır; onun ardına bakmalı, arzu denen tüm sürecin –güvende olma arzusu, emin olma arzusu– işleyişini keşfetmelidir.

Yeni olanın gerçekleşebileceği durumda olmak isteyen bir zihin –o yeni ister gerçek olsun, ister Tanrı ya da ne isterseniz o– şüphesiz edinmeyi, toplamayı bırakmalıdır; bütün bilgileri bir kenara koymalıdır. Bilginin ağırlığı altında ezilen bir zihin gerçek olanı –ki o ölçülebilir bir şey değildir– anlayamaz.

7

Çaba

Çoğumuz için hayatlarımız çabaya, bir tür iradeye dayalıdır. İradenin ve çabanın söz konusu olmadığı bir eylem düşünemeyiz; hayatımız bunlara dayalıdır. Sosyal, ekonomik ve sözümona ruhani hayatımız hep belli bir sonuçla noktalanan bir dizi çabadan ibarettir. Ve çabanın hayati ve gerekli olduğunu düşünürüz.

Neden çaba sarf ederiz? Basit bir ifadeyle bir sonuç elde etmek, bir şey olmak, bir amaca ulaşmak için değil mi? Çaba göstermezsek atıl kalacağımızı düşünürüz. Devamlı uğraş verdiğimiz amaç hakkında bir fikrimiz vardır ve bu uğraş hayatımızın bir parçası olmuştur. Kendimizi değiştirmek, kendimizde köklü bir değişiklik gerçekleştirmek istiyorsak, eski alışkanlıkları ortadan kaldırmak, her zamanki çevresel etkilere direnmek için olağanüstü bir çaba gösteririz. Dolayısıyla bir şeyi bulmaya veya başarmaya, hatta yaşamaya yönelik bu bir dizi çabaya alışkınızdır.

Bu türden tüm çabalar benliğin eylemi değil midir? Çaba benmerkezli eylem değil midir? Benliğin merkezinden yola

çıkarak bir çaba gösterirsek bu kaçınılmaz olarak daha çok çatışmaya, daha çok karmaşaya ve sefalete yol açacaktır. Ama biz çaba üstüne çaba gösteriyoruz. Çok azımız benmerkezci çaba gösterme eyleminin hiçbir sorunumuza çözüm olmadığının farkında. Aksine, bu eylem kafa karışıklığımızı, sefaletimizi ve kederimizi artırıyor. Bunu biliyoruz ama yine de bu benmerkezli çabalama eylemini, iradenin bu eylemini bir şekilde kırmayı umut etmeye devam ediyoruz.

Bence çabalamanın ne demek olduğunu anlarsak hayatın anlamını da anlarız. Mutluluk çaba sonucu mu gelir? Hiç mutlu olmayı denediniz mi? İmkânsız, öyle değil mi? Mutlu olmak için savaşırsınız ama ortada mutluluk yoktur, değil mi? Neşe baskı, kontrol veya aşırılığa kaçarak elde edilemez. Bir konuda aşırıya kaçabilirsiniz ama sonunda burukluk yaşarsınız. Bir şeyleri bastırabilir veya kontrol edebilirsiniz ama geri planda hep çatışma vardır. Mutluluk çaba sonucu, neşe de kontrol ve bastırma sonucu elde edilmez; yine de bütün hayatlarımız bir dizi baskılamadan, bir dizi kontrolden, pişmanlık getiren bir dizi aşırıya kaçmadan ibaret. Ayrıca devamlı bir üstesinden gelme, tutkularımızla, açgözlülüğümüzle ve aptallığımızla mücadele etme söz konusu. Öyleyse mutluluğu, bize huzur ve sevgi hissi verecek bir şeyi bulma umuduyla uğraşmıyor, mücadele etmiyor, çabalamıyor muyuz? Peki sevgi veya anlayış çatışma yoluyla elde edilir mi? Bence mücadele, çatışma veya çaba derken neyi kastettiğimizi anlamak çok önemli.

Çaba, olanı olmayana ya da olması veya dönüşmesi gerekene değiştirme mücadelesi demek değil midir? Yani varolanla yüzleşmekten kaçınmak için devamlı mücadele ediyoruz, ya da ondan kaçmaya ya da varolanı dönüştürmeye veya değiştirmeye çalışıyoruz. Gerçekten halinden memnun olan kişi varolanı anlayan, varolana gereken önemi veren kişidir. Gerçek memnuniyet budur, az ya da çok şeye sahip olmakla değil, varolanın tüm önemini anlamakla alakalıdır ve

o anlayış da ancak varolanı tanıdığınızda, onun farkına vardığınızda mümkün olabilir, onu farklılaştırmaya veya değiştirmeye çalışırken değil.

Öyleyse görüyoruz ki çaba, varolanı olmasını dilediğiniz şeye dönüştürme uğraşı veya mücadelesidir. Sadece psikolojik mücadeleden bahsediyorum, mühendislik, bir keşif veya teknik bir dönüşüm gibi fiziksel bir soruna karşı verilen mücadeleden değil. Ben sadece her zaman teknik mücadeleyi aşan psikolojik mücadeleden bahsediyorum. Büyük bir titizlikle, bilimin bize verdiği sonsuz bilgiyi kullanarak mükemmel bir toplum kurabilirsiniz. Ama psikolojik uğraş, mücadele ve savaş anlaşılmadığı; psikolojik çağrışımların ve akımların üstesinden gelinmediği sürece toplum, yapısı ne kadar mükemmel kurulmuş olursa olsun, parçalanmaya mahkûmdur; geçmişte defalarca olduğu gibi.

Çaba, dikkati varolandan başka yere vermektir. Varolanı kabullendiğim an mücadele biter. Mücadele veya çatışmanın bütün şekilleri dikkat dağılmasının birer işaretidir; ve dikkat dağılması, yani çaba, ben varolanı olmadığı bir şeye dönüştürmeyi psikolojik açıdan dilediğim sürece varolacaktır.

Öncelikle sevinç ve mutluluğun çaba yoluyla elde edilemediğini görmeliyiz. Yaratma çaba yoluyla mı olur yoksa ancak çaba sona erdiğinde mi söz konusudur? Ne zaman yazar, resim yapar veya şarkı söylersiniz? Ne zaman yaratırsınız? Elbette çaba olmadığında, tamamen açık olduğunuzda, bütün düzeylerde tam bir iletişim halindeyken ve tamamen bütünleşmişken. O zaman sevinç vardır ve o zaman şarkı söylemeye veya şiir yazmaya veya resim yapmaya veya bir şey tasarlamaya başlarsınız. Yaratma ânı mücadeleden doğmaz.

Belki yaratıcılık meselesini anlarsak çaba kelimesiyle neyi kastettiğimizi de anlayabiliriz. Yaratıcılık çabanın sonucu mudur ve yaratıcı olduğumuz anlarda her şeyin farkında mıyız? Yoksa yaratıcılık kendini tamamen unutma hissi midir? Hiçbir karmaşa olmadığında, insan düşüncenin hareketinden

tamamen habersiz olduğunda, sadece bütün, dolu, eksiksiz bir varolma hali söz konusu olduğunda edindiğiniz o his midir? Bilmem fark ettiniz mi, bir şeyi kolayca, çabucak yaptığınızda ortada bir çaba yoktur, hiçbir mücadele yoktur ama hayatlarımız çoğunlukla bir dizi savaş, çatışma ve mücadeleden ibaret olduğundan, çatışmanın tamamen sona ermiş olduğu bir hayatı, bir varoluş halini hayal bile edemeyiz.

Sürtüşmenin olmadığı varoluş halini, o yaratıcı varoluş halini anlayabilmek için kuşkusuz, insan çaba meselesini araştırmalıdır. Çaba derken kendini gerçekleştirmek, bir şey olmak için verilen uğraşı kastediyoruz, değil mi? Ben buyum ve şu olmak istiyorum; şu değilim ve şu olmalıyım. "Şu" olma süreci çekişme, savaş, çatışma ve mücadele içerir. Bu mücadelede kaçınılmaz olarak bizi ilgilendiren bir amaca ulaşma yoluyla tatmin olmaktır. Bir eşyada, bir insanda, bir fikirde kendimizi tamamlayacak bir şeyler ararız ve bu devamlı bir savaşım, mücadele, dönüşme ve tamamlama çabası gerektirir. Yani bu çabayı kaçınılmaz kabul etmiş bulunuyoruz, bense bu bir şeye dönüşme uğraşı gerçekten kaçınılmaz mı, bunu merak ediyorum. Neden var bu uğraş? Tamamlamak için bir arzu varsa, bu hangi derecede ve hangi seviyede olursa olsun, orada uğraş da vardır mutlaka. Tamamlamak çabanın ardındaki amaçtır, dürtüdür; ister büyük idarecide, ister ev hanımında, ister yoksul bir adamda olsun bu bir şey olma, tamamlama savaşı süregelmektedir.

Peki kendini gerçekleştirme, tamamlama arzusu neden var? Şurası açık, tamamlama ve bir şey olma arzusu, insan hiçbir şey olduğunun farkına varınca başgösteriyor. Hiçbir şey olduğum için, yetersiz, boş, iç dünyamda fakir olduğum için bir şeyler olmaya uğraşıyorum; ya gözle görünür şekilde ya da içimde, kendimi bir kişide, bir şeyde, bir fikirde tamamlamaya uğraşıyorum. O boşluğu doldurmak; varoluş sürecimiz bundan ibaret. İç dünyamızın boş ve fakir olduğu bilinciyle ya dış dünyada bir şeyler toplamaya ya da manevi

zenginlikler geliştirmeye uğraşıyoruz. Çaba ancak içteki boşluktan eylem, düşünme, edinme, başarma, güç vesaire sayesinde bir kaçış olduğu zaman söz konusudur. Günlük hayatımız bundan ibaret. Yetersizliğimin, iç dünyamın fakirliğinin farkındayım ve ondan kaçmaya veya onu doldurmaya uğraşıyorum. Bu kaçış, kaçınma veya boşluğu doldurmaya çalışma uğraşı, çekişme ve çaba gerektiriyor.

Peki kaçmaya çalışmazsanız ne olur? O yalnızlıkla, o boşlukla yaşarsınız ve o boşluğu kabullenirseniz çekişmeyle veya çabayla hiç ilgisi olmayan bir yaratıcılık haline erişildiğini görürsünüz. Çaba sadece biz o içteki yalnızlıktan, o boşluktan kaçmaya çalıştığımız sürece vardır ama ona baktığımız, onu gözlemlediğimiz, olanı hiç kaçınmadan kabullendiğimiz zaman, bütün çekişmenin sona erdiği bir varoluş haline erişildiğini göreceğiz. O varoluş hali yaratıcılıktır ve çekişmenin sonucu değildir.

Ama insan varolanı –ki bu boşluk ve ruhsal yetersizliktir– anladığı zaman, o yetersizlikle yaşadığı ve onu tam olarak anladığı zaman, yaratıcı gerçeklik, yaratıcı zekâ ortaya çıkar, mutluluk veren tek şey de bunlardır.

Dolayısıyla bizim bildiğimiz haliyle eylem aslında tepkidir, sonu gelmeyen bir dönüşme arzusudur ki bu da varolanın inkârı, varolandan kaçınmadır; ama seçme hakkı olmaksızın, kınama veya haklı gösterme olmaksızın boşluğun farkında olunduğu zaman, varolanı anladığımız anda eylem vardır ve bu eylem yaratıcı varlıktır. Eylemi gerçekleştirirken kendinizin farkında olursanız bunu anlarsınız. Eylemi gerçekleştirirken kendinizi gözlemleyin, sadece gözle görülebilir olanı değil, düşüncelerinizin ve hislerinizin nasıl hareket ettiğini de gözlemleyin. Bu eylemin farkına vardığınız zaman düşünme sürecinin, ki o aynı zamanda his ve eylemdir, bir dönüşme fikri üzerine kurulmuş olduğunu göreceksiniz. Bir şeye dönüşme düşüncesi ancak bir güvensizlik hissi olduğunda ortaya çıkar ve o güvensizlik hissi de ancak insan içte-

ki boşluğunun farkına vardığında belirir. Bu düşünce ve hissetme sürecinin farkındaysanız, bir savaşın, varolanı değiştirmek, farklılaştırmak, üzerinde oynamak için gösterilen bir çabanın süregelmekte olduğunu görürsünüz. Bu dönüşme çabasıdır ve dönüşmek varolandan kaçınmaktır. Kendinizi tanımak, devamlı her şeyin farkında olmak size çekişmenin, savaşın, dönüşmenin getirdiği çatışmanın acı, keder ve cehalete yol açtığını gösterecektir. Ancak ruhsal yetersizliğin farkında olduğunuz ve kaçış olmaksızın onunla yaşadığınız, onu tamamen kabullendiğiniz zaman olağanüstü bir dinginlik bulacaksınız, bir araya getirilmemiş, yapmacık olmayan, varolanı anlamayla gelen bir dinginlik. Ancak o dinginlik halinde yaratıcı varoluş mümkündür.

8

Çelişki

İçimizde ve etrafımızda çelişkiye tanık oluyoruz; çelişki içinde olduğumuzdan içimizde ve dolayısıyla dışımızda huzur noksanlığı var. Ne olmak istediğimiz ve ne olduğumuz konusunda içimizde devamlı bir inkâr ve savunma hali var. Bu çelişki hali çatışmayı doğuruyor ve çatışma barış getirmiyor – bu basit, bariz bir gerçek. Bu ruhsal çelişki bir tür felsefi ikilik olarak yorumlanmamalı çünkü bu çok kolay bir kaçış yolu. Demek istediğim, çelişkinin bir ikilik hali olduğunu söyleyerek onu çözdüğümüzü sanıyoruz – oysa bu yalnızca bir alışkanlık, gerçeklikten uzaklaşmak için bir kaçış yolu.

Peki çatışma derken, çelişki derken neyi kastediyoruz? İçimde neden bir çelişki var? Ve olduğumdan farklı bir şey olmak için bu sürekli uğraş neden? Ben buyum ve şu olmak istiyorum. İçimizdeki bu çelişki metafizik bir ikilik değil, bir gerçek. Varolanın anlaşılması konusunda metafiziğin hiçbir faydası yoktur. Diyelim ikiliği, ne olduğunu, var olup olmadığını vs. tartışabiliriz; ama içimizde çelişki, çelişen arzular,

çelişen çıkarlar, çelişen arayışlar olduğunu bilmezsek bunun ne değeri kalır ki? İyi olmak istiyorum ve olamıyorum. İçimizdeki bu çelişki, bu karşıtlık anlaşılmalı çünkü bu hak çatışma yaratıyor; ve çatışma halinde, uğraş verme halindeyken bireysel olarak bir şeyler yaratamayız. İçinde bulunduğumuz durum hakkında net olalım. O durumda çelişki var, dolayısıyla uğraş da olmalı, uğraş da yok olma ve israf demek. O durumdayken düşmanlık, sürtüşme, daha fazla burukluk ve kederden başka bir şey üretemeyiz. Bunu tam olarak anlayabilir ve böylece de çelişkiden kurtulabilirsek iç dünyamızda huzur olabilir, bu da birbirimizi anlamamızı sağlayacaktır.

Sorun şu; çatışma yıkıcı ve savurgan bir şey olduğuna göre, neden hepimizin içinde çelişki var? Bunu anlamak için biraz daha ileri gitmemiz gerek. Neden içimizde birbirine zıt arzular olduğu hissi var? Kendi içimizde bunun –bu çelişkinin, bu hem isteyip hem istememe, bir şeyi hatırlama sonra da yeni bir şey bulabilmek için onu unutmaya çalışma hissinin– farkında mıyız bilmiyorum. Bunu gözlemleyin. Son derece basit ve normal bir şey. Olağanüstü bir şey değil. Gerçek şu, ortada çelişki var. Peki bu çelişki nereden ortaya çıkıyor?

Çelişki derken neyi kastediyoruz? Geçici bir halin bir başka geçici hale karşı koyması değil mi bu kelimeyle kastettiğimiz? Kalıcı bir arzum olduğunu düşünüyorum, içimde kalıcı bir arzu olduğunu varsayıyorum ve bununla çelişen başka bir arzu başgösteriyor; bu çelişki çatışmayı doğuruyor; çatışma ise israf demek. Yani bir arzunun devamlı olarak başka bir arzu tarafından inkâr edilmesi, bir arayışın diğerine üstün gelmesi durumu var. Peki kalıcı arzu diye bir şey var mıdır? Bütün arzular geçicidir kuşkusuz – metafizik anlamda değil gerçekten öyledir. Bir iş istiyorum. Yani belli bir işi mutlu olmak için bir araç olarak görüyorum; ve onu elde ettiğim zaman memnun olmuyorum. Önce müdür olmak, sonra işyerinin sahibi olmak istiyorum vesaire vesai-

re. Sadece bu dünyada değil ruhani denilen dünyada da öğretmen müdür oluyor, papaz piskopos oluyor, öğrenci öğretmen oluyor.

Bu devamlı başka bir şey olma, birbiri ardına farklı hallere erişme durumu çelişki doğuruyor, öyle değil mi? Dolayısıyla hayatı neden bir tek kalıcı arzu değil de birbirine hep karşıt olan bir dizi geçici arzudan ibaret olarak görmüyoruz? Böylece zihnin çelişki halinde olmasına gerek kalmaz. Hayatı kalıcı bir arzu değil de devamlı değişen bir dizi geçici arzu olarak görürsem, ortada çelişki kalmaz.

Çelişki ancak zihin sabit bir arzuya sahip olduğu zaman ortaya çıkar, yani zihin bütün arzuları hareket eden, geçici şeyler olarak görmeyip bir arzuya tutunduğu ve onu kalıcı bir şeye dönüştürdüğü zaman – ancak o zaman, başka arzular belirdiğinde, çelişki söz konusudur. Oysa bütün arzular devamlı hareket halindedir, arzunun sabitlenmesi diye bir şey yoktur. Arzuda sabit bir nokta yoktur; ama zihin sabit bir nokta belirler çünkü her şeyi bir yere varmak, bir şeyler kazanmak için kullanılacak birer araç olarak görür; ve insan bir yerlere vardığı sürece çelişki ve çatışma mutlaka varolacaktır. Bir yere varmak, başarılı olmak, sizin için kalıcı bir tatmin olacak değişmez bir Tanrı veya gerçek bulmak istiyorsunuz. Dolayısıyla gerçeği, Tanrıyı aramıyorsunuz. Kalıcı bir memnuniyet arıyorsunuz, ve o memnuniyete bir fikir, Tanrı veya gerçek gibi saygıdeğer bir kelime giydiriyorsunuz ama aslında hepimiz tatmin arıyoruz ve o memnuniyeti, o tatmini en yüksek noktaya koyuyoruz, adına Tanrı diyoruz; ve en alçak nokta da içki. Zihin tatmin aradığı sürece, Tanrı ile içki arasında pek bir fark yoktur. Sosyal açıdan içki kötü olabilir ama içimizdeki tatmin ve kazanma arzusu daha da zararlı, öyle değil mi? Eğer sahiden gerçeği bulmak istiyorsanız, son derece dürüst olmalısınız, sadece söz seviyesinde değil, tamamen, olağanüstü net olmalısınız; ve geçeklerle yüzleşmeye niyetiniz yoksa net olamazsınız.

Peki her birimizin içinde çelişki yaratan nedir? Bir şeyler olma isteği olsa gerek, öyle değil mi? Hepimiz bir şeyler olmak istiyoruz; dünyada başarılı olmak ve ruhsal anlamda bir sonuç elde etmek. Zamanı, başarıyı ve makamı temel alarak düşündüğümüz sürece çelişki mutlaka olacaktır. Sonuçta zihin zamanın bir ürünüdür. Düşünce düne, geçmişe dayalıdır; ve düşünce zamanın alanı dahilinde işlev gördüğü sürece, gelecek, bir şey olma, kazanma, başarma kavramlarından yola çıkarak düşündüğü sürece, çelişki varolacaktır çünkü o zaman tam olarak varolanla yüzleşmekten acizdir. Çelişki denen o parçalayıcı unsurdan kurtulma olasılığı ancak varolanın farkına varmakta, onu anlamakta ve hiçbir seçme şansı olmaksızın onun bilincinde olmaktadır.

Dolayısıyla bütün düşünme sürecimizi anlamamız hayati önem taşıyor, öyle değil mi? Çünkü çelişki oradadır. Düşüncenin kendisi bir çelişki haline gelmiş durumda çünkü biz, bizi meydana getiren bütün süreci anlamış değiliz; o anlayış da ancak düşüncelerimizin tamamen farkında olduğumuzda –kendi düşüncelerinden yola çıkarak harekete geçen bir izleyici olarak değil, olayla bütünleşerek ve hiçbir seçme şansı olmaksızın– mümkündür ki bu da son derece yorucudur. Ancak o zaman o çok zararlı, çok acı verici çelişki çözülür.

Psikolojik bir sonuç almaya çalıştığımız sürece, iç dünyamızda güvende olmak istediğimiz sürece, hayatımızda mutlaka bir çelişki olacaktır. Çoğumuzun bu çelişkinin farkında oluğunu sanmıyorum; veya farkındaysak onun gerçek önemini anlamıyoruz. Aksine, çelişki bize yaşamak için itici bir güç verir, sürtüşme unsurunun kendisi bize hayatta olduğumuzu hissettirir. Çelişkideki çaba ve uğraş bize bir canlılık hissi verir. Bu yüzden savaşlara bayılıyoruz, bu yüzden hayal kırıklıklarından zevk alıyoruz. Ortada bir sonuç elde etme arzusu olduğu sürece, ki bu psikolojik açıdan güvende olma arzusudur aslında, mutlaka bir çelişki olacaktır; çelişkinin olduğu yerde ise huzurlu bir zihin olamaz. Zihnin dingin olma-

sı hayatın tüm önemini kavramak için zaruridir. Düşünce asla dingin olamaz; zamanın ürünü olan düşünce zamanın dışında olanı asla bulamaz, zamanın ötesinde olanı asla bilemez. Düşüncemizin doğasının kendisi bir çelişki çünkü her şeyi hep geçmiş veya gelecek açısından düşünüyoruz, dolayısıyla şimdiki zamandan hiçbir zaman tam olarak haberdar ya da onun tam olarak bilincinde değiliz.

Şimdiki zamanın tam olarak farkında olmak olağanüstü zor bir iş çünkü zihin gerçekle aldatmaca olmaksızın doğrudan yüzleşme yetisine sahip değil. Düşünce geçmişin ürünüdür ve dolayısıyla ancak geçmiş ya da gelecek temelinde düşünebilir; şimdiki zamandaki bir gerçeğin tam anlamıyla bilincinde olamaz. Geçmişin ürünü olan düşünce çelişkiyi ve yarattığı bütün problemleri yok etmeye çalıştığı sürece sadece bir sonucun peşinden koşmakta, bir amaca ulaşmaya çalışmaktadır ve bu düşünce şekli bizde ve dolayısıyla etrafımızda ancak daha fazla çelişki, çatışma, sefalet ve şaşkınlık yaratır.

Çelişkiden kurtulmak için insan hiçbir seçme şansı olmaksızın şimdiki zamanın bilincinde olmalıdır. Bir gerçekle karşı karşıyaysanız seçme şansı nasıl söz konusu olabilir ki? Düşünce başka bir şey olma, değişme, farklılaşma anlamında gerçeğe etki etmeye çalıştığı sürece o gerçeğin anlaşılması imkânsız bir hal alır şüphesiz. Dolayısıyla kendini bilmek anlamanın başlangıcıdır; kendini bilme olmazsa çelişki ve çatışma devam eder. İnsanın, benliğini meydana getiren bütünlüğü, süreci bilmesi herhangi bir uzman veya otorite gerektirmez. Otoritenin peşinden gitmek sadece korkuyu körükler. Hiçbir usta, hiçbir uzman bize benlik denen süreci nasıl anlamamız gerektiğini gösteremez. İnsanın bunu kendisinin öğrenmesi gerekir. Siz ve ben bu konuda konuşarak birbirimize yardımcı olabiliriz ama hiç kimse onu bizim yerimize açığa çıkaramaz; hiçbir uzman, hiçbir öğretmen onu bizim yerimize keşfe çıkamaz. Bu sürecin ancak ilişkimiz dahilinde bilin-

cine varabiliriz – şeylerle, sahip olduklarımızla, insanlarla ve fikirlerle olan ilişkilerimiz. Bu ilişki dahilinde, çelişkinin eylem kendini bir fikre yaklaştırmaya çalıştığı zaman ortaya çıktığını keşfederiz. O fikir sadece düşüncenin bir sembol olarak kristalize olmuş halidir ve o sembole layık olma çabası bir çelişki doğurur.

Dolayısıyla, bir düşünce şablonu olduğu sürece çelişki devam edecektir; bu şablona ve o sayede de çelişkiye bir son vermek için kendini bilmek şarttır. Kendini anlama birkaç kişiye özel bir süreç değildir. Benlik, günlük konuşmalarımızdan, düşünme ve hissetme şeklimizden, bir başkasına bakışımızdan yola çıkarak anlaşılmalıdır. Her düşüncenin, her duygunun anlık olarak farkına varabilirsek benliğin özelliklerinin ilişkiler dahilinde anlaşılabildiğini anlarız. Ancak o zaman kusursuz gerçekliğin ortaya çıkabileceği o zihin dinginliği ihtimal dahilinde olabilir.

9

Benlik Nedir?

Benlik kelimesiyle neyi kastettiğimizi biliyor muyuz? Bu kelimeyle, fikri, hatırayı, sonucu, tecrübeyi, çeşitli biçimlerdeki söylenebilir ve söylenemez niyetleri, olmak ya da olmamak için verilen bilinçli uğraşı, bilinçaltının, ırkın, grubun, bireyin, klanın birikmiş hâtıralarını ve bunların tümünü birden kastediyorum, ister eylem olarak dışa vurulmuş olsun ister erdem olarak ruhsal anlamda bir yansıması olsun, bütün bunlar için verilen uğraş benliktir. İçinde rekabeti, olma arzusunu barındırır. Bütün bu süreç benliktir ve onunla gerçekten yüz yüze geldiğimizde onun kötü bir şey olduğunu anlarız. "Kötü" kelimesini bilhassa kullanıyorum, çünkü benlik bölücüdür: benlik kendini içine kapatır; eylemleri ne kadar asil olursa olsun ayırıcı ve tecrit edicidir. Bütün bunları biliyoruz. Benliğin olmadığı, hiçbir girişim veya çaba hissi barındırmayan ve sevgi varken gerçekleşen o olağanüstü anları da biliyoruz.

Bence deneyimin benliği nasıl güçlendirdiğini anlamak önemli. Samimiysek eğer, bu tecrübe meselesini anlamamız

gerekir. Tecrübe derken neyi kastediyoruz? Sürekli tecrübeler yaşıyoruz, izlenimler ediniyoruz ve bu izlenimleri yorumluyoruz ve onlara göre hareket ediyor veya tepki veriyoruz, hesapçı, kurnaz oluyoruz. Nesnel olarak görünenle bizim ona verdiğimiz tepki arasında devamlı bir etkileşim var, bilinçli düşünce ile bilinçaltının hatıraları arasında da.

Gördüğüm ve hissettiğim her şeye hatıralarıma göre tepki veririm. Bu gördüğüme, hissettiğime, bildiğime, inandığıma tepki verme sürecinde tecrübenin bir yeri vardır, değil mi? Tepki, görülen bir şeye verilen karşılık tecrübedir. Sizi gördüğüm zaman tepki veririm; o tepkinin adlandırılması tecrübedir. Tepkiyi adlandırmazsam o bir tecrübe olmaz. Kendi tepkilerinizi ve çevrenizde neler olup bittiğini gözlemleyin. Aynı zamanda devam etmekte olan bir adlandırma süreci yoksa tecrübe de yoktur. Sizi tanımıyorsam sizinle karşılaşma tecrübesine nasıl sahip olabilirim ki? Bu kulağa basit ve doğru geliyor. Doğru değil mi peki? Yani hatıralarıma, koşullanmama ve önyargılarıma uygun şekilde tepki vermezsem bir tecrübe yaşadığımı nasıl bilebilirim ki?

Bir de çeşitli arzuların dışavurumu var. Korunmak, ruhsal anlamda güvencede olmak isterim ya da bir ustam, bir *gurum*, bir öğretmenim, bir Tanrım olsun isterim ve dışa vurduğum şeyi tecrübe ederim; demek istediğim belli bir şekle girmiş olan, ismini koymuş olduğum bir arzuyu dışa vurmuş bulunuyorum ve tepkiyi de buna veriyorum. Bu benim dışavurumum. Bu benim adlandırmam. Bana bir tecrübe kazandıran o arzu bana, "Tecrübem var", "Üstatla tanıştım", veya "Üstatla tanışmadım" dedirtiyor. Bir tecrübeye ad koyma sürecini biliyorsunuz. Tecrübe dediğiniz şey aslında arzu, öyle değil mi?

Zihnimin sessiz kalmasını istediğimde olan şey nedir? Ne olur? Dingin ve sessiz bir zihne sahip olmanın bir çok nedenden ötürü önemli olduğunu görürüm – *Upanişadlar*da öyle yazdığı için, dini kitaplarda öyle yazdığı için, ermişler söyle-

diği için; bir de zihnim bütün gün çok konuşkan olduğundan arada sırada kendim de dingin olmanın ne kadar iyi bir şey olduğunu hissederim. Bazen huzurlu ve sessiz bir zihne sahip olmanın ne kadar güzel, ne kadar zevkli bir şey olduğunu hissederim. Söz konusu olan sessizliği tecrübe etme arzusudur. Sessiz bir zihnim olsun isterim, o yüzden de, "Bunu nasıl elde edebilirim?" diye sorarım. Şu ya da bu kitapta meditasyon konusunda ne yazdığını ve çeşitli disiplin türlerini de bilirim. Disiplin aracılığıyla sessizliği tecrübe etmeye çalışırım. Benlik, "ben" böylece, sessizliğin tecrübe edilmesinde kendine yer edinmiş olur.

Gerçeğin ne olduğunu anlamak istiyorum, bu benim arzum, özlemim; bunun ardından gerçek olduğunu düşündüğüm şeyin benim yarattığım yansıması gelir çünkü bu konuda çok şey okumuşumdur; birçok insanı bu konuda konuşurken dinlemişimdir; din kitapları onu tasvir etmiştir. Ben de bütün bunları isterim. Ne olur peki? Bu isteğin, arzunun ta kendisi dışa yansır ve bu yansımışlık durumunun farkında olduğum için bir şeyleri tecrübe ederim. Bu durumun farkında olmasam, ona gerçek demezdim. Onun bilincindeyimdir ve onu tecrübe ederim ve o tecrübe benliğe, "ben"e güç katar, öyle değil mi? Dolayısıyla benlik tecrübenin içine iyice yerleşir. O zaman, "ben biliyorum", "Üstat gerçekten var", "Tanrı var" veya "Tanrı yok" dersiniz, belli bir siyasi sitemin doğru, diğerlerinin yanlış olduğunu söylersiniz.

Anlaşılacağı üzere tecrübe "ben"i hep güçlendirmektedir. Tecrübenize ne kadar sabitlenirseniz benlik o kadar güçlenir. Bunun sonucunda güçlü bir karaktere, bilgi gücüne inanç gücüne sahip olursunuz bunu da başka insanlara teşhir edersiniz; çünkü onların sizin kadar akıllı olmadıklarını bilirsiniz, yazma veya konuşma yeteneğiniz vardır ve kurnazsınızdır. Benlik hâlâ faaliyette olduğundan inançlarınız, üstatlarınız, kastlarınız, ekonomik sistemleriniz hepsi birer soyutlama sürecidir; dolayısıyla beraberlerinde çekişmeyi getirirler. Bu ko-

nuda azıcık ciddi veya samimiyseniz, bu merkezi tamamen yok etmeli ve onu haklı çıkarmamalısınız. İşte bu yüzden tecrübe etme sürecini anlamamız gerekli.

Zihnin, benliğin dışa vurmaması, arzulamaması, tecrübe etmemesi mümkün müdür? Benliğin bütün tecrübelerinin birer olumsuzlama, birer yıkım olduğunu görüyoruz, yine de bunlara pozitif eylem diyoruz, öyle değil mi? Pozitif yaşam biçimi diye buna diyoruz. Bütün bu süreci geri almak sizin için bir olumsuzlamadır. Bu konuda haklı mısınız? Biz, yani siz ve ben, birey olarak, işin köküne inip benlik dene süreci anlayabilir miyiz? Benliğin çözülmesine ne neden olur? Dini ve başka türlü gruplar özdeşleşme sunuyorlar, öyle değil mi? "Daha büyük bir şeyle kendinizi özdeşleştirin, benlik yok olur," diyorlar. Ama özdeşleşme yine de benlik denen süreçle aynı şey kuşkusuz; daha büyük olan şey yalnızca "ben"in bir yansıması; tecrübe ettiğim ve dolayısıyla "ben"i güçlendiren dışa yansıması.

Şüphesiz, tüm disiplin, inanç ve bilgi türleri benliği güçlendirir. Benliği yok edecek bir etmen bulabilir miyiz? Yoksa bu yanlış bir soru mu? Temelde istediğimiz bu. "Ben"i yok edecek bir şey bulmak istiyoruz, değil mi? Bunu başarmanın çeşitli yolları olduğunu sanıyoruz, özdeşleşme, inanç vs. gibi; ama bunların hepsi aynı seviyede, biri diğerinden üstün değil çünkü hepsi benliği yani "ben"i güçlendirme konusunda eşit derecede etkililer. Peki "ben"i ve onun yıkıcı kuvvetini ve enerjisini, her nerede faaliyette olursa olsun, görebilir miyim? Ona ne ad verirsem vereyim, "ben" soyutlayıcı, yıkıcı bir güçtür ve ben onu yok etmenin bir yolunu bulmak istiyorum. Bunu kendiniz de sormuşsunuzdur; "Ben'in faaliyet halinde olduğunu hep görüyorum ve daima endişe, korku, hayal kırıklığı, ümitsizlik ve sefaleti beraberinde getiriyor, sadece bana değil etrafımdaki herkese. Benliğin kısmen değil, tamamen yok olması mümkün müdür?" Benliğin köküne inip onu yok edebilir miyiz? Gerçekten iş görür olmanın tek yolu bu,

öyle değil mi? Kısmen değil, tam anlamıyla akıllı olmak istiyorum. Çoğumuz katmanlara ayrılmış biçimde akıllı, siz büyük ihtimalle belli bir konuda, bense başka bir konuda. Bazılarınız şirket işinizde akıllısınız, bazılarınız ofis işinde vs; insanlar farklı şekillerde akıllılar; ama biz bütünlüklü bir biçimde akıllı değiliz. Bütünlüklü şekilde akıllı olmak benliksiz olmak demektir. Bu mümkün müdür?

Benliğin tamamen ortadan yok olması mümkün müdür? Bunun mümkün olduğunu biliyorsunuz. Gerekli malzemeler, ihtiyaçlar nelerdir? Bunun olmasını sağlayan unsur nedir? Onu bulabilir miyim? "Onu bulabilir miyim?" sorusunu sorarken bunun mümkün olduğundan emin durumdayım şüphesiz, dolayısıyla benliğin güçleneceği bir tecrübe yaratmış bulunuyorum, öyle değil mi? Kendini anlamak büyük bir zekâ gerektirir, büyük bir dikkat, açıkgözlülük ve devamlı izleme gerektirir; elden kaçıp gitmesin diye. Çok samimi olan ben, benliği yok etmek istiyorum. Bunu söylerken benliği yok etmenin mümkün olduğunu biliyorum. "Onu yok etmek istiyorum" dediğim an, o ifadede hâlâ benliği tecrübe etme söz konusudur, dolayısıyla benlik güçlenir. Peki benliğin bir şeyleri tecrübe etmemesi nasıl mümkün olabilir? Yaratma halinin benliğin tecrübesiyle hiç alakası olmadığını görebilirsiniz. Yaratma benlik ortada yokken vardır ancak çünkü yaratma entelektüel bir şey değildir, zihne ait değildir, kendini dışa yansıtmaz, her türlü tecrübenin ötesindedir. Öyleyse zihnin son derece dingin olması mümkün müdür, tanımanın veya tecrübe etmenin olmadığı bir hale, yaratmanın gerçekleşebileceği bir hale -ki bu benlik orada değilken, benlik yokken demektir- bürünmesi mümkün müdür? Sorun bu, değil mi? Zihnin herhangi bir hareketi, olumlu ya da olumsuz, aslında "ben"i güçlendiren bir tecrübedir. Zihnin bir şeyleri fark etmemesi mümkün müdür? Böyle bir şey ancak tam bir sessizlik varken gerçekleşebilir ama benliği tecrübe etmenin bir biçimi olan ve dolayısıyla benliği güçlendiren türden bir sessizlik değil.

Benlikten ayrı olan bir varlık var mıdır, benliğe uzaktan bakan ve onu ortadan kaldıran? Benliğin yerine geçen ve onu yok eden, onu bir kenara iten ruhani bir varlık var mıdır? Biz varolduğunu düşünürüz, değil mi? Çoğu dindar insan böyle bir unsurun olduğunu düşünür. Maddeci bir insan, "Benliğin yok edilmesi mümkün değildir, o sadece siyasi, ekonomik ve sosyal anlamda şartlandırılabilir ve dizginlenebilir; onu belli bir kalıp içinde tutabilir ve onu kırabiliriz; dolayısıyla daha yüce ve ahlaklı bir hayat sürmesi, hiçbir şeye müdahale etmeyip sosyal düzene uyması ve sadece bir makine olarak işlev görmesi sağlanabilir," der. Bunu biliyoruz. Bir de başka insanlar var, sözde dindar olanlar ; biz onlara dindar desek de gerçekte dindar değillerdir. Onlar da, "Esasen böyle bir unsur vardır. Onunla iletişim kurabilirsek, bu unsur benliği yok eder," derler.

Benliği ortadan kaldıracak böyle bir unsur var mıdır? Lütfen ne yapmakta olduğumuzun farkına varın. Benliği köşeye sıkıştırıyoruz. Köşeye sıkıştırılmanıza izin verirseniz, neler olacağını görürsünüz. Zamanın ötesinde olan, benliğe ait olmayan, gelip araya gireceğini ve benliği yok edeceğini umduğumuz ve Tanrı dediğimiz bir unsurun olmasını isteriz. Peki zihnin alabileceği böyle bir şey var mı? Olabilir veya olmayabilir, mesele o değil. Ama zihnin benliği yok etmek için harekete geçip zamanın ötesinde bir ruh hali araması "ben"i güçlendiren başka bir tecrübe şekli değil midir?. Gerçeğin, Tanrının, zamanın ötesindeki halin ve ölümsüzlüğün varlığına inanmak da benliği güçlendirme sürecinin ta kendisi değil midir? Benlik, gelip benliği yok edeceğini düşündüğünüz ve inandığınız o şeyi tasarlamıştır. Böylece, zamanın ötesinde varlığını sürdürme fikrini ruhani bir varlık olarak tasarladığınızda, bir tecrübe yaşarsınız; böyle bir tecrübe benliği ancak güçlendirebilir. Dolayısıyla ne yapmış olursunuz? Benliği aslında yok etmemiş, sadece ona farklı bir isim vermiş, farklı bir nitelik atfetmiş olursunuz; belik hâlâ oradadır çünkü onu

tecrübe etmiş bulunuyorsunuz. Dolayısıyla eylemimiz baştan sona aynı eylemdir ama biz onun evrim geçirdiğini, büyüdüğünü, gittikçe güzelleştiğini düşünürüz; oysa, iç dünyanızda gözlemlerseniz, devam eden aynı eylemdir, farklı yaftalar, farklı adlar altında, farklı seviyelerde faaliyet gösteren aynı "ben"dir.

Benliğin tüm sürecini, kurnazca ve olağanüstü icatlarını, özdeşleşme, erdem, tecrübe, inanç ve bilgi aracılığıyla kendini nasıl gizlediğini anladığınızda, zihnin bir kısırdöngü içinde, kendi yarattığı kafes içinde hareket ettiğini gördüğünüzde, ne olur? Bunun farkın vardığınız, tamamen bilincinde olduğunuz zaman son derece sessiz olursunuz, değil mi? Bu sessizlik mecburiyetten veya herhangi bir ödül veya korku hissi yüzünden değildir. Zihnin her hareketinin sadece benliği güçlendirmenin başka bir biçimi olduğunun farkına vardığınız zaman, bunu gözlemlediğiniz, gördüğünüz, bunun faaliyette olduğunun tamamen farkına vardığınız zaman, o noktaya geldiğinizde –ideolojik olarak ya da lafta değil, planlı bir tecrübe sayesinde de değil, gerçekten o durumda olduğunuzda– işte o zaman, tamamen dingin olduğunda, zihnin hiçbir yaratma gücü olmadığını göreceksiniz. Zihnin yarattığı her şey bir döngünün parçasıdır, benlik denen alan dahilindedir. Zihin yaratmazken yaratma –ki tanınabilecek bir süreç değildir– söz konusudur.

Gerçek –hakikat– tanınamaz. Hakikatin gelebilmesi için inanç, bilgi, tecrübe etme, erdemli olma uğraşı – bütün bunlar gitmelidir. Erdem peşinde koştuğunun bilincinde olan erdemli bir insan hakikati asla bulamaz. Çok iyi bir insan olabilir ama bu gerçeğe bağlı, her şeyi anlayan biri olmaktan çok farklı bir şeydir. Gerçeğe bağlı olan kişi için gerçek yeni varolmuştur. Erdemli bir kişi ahlakçı bir kişidir, ahlakçı bir kişi de gerçeğin ne olduğunu hiçbir zaman anlayamaz çünkü onun için erdem benliğin üstünü örtmek, benliği güçlendirmek demektir, çünkü erdemin peşinde koşmaktadır. "Açgöz-

lü olmamalıyım" dediği zaman tecrübe ettiği açgözlü olmama hali benliği ancak güçlendirir. İşte bu yüzden fakir olmak çok önemlidir, sadece dünyevi şeyler bakımından değil, inanç ve bilgi bakımından da. Dünyevi malları çok olan ya da bilgi ve inanç açısından zengin olan bir kişi karanlıktan başka bir şey bilmeyecek ve bütün kötülüklerin ve bütün sefaletin odak noktası olacaktır. Ama eğer siz ve ben, birey olarak, benliğin bütün bu işleyişini görebilirsek, o zaman sevginin ne olduğunu anlayabiliriz. Sizi temin ederim dünyayı değiştirebilecek tek gelişim budur. Sevgi benliğe dair değildir. Benlik sevgiyi tanıyamaz. "Seviyorum" dersiniz ama onu söylemenizle, onu tecrübe etmenizle beraber sevgi yok olur. Oysa sevgi nedir bildiğiniz zaman benlik yoktur. Sevgi varken, benlik yoktur.

10

Korku

Korku nedir? Korku ancak bir şeye bağlı olarak var olabilir, tek başına değil. Ölümden nasıl korkabilirim, bilmediğim bir şeyden nasıl korkabilirim ki? Ancak bildiğim bir şeyden korkabilirim. Ölümden korktuğumu söylerken, gerçekten bilinmeyenden mi korkuyorum, yoksa bildiklerimi kaybetmekten mi korkuyorum? Korkum ölümden değil, bana ait olan şeylerle ilişkimi kaybetmektendir. Korkum hep bilinenle alakalıdır, bilinmeyenle değil.

Şimdi araştırmam gereken şey bilinene duyulan korkudan –yani ailemi, itibarımı, karakterimi, banka hesabımı, arzularımı kaybetme korkusundan– nasıl kurtulabileceğimdir. Korkunun vicdandan doğduğunu söyleyebilirsiniz; ama vicdanınız şartlandırılma biçiminiz tarafından şekillendirilir, yani vicdan yine de bilinenin bir sonucudur. Ne biliyorum? Bilgi fikir sahibi olmak, bir şeyler hakkında kanılara sahip olmak, bilinene dair bir devamlılık hissine sahip olmaktır, o kadar. Fikirler hatıralardan ibarettir, tecrübenin –yani bir zorluğa

verilen tepkinin– ürünleridir. Bilinenden korkarım, bir başka deyişle insanları, eşyaları veya fikirleri kaybetmekten korkarım, ne olduğumu keşfetmekten korkarım, ne yapacağımı bilememekten korkarım, kaybettiğim veya kazanamadığım veya artık zevk alamadığım zaman başgösterebilecek acıdan korkarım.

Acı duyma korkusu vardır. Fiziksel acı sinirsel bir tepkidir ama psikolojik acı beni tatmin eden şeylere tutunduğum zaman ortaya çıkar çünkü o zaman onları benden alabilecek herhangi bir kişiden veya şeyden korkarım. Psikolojik birikimler onlara dokunulmadığı sürece psikolojik acıya engel olurlar; demek istediğim ben bir birikim ve tecrübe yumağıyım ve bunlar herhangi ciddi bir rahatsızlığa engel olurlar – ben de rahatsız edilmek istemem. Dolayısıyla bunlara dokunan herkesten korkarım. Yani korkum bilinendendir, acıyı uzaklaştırmak ya da hüzne mani olmak için birer araç olarak biriktirdiğim fiziksel veya psikolojik birikimlerden korkarım. Ama hüzün psikolojik acıyı durdurmak için birikim yapma sürecinin içindedir zaten. Bilgi de acıyı durdurmada yardımcı olur. Tıp bilgisi fiziksel acı duymayı nasıl engellerse, inançlar da psikolojik acı duymayı engeller, işte bu yüzden inançlarımı kaybetmekten korkarım, o inançların gerçek olduğuna dair elimde hiçbir kesin bilgi veya somut kanıt olmamasına rağmen. Kendi tecrübelerim bana güç, özgüven ve anlama becerisi verdiği için bana zorla kabul ettirilmiş bazı geleneksel inançları reddedebilirim; ama bu tür inançlar da edinmiş olduğum bilgi de temelde aynı şeydir – acıyı bertaraf etmenin birer yolu.

Bilinenin birikimi söz konusu olduğu sürece –ki bu kaybetme korkusunu yaratır– korku da olacaktır. Dolayısıyla bilinmeyene duyulan korku aslında biriktirdiğimiz bilinenleri kaybetme korkusudur. Birikim "hiç istisnasız" korku demektir, korku da acıyı getirir; ve "Kaybetmemeliyim" dediğim an korku söz konusu olur. Birikim yapmaktaki niyetim acıyı

bertaraf etmek olsa da acı birikim sürecinin doğasında zaten vardır. Sahip olduğum şeylerin kendileri korku yaratırlar, korku da acı demektir.

Savunmanın tohumları saldırıyı getirir. Fiziksel anlamda güvende olmak isterim; bunun için bir hükümet yaratırım, bu da kolluk kuvvetlerini gerekli kılar, kolluk kuvvetleri de savaş demektir, savaş da güvenliği yok eder. Nerede kendini koruma isteği varsa orada korku vardır. Güvenlik talep etmenin mantığa aykırılığını görünce birikim yapmaya son veririm. Bunu gördüğünüzü ama birikim yapmadan duramadığınızı söyleyecek olursanız bunun nedeni, birikimde doğası itibariyle acı olduğunu gerçekten görmemenizdir.

Korku birikim sürecinde varlığını sürdürür ve bir şeye inanmak birikim sürecinin bir parçasıdır. Oğlum ölür, ben de daha fazla psikolojik acı çekmemek için reenkarnasyona inanırım; ama inanma sürecinin içinde kuşku vardır. Dıştan görüldüğü kadarıyla bir şeyleri biriktirip savaşa neden olurum; iç dünyamda inançları biriktiririm ve acıya neden olurum. Güvende olmak, banka hesaplarına ve zevklere vs. sahip olmak istediğim, bir şeyler olmak istediğim sürece, fizyolojik ya da psikolojik acı mutlaka olacaktır. Acıyı önlemek için yaptığım şeylerin kendileri bana korku ve acı verir.

Belli bir şablona uymak istediğim zaman korku doğar. Korkusuz yaşamak ortada belli bir şablon olmaksızın yaşamak demektir. Belli bir yaşam biçimini talep ettiğimde bunun kendisi bir korku kaynağıdır. Beni zorlayan, belli bir çerçeve içinde yaşama arzumdur. O çerçeveyi kıramaz mıyım? Bunu ancak gerçeği: çerçevenin korkuya neden olduğunu ve bu korkunun da çerçeveyi güçlendirdiğini gördüğüm zaman yapabilirim. Korkudan kurtulmak istediğim için çerçeveyi kırmam gerektiğini söylersem, sadece başka bir şablona uymuş olurum, bu da daha fazla korkuya yol açar. Çerçeveyi kırma arzusundan yola çıkan herhangi bir hareketim ancak başka bir şablon ve dolayısıyla da korku yaratır. Korkuya yol açma-

dan, onunla ilgili herhangi bir bilinçli veya bilinçsiz harekette bulunmadan çerçeveyi nasıl kırabilirim? Bunun anlamı harekete geçmemem, çerçeveyi kırmak için herhangi bir harekette bulunmamam gerektiğidir. Çerçeveyle ilgili hiçbir şey yapmaksızın sadece ona bakarken bana ne olur? O çerçevenin, o şablonun zihnin ta kendisi olduğunu görürüm; zihin kendisi için yarattığı alışılagelmiş düzene göre yaşar. Dolayısıyla zihnin kendisi korkudur. Zihnin yaptığı her şey eski bir şablonu güçlendirmeye veya bir yenisini ilerletmeye yarar. Bu da demektir ki zihnin korkudan kurtulmak için yaptığı her şey korkuya yol açar.

Korku çeşitli kaçış yolları bulur. En sık görülen kaçış yolu özdeşleşmedir, değil mi? Ülkeyle, toplumla, bir fikirle özdeşleşme. Bir geçit töreni izlediğinizde –askeri veya dini bir geçit töreni– veya ülke işgal tehdidi altındayken nasıl tepki verdiğinizi fark etmediniz mi hiç? O zaman kendinizi ülkeyle, bir varlıkla, bir ideolojiyle özdeşleştirirsiniz. Başka zamanlarda da özdeşleştirirsiniz. Özdeşleşme bir kendini unutma sürecidir. Kendinizi çocuğunuzla, eşinizle, belli bir hareket veya hareketsizlik şekliyle özdeşleştirirsiniz. Özdeşleşme bir kendini unutma sürecidir. "Ben"in bilincinde olduğum sürece acının, mücadelenin ve devamlı bir korkunun var olduğunu bilirim. Ama kendimi daha büyük, kayda değer bir şeyle, güzellikle, hayatla, gerçekle, inançla, bilgiyle özdeşleştirebilirsem, en azından geçici olarak, "ben"den bir kaçış söz konusu olur, değil mi? "Ülkem"den bahsediyorsam eğer, kendimi bir süreliğine unuturum değil mi? Tanrı hakkında bir şey söyleyebiliyorsam, kendimi unuturum. Kendimi ailemle, bir grupla, belli bir partiyle, belli bir ideolojiyle özdeşleştirebiliyorsam geçici bir kaçış söz konusu olur.

Dolayısıyla özdeşleşme benlikten kaçmanın bir yoludur, tıpkı erdemin benlikten kaçmanın bir yolu olduğu gibi. Erdemin peşinde koşan adam benliğinden kaçıyordur ve zihni dardır. Öyle bir zihin erdemli değildir, çünkü erdem, peşin-

den koşulabilecek bir şey değildir. Ne kadar çok erdemli olmaya çalışırsanız benliği, "ben"i o kadar güçlendirirsiniz. Farklı şekilleriyle çoğumuzda görülen korku hep bir yedek bulur ve dolayısıyla da mücadelemizi yoğunlaştırır. Bir yedekle ne kadar çok özdeşleşirseniz, uğruna çabalamaya, ölmeye hazır olduğunuz o şeye tutunma gücünüz o kadar artar çünkü arkada korku vardır.

Korkunun ne olduğunu biliyor muyuz? Varolanın kabul edilmemesi değil midir? "Kabul etme" ifadesini anlamamız lazım. Bu ifadeyi kabul etmek için verilen çaba anlamında kullanmıyorum. Varolanı algıladığım zaman kabul edip etmeme diye bir şey söz konusu değildir. Varolanı açıkça görmediğim zaman, kabul etme sürecini işin içine katarım. Dolayısıyla korku varolanı kabul etmemektir. Bütün o tepkilerin, karşılıkların, hatıraların, umutların, depresyonların, hüsranların bir yumağı olan, önüne set çekilmiş bilincin hareketinin bir sonucu olan ben, bunun ötesine nasıl geçebilirim? Bu set çekme ve engelleme olmadığında zihin bilinçli olabilir mi? Engelleme olmadığı zaman ne olağanüstü bir sevincin söz konusu olduğunu biliyoruz. Beden tamamen sağlıklı olduğunda bir sevinç, iyilik hali olduğunu bilirsiniz; zihin tamamen özgür olduğu zaman, hiçbir set olmaksızın, "ben" denilen fark etme merkezi orada olmadığı zaman da belli bir sevinç hissettiğinizi biliyorsunuzdur. Benlik olmadığı zaman o hali yaşamadınız mı hiç? Eminim hepimiz yaşamışızdır.

Anlama ve benlikten kurtulma ancak ona tamamıyla ve bir bütün olarak bakabilirsem mümkün olur, bunu da ancak arzudan doğan bütün eylemlerin –ki bu düşüncenin ifadesidir çünkü düşünce arzudan farklı değildir– tüm sürecini, onu haklı çıkarmadan, kınamadan, bastırmadan anlarsam yapabilirim; bunu anlayabilirsem o zaman benliğin sınırlarının ötesine geçme olasılığının olup olmadığını öğrenirim.

11

Yalınlık

Yalınlığın ne olduğundan bahsetmek ve oradan da hassasiyetin ne olduğunun keşfine ulaşmak istiyorum. Yalınlığın sadece bir dış görünüş, bir geri çekilme olduğunu; çok az malı olmak, peştamal giymek, evi olmamak, az giysi giymek, küçük bir banka hesabına sahip olmak olduğunu düşünüyor gibiyiz. Yalınlık bu değil herhalde. Bu sadece dıştan görünen, bir gösteri. Bence yalınlık hayati önem taşır; ama yalınlık ancak kendini bilmenin önemini anlamaya başladığım zaman varolabilir.

Yalınlık sadece bir kalıba uymak değildir. Yalın olmak ve sadece belli bir kalıba –o kalıp dıştan bakınca ne kadar saygıdeğer olursa olsun– uymakla kalmamak fazlaca zekâ gerektirir. Ne yazık ki çoğumuz dışta, dışarıdan görülebilen şeylerde yalın olarak işe başlarız. Az şeye sahip olmak ve az şeyle yetinmek görece kolaydır; azla yetinmek ve belki o azı da başkalarıyla paylaşmak. Ama eşyalarda ve metada dışa vurulmuş bir yalınlık içteki varlığın yalınlığına işaret etmez

şüphesiz. Çünkü dünyanın şu anki halinde dışarıdan, dış dünyadan bize gittikçe daha çok şey dayatılıyor,. Hayat gittikçe karmaşıklaşıyor. Bundan kaçmak için, metalardan vazgeçmeye veya onlardan bağımsız olmaya çalışıyoruz – arabalardan, evlerden, kurumlardan, sinemalardan ve dışarıdan bize dayatılan sayısız durumdan. Geri çekilerek yalın olacağımızı sanıyoruz. Birçok ermiş, birçok öğretmen dünyadan el etek çekmiş bulunuyor; ve bence herhangi birimizin yaptığı bu türden bir vazgeçme soruna çözüm olmuyor. Yalınlık, esas ve gerçek yalınlık ancak iç dünyada ortaya çıkabilir, sonra da bunun bir dışa yansıması olur. O zaman soru, "nasıl yalın olacağız?"; çünkü yalınlık insanı gittikçe hassaslaştırır. Hassas bir zihin, hassas bir kalp zaruridir çünkü o zaman o kalp ya da zihin çabuk algılayabilir, verileni çabuk alabilir.

Şüphesiz, insan ancak denetimi altında olduğu sayısız engeli, duygusal bağları ve korkuları anlayarak iç dünyasında yalın olabilir. Ama çoğumuz denetim altında tutulmaktan hoşlanırız – insanlar tarafından, tutkular tarafından, fikirler tarafından. Tutsak olmayı severiz. Her ne kadar dıştan çok yalınmışız gibi görünsek de iç dünyamızda esirizdir. İçsel olarak arzularımızın, isteklerimizin, ideallerimizin ve sayısız amacın esiriyiz. İnsan içsel olarak özgür olmadığı sürece yalınlığa erişemez. Dolayısıyla içten başlamalıdır, dıştan değil.

İnsan inanç denen tüm süreci, zihnin neden bir inanca bağlı olduğunu anladığı zaman olağanüstü bir özgürlük söz konusu olur. İnançlardan kurtulma varsa yalınlık da vardır. Ama o yalınlık zekâ gerektirir, zeki olmak için de insanın kendi engellerinin bilincinde olması gerekir. Farkında olmak için, insan devamlı izlemede olmalı, belli bir yörüngeye, belli bir düşünce veya davranış kalıbına oturmamalıdır. Sonuçta insanın içinde ne olduğu dışında ne olduğunu etkiler. Toplum veya herhangi bir eylem, kendimizin dışa yansımasıdır, içsel olarak dönüşüm geçirmeden dış dünyaya ait yasaların pek bir önemi olmaz; yasalar bazı reformlar gerçekleştirebi-

lir, bazı değişikliklere neden olabilir ama insanın içinde ne olduğu daima dış görünüşe baskın çıkar. İnsan iç dünyasında açgözlü, hırslı ise ve belli ideallerin peşinde koşuyorsa içteki bu çapraşıklık, sonunda dışarıdaki toplumun düzenini bozar, her ne kadar dikkatle planlanmış bu çapraşıklık olursa olsun onu alt eder.

Dolayısıyla insan içten başlamalıdır; ama diğer her şeyi bir kenara bırakarak, dıştakini reddederek değil. İnsan içte olana dışta olanı anlayarak, çatışmanın, mücadelenin ve acının dış dünyada ne şekilde varolduğunu anlayarak varır; insan bunu daha çok araştırdıkça doğal olarak dıştaki çatışmalara ve ıstıraplara neden olan psikolojik hallere bürünür.

Dışa yansıyan, ruh halimize dair bir ipucudur sadece ama ruh halini anlamak için dışarıdan yaklaşmak gerekir. Çoğumuz bunu yaparız. İç dünyayı anladıkça –dışlayıcı bir şekilde değil, dıştakini reddederek değil, dıştakini anlayarak iç dünyaya vararak– varlığımızın içsel karmaşıklıklarını incelemeye devam ettikçe, gittikçe daha hassas, daha özgür olduğumuzu göreceğiz. Hayati önemi olan işte bu içsel yalınlıktır çünkü o yalınlık hassasiyeti yaratır. Hassas, uyanık, bilinçli olmayan bir zihin herhangi bir şeyi alma, herhangi bir yaratıcı eylemde bulunma yeteneğinden yoksundur. Kendimizi yalınlaştırmak için başvurduğumuz itaat gerçekte zihni ve kalbi köreltir, hissizleştirir. Herhangi bir otoriter zorunluluk –bu ister hükümet, ister kendimiz, ister başarı ideali vs. tarafından dayatılsın–, itaatin her türü mutlaka hissizliğe, iç dünyada yalın olmamaya yol açacaktır. Dışarıdan itaat ediyor görüntüsü verebilir, yalınmış gibi gözükebilirsiniz; birçok dindar insanın yaptığı gibi. Onlar çeşitli disiplinleri uygularlar, çeşitli kuruluşlara üye olurlar, belli bir şekilde meditasyon yaparlar vs. hep yalınmış gibi gözükerek ama itaat yalınlığı getirmez. Zorunluluk, ne tür olursa olsun, yalınlığı asla getirmez. Aksine, ne kadar bastırır, bir şeyin yerine diğerini ne kadar koyar, ne kadar yüceltirseniz, o kadar az ya-

lınlık söz konusudur; yüceltme, bastırma, yerine başkasını koyma süreçlerini ne kadar anlarsanız, yalın olma olasılığınız o kadar artar.

Sorunlarımız "sosyal, çevresel, siyasi, dini sorunlarımız– o kadar karmaşık ki onları olağanüstü ilim irfan sahibi ve akıllı olarak değil, ancak yalın olarak çözebiliriz. Yalın bir insan karmaşık bir insandan çok daha doğrudan görür her şeyi, daha doğrudan tecrübe eder. Zihinlerimiz gerçeklere ve başkalarının söylediklerine dair bilgilerle o kadar tıka basa dolu ki yalın olma ve bizzat bir şeyleri doğrudan tecrübe etme yeteneğimizi kaybetmiş durumdayız. Bu sorunlar yeni bir yaklaşım gerektiriyor ve onlara ancak biz yalınken, iç dünyamızda gerçekten yalınken bu şekilde yaklaşılabilir. Yalınlık ancak kendini bilme, kendimizi, nasıl düşündüğümüzü ve hissettiğimizi, düşüncelerimizin hareketlerini, tepkilerimizi, korkudan kamuoyu görüşüne, başkalarının söylediklerine, Buda'nın, İsa'nın, büyük ermişlerin dediklerine nasıl boyun eğdiğimizi –ki bunların hepsi itaat etmeye, güvende olmaya, emniyette olmaya meyilli doğamıza işaret eder– anlama sayesinde varolabilir. Güvenlik arayışındaki insanın korku duyduğu açıktır ve dolayısıyla ortada yalınlık filan da yoktur.

İnsan yalın olmadan hassas olamaz insan –ağaçlara, kuşlara, dağlara, rüzgâra, etrafımızdaki dünyada olup biten her şeye karşı– yalın değilse şeylerin iç dünyadaki ipuçlarını hissedemez. Çoğumuz bilincimizin en üst katmanında, son derece yüzeysel yaşıyoruz; orada düşünceli veya zeki olmaya çalışıyoruz –ki bu dindar olmakla eşanlamlıdır– orada zorlama ve disiplin aracılığıyla zihinlerimizi basitleştirmeye çalışıyoruz. Ama yalınlık bu değildir. Üst zihni yalın olmaya zorladığımızda, böyle bir mecburiyet zihni ancak katılaştırır, onu kıvrak, net ve seri kılmaz. Bilincimizin tüm, yani toplam sürecinde yalın olmak çok güçtür çünkü iç dünyada hiçbir çekince olmamalıdır; öğrenmek, varlığımızın sürecini araştır-

mak için bir heves olmalıdır ki bu da her imaya, her ipucuna karşı hassas olmak, korkularımızın ve umutlarımızın farkında olmak ve onları gittikçe daha fazla incelemek ve onlardan kurtulmak demektir. Zihin ve kalp gerçekten yalın olduğunda, üstleri bir şeylerle kaplı olmadığında, ancak o zaman karşılaştığımız bir dolu sorunu çözebiliriz.

Bilgi, sorunlarımızı çözmeyecektir. Örneğin reeenkarnasyon diye bir şeyin olduğunu, ölümden sonra bir devamlılık olduğunu bilebilirsiniz. *Bilebilirsiniz* diyorum, bildiğinizi söylemiyorum veya buna ikna olmuş olabilirsiniz. Ama bu, sorunu çözmez. Ölüm, sizin teoriniz veya bilgi veya inanç tarafından rafa kaldırılamaz. O çok daha gizemli, çok daha derin, çok daha yaratıcı bir şeydir.

İnsanın bütün bunları yeni baştan inceleme kapasitesine sahip olması gerekir çünkü sorunlarımız ancak *doğrudan tecrübe yoluyla* çözülebilir; doğrudan tecrübe etmek için de yalınlık şarttır; bu da hassasiyetin gerekli olduğu anlamına gelir. Bilginin ağırlığı zihni köreltir. Geçmiş ve gelecek zihni köreltir. Sadece devamlı olarak, anbean kendini şimdiki zamana uydurabilen bir zihin çevremizin bize devamlı uyguladığı kuvvetli etkilerle ve baskılarla başedebilir.

Öyleyse dindar kişi cüppe veya peştamal giyen ya da günde bir öğünle yaşamını sürdüren, şu olmak veya bu olmamak için sayısız and içmiş kişi değil, içsel anlamda yalın olan, bir şey olma sürecinde olmayan kişidir. Böyle bir zihin yeni fikirlere olağanüstü derecede açık olur çünkü hiçbir engel, hiçbir korku yoktur, bir şeye doğru gidiş yoktur, dolayısıyla inayeti, Tanrıyı, gerçeği ya da adına her ne derseniz onu kabul edebilir. Ama gerçeğin peşinde koşan bir zihin yalın bir zihin değildir. Bir şeyleri bulmaya çalışan, arayışta olan, el yordamıyla yolunu bulmaya uğraşan, endişeli bir zihin yalın bir zihin değildir. İster içte ister dışta olsun herhangi bir otorite kalıbına uyan zihin hassas olamaz. Ve bir zihin ancak hassasken, uyanıkken, kendine dair olan biten her şeyin, tepkilerinin ve

düşüncelerinin farkındayken, artık bir şey olma sürecinde olmadığı, belli bir şey olabilmek için kendini şekillendirmediği zaman; ancak o zaman gerçek olanı kavrayabilir. Ancak o zaman mutluluk söz konusu olabilir çünkü mutluluk bir son değildir – gerçeğin sonucudur. Zihin ve kalp yalınlaştığında ve dolayısıyla hassaslaştığında –ama herhangi bir zorlama, yönlendirme veya yüklenme ile değil– sorunlarımızla kolayca başa çıkılabildiğini göreceğiz. Sorunlarımız ne kadar karmaşık olursa olsun, onlara en baştan başlıyormuş gibi yaklaşabilecek ve onları faklı gözlerle görebileceğiz. Şu anda ihtiyaç duyulan bu: dış dünyadaki bu karmaşayla, keşmekeşle ve düşmanlıkla sıfırdan, yaratıcı ve yalın bir biçimde –sağa ya da sola ait olan teorilerle veya formüllerle değil? başedebilecek insanlar. Yalın değilseniz bahsedilen şeylerin karşısına yepyeni bir şekilde çıkamazsınız.

Bir sorun ancak ona bu şekilde yaklaşırsak çözülebilir. Belli düşünce kalıpları üzerinden –dini, siyasi veya başka türlü– düşünüyorsak ona yepyeni bir şekilde yaklaşamayız. Dolayısıyla yalın olmak için bütün bunlardan kurtulmamız gerekir. İşte bu yüzden her şeyin farkında olmak, kendi düşünce sürecimizi anlama kapasitesine sahip olmak, kendi benliklerimizin tamamıyla bilincinde olmak bu kadar önemlidir; bundan bir yalınlık, bir erdem veya bir şeyin uygulaması olmayan bir alcakgönüllülük doğar. Kazanılmış alçakgönüllülük, alçakgönüllülük olmaktan çıkar. Kendini alçakgönüllü kılan bir zihin artık alçakgönüllü değildir. İnsan ancak alçakgönüllü olduğunda, kazanılmış bir alçakgönüllülük değil, hayattaki o çok acil konularla başedebilir çünkü o zaman insan kendisini önemli görmez, olaylara kendi üzerindeki baskıların ve önemli olma hissinin ardından bakmaz, soruna sırf sorun olarak bakar ve işte o zaman onu çözebilir.

12

Farkındalık

Kendimizi bilmek, dünyayla olan ilişkimizi bilmek demektir – sadece fikirler dünyasıyla ve insanların dünyasıyla değil, doğayla ve sahip olduğumuz şeylerle de. Hayatımız budur zaten – bütünle olan ilişkidir. O ilişkiyi anlamak bir konuda uzmanlaşmayı gerektirir mi? Gerektirmez besbelli. Gerektirdiği şey hayatı bir bütün olarak göğüslemeye yetecek kadar farkındalıktır. İnsan bir şeylerin nasıl farkında olacak peki? Sorunumuz bu. İnsan o farkındalığı nasıl edinebilir – kelimeyi uzmanlaşma anlamına getirmeden kullanıyorum. İnsan hayatı bir bütün olarak göğüsleyebilecek hale nasıl gelebilir – ki bundan kasıt sadece komşunuzla olan kişisel ilişkiniz değil, doğayla, sahip olduğunuz şeylerle, fikirlerle ve zihnin yanılsama, arzu vs. olarak ürettiği şeylerle de olan ilişkinizdir. İnsan bütün bu ilişki sürecinin nasıl bilincine varabilir? Hayatımız bundan ibaret, ona şüphe yok, öyle değil mi? İlişki olmadan hayat olmaz; ve o ilişkiyi anlamak dünyadan soyutlanmak demek değildir. Aksine, tüm

ilişki sürecinin tam anlamıyla anlaşılmasını veya bilincine varılmasını gerektirir.

Nasıl farkında olunur peki? Herhangi bir şeyin nasıl farkına varırız? Bir insanla olan ilişkinizin nasıl bilincinde olursunuz? Ağaçların, bir kuşun ötüşünün nasıl farkına varırsınız? Bir gazeteyi okurken verdiğiniz tepkilerin nasıl farkına varırsınız? Zihnin içten içe verdiği tepkilerin yanı sıra yüzeysel tepkilerinin de farkında mıyız? Herhangi bir şeyin farkına nasıl varırız? Önce bir uyarana verilen tepkiyi fark ederiz, değil mi? Bu herkesin görebileceği bir gerçektir; ağaçları görürüm ve bir tepki oluşur, sonra da duyum, temas, özdeşleşme ve arzu. Normal süreç budur, değil mi? Gerçekte neler olup bittiğini herhangi bir kitaba bakmadan kendimiz gözlemleyebiliriz.

Özdeşleşme sayesinde zevk ve acı hissedersiniz. "Kapasitemiz" denilen şey de zevke ve acıdan kaçınmaya duyduğumuz bu meraktır, öyle değil mi? Bir şey ilginizi çekiyorsa, size zevk veriyorsa, derhal bir "kapasite" oluşur, anında o gerçeğe dair bir farkındalık oluşur; ve o gerçek acı verici ise "kapasite" ondan kaçınacak şekilde gelişir. Kendimizi anlamak için "kapasite"den medet umduğumuz sürece başarısız olmaya mahkûmuz bence çünkü kendimizi anlamak kapasiteye bağlı bir şey değildir. Geliştirdiğiniz, ilerlettiğiniz ve devamlı bileyerek zamanla artırdığınız bir teknik değildir. Kendinin bilincinde olma hali insani, ilişki eyleminde, konuşma ve davranış biçimlerimizde test edilebilir şüphesiz. Herhangi bir özdeşleşme, karşılaştırma, kınama söz konusu olmaksızın kendinizi izleyin; sadece izleyin, olağanüstü bir şeyin gerçekleştiğini göreceksiniz. Sadece bilinçdışı yapılan bir eyleme son vermekle kalmazsınız –eylemlerimizin çoğu bilinçdışıdır çünkü– dahası, araştırmadan, derine inmeden o eylemin amaçlarının farkına varırsınız.

Bir şeylerin farkında olduğunuz zaman düşünce ve davranışlarınızın tüm sürecini görürsünüz; ama bu ancak kınama

olmadığı zaman gerçekleşebilir. Bir şeyi kınadığım zaman, onu anlayamam; bu da anlamaktan kaçmanın bir yoludur. Bence çoğumuz bunu bilerek yapıyoruz, derhal kınıyoruz ve anladığımızı sanıyoruz. Kınamaz ve söz konusu şeye bakar, onun farkına varırsak o eylemin içeriği ve önemi kendini göstermeye başlar. Bunu bir deneyin, kendiniz de göreceksiniz. Herhangi bir gerekçe olmaksızın sadece farkında olun; bu biraz olumsuz görünebilir ama olumsuz değildir. Aksine, edilgenlik niteliğine sahiptir, bu da aslında doğrudan eylemdir; denerseniz bunu siz de keşfedeceksiniz.

Sonuçta, bir şeyi anlamak istiyorsanız, edilgen bir ruh hali içinde olmanız gerekir, değil mi? Devamlı olarak o konuyu düşünemez, hakkında tahminler yürütemez veya onu sorgulayamazsınız. İçeriğini alacak kadar hassas olmanız gerekir. Bu biraz, hassas bir fotoğrafik plaka olmaya benzer. Sizi anlamak istiyorsam, edilgen bir şekilde her şeyin farkında olmam gerekir; o zaman bana bütün hikâyenizi anlatmaya başlarsınız. Bu bir kapasite veya uzmanlaşma meselesi değildir. O süreçte kendimizi anlamaya başlarız – sadece bilincimizin yüzeysel katmanlarını değil, daha derinde olanlarını da ki bu çok daha önemlidir, çünkü bütün amaçlarımız veya niyetlerimiz, gizli ve karmaşık isteklerimiz, endişelerimiz, korkularımız ve açlıklarımız oradadır. Dıştan bakınca hepsini kontrol altına almışız gibi görünebilir ama içten içe kaynamaktadırlar. Bunlar farkındalık sayesinde tamamen anlaşılmadıkça özgürlük diye bir şey olamaz; mutluluk olamaz, zekâ diye bir şey de olamaz.

Zekâ bir uzmanlaşma meselesi midir? Burada zekâdan kasıt işleyişimizin tamamıyla farkına varmaktır. Zekâ herhangi bir çeşit uzmanlaşma yoluyla geliştirilebilir mi? Çünkü olan bu, öyle değil mi? Rahip, doktor, mühendis, sanayici, işadamı, profesör – bütün o uzmanlaşma zihniyetine sahibiz.

En yüksek zekâ biçimini kavrayabilmek için –ki o hakikattir, Tanrıdır, tarif edilemeyendir–kendimizi uzmana dönüş-

türmemiz gerektiğini düşünüyoruz. Araştırıyoruz, el yordamıyla yolumuzu bulmaya çalışıyoruz, arıyoruz ve uzman zihniyetiyle veya bir uzmanı örnek alarak kendimizi inceliyoruz; çatışmalarımızı, ıstıraplarımızı çözecek bir kapasite geliştirebilmek için.

Sorunumuz, tabii birazcık olsun bir şeylerin farkındaysak, günlük hayatımızın çatışmalarının, acılarının ve üzüntülerinin bir başkası tarafından çözümlenip çözümlenemeyeceği; ve çözümlenemezse, bunlarla başa çıkmamızın nasıl mümkün olacağı. Bir sorunu anlamak belli bir zekâ gerektirir ve o zekâ uzmanlık yoluyla sağlanamaz veya onun sayesinde geliştirilemez. O zekâ ancak bilincimizin işleyişinin edilgen olarak farkında olduğumuz zaman -ki bu seçmeden, neyin doğru neyin yanlış olduğunu seçmeksizin kendi benliğimizin farkına varmamız demektir- ortaya çıkar. Edilgen olarak bir şeylerin farkında olduğunuz zaman, o edilgenlik halinden bakıldığında -ki o hal tembellik veya uyku değil, aşırı dikkatliliktir- sorunun çok farklı bir anlamı olduğunu göreceksiniz; bu da artık sorunla özdeşleşme diye bir şey olmaması, dolayısıyla da yargılama olmaması, bu nedenle de sorunun içeriğini ortaya dökmeye başlaması anlamına gelir. Bunu daima ve hiç ara vermeksizin yapabilirseniz her problem yüzeysel olarak değil, kökünden çözülebilir. Zorluk burada çünkü çoğumuz edilgen olarak farkında olma ve sorunun, biz onu yorumlamadan bütün hikâyeyi anlatmasına izin verme yeteneğinden yoksunuz. Bir soruna serinkanlı bir şekilde bakmasını bilmiyoruz. Ne yazık ki bunu yapamıyoruz çünkü sorundan bir sonuç bekliyoruz, bir cevap bekliyoruz, bir amaca odaklanıyoruz; ya da sorunu duyduğumuz zevke veya acıya göre farklı bir biçimde yorumlamaya çalışıyoruz; ya da elimizdeki sorunla nasıl başa çıkacağımızın cevabı önceden zaten var. Dolayısıyla daima yeni olan soruna eski bir kalıpla yaklaşmış oluyoruz. İnsana meydan okuyan hep yeni olandır ama bizim cevabımız hep eski olandan ibarettir; bi-

zim için zor olan da o meydan okumaya yeterli bir şekilde, yani tam olarak cevap vermektir. Sorun daima ilişkiye dair bir sorundur -eşyalarla, insanlarla veya fikirlerle olan ilişkimize- başkaca bir sorun yoktur ve devamlı değişen gereksinimleriyle ilişki problemini göğüsleyebilmek için -onu doğru ve yeterli şekilde göğüsleyebilmek için- insanın edilgen olarak her şeyin farkında olması gerekir. Bu edilgenlik bir azim, irade veya disiplin meselesi değildir; edilgen olmadığımızı anlamak işin başıdır. Belli bir soruna belli bir cevap aradığımızın farkına varmak başlangıç noktası budur şüphesiz; kendimizi sorunla alakalı olarak ve onunla nasıl başa çıktığımızla alakalı olarak bilmek. Sonra sorunla alakalı olarak kendimizi tanımaya başladığımızda -nasıl tepki verdiğimiz; o problemi göğüslerkenki önyargılarımızın, isteklerimizin, uğraşlarımızın neler olduğu- bu farkındalık düşüncemizin ve iç mizacımızın işleyişini açığa çıkaracaktır ve bu da bir rahatlama getirir.

Önemli olan seçmeksizin farkında olmaktır çünkü seçmek çatışmaya yol açar. Seçen kişinin kafası karışıktır, o yüzden seçer; kafası karışık değilse seçecek bir şey yoktur. Ancak kafası karışık olan insan ne yapacağının veya yapmayacağının seçimini yapar. Net ve yalın olan kişi seçim yapmaz, her şey neyse odur. Bir fikre dayalı olan eylem besbelli seçimin sonucu olan eylemidir ve bu eylem özgür kılmaz, aksine o şartlandırılmış düşünce biçimine uygun olarak daha çok direniş ve daha çok çatışma yaratır.

Öyleyse önemli olan, farkındalığın getirdiği tecrübeleri biriktirmeden, anlık olarak bunların farkında olmaktır çünkü biriktirdiğiniz an, sadece o birikime, o kalıba ve o tecrübeye göre bir şeylerin farkında olursunuz. Yani bilinciniz birikiminiz tarafından şartlandırılır ve dolayısıyla artık gözlemleme yoktur, sadece yorumlama vardır. Yorumlama olduğu zaman, seçim de vardır ve seçim çatışma yaratır; çatışma halinde ise anlaşma diye bir şey söz konusu olamaz.

Hayat bir ilişki meselesidir ve o durağan olmayan ilişkiyi anlamak için ortada esnek bir farkındalık olmalıdır; agresif şekilde etken değil, uyanık bir şekilde edilgen olan bir farkındalık. Dediğim gibi, bu edilgen farkındalık herhangi bir disiplinin, herhangi bir uygulamanın sonucu olarak ortaya çıkmaz. Bu farkındalık anlık olarak düşüncelerimizin ve hislerimizin farkında olmak demektir, sadece uyanık olduğumuzda da değil; çünkü bu konuda derine indikçe düş kurmaya, düş diye yorumladığımız çeşitli semboller yaratmaya başladığımızı göreceğiz. Böylece saklı olana giden kapıyı açarız, o da bilinene dönüşür ama bilinmeyeni bulmak için kapısının ötesine geçmeliyiz –bizim için zor olan da bu şüphesiz. Gerçek zihnin bilebileceği bir şey değildir çünkü zihin bilinenin, geçmişin ürünüdür; dolayısıyla zihin önce kendini ve nasıl işlediğini, kendi gerçeğini anlamalıdır ancak o zaman bilinmeyen varolabilir.

13

Arzu

Çoğumuz için arzu oldukça büyük bir problemdir: mülke, makama, güce, rahatlığa, ölümsüzlüğe, devamlılığa duyulan arzu, sevilme ve zamanın ötesinde olan kalıcı, tatminkâr, zamanın ötesinde bir şeye sahip olma arzusu. Peki arzu nedir? Bizi güden, bizi zorlayan bu şey nedir? Sahip olduklarımızla veya neysek onunla –ki bu istediğimiz şeyin tam tersidir? yetinmemiz gerekir demiyorum. Arzunun ne olduğunu anlamaya çalışıyoruz ve bu konuya emin olmadan, tereddütle yaklaşabilirsek bence, yalnızca arzu edilen bir nesneyi bir başka nesneyle değiştirmekten ibaret olmayan bir dönüşümü gerçekleştirebiliriz. Genelde "değişim"den kastettiğimiz budur, değil mi? Arzu edilen bir nesne bizi tatmin etmeyince onun yerine başka bir şey buluruz. Hiç durmadan, arzu ettiğimiz bir nesneden, daha yüce, daha asil, daha zarif olduğunu düşündüğümüz bir başka nesneye atlayıp duruyoruz; ama ne kadar zarif olursa olsun, arzu yine arzudur ve bu arzulama hareketinde sonsuz bir mücadele ve karşıtların çatışması söz konusudur.

Öyleyse arzunun ne olduğunu ve değiştirilip değiştirilemeyeceğini öğrenmek önemli değil midir? Arzu nedir? Sembol ve onun yarattığı his değil midir? Arzu, his ve hissin ulaşmaya çalıştığı şeydir. Bir sembol ve yarattığı his olmadan arzu olur mu? Tabii ki hayır. Bu sembol bende bir his uyandıran, sevdiğimi ya da sevmediğimi hissettiren bir resim, bir insan, bir kelime, bir isim, bir imge veya bir fikir olabilir; bu his zevk veriyorsa, sembolüne ulaşmak, onu elde etmek, ona tutunmak ve o zevki devam ettirmek isterim. Zaman zaman, eğilimlerime ve yaşadığım hislerin yoğunluğuna bağlı olarak, o resmi, imgeyi veya nesneyi değiştiririm. Belli bir zevk türünden bıkar, yorulur ve sıkılır, yeni bir his, yeni bir fikir veya yeni bir sembol arayışına girerim. Eski hissi reddeder ve yeni kelimeleri, yeni manaları ve yeni tecrübeleri olan yeni bir hisse bürünürüm. Eskiye karşı direnir, daha yüce, daha asil, daha tatminkâr olduğunu düşündüğüm yeniye boyun eğerim. Dolayısıyla arzuda bir direnç ve boyun eğme söz konusudur; bu ayartmayı da içerir; ve tabii belli bir arzu sembolüne boyun eğmek hayal kırıklığına uğrama korkusunu da daima içerir.

Kendimde arzunun işleyişini gözlemlersem daima daha fazla şey hissetmek için zihnimin yöneldiği bir amaç olduğunu ve bu işleyişin karşı koymayı, ayartmayı ve disiplini içerdiğini görürüm. Algılama, hissetme, tema ve arzu söz konusudur ve zihin bu işleyişin mekanik bir aleti olup çıkar; semboller, kelimeler ve nesneler, artık bütün arzuların, bütün uğraşların, bütün hırsların üzerine inşa edildiği merkezdir; o merkez de "ben"dir. Bu arzu merkezini yok edebilir miyim? Bir tek arzuyu, bir tek dileği veya güçlü isteği değil, daima hayal kırıklığı korkusu içeren arzunun, özlemin, umut etmenin yapısını yok edebilir miyim? Ne kadar hayal kırıklığına uğrarsam, "ben"i o kadar güçlendiririm. Umut etme, özlem olduğu sürece korku hep arka plandadır ki bu da yine o merkezi güçlendirir. Devrim de ancak o

merkezde mümkündür; sadece bir oyalama sürecinden ibaret olan ve yaramaz hareketlere, geçici bir değişime yol açan yüzeyde değil.

Arzunun bütün bu yapısının farkına varınca, zihnimin nasıl ölü bir merkez, mekanik bir hafıza süreci haline geldiğini görürüm. Bir arzudan sıkılınca otomatikman kendimi başka bir arzu konusunda tatmin etmek isterim. Zihnim hep hissetme üzerinden bir şeyleri tecrübe etmektedir, hissetmenin bir aletidir. Belli bir histen sıkılınca, yeni bir his ararım; bu da benim Tanrıyı kavrama dediğim şey olabilir ama bu da bir histir. Bu dünyadan ve zahmetinden bıkmışımdır ve huzur isterim, sonsuz bir huzur; dolayısıyla meditasyon yaparım, kontrol ederim, o huzuru tecrübe edebilmek için zihnimi şekillendiririm. O huzuru yaşamak da bir histir. Yani zihnim hissetmenin ve hafızanın mekanik aletidir, kendisinden yola çıkarak hareket ettiğim ve düşündüğüm ölü bir merkezdir. Peşine düştüğüm nesneler zihnin semboller şeklindeki tasarılarıdır, buradan hisler türer. "Tanrı" kelimesi, "sevgi" kelimesi, "komünizm" kelimesi, "demokrasi" kelimesi, "milliyetçilik" kelimesi – bütün bunlar zihne bazı duyumlar yaşatan sembollerdir, o yüzden de zihin onlara tutunur. Sizin de benim de bildiğimiz üzere, her duyumun bir sonu vardır, bu yüzden bir duyumdan diğerine geçeriz; her duyum da daha fazla duyum arama alışkanlığını güçlendirir. Böylece zihin sadece duyumun ve hafızanın bir aracı olur çıkar, biz de bu sürece takılıp kalırız. Zihin daha fazla tecrübe aradığı sürece sadece duyum temelinde düşünebilir; anlık, yaratıcı, hayati, dikkat çekici şekilde yeni olabilecek her tecrübeyi derhal duyuma indirger ve o duyumun peşine düşer; o da sonra bir hatıraya dönüşür. Dolayısıyla o tecrübe ölür, zihin de geçmişle dolu atıl bir havuza dönüşür sadece.

Bu sürece derinlemesine eğilmişsek işleyişe aşinayızdır; görünüşe bakılırsa ötesine geçmekten de aciziz. Ötesine geçmek istiyoruz çünkü bu bitmeyen rutinden, bu mekanik du-

yum arayışından yorulmuş bulunuyoruz; o yüzden zihin gerçeklik fikrini, Tanrı fikrini dışa vuruyor; hayati bir değişimin ve o değişimde önemli bir rol oynamanın hayalini kuruyor vesaire vesaire. Dolayısıyla asla yaratıcı bir hal söz konusu olmuyor. Kendimde mekanik, tekrar eden, zihni bir rutin içinde tutan ve onu geçmişin, hiçbir yaratıcı, kendiliğinden oluş bulunmayan ölü bir merkezi haline getiren bu arzu sürecinin işlediğini görüyorum. Bir de ani yaratma anları var, zihne ait olmayan, hafızaya ait olmayan, duyuma veya arzuya ait olmayan şeylerin yaratıldığı anlar.

Dolayısıyla bizim sorunumuz arzuyu anlamak – ne kadar ileri gitmesi gerektiğini veya ne zaman sona ermesi gerektiğini değil, arzu denen bütün o süreci, o güçlü istekleri, o özlemleri, o yakıcı arzuları. Çoğumuz çok az şeye sahip olmanın arzudan kurtulmuş olmayı işaret ettiğini düşünürüz ve çok az şeyi olan insanlara taparız! Bir peştamal, bir cüppe arzudan kurtulma isteğimizi simgeler; ama bu da yine çok yüzeysel bir tepkidir. Zihniniz sayısız istek, arzu, inanç, mücadele yüzünden felç olmuşken neden işe dış dünyadaki mallarınızdan vazgeçme gibi yüzeysel bir aşamadan başlayasınız ki? Devrim asıl *orada* gerçekleşmelidir şüphesiz, ne kadar şeye sahip olduğunuzdan veya ne giydiğinizden veya kaç öğün yemek yediğinizden değil. Ama zihinlerimiz çok yüzeysel olduğundan böyle şeyler bizi etkiliyor.

Sizin ve benim sorunumuz zihnin arzudan ve duyumdan kurtulup kurtulamayacağını anlamaktır. Yaratmanın duyumla hiçbir ilgisi yoktur şüphesiz; gerçek, Tanrı veya ne derseniz o, duyum olarak tecrübe edilebilecek bir hal değildir. Bir tecrübe yaşayınca ne olur? O tecrübe size belli bir duyum vermiştir, bir mutluluk veya depresyon hissi. Doğal olarak depresif ruh halini bir kenara koymaya çalışırsınız ama sevinç, mutluluk hissi söz konusuysa onun peşinden gidersiniz. Tecrübeniz zevk veren bir duyum yaratmıştır ve o duyumdan daha fazla istersiniz; o "daha fazla"

da zihnin devamlı deneyim isteyen ölü merkezini güçlendirir. Dolayısıyla zihin yeni bir şey tecrübe edemez, yeni bir şey tecrübe edebilme yeteneği yoktur çünkü yaklaşımı hep hafıza ve tanıma vasıtasıyla olur; ve hafıza sayesinde tanınan şey hakikat, evren, gerçeklik değildir. Böyle bir zihin gerçekliği tecrübe edemez; sadece duyumu tecrübe edebilir, evren de duyum değildir, bir andan diğerine ebediyen yeni olan bir şeydir.

Artık kendi zihnimin ne durumda olduğunun farkındayım, onun duyum ve arzunun aleti olduğunu ya da daha doğrusu duyum ve arzunun ta kendisi olduğunu ev mekanik bir şekilde rutin bir döngüye takılıp kalmış olduğunu görüyorum. Böyle bir zihin yeni olanı asla içine alamaz veya deneyemez çünkü elbette, yeni olan –daima eski olan– duyumun ötesinde bir şey olmalıdır. Öyleyse bu mekanik süreç duyumlarıyla beraber sona ermelidir, değil mi? Daha fazla isteme, sembollerin, kelimelerin, imgelerin peşinde koşma –verdikleri duyumla birlikte– bütün bunlar sona ermelidir. Ancak o zaman zihin yeninin doğabileceği o yaratıcılık haline erişebilir. Kelimelerin, alışkanlıkların ve fikirlerin büyüsüne kapılmadan anlayabilir ve yeninin devamlı zihni rahatsız etmesinin ne kadar önemli olduğunu görebilirseniz, belki o zaman arzu denen süreci, rutini, can sıkıntısını, o devamlı tecrübe etme isteğini anlarsınız. Bence o zaman gerçekten arayış içinde olan bir insan için arzunun çok az önemi olduğunu anlamaya başlayacaksınız. Belli fiziksel ihtiyaçlar olduğu ortada: yiyecek, giysi, barınak vesaire. Ama bunlar psikolojik isteklere, yani zihnin bir arzu merkezi olarak kendini üzerine inşa ettiği şeylere dönüşmez. Fiziksel ihtiyaçların ötesinde, herhangi bir tür arzu –büyüklük, gerçek, erdem arzusu– zihnin "ben" fikrini inşa etmesine ve merkezde kendini kuvvetlendirmesine yarayan psikolojik bir sürece dönüşür.

Bu süreci gördüğünüzde, onun gerçekten farkına vardığınızda – zihnin hiçbir karşı koyma, hiçbir kışkırtılma hissi,

hiçbir direniş olmaksızın, onu haklı çıkarmadan veya yargılamadan yeni olanı kabul etme kabiliyetinin olduğunu ve yeni olanın asla bir duyum olmadığını, dolayısıyla da asla tanınamayacağını veya yeniden tecrübe edilemeyeceğini keşfedersiniz. Bu yaratıcılığın davet veya hafıza olmaksızın geldiği bir varoluş halidir, bunun adı da gerçektir.

14

İlişki ve Yalnızlaşma

Hayat deneyimden ibarettir, ilişkilerdeki deneyimden. İnsan tecrit olmuş bir halde yaşayamaz, dolayısıyla hayat ilişki demektir, ilişki de eylem. Peki, insan hayatın ta kendisi olan ilişkiyi anlama kapasitesine nasıl sahip olabilir? İlişki sadece insanlarla fikir ve duygu alışverişinde bulunmak değil, nesnelerle ve fikirlerle yakınlaşma anlamına da gelmez mi? Hayat ilişkiden ibarettir, bu da nesnelerle, insanlarla ve fikirlerle kurulan temas aracılığıyla ifade edilir. İlişkinin ne olduğunu anlayınca hayatla tamamıyla, yeterli şekilde yüzleşebilme kapasitesine sahip olacağız. Yani sorunumuz kapasite değil –çünkü kapasite ilişkiden bağımsız değildir– ilişkiyi anlamak; bu da doğal olarak çabuk değişebilmek, çabuk adapte olmak ve çabuk tepki vermek için gereken kapasiteyi doğuracaktır.

İlişki şüphesiz karşısında kendinizi keşfettiğiniz aynadır. İlişki olmadan siz de olmazsınız, varolmak bir şeyle ilişkili olmaktır; ilişkili olmak varlıktır. Siz sadece ilişki dahilinde var-

sınız, ilişki yoksa siz de yoksunuz, varlığın bir anlamı yok demektir. Düşündüğünüz için varolmazsınız. Bir şeyle ilişkili olduğunuz için varsınız; çatışmayı yaratan da ilişkiyi yeterince anlayamamak.

Şimdi, ilişkiyi anlamak diye bir şey söz konusu değil, çünkü ilişkiyi sadece başarıyı artırmanın, dönüşümü ve değişimi ilerletmenin bir yolu olarak kullanıyoruz. Oysa ilişki kendini keşfetmenin bir yoludur, çünkü ilişki *varolmaktır*, varoluştur. İlişki yoksa ben de yokum. Kendimi anlamam için ilişkiyi anlamam gerekir. İlişki, kendimi görebildiğim bir aynadır. O ayna ya çarpık olabilir ya da "olduğu gibi" olabilir ve varolanı yansıtır. Ama çoğumuz ilişkide, o aynada varolanı değil, görmeyi tercih ettiğimiz şeyleri görürüz. İdealize etmeyi, kaçmayı, gelecekte yaşamayı, şu an yaşanan ilişkiyi anlamaya tercih ederiz.

Hayatımızı, birbirimizle olan ilişkilerimizi incelersek bunun bir yalnızlaşma süreci olduğunu görürüz. Gerçekte birbirimizle alakadar değiliz; bu konuda çok konuşsak da aslında alakadar değiliz. Birine karşı ilgimiz sadece o ilişki bizi tatmin ettiği, bize bir sığınak sağladığı, bizi memnun ettiği sürece var. İlişkide bize rahatsızlık veren bir sıkıntı oluştuğu an o ilişkiyi bir kenara atarız. Bir başka deyişle, ilişki sadece biz tatmin olduğumuz sürece vardır. Bu kulağa acımasızca gelebilir ama hayatınızı yakından incelerseniz bunun gerçek olduğunu göreceksiniz; bir gerçekten kaçmak da cehalet içinde yaşamaktır, bu da asla doğru bir ilişki yaratmaz. Hayatlarımıza bakıp ilişkileri incelersek, ilişkinin bir başkasına karşı direnç kazanma süreci, tepesinden bir başkasına bakıp onu incelediğimiz bir duvar olduğunu görürüz; ama o duvarı hep muhafaza eder ve arkasında kalırız, bu ister psikolojik, ister fiziksel, ister ekonomik, isterse ulusal bir duvar olsun. Yalıtılmış bir şekilde, bir duvarın arkasında yaşadığımız sürece bir başkasıyla ilişki diye bir şey söz konusu değildir; bir duvarla çevrili bir şekilde yaşarız çünkü bu çok daha tatminkârdır,

çok daha güvenli olduğunu düşünürüz. Dünya öyle yıkıcı ki, o kadar çok keder, acı, savaş, yıkım, sefalet var ki kaçmak ve kendi psikolojik varlığımızın güvenlik duvarları arasında yaşamak isteriz. Öyleyse çoğumuz için ilişki bir yalnızlaşma sürecidir aslında ve böyle bir ilişki de yalnızlaştıran bir toplum ortaya çıkarır. Şu anda dünyanın her yerinde olan tam da bu: kendi tecrit edilmişliğiniz içinde kalıp elinizi duvarın üzerinden uzatıyorsunuz, bunun adına da milliyetçilik, kardeşlik veya ne derseniz o diyorsunuz ama egemen hükümetler ve ordular varolmaya devam ediyor. Bir yandan kendi sınırlamalarınıza tutunmaya devam ederken dünyada birliği, dünya barışını yaratabileceğinizi sanıyorsunuz – bu da imkânsız. Bir sınır olduğu sürece –bu ulusal, ekonomik, dini veya sosyal olabilir– dünyada barış olamayacağı açık bir gerçektir.

Yalnızlaşma süreci güç arayışından kaynaklanan bir süreçtir, insan ister bireysel olarak güç arayışında olsun ister aynı ırktan veya ulustan bir grup için, yalnızlaşma mutlaka olacaktır çünkü güç ve makam arzusunun kendisi ayrımcılıktır. Sonuçta her bireyin istediği budur, değil mi? Hükmetmek için kullanabileceği güçlü bir makam ister; bu evde, ofiste veya bürokratik bir rejimde olabilir. Her birey güç arayışındadır ve güç ararken güce dayalı –askeri, endüstriyel, ekonomik vs. güce– bir toplum kuracaktır, bu da açıkça ortada. Güç arzusu kendi doğası itibariyle yalnızlaştırıcı değil mi zaten? Bence bunu anlamak çok önemli çünkü barışçıl, savaşların olmadığı, korkunç yıkımların ve ölçülmesi imkânsız bir sefaletin olmadığı bir dünya isteyen insan bu temel meseleyi anlamak zorundadır, öyle değil mi? Sevecen ve nazik olan bir insanın güç bilinci yoktur; dolayısıyla böyle bir insan herhangi bir milliyete, herhangi bir bayrağa bağlı değildir. Onun bayrağı yoktur.

Tecrit edilmiş halde yaşamak diye bir şey yoktur – hiçbir ülke, hiçbir halk, hiçbir birey tecrit edilmiş şekilde yaşayamaz; ama pek çok yolla güç elde etmeye çalıştığınız için yalnızlığa

zemin hazırlıyorsunuz. Milliyetçi bir beladır çünkü milliyetçi ve vatansever ruhu ile bir tecrit duvarı yaratmaktadır. Ülkesiyle o kadar özdeşleşmiştir ki başkalarına karşı bir duvar örmüştür. Bir şeye karşı bir duvar örerseniz ne olur? O şey devamlı duvarınıza çarpar durur. Bir şeye karşı koyduğunuz zaman o karşı koymanın kendisi ötekiyle çatışma içinde olduğunuzu gösterir. Dolayısıyla bir yalnızlaşma süreci ve aynı zamanda güç arayışının sonucu olan milliyetçilik dünyada barışı sağlayamaz. Milliyetçi olan ve kardeşlikten bahseden kişi yalan söylüyordur, bir çelişki halinde yaşamaktadır.

İnsan güç, makam, otorite arzusu olmadan bu dünyada yaşayabilir mi? Yaşayabileceği ortada. İnsan kendini kendinden büyük bir şeyle özdeşleştirmediği sürece bunu yapar. Kendinden daha büyük bir şeyle özdeşleşme –partiyle, ülkeyle, ırkla, dinle, Tanrıyla– güç arayışıdır. Kendi başınıza boş, silik ve zayıf olduğunuz için kendinizi daha büyük bir şeyle özdeşleştirmek hoşunuza gider. Kendini daha büyük bir şeyle özdeşleştirme arzusu güce duyulan arzudur.

İlişki, kendini açığa vurma sürecidir ve insan kendini, kendi zihninin ve yüreğinin huylarını bilmeden sadece harici bir düzen, bir sistem veya kurnazca bir formül tesis etmek fazla bir şey ifade etmez. Önemli olan insanın kendini bir başkasıyla ilişkisi dahilinde anlamasıdır. O zaman ilişki tecrit edici bir süreç değil, içinde kendi niyetlerinizi, kendi düşüncelerinizi ve kendi uğraşlarınızı keşfettiğiniz bir hareket olur; ve o keşfin kendisi özgürleşmenin ve değişimin başlangıcıdır.

15

Düşünür ve Düşünce

Bütün tecrübelerimizde daima tecrübe eden, gözlemleyen vardır, ya gittikçe daha fazla şeyi kendinde toplamaktadır ya da kendini bir şeylerden mahrum bırakmaktadır. Bu yanlış bir süreç değil midir ve bu, yaratıcılık halini engelleyen bir uğraş değil midir? Eğer bu yanlış bir süreçse, onu tamamen silip bir kenara koyabilir miyiz? Bu ancak tecrübe ettiğim zaman gerçekleşebilir; bir düşünür gibi tecrübe ettiğimde değil, yanlış işleyişin bilincinde olduğum ve düşünürün düşüncenin ta kendisi olduğu bir durumun varolduğunu gördüğüm zaman.

Tecrübe ettiğim, değiştiğim sürece bu ikili eylem hep olacaktır; düşünenle düşünce, işlemekte olan iki ayrı süreç olacaktır; bütünleşme olmayacak, daima, eylemin olmak veya olmamak yönündeki iradesi aracılığıyla –toplu olarak, bireysel olarak, ulus olarak vs.– işlemekte olan bir merkez olacaktır. Evrensel olarak süreç budur. Çaba, tecrübe eden ve tecrübe olarak ikiye ayrıldığı sürece parçalanma olması kaçınıl-

mazdır. Bütünleşme ancak düşünür, gözlemleyen olmadığı zaman mümkündür. Demek istediğim, şu anda iki farklı hal olduğunu; düşünürle düşünce, gözlemleyenle gözlenen, tecrübe edenle tecrübe edilenin olduğunu biliyoruz. Çabamız bu ikisi arasında bir köprü kurmak için.

Eylemin iradesi hep ikilidir. Ayırıcı olan bu iradenin ötesine geçip bu ikili hareketin olmadığı bir hal keşfetmek mümkün müdür? Bunu öğrenmek ancak düşünürün düşünce olduğu hali doğrudan tecrübe ettiğimiz zaman mümkün olabilir. Şu anda düşüncenin düşünürden ayrı bir şey olduğunu düşünüyoruz ama bu doğru mu? Öyle olduğunu düşünmek istiyoruz çünkü o zaman düşünür olayları düşüncesiyle açıklayabilir. Düşünürün çabası daha fazla ya da daha az olmaktır; dolayısıyla o mücadelede, iradenin o eyleminde, "yeni bir şey olmak"ta o geriletici unsur daima vardır; sahte bir sürecin peşinde oluruz, gerçek bir sürecin değil.

Düşünürle düşünce arasında bir ayrım var mıdır? İkisi mesafeli, münferit, birbirinden ayrı olduğu sürece çabamız boşa gider, yıkıcı ve parçalayıcı bir unsur olan sahte bir sürecin peşindeyiz demektir. Düşünürün düşüncesinden ayrı olduğunu sanırız. Açgözlü, sahiplenici, gaddar olduğumu fark ettiğim zaman böyle olmamam gerektiğini düşünürüm. O zaman düşünür düşüncelerini değiştirmeye çalışır, dolayısıyla da "başka bir şey olmak" için çaba gösterilir; bu çaba sürecinde düşünür, iki ayrı süreç olduğuna inanarak hatalı bir yanılsamanın peşinden gider; oysa sadece bir süreç vardır. Bence parçalanmanın temel unsuru budur.

İki ayrı sürecin –tecrübe eden ve tecrübe– değil, tek bir varlığın olduğu o hali yaşamak mümkün müdür? Belki o zaman yaratıcı olmanın ne demek olduğunu ve hangi ilişkinin içinde olursak olalım parçalanmanın olmadığı o halin ne olduğunu öğreniriz.

Ben açgözlüyüm. Ben ve açgözlülük iki ayrı hal değil; ortada sadece bir tek şey var o da açgözlülük. Açgözlü ol-

duğumun farkındaysam ne olur? Açgözlü olmamak için çaba gösteririm, ya sosyolojik ya da dini nedenlerden dolayı; bu çaba hep küçük, sınırlı bir çember içindedir; o çemberi genişletebilirim ama hep sınırlı kalacaktır. Dolayısıyla parçalayıcı bir unsur söz konusudur. Ama biraz daha derinlemesine ve yakından bakınca, çaba gösterenin açgözlülüğün sebebi olduğunu, açgözlülüğün ta kendisi olduğunu görürüm; bir de "ben" ve açgözlülük diye iki ayrı şey olmadığını, sadece açgözlülüğün var olduğunu görürüm. Açgözlü olduğumun ve ortada açgözlü olan bir gözlemleyen olmadığının, kendimin açgözlülüğün ta kendisi olduğumun farkına varırsam bütün mesele tamamen farklı olur; ona verdiğimiz tepki tamamen farklı olur; o zaman çabamız yıkıcı olmaz.

Tüm varlığınız açgözlülük olduğu zaman, yaptığınız her hareket açgözlülükten ibaret olduğu zaman ne yapacaksınız? Ne yazık ki o şekilde düşünmüyoruz. "Ben" var, üstün varlık, kontrol eden, hükmeden asker. Bana göre bu süreç yıkıcı bir süreç. Bir yanılsamadan ibaret ve onu neden yaptığımızı biliyoruz. Devam edebilmek için kendimi yüksek ve alçak diye ikiye bölüyorum. Sadece açgözlülük varsa, açgözlülüğü yöneten "ben" yoksa ve ben tamamen açgözlülükten meydana gelmişsem, o zaman ne olur? O zaman tamamen farklı bir süreç işler şüphesiz; başka bir sorun ortaya çıkar. Yaratıcı olan, "ben"in olumlu ya da olumsuz anlamda yönettiğinin ve değiştiğinin hissedilmediği sorun bu sorundur işte. Yaratıcı olmak istiyorsak bu hale gelmeliyiz. Bu halde çaba gösteren birisi yoktur. Bir şeyleri söze dökme veya bu halin ne olduğunu öğrenmeye çalışma meselesi değildir bu, eğer işe o şekilde koyulursanız kaybedersiniz ve asla bulamazsınız. Önemli olan çaba gösterenin ve ulaşmak için çaba harcadığı amacın bir ve aynı olduğunu anlamaktır. Düşüncenin ve dolayısıyla zamanın bir süreci olmaya devam ederek zihnin kendini nasıl yüksek ve alçak diye ayırdığını gör-

mek –burada yüksekten kasıt güvenlik, kalıcı varlık– çok büyük bir anlama kabiliyeti ve dikkat gerektirir. Bunu doğrudan bir deneyim olarak anlayabilirsek çok farklı bir unsurun ortaya çıktığını görürüz.

16

Düşünmek Sorunlarımızı Çözebilir mi?

Düşünce problemlerimizi şimdiye dek çözmedi, çözeceğini de sanmıyorum. İçinde bulunduğumuz karmaşıklıktan çıkışın yolunu göstermesi için zekâya bel bağladık. Zekâ ne kadar kurnaz, ne kadar korkunç, ne kadar sinsi olursa, sistem, teori ve fikirler o kadar çeşitli olur. Fikirler insana dair sorunlarımızın hiçbirini çözemiyor; hiçbir zaman çözemediler, bundan sonra da çözemeyecekler. Çözüm zihinde değil; düşünce yolu besbelli, içinde bulunduğumuz zorluktan çıkışın yolu değil. Bana öyle geliyor ki öncelikle bu düşünce sürecini anlamalıyız ve belki ötesine geçebilmeliyiz çünkü düşünce ortadan kalktığında, sorunlarımızı –sadece bireysel değil kolektif sorunlarımızı da– çözmemize yardımcı olacak bir yol bulabiliriz belki.

Düşünmek sorunlarımızı çözmedi. Akıllı olanlar, filozoflar, bilginler, siyasi liderler insani sorunlarımızın –ki bunlar

sizinle bir başkası arasındaki ilişki ve sizinle benim aramdaki ilişkidir– hiçbirini gerçekten çözebilmiş değiller. Şimdiye dek zihni, zekâyı sorunu araştırmamızda bize yardımcı olsun diye kullandık ve bu şekilde bir çözüm bulmayı umut ediyoruz. Düşünce sorunlarımızı ortadan kaldırabilir mi? Düşünce, laboratuvarda veya kara tahtada olmadığı sürece, daima kendini koruyan, kendini devam ettiren ve şartlandırılmış bir şey değil midir? Eylemleri benmerkezci değil midir? Ve bu özelliklere sahip olan düşünce, düşüncenin kendisinin yaratmış olduğu sorunlardan herhangi birine çözüm getirebilir mi? Sorunları yaratmış olan zihin, kendi yarattığı şeylere çözüm getirebilir mi?

Düşünmek bir tepkidir şüphesiz. Size bir soru sorarsam, ona cevap verirsiniz –hatırladıklarınıza, önyargılarınıza, yetiştirilme tarzınıza, iklime, şartlandırılma biçiminize uygun olarak cevap verirsiniz; buna göre yanıt verir, buna göre düşünürsünüz. Bu arka planın merkezi, eylem sürecindeki "ben"dir. Arka plan anlaşılmadığı, düşünce süreci, sorunu yaratan benlik anlaşılmadığı ve sona erdirilmediği sürece çatışma yaşamaya mecburuz, hem içimizde hem dış dünyada, düşüncelerde, duygularda ve hareketlerde. Hiçbir çözüm, ne kadar akıllıca olursa olsun, ne kadar iyi düşünülmüş olursa olsun, insanla insan arasındaki, sizinle benim aramdaki çatışmayı sona erdiremez. Bunun farkına varınca, düşüncenin nasıl ve nereden ortaya çıktığının bilincine varınca, o zaman sorarız; "Düşüncenin son bulması mümkün müdür?"

Sorunlardan biri de bu, değil mi? Düşünce, sorunlarımızı çözebilir mi? Sorunu düşününce çözmüş mü oldunuz? Herhangi tür bir problem –ekonomik, sosyal, dini– hiç düşünerek çözülebilmiş midir gerçekten? Günlük hayatınızda, bir sorunu ne kadar çok düşünürseniz, sorun o kadar karmaşık, ikircikli ve belirsiz bir hal alır. Günlük yaşamımızda durum böyle değil midir? Sorunun belli açıları üzerine düşünürken başka birisinin bakış açısını daha net olarak görebilirsiniz

ama düşünce, sorunun bütününü göremez – onu sadece kısmen görebilir ve kısmi bir cevap tam bir cevap değildir, dolayısıyla bir çözüm de değildir.

Bir sorun üzerine ne kadar çok düşünürsek, onu ne kadar çok araştırır, çözümler ve tartışırsak o kadar karmaşık bir hal alır. Öyleyse soruna kapsamlıca, tümüyle bakmak mümkün müdür? Bu nasıl mümkündür? Çünkü bana öyle geliyor ki bizim için en büyük zorluk bu. Sorunlarımız katlanıyor – her an savaş çıkma tehlikesi var, ilişkilerimizde türlü sıkıntılar var; bütün bunları kapsamlı bir şekilde, bir bütün olarak nasıl anlayabiliriz? Sorunumuz ancak ona bir bütün olarak bakabildiğimiz zaman çözülebilir; kompartımanlara ayrılmış, bölünmüş şekilde değil. Bu ne zaman mümkündür? Ancak kaynağı "ben"in, benliğin, geleneğin, şartlanmanın, önyargının, umudun, çaresizliğin oluşturduğu arka planda olan düşünme süreci sona erdiğinde şüphesiz. Bu benliği; çözümleyerek değil, olduğu gibi görerek; onun bir teori olarak değil, bir gerçek olarak farkına vararak; bir sonuç elde etmek için onu yok etmeye çalışarak değil –devamlı hareket halinde olan benliğin yani "ben"in– eylemlerini görerek anlayabilir miyiz? Yok edecek ya da cesaretlendirecek hiçbir harekette bulunmadan ona sadece bakabilir miyiz? Sorun da bu, öyle değil mi? "Ben"in merkezi güç, makam, yetki, devamlılık ve kendini koruma arzusuyla beraber, hiç birimizde bulunmadığında, sorunlarımız sona erecektir hiç şüphesiz!

Benlik, düşüncenin çözemeyeceği bir sorundur. Düşünceyle bağlantısı olmayan bir farkındalık olmalıdır. Benliğin faaliyetlerinin, kınamadan ve haklı göstermeden, farkında olmak –sadece farkında olmak– yeterlidir. Sorunun nasıl çözülebileceğini öğrenmek için, onu değiştirmek için, bir sonuç elde etmek için farkındaysanız, bu yine benlik, yani "ben" denen alanın dahilindedir. İster çözümleme yoluyla olsun, ister farkındalık, ister her düşüncenin devamlı incelenmesi, bir sonuç elde etmeye çalıştığımız sürece hâlâ düşüncenin alanı

içindeyiz demektir; o da "ben"in, egonun –ya da her ne ad veriyorsanız onun– alanı içindedir.

Zihin faaliyette olduğu sürece sevgi diye bir şey olamaz, ona şüphe yok. Sevgi olduğu zaman hiçbir sosyal problemimiz olmayacak. Ama sevgi edinilecek bir şey değildir. Zihin onu edinmeye çalışabilir, tıpkı yeni bir düşünce, yeni bir alet, yeni bir düşünce biçimi gibi; ama düşünce sevgi edindiği sürece zihin sevgi halinde olamaz. Zihin açgözlülükten kurtulmaya çalıştığı sürece açgözlü olmaya devam edecektir, değil mi? Benzer şekilde, zihin içinde sevginin barındığı bir durumda olmayı dilediği, arzu ettiği ve denediği sürece o durumdan uzaklaşmış olur, değil mi?

Bu sorunu, yaşamak denen bu karmaşık sorunu görmek, düşünme sürecimizin bilincinde olmak ve aslında hiçbir yere varmadığının farkına varmak... Bunların derinlemesine farkına vardığımız zaman bireysel veya kolektif olmayan bir zekâ hali söz konusu olur şüphesiz. O zaman bireyin toplumla, cemaatle, gerçeklikle olan ilişkisi meselesi sona erer; çünkü o zaman sadece zekâ vardır, ki zekâ ne kişiseldir ne de kişisel olmayandır. Bence yalnızca bu zekâ çok büyük olan sorunlarımızı çözebilir. Bu zekâ bir sonuç olamaz; ancak bütün bu düşünce sürecini anladığımız zaman ortaya çıkar; sadece bilinç düzeyinde değil bilincin daha derin gizli katmanlarında da.

Bu sorunların herhangi birini anlamak için çok sessiz, çok dingin bir zihne sahip olmalıyız ki araya giren fikirler veya teoriler, dikkat dağıtan unsurlar olmadan soruna bakabilelim. Karşı karşıya olduğumuz zorluklardan birisi de bu –çünkü düşünce dikkat dağıtan bir unsur haline gelmiş durumda. Bir şeyi anlamak, ona bakmak istediğim zaman hakkında düşünmeme gerek yoktur– ona bakarım sadece. Hakkında düşünmeye, fikir yürütmeye, düşünce sahibi olmaya başladığım an zaten dikkatim dağılmış bir haldeyim ve anlamak istediğim şeyden uzağa bakıyorum demektir. Dolayısıyla bir

sorununuz olduğu zaman düşünce –burada düşünceden kasıt bir fikir, kanı, hüküm, karşılaştırmadır? dikkat dağıtan ve bakmamıza, dolayısıyla da sorunu anlayıp çözmemize engel olan bir unsura dönüşür. Maalesef çoğumuz için düşünce çok önemli bir hal almış durumda. "Düşünmeden nasıl varolabilirim, yaşayabilirim? Bomboş bir zihinim nasıl olabilir?" diyorsunuz. Bomboş bir zihne sahip olmak sersemlemiş, aptallaşmış vs. bir halde olmaktır, içgüdüsel tepkiniz de bunu reddetmektir. Ama dingin, kendi düşünceleri tarafından dikkati dağıtılmamış, açık bir zihin soruna doğrudan ve kolaylıkla bakabilir. Sorunlarımıza dikkatimiz hiçbir şekilde dağılmadan bakabilme kapasitesi, tek çözümdür. Bunun için sessiz, sakin bir zihin şarttır.

Böyle bir zihin bir sonuç değildir; bir uygulamanın, meditasyonun veya kontrolün ürünü değildir. Hiçbir disiplin, zorlama veya yüceltmenin sayesinde veya "ben"in ve düşüncenin herhangi bir çabası sonucu ortaya çıkmaz; düşünme denen süreci anladığım zaman, bir gerçeği, dikkatim dağılmadan görebildiğim zaman ortaya çıkar. Gerçekten dingin olan bir zihnin o huzurlu halinde sevgi mevcuttur. Ve bütün insani sorunlarımızı çözebilecek tek şey sevgidir.

17

Zihnin İşlevi

Kendi zihninizi gözlemlediğiniz zaman sadece zihnin üst katmanları denilen kısımlarını değil, bilinçdışını da gözlemlemiş olursunuz; zihnin gerçekte ne yaptığını görürsünüz, öyle değil mi? Ancak bu şekilde inceleyebilirsiniz. Ne yapması gerektiğini, nasıl düşünmesi veya davranması gerektiğini vs. söylemeyin; bu sadece yorum yapmak olur. Yani zihin şu olmalıdır veya bu olmalıdır derseniz, incelemeye ve düşünmeye son vermiş olursunuz; veya önemli bir otoriteden alıntı yaparsanız, aynı şekilde, düşünmeyi bırakmış olursunuz, değil mi? Buda'dan, İsa'dan veya XYZ'den alıntı yaparsanız bütün uğraş, bütün düşünme ve inceleme son bulur. O yüzden insanın buna karşı dikkatli olması gerekir. Benlik meselesini benimle birlikte incelemek istiyorsanız zihnin tüm bu inceliklerini bir kenara koymalısınız.

Zihnin işlevi nedir? Bunu öğrenmek için zihnin ne yapmakta olduğunu bilmeniz gereklidir. Zihniniz ne yapar? Zihniniz bir düşünme sürecinden ibaret, değil mi? Yoksa, ortada

zihin diye bir şey yoktur. Zihin düşünmediği sürece, bilinçli veya bilinçsiz olarak, bilinç diye bir şey yoktur. Günlük hayatımızda kullandığımız zihnin, bir de çoğumuzun bilincinde olmadığımız zihnin, sorunlarımızla ilgili olarak ne yaptıklarını öğrenmemiz gerek. Zihni olduğu gibi görmeliyiz, olması gerektiği gibi değil.

İş gördüğü sırada zihin nedir peki? Bir yalnızlaşma sürecidir, değil mi? Düşünce süreci temelde budur. Yalnız bir şekilde düşünmek ama yine de kolektif kalmaktır. Kendi düşünme eyleminizi gözlemlediğiniz zaman, yalıtılmış, parçalanmış bir süreç olduğunu göreceksiniz. Tepkilerinize göre düşünüyorsunuz, hafızanızın, tecrübelerinizin, bildiklerinizin, inancınızın tepkilerine göre. Bütün bunlara tepki gösteriyorsunuz, değil mi? Kökten bir devrim olması gerektiğini söylersem, hemen tepki verirsiniz. Ruhani veya başka türlü yatırımlarınız varsa "devrim" kelimesine itiraz edersiniz. Yani verdiğiniz tepki bilginize, inancınıza ve tecrübenize bağlıdır. Bu açık bir gerçek. Çeşitli tepki türleri vardır. "Kardeşçe davranmalıyım", "ortaklaşa çalışmalıyım", "arkadaşça davranmalıyım", "nazik olmalıyım" vs. dersiniz. Bunlar nedir? Hepsi birer tepkidir ama düşünme denen temel tepki bir yalnızlaşma sürecidir. Her biriniz kendi zihninizin işleyişini izliyorsunuz, bu da kendi hareketlerinizi, bilginizi ve tecrübenizi izlemek demek. Bütün bunlar güvence veriyor, değil mi? Düşünme sürecine güvence sağlıyor ve güç veriyorlar. Bu süreç ancak "ben"i, zihni, benliği –bu benliğe ister alçak deyin ister yüksek– güçlendirir. Bütün dinler, tüm sosyal yaptırımlarımız, tüm kanunlarımız bireyi, tekil benliği, ayırıcı eylemi destekleme amaçlıdır; buna karşıt olarak da totaliter devlet vardır. Bilinçdışının daha derinlerine inerseniz, orada da aynı süreç işlemektedir. Orada çevre, iklim, toplum, baba, anne veya büyükbabanın etkisinde kalan bir topluluğuz. Orada da savunma, birey olarak , "ben" olarak hükmetme arzusu vardır.

Zihnin işlevi, bildiğimiz haliyle ve biz günlük işimizi görürken, bir yalnızlaşma süreci değil midir? Bireysel kurtuluş aramıyor musunuz? Gelecekte önemli birisi olacaksınız; ya da şimdi bu hayatta büyük bir insan, büyük bir yazar olacaksınız. Bütün eğilimimiz diğerlerinden sıyrılma yönünde. Zihin bundan başka bir şey yapamaz mı? Zihnin ayırıcı bir biçimde, kendini dışa kapatan bir şekilde ve parça parça düşünmemesi mümkün müdür? Bu imkânsız. O yüzden zihne tapıyoruz; zihin olağanüstü önemli. Birazcık kurnaz, birazcık uyanık olduğunuz, bir de biraz birikmiş bilgi ve veriye sahip olduğunuz an toplumda ne kadar önemli bir yere gelirsiniz bilmiyor musunuz? Üstün zekâlı kişilere nasıl taptığınızı bilirsiniz; avukatlara, profesörlere, hatiplere, büyük yazarlara, açıklama yapanlara ve yorum yapanlara! Zekâyı ve zihni geliştiren sizsiniz.

Zihnin işlevi parçalara ayrılmaktır, yoksa zihniniz yoktur. Yüzyıllarca bu süreci geliştirdikten sonra görüyoruz ki birlikte çalışamıyoruz; ancak otorite ve ekonomik veya dini korku tarafından sıkıştırılabiliyor, zorlanabiliyor veya güdülebiliyoruz. Amaçlarımızda, niyetlerimizde ve uğraşlarımızda söz konusu olan gerçek durum buysa, birlikte çalışmak nasıl mümkün olur ki? Bir şeyler yapmak için akıllıca bir araya gelmek nasıl mümkün olabilir? Bu neredeyse imkânsız olduğundan, dinler ve örgütlenmiş sosyal gruplar bireyi belli disiplin biçimlerine uymaya zorluyor. O zaman bir araya gelmek istiyorsak, birlikte bir şeyler yapmak istiyorsak disiplin şart oluyor.

Bu ayırıcı düşünce biçimini, bu "ben"i ve "benim"i vurgulama sürecini – ister kolektif şekliyle ister bireysel şekliyle olsun– nasıl aşacağımızı anlayana kadar huzura kavuşamayacağız; devamlı çatışmalar ve savaşlar olacak. Bizim sorunumuz düşünce gibi ayırıcı bir sürece nasıl son verebileceğimiz. Düşünce benliği yok edebilir mi, düşünceden kastımız sözlü ifade ve tepki verme süreci. Düşünce tepkiden başka bir şey

değildir, yaratıcı değildir. Böyle bir düşünce kendine son verebilir mi? Öğrenmeye çalıştığımız şey bu. "Disipline etmeliyim" "daha doğru düşünmeliyim" "şu veya bu olmalıyım" şeklinde düşündüğüm zaman düşünce kendini bir şey olmaya veya olmamaya zorlamakta, gütmekte, disipline etmektedir. Bu bir yalnızlaşma süreci değil midir? Dolayısıyla bir bütün olarak işleyen o bütünlüklü, birlikte çalışabilecek zekâ ile aynı şey değildir.

Düşünce nasıl sona erecek peki? Daha doğrusu, tecrit edilmiş, parçalı ve taraflı düşünce nasıl sona erebilir? Buna nereden başlanır? Sözde disiplininiz onu yok eder mi? Bunca yıldır başarılı olamadığınız çok açık, yoksa burada olmazdınız. Lütfen bir düşünce sürecinden ibaret olan disipline etme sürecini inceleyin, bu süreç boyun eğdirmeyi, bastılamayı, denetlemeyi ve hükmetmeyi içerir – bunların hepsi de varlığını sonradan, siz yaşlandıkça hissettiren bilinçaltını etkiler. Bu kadar üzün süre hiçbir sonuç alamadan çabaladıktan sonra disiplinin benliği yok etmede kullanılacak süreç olmadığını anlamışsınızdır. Benlik disiplin sayesinde yok edilemez çünkü disiplin benliği güçlendirme sürecidir. Ama bütün dinleriniz onu destekler, bütün meditasyonlarınız, bütün iddialarınız buna dayalıdır. Bilgi benliği yok eder mi? İnanç yok eder mi? Bir başka deyişle, şu anda yapmakta olduğumuz herhangi bir şey, benliğin köküne inmek için girişmekte olduğumuz herhangi bir faaliyet başarılı olur mu? Bütün bunlar, bir yalıtım ve tepki sürecinden ibaret olan düşünceye boşu boşuna zaman harcamak değil midir? Düşüncenin kendi kendine temelden veya derinlemesine son veremeyeceğini fark ettiğiniz zaman ne olur? Ne olur? Kendinizi izleyin. Bu gerçeğin tamamen farkında olduğunuzda ne olur? Bütün tepkilerin koşullandırılmış olduğunu ve koşullandırma nedeniyle düşüncenin ne başında ne de sonunda özgürlük olamayacağını anlarsınız – ve özgürlük hep baştadır, sonda değil.

Her tepkinin koşullanmanın bir biçimi olduğunu ve dolayısıyla benliğe farklı şekillerde devamlılık kazandırdığını fark ettiğiniz zaman ne olur? Bu konuda çok net olmalısınız. İnanç, bilgi, disiplin, tecrübe, bir sonuç veya amaca ulaşma sürecinin tümü, hırs, bu hayatta veya gelecekteki bir hayatta bir şey olmak – bütün bunlar yalnızlaşma sürecinin birer parçasıdır; yıkım, sefalet ve savaşlara yol açan ve toplama kampları ve tüm diğer şeyler ne kadar büyük bir tehdit oluştursa oluştursun kolektif hareket ederek kaçılması mümkün olmayan bir süreçtir. Bu gerçeğin farkında mısınız? "Evet böyledir", "bu benim sorunum", "tam da oradayım", "bilgi ve disiplinin neler yapabildiğini, hırsın ne yaptığını görebiliyorum" diyen zihin ne haldedir? Hiç şüphe yok ki bütün bunları görüyorsanız farklı bir süreç işlemektedir zaten.

Zekânın nasıl işlediğini görüyoruz ama sevginin nasıl işlediğini görmüyoruz. Sevginin yolu zekâyla bulunmaz. Sevginin varolabilmesi için zekâ, bütün sonuçları, bütün arzuları, hırsları ve uğraşlarıyla sona ermelidir. Sevdiğiniz, birlikte çalıştığınız zaman kendinizi düşünmezsiniz, bunu bilmiyor musunuz? En yüksek zekâ biçimi budur – daha üstün bir varlık olarak ya da iyi bir pozisyondayken sevmek değil; o korkudan ibarettir. Çıkarınız söz konusuysa ortada sevgi olamaz; sadece korkudan doğan sömürme süreci vardır. Dolayısıyla sevgi ancak zihin mevcut değilken varolabilir. Bu yüzden zihin denen süreci ve zihnin işlevini anlamanız gereklidir.

Ancak birbirimizi sevmeyi bildiğimiz zaman ortaklaşa bir çalışma olabilir, akıllıca iş görülebilir ve herhangi bir meseleyle ilgili bir araya gelinebilir. Ancak o zaman Tanrının ne olduğu, gerçeğin ne olduğu öğrenilebilir. Şimdi yaptığımız şey, gerçeği zekâyla, taklitle bulmaya çalışmak – bu putperestliktir. Ancak benliğin tüm yapısını, anlama yoluyla tamamen kaldırıp attığınızda ebedi, zamanın ötesinde ve ölçülemeyen o şey var olabilir. Siz ona gidemezsiniz, o size gelir.

18

Kendini Kandırmak

Kendini kandırma konusunu –zihnin kapıldığı ve kendisine ve başkalarına empoze ettiği hayalleri? tartışmak veya gözden geçirmek istiyorum. Bu çok ciddi bir mesele, özellikle dünyanın şu anda içinde bulunduğu kritik dönemde. Kendini kandırma meselesini anlayabilmek için sadece sözel düzeyde değil, özüne, temeline, derinlemesine bakmalıyız. Kelimeler ve karşıt kelimeler bizi fazla kolay tatmin ediyor; dünya işlerini iyi biliyoruz ve bildiğimiz için de tek yapabileceğimiz, bir şeyler olmasını ummak. Savaşın açıklanmasının savaşları durdurmadığını görüyoruz; savaşı ve onun nasıl ortaya çıktığını açıklayan sayısız tarihçi, dinbilimci ve dindar insan var ama savaşlar hâlâ devam ediyor, belki hiç olmadıkları kadar yıkıcı bir şekilde. Gerçekten samimi olanlarımız sözün ötesine geçmeli ve bu vazgeçilmez devrimi kendi içlerinde gerçekleştirmeye çalışmalılar. İnsanlığın kalıcı ve gerçek kurtuluşunu sağlayabilecek tek çare budur.

Aynı şekilde, bu tür bir kendini kandırmadan bahsederken, yüzeysel açıklamalardan ve saptamalardan uzak durmalıyız bence; bir konuşmacıyı dinlemekle kalmayıp sorunu günlük hayatımızdan bildiğimiz kadarıyla takip etmeliyiz, yani kendimizi, düşünürken ve hareket halindeyken izlemeliyiz, başka insanları nasıl etkilediğimizi ve nasıl hareket etmeye koyulduğumuzu izlemeliyiz.

Kendini kandırmanın nedeni, temeli nedir? Kaçımız kendimizi kandırdığımızın farkında gerçekten? "Kendini kandırma nedir ve nasıl ortaya çıkar?" sorusunu cevaplamadan önce kendimizi kandırdığımızın farkına olmamız gerekmez mi? Kendimizi kandırdığımızı biliyor muyuz? Bu kandırmacayla ne anlatmak istiyoruz? Bence bu çok önemli çünkü kendimizi ne kadar kandırırsak kandırmaca o kadar güçlenir; ve bize kandırmacamızı başkalarına empoze etmemize neden olan bir canlılık, enerji ve kapasite verir. Dolayısıyla yavaş yavaş sadece kendimize değil, başkalarına da kandırmaca empoze eder hale geliriz. Bu birbiriyle etkileşen bir kendini kandırma sürecidir. Bu sürecin farkında mıyız? Çok net, kararlı ve doğrudan bir şekilde düşünebildiğimizi düşünüyoruz, peki bu düşünce sürecinde kendini kandırmanın varolduğunun farkında mıyız?

Düşüncenin kendisi bir araştırma süreci, bir mazeret, güvenlik, kendini koruma arayışı, hakkında iyi düşünülmesi arzusu, makam, prestij ve güce sahip olma arzusu değil midir? Bu politik veya dini-sosyolojik anlamda varolma arzusu, kendini kandırmanın asıl sebebi değil midir? Sadece maddi ihtiyaçların dışında bir şey istediğim an, kolayca kabul eden bir hal yaratmış, üretmiş olmaz mıyım? Şu örneği ele alalım: çoğumuz öldükten sonra neler olduğunu merak ederiz; ne kadar yaşlıysak o kadar çok merak ederiz. İşin gerçeğini bilmek isteriz. Bunu nasıl öğrenebiliriz? Okuyarak veya yapılan çeşitli açıklamalar sayesinde değil herhalde.

Bunu nasıl öğreneceksiniz? Önce engel teşkil eden her unsuru zihninizden temizlemelisiniz – bütün umutlardan, tüm

devam etme arzusundan, öbür tarafta ne olduğunu öğrenmeye dair tüm arzulardan. Zihin devamlı güvence arayışında olduğundan, varlığını devam ettirme arzusuna sahiptir ve doyuma ulaşmanın bir yolunu bulmayı ve gelecekte varlığını devam ettirmeyi umar. Böyle bir zihin, ölümden sonraki hayatla, reenkarnasyonla ya da her neyse onunla ilgili gerçeği arasa bile bu gerçeği ortaya çıkaramaz, öyle değil mi? Önemli olan reenkarnasyonun gerçek olup olmadığı değil, zihnin, kendisini kandırarak, varolabilecek veya olmayabilecek bir gerçeği nasıl kanıtlamaya çalıştığıdır. Önemli olan soruna olan yaklaşımdır, ona hangi motivasyonla, hangi güdüyle, hangi arzuyla yaklaştığınızdır.

Arayan kişi bu kandırmacayı daima kendine empoze etmektedir; kimse bunu ona zorla kabul ettiremez; bunu kendisi yapar. Kandırmacayı yaratıyor ve onun kölesi oluyoruz. Kendini kandırmanın temel nedeni bu dünyada ve sonraki dünyada bir şeyler olmaya duyulan bu devamlı arzudur. Bu dünyada bir şeyler olmak istemenin sonucunu biliyoruz, tam bir keşmekeş; herkesin birbiriyle yarıştığı, barış adına herkesin birbirini yok ettiği bir keşmekeş; birbirimizle oynadığımız oyunu biliyorsunuz, o oyun aynı zamanda sıradışı bir kendini kandırma biçimidir. Aynı şekilde öbür dünyada da güvence ve bir makam isteriz.

Dolayısıyla varolmak, birisi olmak veya bir şey başarmak için böyle bir dürtü söz konusu olduğu an kendimizi kandırmaya başlarız. Zihnin bundan kurtulması çok zor bir şeydir. Bu, hayatımızın en temel sorunlarından biridir. Bu dünyada yaşayıp hiçbir şey olmak mümkün müdür? Ancak o zaman, bütün kandırmacalardan kurtulabiliriz çünkü sadece o zaman zihin bir sonuç, tatmin edici bir cevap veya herhangi bir geçerli neden veya güvence –hangi biçimde, hangi ilişkide olursa olsun– arayışında değildir. Bu ancak zihin kandırmacanın içerdiği olasılıkların ve inceliklerin farkına varınca ve dolayısıyla her tür haklı çıkarmayı ve güvenceyi bir kenara

koyunca gerçekleşir – bu da zihnin o anda hiçbir şey olma kapasitesine sahip olduğu anlamına gelir. Bu mümkün müdür?

Kendimizi herhangi bir şekilde aldattığımız sürece sevgi varolamaz. Zihin bir yanılsamayı yaratma ve kendisine kabul ettirme yeteneğine sahip olduğu sürece, kendisini kolektif ya da bütünlüklü bir kavrayıştan açıkça uzaklaştırmaktadır. Önümüzdeki zorluklardan biri de bu; nasıl işbirliği yapacağımızı bilmiyoruz. Tek bildiğimiz ikimizin de varlığına katkıda bulunduğu bir amaç uğruna birlikte çalışmayı denediğimiz. Ancak siz ve ben düşüncenin yarattığı ortak bir amaca sahip değilsek birlik olmamız mümkün olabilir. Önemli olan bu birliğin ancak siz ve ben hiçbir şey olmak istemediğimiz zaman mümkün olabileceğinin farkına varmaktır. İnanç ve diğer şeyler, dışa yansıttığımız bir ütopya, siz ve ben bir şey olmak istediğimiz zaman gerekli olur. Ama siz ve ben isimsiz olarak, hiçbir kendini kandırma durumu, inanç ve bilgi konusunda hiçbir engel veya güvende olma arzusu olmadan bir şeyler yaratıyorsak, işte o zaman gerçek bir birlik söz konusu olur.

Önümüzde bir amaç olmaksızın birlikte çalışmamız veya birlik içinde olmamız mümkün müdür? Siz ve ben bir sonuç elde etmeye çalışmadan birlik olabilir miyiz? Gerçek işbirliği de bu olsa gerek, öyle değil mi? Siz ve ben bir sonuç üzerine düşünüyorsak veya bir sonucu planladıysak ve birlikte o sonuca ulaşmaya çalışıyorsak, o zaman söz konusu süreç nedir? Düşüncelerimiz ve entelektüel zihinlerimiz bir araya gelmektedir tabii; ama varlığımız duygusal açıdan buna tümüyle karşı koyuyor olabilir; bu da hileye ve sizinle benim aramda çatışmaya sebep olur. Bu günlük hayatımızda apaçık ortada olan ve gözlemlenebilen bir gerçektir. Siz ve ben belli bir işi yapmayı zihnen kabul ederiz ama bilinçaltında ve ta derinde siz ve ben savaş halindeyizdir. Ben, sözde sizinle birlikte çalışıyor olmama rağmen, memnuniyetimin bir sonucu olsun istiyorum, hükmetmek istiyorum, adımın sizinkinden önce

gelmesini istiyorum. Dolayısıyla dışarıdan bakıldığında plan konusunda aynı fikirdeymiş gibi görünsek de, o planın yaratıcıları olan bizler, aslında birbirimize karşı gelmekteyiz.

Sizin ve benim işbirliği yapıp yapamayacağımızı, fikir alışverişinde bulunup bulunamayacağımızı, her ikimizin de birer hiç olduğumuz bir dünyada birlikte yaşayıp yaşayamayacağımızı; yüzeysel olarak değil, gerçekten, köklü bir şekilde işbirliği yapıp yapamayacağımızı öğrenmek önemli değil midir? Bu en büyük sorunlarımızdan biri, belki de en büyüğü. Ben kendimi bir nesneyle özdeşleştiriyorum, siz de kendinizi aynı nesneyle özdeşleştiriyorsunuz; ikimiz de ona ilgi duyuyoruz; ikimiz de onu gerçekleştirmeyi düşünüyoruz. Bu düşünce sürecinin çok yüzeysel olduğuna şüphe yok çünkü özdeşleşme vasıtasıyla ayrılığı sağlamış oluyoruz – ki bu da günlük hayatımızda çok açık ve net görülmektedir. Siz Hindusunuz bense Katolik, ikimiz de kardeşlik salık veriyoruz ama birbirimizin boğazına yapışmış durumdayız. Neden? Sorunlarımızdan biri de bu, değil mi? Bilinçaltında ve çok derinde, sizin kendi inançlarınız var, benim de kendi inançlarım var. Kardeşlikten bahsederek, inançlar meselesini tümüyle çözmüş olmuyor, sadece kuramsal olarak ve zihnen bunun böyle olması gerektiği konusunda uzlaşmış oluyoruz; iç dünyamızda ve derinlerde bir yerde, birbirimize karşıyız.

Kendini kandırmaktan ibaret olan ve bize belli bir canlılık katan o bariyerleri kaldırmadığımız sürece sizinle benim aramda bir işbirliği söz konusu olamaz. Belli bir grupla, belli bir fikirle, belli bir ülkeyle özdeşleşerek asla işbirliği sağlayamayız.

İnanç, işbirliğini mümkün kılmaz, aksine ayırır. Bir siyasi partinin nasıl diğerine karşı olduğunu görüyoruz; her biri ekonomik sorunlarla başa çıkmanın belli bir yöntemi olduğuna inanıyor, o yüzden hepsi birbiriyle savaş halinde. Kıtlık sorununu çözmeye kararlı değiller örneğin. O sorunu çözecek teorilerle ilgililer. Aslında sorunun kendisiyle değil, soru-

nu çözerken kullanılacak yöntemle ilgileniyorlar. Dolayısıyla ikisi arasında mutlaka çelişki oluyor çünkü fikre önem veriyorlar, soruna değil. Aynı şekilde, dindar insanlar da birbirine karşılar, hep aynı hayata ve aynı Tanrıya sahip olduklarını söylemelerine rağmen, bunları biliyorsunuz. İnançları, fikirleri ve tecrübeleri onları içten içe yok ediyor ve birbirlerinden ayrı tutuyor.

İnsani ilişkilerimizde tecrübe ayıran bir etken oluyor; tecrübe yanıltmanın bir çeşididir. Ben bir şey tecrübe ettiysem, ona tutunurum, tecrübe etme süreci denen soruna hiç girmem ama tecrübe etmişimdir ve bu yeterlidir; buna tutunurum, dolayısıyla, o tecrübe sayesinde, kendimi kandırırım.

Bizim zorlandığımız konu şu: her birimiz belli bir inançla, mutluluğu, ekonomik uyumu sağlamanın belli bir biçimi veya yöntemiyle o kadar özdeşleşmişiz ki bu, zihnimizi teslim almış ve sorunun daha derinine inme yetisine sahip değiliz; dolayısıyla bireysel olarak kendi yöntemlerimiz, inançlarımız ve tecrübelerimizle ayrı durmak istiyoruz. Bunları anlayarak çözene kadar –sadece yüzeysel anlamda değil, derinlemesine– dünyada barış olamaz. Bu yüzden gerçekten ciddi olanların bu sorunu?bir şey olma, başarma, elde etme isteğini– anlaması çok önemli. Sadece yüzeysel olarak değil, köklü ve derinlemesine bir biçimde; yoksa dünyada barış olamaz.

Gerçek kazanılacak bir şey değildir. Sevgi, ona tutunmak ya da onunla özdeşleşmekten isteyenlere gelmez. Böyle şeyler şüphesiz ki zihin aramadığı zaman, tamamen sessiz olduğu zaman, dayanacağı veya güç alacağı hareketler ve inançlar yaratmadığı sürece –ki bu kendini kandırmanın bir göstergesidir– gelir. Zihin ancak bütün bu arzu sürecini anladığı zaman durgun olabilir. Ancak o zaman zihin, olma veya olmama hareketinde değildir; ancak o zaman hiçbir aldanmanın olmadığı bir halin olasılığı vardır.

19

Benmerkezci Davranış

Sanırım çoğumuz benmerkezci davranışlara karşı koyabilmemiz için her türlü ikna biçiminin, her türlü teşvikin bize sunulduğunun bilincindeyizdir. Dinler, vaatler, cehennem korkusu, türlü kınamalar vasıtasıyla çeşitli biçimlerde insanı, "ben"in merkezinden doğan bu bitmeyen faaliyetten caydırmaya çalıştılar. Dinler başarısız olunca, siyasi kurumlar işi devraldı. Orada da yine ikna, yine büyük ütopik umutlar var. En kısıtlısından en uç noktadakine kadar, toplama kampları dahil, her türlü yasa her tür direnişe karşı kullanıldı ve uygulandı. Ama biz görünüşe göre bildiğimiz tek hareket biçimi olan benmerkezci hareketlerimize devam ediyoruz. Bu durumu biraz düşünsek değiştirmeye çalışıyoruz; bu durumun farkındaysak gidişatı değiştirmeye çalışıyoruz ama kökte, derinde hiçbir değişim, radikal bir son yok. Düşünceli olanlar bunun farkındalar, aynı zamanda mutluluğun ancak o merkezden gelen hareket durduğunda söz konusu olabileceğinin de farkındalar. Çoğumuz benmerkezci davra-

nışın doğal olduğunu ve ondan doğan kaçınılmaz hareketin ancak değiştirilebileceğini, şekillendirilebileceğini ve denetlenebileceğini kesin bir şey olarak görüyoruz. Biraz daha ciddi, daha içten olanlar, samimi değil –çünkü samimiyet kendini kandırma yöntemidir– bütün bu sıradışı benmerkezci hareket sürecinin farkında olunduktan sonra bunun ötesine geçilebilir mi onu öğrenmeliler.

Bu benmerkezci hareketin ne olduğunu anlamak için insan onu incelemeli, ona bakmalı, bütün sürecin farkında olmalıdır. İnsan bu hareketin farkında olabilirse onun çözülmesi de söz konusu olabilir; ama farkında olmak belli bir kavrayış, onunla olduğu gibi yüzleşme, yorumlamama, değiştirmeme, kınamama gerektirir. Ne yaptığımızın, bu benmerkezci halden doğan bütün hareketlerin farkında olmalıyız; bunların bilincinde olmalıyız. Önümüzdeki en büyük zorluklardan biri, bu hareketin bilincine vardığımız an onu biçimlendirmek, denetlemek, kınamak veya değiştirmek istememiz; bu yüzden ona nadiren doğruca bakabiliyoruz. Baktığımız zaman da çok azımız ne yapacağını biliyor.

Benmerkezci davranışların zararlı ve yıkıcı olduğunu ve her türlü özdeşleşmenin –bir ülkeyle, bir grupla, bir arzuyla, şimdiye veya geleceğe yönelik bir sonuç arayışının, bir fikrin yüceltilmesinin, bir örnek, bir erdem peşinde koşmanın vs.– temelde benmerkezci bir kişinin davranışları olduğunu anlıyoruz. Bütün ilişkilerimiz –doğayla, insanlarla, fikirlerle– bu davranışların sonuçlarıdır. Bütün bunları bildiğimize göre ne yapmalıyız? Bu türden tüm hareketler kendi isteğimizle sona ermeli – kendi kendimize dayatmadan, etki altında kalmadan, yönlendirilmeden.

Çoğumuz bu benmerkezci hareketlerin fesat ve kaos yarattığının farkındayız ama sadece belli yönlerden. Ya bunu başkalarında görüyoruz ve kendi hareketlerimizden haberdar değiliz ya da başkalarıyla olan ilişkilerimiz çerçevesinde kendi benmerkezci hareketlerimizin farkındayız ve yerine

koyacak bir şey bulmak, bunun ötesine geçmek istiyoruz. Bu süreçle uğraşmadan önce onun nasıl ortaya çıktığını bilmemiz gerekli, öyle değil mi? Bir şeyi anlayabilmek için ona bakabilmemiz gerekir; ona bakabilmek için de onun farklı düzeylerdeki çeşitli faaliyetlerini bilmeliyiz ? bilinçli olanları da bilinçsiz olanları da, hem bilinçli direktifleri hem de bilinçdışı amaçlarımızın ve niyetlerimizin benmerkezci eylemlerini.

Sadece bir şeylere karşı koyarken, bilinç engellendiği zaman, "ben" bir sonuç elde etmek istediğinde "ben"in hareketlerinin farkında oluyorum, öyle değil mi? Yoksa zevk sona erdiği ve ben daha fazlasını istediğim zaman mı o merkezin farkına varıyorum; o zaman bir direniş ve zihni bana mutluluk, tatmin verecek şekilde belli bir sonuca yönelik şekillendirilmesi söz konusudur; bilinçli olarak erdem arayışındayken kendimin ve hareketlerimin farkında olurum. Bilinçli olarak erdemin peşinden koşan bir adam şüphesiz erdemsizdir. Alçakgönüllülük, peşinden koşulacak bir şey değildir, güzelliği de buradadır.

Bu benmerkezci süreç zamanın bir sürecidir, değil mi? Bu hareket merkezi herhangi bir yönde –biliçli veya bilinçdışı– varolduğu sürece zaman hareket halindedir ve ben geçmişin ve şimdiki zamanın gelecekle beraber farkındayımdır. "ben"in benmerkezci faaliyeti bir zaman sürecidir. Merkezin yani "ben"in hareketine devamlılık sağlayan hafızadır. Kendinizi izler ve bu hareket merkezinin farkında olursanız, bunun sadece zaman, hafıza, tecrübe etme ve her tecrübeyi bir anıya göre yorumlama sürecinden ibaret olduğunu görürsünüz, aynı zamanda benmerkezci aktivitenin tanımadan ibaret olduğunu da görürsünüz, ki o da zihnin bir sürecidir.

Zihin bütün bunlardan kurtulabilir mi? Nadir anlarda bu mümkün olabilir; bilinçdışı, istemsiz, amaçsız bir eylemde bulunduğumuzda çoğumuz için gerçekleşebilir ama zihnin benmerkezci hareketten tamamen kurtulması mümkün müdür? Bu kendimize sormamız gereken çok önemli bir soru

çünkü bu soruyu sorarken cevabını bulursunuz. Bu benmerkezci hareketin tüm sürecinin farkındaysanız, onun bilincinizin farklı katmanlarındaki eylemlerinin tamamen farkındaysanız, kendinize o hareketin sona ermesinin mümkün olup olmadığını sormanız gerekir şüphesiz. Zamanı temel almadan, "ne olacağım, ne oldum, neyim"i temel almadan düşünmek mümkün müdür? Çünkü bütün benmerkezci davranış süreci böyle düşüncelerden başlar; aynı zamanda bir şeye dönüşme, seçme ve kaçınma kararlılığı da orada başlar, ki bunların hepsi birer zaman sürecidir. Bu süreçte sonsuz bir fesat, sefalet, karmaşa, çarpıklık, kötüye gidiş görürüz.

Zaman süreci devrimsel değildir şüphesiz. Zaman sürecinde değişim yoktur, sadece bir devamlılık vardır ve son yoktur, tanımadan başka bir şey yoktur. Ancak zaman süreci tamamen durduğunda, benliğin faaliyeti tamamen durduğunda bir devrim, bir değişim, yeninin ortaya çıkışı mümkün olur.

"Ben"in faaliyet halindeki sürecinin bilincinde olan zihin ne yapmalıdır? Ancak yenilenmeyle, devrimle –evrim yoluyla, "ben"in değişmesiyle değil, "ben"in tamamen sona ermesiyle– yeni varolur. Zaman süreci yeniyi getiremez; zaman, bir yaratma yöntemi değildir.

Hiç yaratıcı olduğunuz bir an yaşadınız mı bilmem. Bir vizyonu hayata geçirmekten bahsetmiyorum, hiçbir tanımanın olmadığı o yaratma anından bahsediyorum. O anda, tanımayla gerçekleşen bir faaliyet olarak "ben"in durma noktasına geldiği olağanüstü bir hal vardır. Eğer bilinçliysek, o halde hatırlayan, yorumlayan, tanıyan ve sonra tanımlayan bir tecrübe edenin olmadığını görürüz; zamana dair olan düşünce süreci de yoktur. O yaratma halinde, yeniye dair yaratıcılık halinde –ki zamanın dışındadır– "ben"in hiçbir faaliyeti yoktur.

Bizim sorumuz şudur kuşkusuz: Zihnin anlık olarak, nadir anlarda değil –"ebediyen" ve "sonsuza kadar" kelimeleri-

ni kullanmak istemiyorum çünkü bu zamanı ima etmek olur– zamandan bağımsız olarak bu halde bulunması mümkün müdür? Bu her birimiz için önemli bir keşif olsa gerek, çünkü bu sevgiye açılan kapıdır; diğer bütün kapılar benliğin faaliyetleridir. Benliğin eyleminin olduğu yerde sevgi yoktur. Sevgi zamana dair değildir. Sevginin pratiğini yapamazsınız. Eğer yaparsanız, o yaptığınız, severek bir sonuç elde etmeye çalışan "ben"in içedönük bir eylemidir.

Sevgi zamana dair değildir; ona herhangi bir bilinçli çaba, herhangi bir disiplin veya özdeşleşme –ki hepsi zaman sürecine aittir– sayesinde ulaşamazsınız. Zihin sadece zaman sürecini bildiğinden sevgiyi tanıyamaz. Sevgi daima yeni olan tek şeydir. Çoğumuz zamanın bir sonucu olan zihni geliştirdiğimizden sevginin ne olduğunu bilmiyoruz. Sevgiden bahsediyoruz, insanları, çocuklarımızı, eşimizi, komşumuzu, doğayı sevdiğimizi söylüyoruz; ama sevdiğimizin bilincinde olduğumuz an, benliğin eylemi varolur, dolayısıyla o, sevgi olmaktan çıkar.

Zihnin bu bütünsel süreci ancak–doğayla, insanlarla, kendi tasarılarımızla, etrafımızdaki her şeyle olan– ilişkiler aracılığıyla anlaşılabilir. Hayat ilişkiden başka bir şey değildir. Kendimizi ilişkilerden tecrit etmeye çalışsak da ilişkisiz yaşayamayız. İlişkiler acı verici olsa da, kendimizi tecrit ederek, keşiş olarak vs. ilişkiden kaçamayız. Bütün bu yöntemler benliğin eyleminin işaretleridir. Hiçbir seçim, hiçbir karar ve amaç olmadan, hiçbir sonuç elde etme arzusu olmadan –zorlayarak değil, bir arzuyla değil– resmin tamamını görünce, zamanın bütün sürecinin "bilinç" olduğunun farkına varınca, bu zaman sürecinin kendiliğinden sona erdiğini göreceksiniz. Ancak o süreç sona erdiğinde, daima yeni olan sevgi ortaya çıkacaktır.

Gerçeği aramamız gerekmiyor. Gerçek uzakta olan bir şey değil. Gerçek, zihinle, onun anlık eylemleriyle ilgilidir. Bu anlık gerçeğin, bütün bu zaman sürecinin farkında olursak, o

farkındalık bilinci ya da zekâ ve sevgi dediğimiz enerjiyi serbest bırakır. Zihin bilinci benmerkezci eylem olarak kullandığı sürece, bütün sefaletiyle, bütün çatışmalarıyla, bütün kötü niyetiyle, kasıtlı yanıltmalarıyla zaman meydana gelir; ve sevgi ancak zihin bütün bu süreci anlayıp durduğunda varolabilir.

20

Zaman ve Dönüşüm

Biraz, zamanın ne olduğundan bahsetmek istiyorum çünkü sonsuz olanın, gerçek olanın zenginleştirici yanının, güzelliğinin ve öneminin ancak zamanın bütün sürecini anladığımızda tecrübe edilebileceğini düşünüyorum. Sonuçta hepimiz kendimizce bir mutluluk, bir zenginleşme hissinin arayışındayız. Bir önemi olan, gerçek mutluluğun zenginliğine sahip bir hayat zamana bağlı değildir şüphesiz. Böyle bir hayat sevgi gibi zamanın dışındadır; sonsuz olanı anlamak için yapmamız gereken ona zaman aracılığıyla yaklaşmak değil, zamanı anlamaktır. Zamanı, sonsuz olanı elde etmenin, gerçekleştirmenin, kavramanın bir yolu olarak kullanmamalıyız. Hayatımızın büyük bir bölümünde yaptığımız bu: sonsuz olanı anlamaya çalışarak zaman harcıyoruz; onun için zaman kavramıyla neyi kastettiğimizi anlamak önemli çünkü bence zamandan kurtulmak mümkün. Zamanı kısmen değil, bir bütün olarak anlamak çok önemli.

Hayatlarımızın çoğunlukla zamanın –kronolojik anlamda, dakikalar, saatler, günler ve yıllar anlamında değil, psikolojik hafıza anlamında zamanın– içinde geçtiğini fark etmek ilginç bir şey. Zamanla yaşıyoruz, zamanın sonucuyuz. Zihinlerimiz dünün ürünleri ve şimdiki zaman sadece geçmişin geleceğe dönüşmesinden ibaret. Zihinlerimiz, eylemlerimiz, varlığımız zaman temeli üzerine kurulu, zaman olmadan düşünemeyiz çünkü düşünce zamanın bir sonucudur, düşünce dünün ürünüdür ve hafıza olmadan düşünce olamaz. Hafıza zamandır; çünkü iki çeşit zaman vardır, kronolojik olan ve psikolojik olan. Saate göre dün olarak tanımlanan zaman ve hafızaya göre dün olarak tanımlanan zaman vardır. Kronolojik zamanı inkâr edemezsiniz, bu saçma olur – treninizi kaçırırsınız. Ama gerçekte kronolojik zamandan başka bir zaman var mıdır? Tabii dün olarak zaman vardır ama zihnin düşündüğü şekliyle zaman var mıdır? Zihnin dışında zaman var mıdır? Zaman, yani psikolojik zaman, zihnin bir ürünüdür şüphesiz. Düşünce temeli olmadan zaman yoktur – burada zamandan kasıt, dün olarak tanımlanan hafızanın bugünle birleşimidir ki bu yarını şekillendirir. Yani şimdiki zamana karşılık olarak kullanılan geçmişin deneyimi geleceği yaratıyor – gelecek de yine düşüncenin bir süreci, zihnin bir yoludur. Düşünce süreci zaman içinde psikolojik bir ilerleme getirir ama bu gerçek midir, kronolojik zaman kadar gerçek midir? Ve zihne dair olan zamanı; ebedi olanı, zamanın dışında olanı anlamak için kullanabilir miyiz? Dediğim gibi, mutluluk düne dair değildir, mutluluk zamanın ürünü değildir, mutluluk daima şimdiki zamandadır, zamanın dışında bir haldir. Bilmem fark ettiniz mi – coşkunluk veya yaratıcı bir sevinç yaşadığınızda, kara bulutlarla çevrili bir dizi parlak bulut olduğunda, o anda zaman yoktur: sadece şimdiki zaman vardır. Zihin şimdiki zamandaki tecrübeden sonra devreye girip hatırlar ve onu devam ettirmek ister, kendinden daha

fazla toplar etrafına, böylece zamanı yaratır. Dolayısıyla zaman o "daha fazla" tarafından yaratılır; zaman edinmedir ve aynı zamanda tarafsızlıktır ki bu da yine zihnin bir edinimidir. Dolayısıyla sadece zihni zamanın içinde terbiye etmek, düşünceyi zaman –yani hafıza? çerçevesinde koşullandırmak, sonsuz olanı açığa çıkarmaz.

Dönüşüm bir zaman meselesi midir? Çoğumuz zamanın dönüşüm için gerekli olduğunu düşünmeye alışkınız: ben bir şeyim ve olduğum şeyi, olmam gereken şeye dönüştürmek zaman gerektirir. Açgözlüyüm, açgözlülüğün sonuçları karmaşa, düşmanlık, çatışma ve sefalet; dönüşümü gerçekleştirmek için –açgözlü olmamayı yani– zamanın gerekli olduğunu düşünürüz. Demek istediğim, zaman daha iyi bir şeye dönüşmenin, bir şey olmanın yolu olarak görülüyor. Sorun şu: insan şiddet yanlısı, açgözlü, kıskanç, öfkeli, acımasız veya tutkuludur. Varolanı değiştirmek için zaman gerekli midir? Öncelikle, varolanı değiştirmeyi veya bir dönüşüm yaratmayı neden istiyoruz? Neden? Çünkü olduğumuz şey bizi tatmin etmiyor; çatışma ve rahatsızlık yaratıyor ve o hali sevmediğimizden, daha iyi, daha asil, daha idealist bir şey istiyoruz. Acı, rahatsızlık ve çatışma olduğu için dönüşümü arzuluyoruz. Zaman çatışmanın üstesinden gelebilir mi? Üstesinden gelebilir diyorsanız, yine çatışma halindesiniz. Çatışmadan kurtulmanın, olduğunuz şeyi değiştirmenin yirmi gün ya da yirmi yıl alacağını söyleyebilirsiniz ama o süre zarfında siz yine çatışma içindesinizdir ve dolayısıyla zaman dönüşüm getirmez. Zamanı bir nitelik, bir erdem veya bir varoluş hali edinme aracı olarak kullanmakla sadece varolanı erteler veya ondan kaçarız aslında; ve bence bu noktayı anlamak önemli. Açgözlülük veya şiddet bir başkasıyla olan ilişkimizin dünyasında, yani toplumda, acıya ve sıkıntıya sebep olur; ve açgözlülük veya şiddet dediğimiz bu rahatsızlık halinin farkına varınca kendimize, "Bundan zamanla kurtulacağım. Şiddetten kaçınacağım, kıskanmayacağım, barışçıl olaca-

ğım," deriz. Şimdi, şiddetten kaçınmak istiyorsunuz çünkü şiddet bir rahatsızlık ve çatışma hali ve zamanla şiddetten uzaklaşıp çatışmanın üstesinden geleceğinizi düşünüyorsunuz. Gerçekte ne oluyor? Bir çatışma hali içinde olduğunuzdan içinde çatışma olmayan bir hale ulaşmak istiyorsunuz. Peki o çatışmanın olmadığı hal zamanın, bir sürenin sonucu mu? Olmadığı açık, çünkü siz şiddetten kaçınmaya çalışırken şiddet göstermeye devam ediyorsunuz ve yine çatışma içindesiniz.

Bizim sorunumuz şu: Bir çatışmanın, bir sıkıntının zaman içinde üstesinden gelinebilir mi; bu ister günler, ister yıllar ister bir ömür boyu sürsün? "Belli bir süre şiddetten kaçınacağım," dediğiniz zaman ne olur? O uygulamanın kendisi çatışma içinde olduğunuzu gösterir, öyle değil mi? Çatışmaya direniyor olmasaydınız bir şey uygulamazdınız; çatışmanın üstesinden gelmek için çatışmaya direnmenin gerekli olduğunu ve o direniş için zamana ihtiyacınız olduğunu söylüyorsunuz. Ama çatışmaya direnmenin kendisi bir tür çatışma zaten. Açgözlülük, kıskançlık veya şiddet adı altındaki çatışmaya direnmek için enerjinizi harcıyorsunuz ama zihniniz hâlâ çatışma halinde, dolayısıyla şiddetin üstesinden gelmede kullanılacak bir araç olarak zamana güvenmenin yanlışlığını görmek ve böylelikle bundan kurtulmak çok önemli. O zaman, olduğunuz şey olabilirsimiz: şiddetin ta kendisi olan bir psikolojik rahatsızlık.

Herhangi bir şeyi, herhangi bir insani veya bilimsel problemi anlamak için önemli olan, zaruri olan nedir? Dingin bir zihin, öyle değil mi? Anlamaya kararlı bir zihin. Açık olmayan, konsantre olmaya çalışan bir zihin değil – ki o çalışma da yine bir direniş çabasıdır. Bir şeyi gerçekten anlamak istiyorsam, hemen sessiz bir ruh hali ortaya çıkar. Müzik dinlemek veya sevdiğiniz, karşısında bir şeyler hissettiğiniz bir resme bakmak istediğinizde zihninizin durumu nedir? Hemen bir sessizlik olur, değil mi? Siz müzik dinlerken zihniniz oradan

oraya dolaşmaz; dinlersiniz. Aynı şekilde, çatışmayı anlamak istediğiniz zaman artık zamana bağımlı değilsinizdir: sadece varolanla, yani çatışmayla yüz yüzesinizdir. O zaman birden zihne bir sessizlik, bir dinginlik gelir. Varolanı değiştirmede kullanılacak bir araç olarak zamana güvenmeyi, o sürecin yanlışlığını gördüğünüz için bıraktığınızda varolanla yüzleşirsiniz ve varolanı anlamakla ilgilendiğiniz için doğal olarak sessiz bir zihniniz olur. Bu dikkatli ama edilgen zihin halinde anlayış vardır. Zihin çatışma halinde olduğu, suçladığı, karşı koyduğu, kınadığı sürece anlayış olamaz. Sizi anlamak istiyorsam, sizi kınamamam gerekir. Dönüşümü sağlayan bu sessiz, dingin zihindir. Zihin karşı koymayı, kaçınmayı, varolanı başından atmayı veya suçlamayı bıraktığı ve edilgen bir şekilde farkında olduğu zaman, eğer gerçekten sorunun üzerine eğilirseniz, zihnin o edilgen halinde bir dönüşümün gerçekleştiğini göreceksiniz.

Devrim ancak şimdi mümkündür, gelecekte değil; yenilenme bugündür, yarın değil. Söylediklerimi denerseniz, bir yenilenmenin, bir yeniliğin, bir tazeliğin ortaya çıktığını göreceksiniz; çünkü zihin ilgi duyduğunda, anlamayı istediğinde veya buna niyetli olduğunda hep dingindir. İşin zor yanı, çoğumuzun anlamaya niyetinin olmaması çünkü anlarsak bunun hayatımızda bir devrime yol açacağından korkuyoruz ve dolayısıyla karşı koyuyoruz. Zamanı veya bir ideali kademeli bir dönüşümün aracı olarak kullanıyorsak savunma mekanizması devreye girmiş demektir.

Yenilenme sadece şimdiki zamanda mümkündür, gelecekte, yarın değil. Zamanı mutluluk elde etmede veya gerçeği veya Tanrıyı bulmak için kullanabileceği bir araç olarak gören bir insan sadece kendini kandırıyordur; cehalet ve dolayısıyla çatışma içinde yaşıyordur. Zamanın önümüzdeki zorluktan kurtulmanın bir yolu olmadığını gören ve dolayısıyla yanlış olandan kurtulmuş bir insan; böyle bir insan doğal olarak anlamaya niyetlidir; o yüzden de zihni kendiliğin-

den sessizdir, zorlama olmadan, alıştırma olmadan. Zihin dingin ve sakin olduğu, herhangi bir cevabı veya çözümü aramadığı, ne karşı koyduğu ne de kaçındığı zaman – ancak o zaman bir yenilenme olabilir çünkü o zaman zihin doğru olanı algılayabilir. İnsanı özgür kılan gerçektir, sizin özgür olma çabanız değil.

21

Güç ve İdrak

Toplumda, kendi içimizde, bireysel ve grup içindeki ilişkilerimizde köklü bir değişimin gerekli olduğunu görüyoruz; peki bu nasıl gerçekleştirilecek? Değişim zihnin tasarladığı bir şablon, sağduyulu, iyi çalışılmış bir plan sayesinde oluyorsa eğer, yine zihnin alanı dahilindedir; dolayısıyla zihin neyi hesaplarsa, uğruna kendimizi ve diğerlerini feda etmeye hazır olduğumuz amaç veya vizyon o olur. Bunu iddia ederseniz, insan olarak zihnin yarattığı şeylerden ibaret olduğumuz sonucuna varırız; bu da boyun eğme, zorlama, zorbalık, diktatörlük, toplama kampları anlamına gelir. Zihne taptığımız zaman bütün bunlar ima edilir, değil mi? Bunun farkına varıyorsam, disiplinin ve denetimin yararsızlığını, çeşitli baskı biçimlerinin sadece "ben"i ve "benim"i güçlendirdiğini anlıyorsam, o zaman ne yapacağım?

Bu sorunu tam anlamıyla değerlendirmek için bilincin ne olduğu sorusuna girmemiz gerek. Bunu kendi başınıza düşündünüz mü yoksa sadece otoritelerin bilinç hakkında söy-

lediklerinden alıntı mı yaptınız merak ediyorum. Kendi tecrübenizden, kendi kendinizi incelemenizden bilincin ne olduğunu –sırf günlük eylemlerin ve arayışların bilinci değil, saklı, derinde, daha zengin ve ulaşılması çok daha zor olan bilincin– nasıl anladınız bilmiyorum. Kendimizde ve dolayısıyla dünyada köklü bir değişim gerçekleştirme meselesini tartışacak ve bu değişimde bize eylem için ihtiyacımız olan gücü verecek olan vizyonu, hevesi, gayreti, inancı, umudu, kesinliği uyandıracaksak – eğer bunu anlayacaksak, bilinç meselesine girmemiz gerekmez mi?

Zihnin yüzeysel düzeyindeki bilinçle neyi kastettiğimiz kolayca anlaşılabilir. Kastedilen düşünme sürecidir, düşüncedir tabii ki. Düşünce hafızanın, söze dökmenin bir sonucudur; iletişim kurabilmek için bazı tecrübelerin adlandırılması, kaydedilmesi ve depolanmasıdır; bu düzeyde aynı zamanda çeşitli çekingenlikler, kontrol mekanizmaları, yaptırımlar, disiplinler vardır. Bütün bunlara oldukça aşinayız. Biraz daha derine indiğimizde ırkımızın bütün birikimleri, saklı amaçlar, toplu ve bireysel hırslar, önyargılar vardır ki bunlar algının, temasın ve arzunun sonuçlarıdır. Hem saklı hem de açıkta olan bütün bu bilinç, "ben" fikri, yani benlik etrafında toplanmıştır.

Bir değişimi nasıl gerçekleştireceğimizi tartıştığımız zaman genellikle yüzeydeki bir değişimden bahsederiz, değil mi? Kararlılık, çıkarımlar, inançlar, denetlemeler, çekingenlikler sayesinde istediğimiz, şiddetle arzuladığımız yüzeysel amaca ulaşmaya çabalarız ve ona bilinçaltının ve zihnin daha derindeki katmanlarının yardımıyla varmayı umarız; dolayısıyla insanın kendi derinliklerini ortaya çıkarmasının gerekli olduğunu düşünürüz. Ama yüzeydeki katmanlarla derin denilen katmanlar arasında sonsuz bir çatışma vardır – bütün psikologlar, kendini bilme arayışına girmiş herkes, bunun farkındadır.

Bu iç çatışma bir değişim getirecek mi? Günlük hayatımızdaki en temel ve önemli soru bu, değil mi: Kendimizde kök-

lü bir değişimi nasıl gerçekleştirebiliriz? Sadece yüzeysel bir düzeltme bunu sağlar mı? Bilincin, "ben"in farklı seviyelerini anlamak, geçmişi, çocukluktan şu ana kadar olan çeşitli tecrübeleri açığa çıkarmak, kendimde babamın, annemin, atalarımın, ırkımın kolektif deneyimlerini ve içinde yaşadığım toplumun koşullandırmasını incelemek – bütün bunların analizi bir ayarlamanın ötesinde bir değişim sağlar mı?

Ben insanın hayatında köklü bir değişim yapmasının zaruri olduğunu düşünüyorum, şüphesiz siz de öyle düşünüyorsunuzdur – bir tepkiden ibaret olmayan, çevreden gelen isteklerin stresinin ve gerginliğinin sonucu olmayan bir değişim. Peki böyle bir değişim nasıl sağlanmalı? Bilincim insan tecrübesinin bir toplamı, şimdiki zamanla olan temasım da buna dahil; bu bir değişim sağlayabilir mi? İnanç sayesinde, ideal denen tasarlanmış bir imge ile özdeşleşme sayesinde değişim olabilir mi? Bütün bunlar olduğum şeyle olmam gereken şey arasında belli bir çatışmaya işaret etmez mi? Çatışma köklü bir değişime yol açar mı? Devamlı kavga halindeyim, hem kendi içimde hem toplumla, öyle değil mi? Olduğum şeyle olmak istediğim şey arasında süregelen bitmek bilmez bir çatışma var; bu çatışma, bu mücadele bir değişime yol açar mı? Bir değişimin zaruri olduğunu görüyorum; o değişimi bilincimin bütün sürecini inceleyerek, mücadele ederek, terbiye ederek, çeşitli baskılama yöntemleri uygulayarak sağlayabilir miyim? Bence böyle bir süreç radikal bir değişim sağlayamaz. Bundan kesinlikle emin olunmalı. Peki o süreç köklü bir dönüşüm, iç dünyamda derinlikli bir devrim sağlamazsa ne sağlar?

Gerçek devrimi nasıl gerçekleştireceksiniz? O devrimi gerçekleştiren güç, o yaratıcı enerji nedir ve nasıl ortaya çıkarılır? Çeşitli disiplinler denediniz, ideallerin ve çeşitli riskli teorilerin peşinden gitmeyi denediniz: Tanrı olduğunuz ve o Tanrılığı gerçekleştirebilir veya *Atman*'ı, en yüceyi –ya da adına ne derseniz– tecrübe edebilirseniz bunun köklü bir de-

ğişim sağlayacağı gibi. Sağlar mı? Önce parçası olduğunuz bir gerçeklik olduğunu varsayıp onun üzerine çeşitli teoriler, kurgular, inançlar, doktrinler, varsayımlar kuruyor ve bunlara göre yaşıyorsunuz; o modele göre düşünerek ve davranarak köklü bir değişim sağlamayı umuyorsunuz. Peki sağlayacak mısınız?

Diyelim ki, içinizde, esasen, derinde, gerçeğin özünün olduğunu ve erdemi geliştirerek, çeşitli disiplin, kontrol, baskılama, inkâr ve fedakârlık yöntemleri sayesinde o gerçekle iletişime geçebilirseniz gerekli dönüşümün gerçekleşeceğini varsayıyorsunuz; çoğu sözümona dindar insan gibi. Bu varsayım yine düşüncenin bir parçası değil midir? Şartlanmış, belli bir şekilde, belli modellere göre düşünecek şekilde yetiştirilmiş bir zihnin ürünü değil midir? O imgeyi, fikri, teoriyi, inancı, umudu yarattıktan sonra yarattığınız şeyden bu radikal değişimi gerçekleştirmesini bekliyorsunuz.

Öncelikle "ben"in, zihnin olağanüstü kurnaz faaliyetlerini görmeli, fikirlerin, inançların, kurguların farkına varmalı ve hepsini bir kenara koymalı çünkü onlar aslında aldanmadan ibaret, öyle değil mi? Başkaları gerçekliği tecrübe etmiş olabilir; ama siz onu tecrübe etmediyseniz, üzerinde düşünmenin veya özünüzde gerçek, ölümsüz, tanrısal bir şey olduğunuzu hayal etmenin ne yararı var? Bu da yine düşüncenin kapsamındadır ve düşünceden doğan herhangi bir şey şartlanmıştır; zamana ve hafızaya dairdir; dolayısıyla gerçek değildir. İnsan bunun gerçekten farkına varırsa – kuramsal olarak, hayali olarak veya akılsızca değil, zihnin kuramsal arayışıyla, felsefi yoklamalarıyla giriştiği her eylemin, her varsayımın, her hayalin ya da umudun kendini kandırmaktan ibaret olduğu gerçeğini görürse? o zaman bu köklü dönüşümü gerçekleştiren güç, o yaratıcı enerji nedir?

Belki bu noktaya gelirken bilinçli zihni kullandık; savı takip ettik, onu reddettik veya kabul ettik, onu net bir biçimde veya belli belirsiz anladık. Daha ileri gidip daha derinlemesi-

ne tecrübe etmek, sessiz ve tetikte bir zihin gerektirir, değil mi? Zihin artık düşünceleri takip etmez çünkü bir fikrin peşinden giderseniz, söyleneni takip eden bir düşünen olur ve anında ikilik yaratırsınız. Bu köklü değişim meselesine daha derinlemesine eğilmek istiyorsanız, faal zihnin sessizleşmesi gerekmez mi? Düşünenin ve düşüncenin, tecrübe edenin ve tecrübe edilenin, gözleyen ve gözlenenin iki ayrı süreç olarak göstergelerini ve büyük zorluğunu zihin ancak sessizken anlayabilir şüphesiz. Devrim, içinde "ben"in bulunmadığı bu psikolojik ve yaratıcı devrim ancak düşünenle düşünce bir olduğu zaman, düşünen kişinin düşünceyi denetlemesi gibi bir ikilik olmadığı zaman gerçekleşir; ve bence sadece bu tecrübe köklü bir devrime yol açan, psikolojik "ben"i parçalayan yaratıcı enerjiyi açığa çıkarır.

Gücün yolunu biliyoruz – hükmederek, disiplin kurarak, zorlayarak uygulanan güç. Siyasi güç sayesinde kökten değişmeyi umuyoruz; ama böyle bir güç ancak daha çok karanlığı, ayrışmayı, kötülüğü besler ve "ben"i güçlendirir. Çeşitli edinme şekillerini biliyoruz, hem birey olarak hem de gruplar olarak ama sevginin yolunu hiç denemedik ve ne anlama geldiğini bile bilmiyoruz. Bir düşünen, yani "ben"in merkezi olduğu sürece sevgi mümkün değildir. Bütün bunların farkına varınca insan ne yapmalıdır?

Şüphesiz ki köklü bir değişim gerçekleştirebilecek, yaratıcı ve psikolojik bir rahatlama sağlayacak tek şey her gün uyanık olmak ve hem bilinçli hem de bilinçdışı amaçlarımızın anbean farkında olmaktır. Öğretilerin, inançların ve ideallerin "ben"i sadece güçlendirdiğini ve dolayısıyla tamamen faydasız olduğunu anladığımızda –her gün bunun farkına vardığımız ve işin gerçeğini gördüğümüz zaman– düşünenin devamlı olarak kendini düşüncesinden, gözlemlerinden ve tecrübelerinden ayırdığı o merkez noktaya gelmez miyiz? Düşünür, üzerinde hüküm kurmaya çalıştığı düşüncesinden ayrı olarak varolduğu sürece köklü bir dönüşüm olamaz.

"ben" gözlemci olduğu, tecrübe edinen ve kendini tecrübeyle güçlendiren kişi olduğu sürece radikal bir değişim veya yaratıcı bir kurtuluş olamaz. O yaratıcı kurtuluş düşünür düşüncenin kendisi olduğu zaman gelir – ama aradaki uçurum herhangi bir çabayla aşılamaz. Zihin bütün kurguların, bütün sözle ifadelerin, düşüncenin herhangi bir biçiminin "ben"i sadece güçlendirdiğini idrak edince; düşünür düşünceden ayrı olarak varolduğu sürece sınırlama ve ikiliğin getirdiği çatışmanın kaçınılmaz olduğunu anlayınca – zihin bunun farkına varınca, o zaman dikkat kesilir ve kendini tecrübeden nasıl ayırdığının, kendini nasıl öne sürdüğünün, güç peşinde koştuğunun hep farkında olur. Bu farkındalık hali içindeyken zihin bir amaç, bir hedef arayışında olmaksızın o hali daha da derinlemesine ve kapsamlı bir şekilde sürdürürse, düşünürle düşüncenin aynı şey olduğu bir hal belirir. Bu halde hiçbir çaba, hiçbir oluşum, hiçbir değişme arzusu yoktur; bu halde "ben" yoktur çünkü zihinden kaynaklanmayan bir dönüşüm söz konusudur.

Yaratma eylemi ancak zihin boş olduğu zaman mümkündür; ama ben çoğumuzda olan o yüzeysel boşluğu kastetmiyorum. Çoğumuz yüzeysel olarak boşuz, bu da kendini eğlenceye duyulan istekle belli ediyor. Oyalanmak istiyoruz, onun için de kitaplardan, radyodan medet umuyoruz, derslere, otoritelere koşuyoruz; zihin hiç durmadan kendini dolduruyor. Düşüncenin olmaması anlamındaki o boşluktan bahsetmiyorum. Aksine, aşırı düşüncelilikten ileri gelen, zihin kendi hayal yaratma gücünü görüp onun ötesine geçtiği zaman ortaya çıkan boşluktan bahsediyorum.

Tecrübe edinmek ve kendini güçlendirmek için bekleyen, izleyen, gözlemleyen bir düşünen olduğu sürece yaratıcı boşluk mümkün değildir. Zihin bütün sembollerden, hissettirdikleriyle birlikte bütün kelimelerden ortada bir şeyler biriktiren bir tecrübe eden bırakmayacak şekilde kurtulabilir mi? Zihnin bütün fikir yürütmeleri, tecrübeleri, zorlamaları ve

otoriteleri bir yana koyması ve bir boşluk halinde olması mümkün müdür? Doğal olarak bu soruya cevap veremeyeceksiniz; sizin için cevaplanması imkânsız bir soru çünkü bilmiyorsunuz, hiç denemediniz. Ama bir öneride bulunmak istiyorum, bu soruyu dinleyin, bırakın önünüze gelsin, tohum atılsın; onu gerçekten dinlerseniz, ona karşı koymazsanız meyve verecektir.

Dönüşümü gerçekleştirebilecek tek şey yeni olandır, eski olan değil. Eskinin şablonuna uyduğunuzda gerçekleşecek her değişim eskinin şekil değiştirmiş hali olur; onda bir yenilik yoktur, yaratıcı bir şey yoktur. Yaratıcı olan ancak zihnin kendisi yeni olduğunda varolabilir; zihin de kendini sadece bütün faaliyetlerini –sadece yüzeyde değil derinde olanları da– görebildiği zaman kendini yenileyebilir. Zihin kendi faaliyetlerini gördüğü, kendi arzularının, isteklerinin, güdülerinin, arayışlarının ve kendi otoriteleriyle korkularının yaradılışının farkında olduğu; kendinde disiplin ve denetleme tarafından yaratılmış direnişi, inançları ve idealleri yansıtan umudu gördüğü zaman – zihin bütün bu süreci apaçık gördüğü ve onun farkına vardığı zaman, bütün bunları bir yana koyup yeni ve yaratıcı bir şekilde boş olabilir mi? Olup olamayacağını ancak konu hakkında bir fikriniz olmadan, o yaratıcı hali tecrübe etmek istemeden denemede bulunursanız öğrenirsiniz. Onu tecrübe etmek isterseniz edersiniz; ama tecrübe ettiğiniz şey yaratıcı boşluk değildir, sadece arzunun bir dışavurumudur. Yeni olanı tecrübe etmeyi arzuluyorsanız, kendinizi sadece bir hayale kaptırıyorsunuz demektir; ama bir aynaya bakar gibi benliğinizin bütün süreçlerini izleyerek gözlemlemeye, günden güne, her an kendi eylemlerinizin bilincine varmaya başlarsanız, o zaman, siz gittikçe daha derine indikçe, yeninin içinde bulunabileceği tek yer olan bu boşluğun oluşturduğu esas meseleye varacaksınız.

Gerçek, Tanrı ya da adına ne derseniz, tecrübe edilecek bir şey değildir çünkü tecrübe eden zamanın, hafızanın, geçmi-

şin bir sonucudur ve tecrübe eden olduğu sürece gerçeklik olamaz. Gerçeklik sadece zihin, analiz edenden, tecrübe edilenden ve tecrübe edilenden tamamen arındığı zaman vardır. O zaman cevabı bulur, o zaman değişimin siz istemeden geldiğini ve yaratıcı boşluk halinin geliştirilecek bir şey olmadığını görürsünüz – o oradadır, gizlice, hiçbir davet beklemeden gelir; ancak o halde bir yenilenme, yenilik ve devrim olasılığı vardır.

SORULAR ve CEVAPLAR

1. ŞU ANKİ KRİZ ÜZERİNE

SORU: Şu anki krizin bir benzerinin daha önce görülmediğini söylüyorsunuz. Bu kriz, ne açıdan sıradışı peki?

KRISHNAMURTI: Dünyanın her yerinde şu anda görülen kriz açıkça sıradışı ve daha önce bir benzeri görülmemiş. Tarih boyunca farklı dönemlerde çeşitli krizler olmuştur; sosyal, ulusal, siyasi krizler. Krizler gelir geçer, ekonomik krizler, buhranlar gelir, değişime uğrar ve farklı bir şekil alarak devam ederler. Bunu biliyoruz; bu sürece aşinayız. Şimdiki kriz farklı, öyle değil mi? Farklı, çünkü öncelikle parayla veya elle tutulur şeylerle değil, fikirlerle uğraşıyoruz. Bu kriz sıradışı çünkü fikir yaratma alanında. Fikirlerle kavga ediyor, cinayeti mazur gösteriyoruz; dünyanın her yerinde cinayeti haklı bir amaca ulaşmanın bir yolu olarak mazur gösteriyoruz, sadece bu bile önceden görülmemiş bir şey. Önceden kötü, kötü olarak, cinayet, cinayet olarak teşhis ediliyordu ama artık cinayet asil bir sonuç elde etmenin bir yolu. İster bir kişiye yönelik olsun ister bir grup insana, cinayet haklı görülüyor çünkü katil ya da katilin temsil ettiği grup, cinayeti insanlığa yararlı olacak bir sonucu elde etmenin bir yolu olarak mazur gösteriyor. Yani şu ânı, gelecek uğruna feda ediyoruz – beyan ettiğimiz amaç, insanlığın yararına olacağını söylediğimiz bir sonuç elde etmek olduğu sürece ne tür yöntemlere başvurduğumuzun da bir önemi yok. Dolayısıyla, varılan çıkarım yanlış bir yolun doğru bir sonuç ortaya çıkaracağı oluyor ve o yanlış yolu düşünce yoluyla haklı gösteriyorsunuz.

Daha önce yaşanan krizlerde mesele maddelerin veya insanın sömürülmesiydi ama şimdi mesele düşüncelerin sömürülmesi ki düşüncelerin sömürülmesi son derece mahvedici ve yıkıcı olduğundan bu çok daha zararlı, çok daha tehlikeli. Artık propagandanın gücünü öğrenmiş bulunuyoruz ve bu başımıza gelebilecek en büyük felaketlerden biri: düşünceleri insanı değiştirmek için kullanmak. Bugün dünyada olan bu. İnsan önemli değil – sistemler ve fikirler önemli hale gelmiş durumda. İnsanın artık hiçbir önemi yok. Bir sonuç elde ettiğimiz ve o sonuç düşünceler tarafından haklı çıkarıldığı sürece milyonlarca insanı yok edebiliriz. Kötülüğü haklı göstermeye yarayan mükemmel bir düşünce yapımız var ve eminim bu daha önce görülmemiş bir şey. Kötü kötüdür; iyilik getiremez. Savaş, barış elde etmenin bir yolu değildir. Savaş ikincil derecede önemli yararlar sağlayabilir, daha etkin uçaklar gibi ama insanlığa barış getirmez. Savaş zihnen barışı sağlamanın bir yolu olarak haklı görülmekte; zihin insan hayatında üstünlüğe sahip olduğu zaman daha önce görülmemiş bir krize yol açar.

Hiç görülmemiş bir krize işaret eden başka göstergeler de var. Bunlardan biri insanın duyulara dair değerlere, mala, üne, sınıfa ve ülkeye, üzerinde taşıdığı o etikete verdiği olağanüstü önem. Ya bir Müslümansınız ya da Hindu ya Hıristiyansınız ya da Komünist. Şan ve mülk, sınıf ve ülke, baskın bir şekilde önem kazanmış durumda, bu da insanın duyulara dair değerlere, şeylerin değerlerine –ister zihinle ister el yapımı olsun– takılıp kalmış olduğu anlamına geliyor. Elle veya zihin tarafından yapılmış şeyler o kadar önemli bir hal aldı ki onların yüzünden birbirimizi yok ediyor, kesiyor, öldürüyoruz. Bir uçurumun kenarına yaklaşmaktayız; her eylem bizi oraya götürüyor, her siyasi, ekonomik eylem bizi kaçınılmaz bir şekilde uçuruma götürüyor, bizi bu kaos dolu, kafa karıştırıcı dipsiz kuyunun içine sürüklüyor. Dolayısıyla bu kriz daha önce görülmemiş bir şey ve daha önce görülme-

miş bir eylemde bulunmayı gerektiriyor. Bu krizi arkada bırakmak, ondan çıkmak, zamanı olmayan bir hareket gerektiriyor; düşünceye, sisteme dayalı olmayan bir hareket, çünkü bir sisteme, bir düşünceye dayalı olan her hareket kaçınılmaz olarak hayal kırıklığına yol açacaktır. Böyle bir eylem bizi ancak farklı bir yoldan uçurumun kenarına götürür. Kriz benzersiz olduğundan eylem de benzersiz olmalı, bu da bireyin yeniden doğuşunun zamanla gelişen bir süreç değil, anlık olması gerektiği anlamına geliyor. Şimdi gerçekleşmeli, yarın değil; çünkü yarın bir çözülme sürecidir. Kendimi yarın değiştirmeyi düşünürsem karmaşayı davet ederim ve hâlâ yok etmenin etki alanında olurum. Şu anda değişmek mümkün müdür? Derhal, şimdiki zamanda kendini tamamen değiştirmek mümkün müdür? Bence mümkündür.

Mesele şu: bu sıradışı krizle başa çıkabilmek için düşüncede bir devrim olmalı, bu devrim de bir başkası, herhangi bir kitap veya örgüt vasıtasıyla gerçekleşemez. Bizden gelmeli, her birimizden. Ancak o zaman yeni bir toplum, bu dehşetten, birikmekte, yığılmakta olan bu olağanüstü yıkıcı güçlerden uzak yeni bir yapı yaratabiliriz; bu dönüşüm de ancak siz bir birey olarak her düşüncede, harekette ve duyguda kendinizin bilincinde olmaya başladığınızda gerçekleşir.

2. MİLLİYETÇİLİK ÜZERİNE

SORU: Miliyetçilik gidince yerine ne gelir?

KRISHNAMURTI: Zekâ tabii ki. Ama korkarım bu sorunun ima ettiği şey bu değil. İma edilen, milliyetçiliğin yerine ne getirilebilir? Bir şeyi diğeriyle herhangi bir şekilde değiştirmek beraberinde zekâ getirmeyen bir eylemdir. Bir dini terk edip bir başkasına geçer ya da bir partiden ayrılıp başka bir şeye katılırsam, bu devamlı değişim içinde hiçbir zekâ olmayan bir hale işarettir.

Milliyetçilik nasıl gidebilir? Ancak onu inceleyerek, dış ve iç dünyadaki hareketlerinin öneminin farkına vararak, bütün olası etkilerini anlamamız sayesinde. Milliyetçilik dış dünyada insanlar arasında ayrılıklara, sınıflandırmalara, savaşlara ve yıkıma yol açar; bu dikkatli bakan herkes için açıkça ortadadır. İç dünyada, psikolojik olarak, daha büyük olanla, bir ülkeyle, bir fikirle özdeşleşme durumu besbelli, bir kendi kendini genişletme biçimidir. Küçük bir köyde, büyük bir şehirde veya herhangi bir yerde yaşarken ben bir hiçim ama kendimi daha büyük olanla, ülkeyle özdeşleştirirsem, kendime Hindu dersem bu gururumu okşar, bana tatmin, prestij, bir iyilik hissi verir ve daha büyük olanla bu özdeleşme –ki kendini genişletmenin hayati olduğunu düşünenler için bu bir zorunluluktur– aynı zamanda insanlar arasında çatışma ve anlaşmazlık yaratır. Böylece milliyetçilik dış dünyada çatışma yaratmakla kalmaz, insanın iç dünyasında da hüsrana yol açar; insan milliyetçiliği, bütün bir süreç olarak milliyet-

çiliği anladığı zaman o kendiliğinden yok olur. Miliyetçilik zekâyla, dikkatle gözlemleyerek, bütün milliyetçilik ve vatanseverlik sürecini araştırarak anlaşılır. Bu incelemeden bilgelik gelir, o zaman milliyetçiliğin yerine başka bir şeyi koymak gibi bir durum söz konusu olmaz. Dini milliyetçiliğin yerine koyduğunuz an, din kendini genişletmenin başka bir yolu, başka bir psikolojik kaygı sebebi, insanın kendisini bir inanç sayesinde beslemesinin bir yolu olur çıkar. Dolayısıyla bir şeyi diğerinin yerine koymanın herhangi bir şekli, ne kadar asil olursa olsun, bir tür cehalettir. Bu bir adamın sigara içmeyi sakız çiğnemeyle değiştirmesi gibidir, oysa insan sigara içme denen problemi, alışkanlıklar, hisler, psikolojik istekler gibi problemleri ve diğerlerini gerçekten anlarsa, sigara içmek ortadan kaybolur. Ancak bir zekâ gelişimi söz konusu olduğunda, zekâ işlediğinde bir şeyleri anlayabilirsiniz, oysa yer değiştirme olunca zekâ işlemez. Bir şeyi diğeriyle değiştirmek sadece bir tür kendine rüşvet vermedir; sizi bunu değil şunu yapmaya teşvik eden bir rüşvet. Zehriyle, sefaletiyle ve dünyada yarattığı çatışmayla milliyetçilik ancak zekâ varolduğu zaman ortadan kalkabilir, zekâ da sadece sınavları geçerek, kitapları okuyarak elde edilmez. Zekâ, sorunları ortaya çıktıkları an anladığımız zaman varolur. Sorun farklı aşamalarıyla anlaşıldığında, sadece dıştan görünen bölümüyle değil, iç dünyadaki psikolojik yansımalarıyla da, o zaman, o süreçte zekâ varolur. Yani zekâ olduğu zaman yerine koyma yoktur ve zekâ varolduğunda milliyetçilik ve vatanseverlik –ki bir tür aptallıktır– yok olur.

3. NEDEN RUHANİ HOCALAR?

SORU: *Guru*lara ihtiyaç olmadığını söylüyorsunuz, peki ben ancak bir gurunun verebileceği bilgece yardım ve rehberlik olmadan gerçeği nasıl bulabilirim?

KRISHNAMURTI: Mesele bir *guru*nun gerekli olup olmadığı. Gerçek bir başkasının vasıtasıyla bulunabilir mi? Bazıları bulunabileceğini, bazıları bulunamayacağını söylüyor. İşin gerçeğini bilmek istiyoruz, bir başkasınınkine karşı olarak benim görüşümü değil. Bu konuda bir fikrim yok. Ya öyledir ya da değildir. Bir *guru*nuzun olup olmamasının hayati önemi olduğu veya olmadığı bir fikir meselesi değildir. Bu konudaki gerçek, fikre bağlı değildir, o fikir ne kadar olağanüstü, eğitimli, popüler, evrensel olursa olsun. Aslında işin gerçeği aranıp bulunabilecek bir şeydir.

Öncelikle, neden bir *guru* isteriz? Kafamız karışık olduğu ve *guru* yardımcı olduğu için *guru*ya ihtiyaç duyduğumuzu söyleriz; o bize gerçeğin ne olduğunu gösterecektir, anlamamıza yardım edecektir, hayat hakkında bizden çok daha fazlasını biliyordur, bir baba, bir öğretmen gibi davranarak bize hayatı öğretecektir, o engin tecrübeye sahiptir, bizimse çok az tecrübemiz vardır, o daha geniş olan tecrübesi sayesinde bize yardımcı olacaktır vs. vs. Yani kısacası kafanız karışık olduğu için bir öğretmene gidersiniz. Aklınızdakiler net olsaydı, bir *guru*nun yanından bile geçmezdiniz. Çok mutlu olsaydınız, hiç sorununuz olmasaydı, hayatı tamamen anlasaydınız bir *guru*ya gitmezdiniz,

bu apaçık ortada. Umarım bunun önemini görüyorsunuzdur. Kafanız karışık olduğundan bir öğretmen arıyorsunuz. Size bir yaşam biçimi versin, kafanızdaki karışıklığı gidersin diye, gerçeği bulmak için ona gidiyorsunuz. Kendinize bir *guru* seçiyorsunuz çünkü şaşkınsınız ve onun istediğiniz şeyi size vereceğini umut ediyorsunuz. Yani isteklerinizi tatmin edecek bir *guru* seçiyorsunuz, size vereceği tatmine göre seçim yapıyorsunuz ve seçiminiz tatmininize bağlı. "Kendi kendinize yetin" diyen bir *guru*yu seçmezsiniz, *guru*yu önyargılarınıza göre seçersiniz. Öyleyse, *guru*nuzu size verdiği tatmine bakarak seçtiğinize göre, gerçekliği değil, kafa karışıklığından kurtulmanın bir yolunu arıyorsunuz demektir ve karmaşadan kurtulmanın yolu yanlış bir şekilde "gerçek" olarak adlandırılmıştır.

Önce bir *guru*nun kafamızdaki karışıklığı giderebileceği fikrini inceleyelim bir. Herhangi bir kişi kafamızdaki soruları giderebilir mi – ki kafa karışıklığı verdiğimiz tepkilerin birer ürünüdür. Onu biz yarattık. Hem iç hem dış dünyada süregelen bu sefaleti, varlığın tüm seviyelerindeki bu savaşı bir başkasının yarattığını mı sanıyorsunuz? Bu kendimiz hakkında az bilgiye sahip olmamızın bir sonucudur. Kendimizi, çatışmalarımızı, tepkilerimizi, sefilliklerimizi anlamadığımız için o karmaşadan kurtulmamıza yardımcı olacağını düşündüğümüz bir *guru*ya gideriz. Kendimizi sadece şimdiki zamanla olan ilişkimiz temelinde anlayabiliriz ve o ilişkinin kendisi asıl *guru*dur, dışarıdaki birisi değil. Eğer o ilişkiyi anlamazsam, bir *guru*nun söylediği hiçbir şey işe yaramaz çünkü ilişki kavramını anlamazsam, mülkle, insanlarla, fikirlerle olan ilişkimi anlamazsam, içimdeki çatışmaya kim çözüm getirebilir ki? O çatışmayı sona erdirmek için onu kendim anlamalıyım, bu da kendimin bir şeylerle ilişkili olarak bilincinde olmam demek. Bilinçli olmak için *guru*ya ihtiyaç yok. Kendimi bilmezsem bir *guru* ne işe yarar? Bir siyasi lider nasıl kafaları karışık olan ve seçimleri de dolayısıyla şaşkın olan insanlar tarafından seçiliyorsa, ben de *guru*mu

öyle seçerim. Onu ancak kafamdaki karmaşaya göre seçebilirim, dolayısıyla o da siyasi lider gibi şaşkın bir seçimdir.

Önemli olan kimin haklı olduğu değil -benim mi, bir *guru*ya ihtiyaç olduğunu söyleyenlerin mi- asıl önemli olan bir *guru*ya neden ihtiyaç duyduğunuzu öğrenmek. *Guru*lar çeşitli şekillerde insanları istismar etmek için vardır ama bunun konuyla alakası yok. Birilerinin nasıl gelişme kaydettiğinizi söylemesi size tatmin hissi verir ama bir *guru*ya neden ihtiyacınız olduğunu öğrenmek – asıl kilit nokta budur. Bir başkası yolu gösterebilir ama bütün işi sizin yapmanız gerekir, bir *guru*nuz olsa bile. Bununla yüzleşmek istemediğiniz için sorumluluğu *guru*ya atarsınız. Bir nebze bile kendini bilme söz konusu olsa *guru* tamamen işlevsiz kalır. Hiçbir *guru*, hiçbir kitap veya kutsal metin size kendiniz hakkında bilgi veremez, o bilgi siz kendinizin bir ilişki dahilinde farkına varınca gelir. Olmak, bir şeyle ilişkili olmak demektir; ilişkiyi anlamamak mutsuzluk ve mücadeledir. Eşyalarla olan ilişkinizin farkında olmamak kafa karışıklığının sebeplerinden biridir. Eşyayla aranızdaki ilişkiyi doğru anlamazsanız çatışma kaçınılmazdır, bu da toplumdaki çatışmayı artırır. Eşinizle, çocuğunuzla aranızdaki ilişkiyi anlamazsanız, o ilişkiden doğan çatışmayı bir başkası nasıl çözebilir? Aynı şey fikirler, inançlar vs. için de geçerlidir. İnsanlarla, eşyalarla, fikirlerle ilişkinizde kafanız karışık olduğundan bir *guru* ararsınız. O gerçek bir *guru*ysa, size kendinizi anlamanızı söyleyecektir. Bütün yanlış anlamaların ve kafa karışıklığının kaynağı sizsiniz ve o çatışmayı ancak kendinizi ilişki dahilinde anlarsanız çözebilirsiniz.

Gerçeği bir başkası aracılığıyla bulamazsınız. Nasıl bulabilirsiniz ki? Gerçek durağan bir şey değildir; belli bir ikameti yoktur; bir amaç, bir hedef değildir. Aksine canlı, dinamik, uyanık ve hayattadır. Nasıl bir amaç olabilir ki? Gerçek, sabit bir noktaysa, o artık gerçek değildir; sadece bir bakış açısıdır. Gerçek bilinmeyendir ve gerçeği arayan bir zihin onu asla bulamaz çünkü zihin bilinenden yapılmıştır, geçmişin sonucu,

zamanın neticesidir – ki bunu kendiniz de gözlemleyebilirsiniz. Zihin bilinenin aracıdır, dolayısıyla bilinmeyeni bulamaz; ancak bilinenden bilinene hareket edebilir. Zihin gerçeği aradığı zaman, kitaplarda sözü edilen gerçeği, bu 'gerçek' kendisinin bir yansımasıdır çünkü o zaman zihin sadece bilinenin peşindedir, öncekinden daha tatmin edici bir bilinenin. Zihin gerçeği aradığında aslında kendi yansımasını aramaktadır, gerçeği değil. Sonuçta bir ideal, insanın kendini yansıttığı bir şeydir, kurgusaldır ve gerçek değildir. Gerçek olan varolandır, tam tersi değil. Ama gerçekliği veya Tanrıyı arayan bir zihin bilineni aramaktadır. Tanrıyı düşündüğünüz zaman, sizin Tanrınız kendi düşüncenizin yansıması, sosyal etkilerin bir sonucudur. Ancak bilineni düşünebilirsiniz; bilinmeyeni düşünemezsiniz, gerçeğe konsantre olamazsınız. Bilinmeyeni düşündüğünüz an, o sadece kendini dışa vuran bilinendir. Tanrı veya gerçek hakkında düşünülemez. Hakkında düşünürseniz gerçek değildir. Gerçek aranamaz, o size gelir. Ancak bilinenin peşinden gidebilirsiniz. Zihin bilinen ve bilinenin etkileri tarafından işkence görmediği zaman, ancak o zaman gerçek kendini gösterebilir. Gerçek her yaprakta, her gözyaşındadır; anlık olarak bilinebilir. Kimse sizi gerçeğe götüremez; götürüyorsa, götürdüğü yer ancak bilinen olabilir.

Gerçek ancak içinde bilinenin olmadığı zihne gelebilir. Bilinenin olmadığı, iş görmediği bir halde gelir. Zihin bilinenin deposudur, bilinenin tortusudur; zihnin bilinmeyenin varolduğu o halde olması için, kendisinin, hem bilinçli hem bilinçsiz önceki tecrübelerinin, yanıtlarının, tepkilerinin ve yapısının farkında olması gerekir. Tam bir kendini bilme söz konusu olduğunda, bilinen sona erer, zihin bilinenden tamamen arınır. Ancak o zaman gerçek size davetsizce gelebilir. Gerçek size veya bana ait değildir. Ona tapamazsınız. Bilindiği an zaten gerçek değildir. Sembol gerçek değildir, imge gerçek değildir; ama kendini anlama, benliğin durması söz konusu olunca, işte o zaman sonsuzluk varolur.

4. BİLGİ ÜZERİNE

SORU: Söylediklerinizden, kesin olarak öğrenmenin ve bilginin engeller olduğunu anlıyorum. Neye engeldir bunlar?

KRISHNAMURTI: Bilgi ve eğitim yeni, sonsuz ve ebedi olanın anlaşılmasına engeldir. Mükemmel bir teknik geliştirmek sizi yaratıcı yapmaz. Resim yapmayı çok iyi bilebilirsiniz, o tekniğe sahip olabilirsiniz ama yaratıcı bir ressam olmayabilirsiniz. Teknik açıdan çok mükemmel şiirler yazmayı bilebilirsiniz ama şair olmayabilirsiniz. Şair olmak yeni olanı alma yeteneğine sahip olmaya, yeni, taze bir şeye tepki verecek kadar hassas olmaya işaret eder, değil mi? Çoğumuz için bilgi veya öğrenme bir bağımlılık olmuş durumda ve *bilmek* sayesinde yaratıcı olacağımızı sanıyoruz. Kalabalık, kesin gerçeklerle ve bilgiyle kaplanmış bir zihin yeni, ani, kendiliğinden gelişen bir şeyi alabilir mi? Zihniniz bilinenle doluysa, içinde bilinmeyene dair bir şeyi alacak yer var mıdır? Bilgi hep bilinene dairdir şüphesiz ve biz bilinenle bilinmeyeni, ölçülemeyen bir şeyi anlamaya çalışıyoruz.

Çoğumuzun başına gelen çok sıradan bir şeyi ele alalım mesela: dindar olanlar –bu kelime şu an için her ne demekse– Tanrının ne olduğunu hayal etmeye veya Tanrının ne olduğunu düşünmeye çalışırlar. Sayısız kitap okumuşlardır, çeşitli azizlerin, üstatların, Mahatmaların ve diğer hepsinin tecrübelerini okumuşlardır ve bir başkasının tecrübesinin ne olduğunun hayal etmeye veya hissetmeye çalışırlar; yani bilinenle bilinmeyene yaklaşmaya çalışırlar. Bunu yapabilir misiniz

peki? Bilinemeyen bir şeyi düşünebilir misiniz? Ancak bildiğiniz bir şeyi düşünebilirsiniz. Ama şu anda dünyada böyle sıradışı bir sapkınlık var: daha fazla bilgiye, daha fazla kitaba, daha fazla veriye, daha fazla basılmış materyale sahip olursak anlayacağımızı sanıyoruz.

Bilinenin yansıması olmayan bir şeyin bilincine varmak için, bilinen denen sürecin anlaşılarak elenmesi gerekir. Zihin neden hep bilinene tutunur? Zihin devamlı kesinlik ve güven aradığından değil mi? Doğası dahi bilinende ve zamanda sabittir; böyle temeli bile geçmiş ve zaman üzerine kurulu bir zihin, sonsuz olanı nasıl tecrübe edebilir? Bilinmeyeni tasavvur edebilir, formüle edebilir, hayalinde resmedebilir ama bu saçmalıktır. Bilinmeyen, ancak bilinen anlaşıldığı, yok olduğu, bir kenara koyulduğu zaman ortaya çıkabilir. Bu çok zordur çünkü herhangi bir şeyi tecrübe ettiğiniz an, zihin bunu bilinenin diline çevirir ve onu geçmişe indirger. Her deneyimin anında bilinene çevrildiğini, adlandırıldığını, çizelgeye döküldüğünü ve kaydedildiğini fark ettiniz mi bilmem. Bu sebepten, bilinenin hareketi bilgidir ve böyle bir bilgi veya öğrenim açıkça bir engeldir.

Diyelim ki dini veya psikolojik hiçbir kitap okumadınız ve hayatın anlamını ve önemini bulmanız gerekiyor. İşe nasıl koyulurdunuz? Hiçbir usta, hiçbir dini kurum, Buda, İsa yoktu ve en baştan başlamanız gerekiyordu diyelim ki. İşe nasıl koyulurdunuz? Önce düşünce sürecinizi anlamanız gerekirdi, değil mi? Ve düşüncelerinizi geleceğe yansıtıp sizi memnun eden bir Tanrı yaratmamanız gerekirdi, bu çok çocukça olurdu. Dolayısıyla önce düşünme sürecinizi anlamanız gerekirdi. Yeni bir şeyi keşfetmenin tek yolu budur, değil mi?

Öğrenmenin veya bilginin bir engel, bir mani olduğunu söylerken, teknik bilgiyi buna dahil etmiyoruz –araba nasıl kullanılır, bir makine nasıl çalıştırılır– ya da bu tür bilginin getirdiği verimliliği. Aklımızda çok farklı bir şey var: hiçbir bilginin veya eğitimin veremeyeceği o yaratıcı mutluluk hali.

Kelimenin tam anlamıyla yaratıcı olmak anlık olarak geçmişten arınmış olmaktır çünkü bu ânı devamlı gölgeleyen şey geçmiştir. Sadece bilgiye, diğerlerinin tecrübelerine, ne kadar büyük olursa olsun başka birisinin söylediğine tutunmak ve davranışlarınızı ona benzetmeye çalışmak – bütün bunlar bilgidir, değil mi? Ama yeni bir şey keşfetmek için işe kendi başınıza koyulmalısınız; tamamen soyunmuş bir şekilde yola çıkmalısınız. Özellikle bilgi giysisini çıkarmalısınız çünkü bilgi ve inanç sayesinde tecrübeler yaşamak kolaydır ama o tecrübeler sadece kendinizi dışa yansıtmanızın bir ürünüdür ve dolayısıyla tamamen gerçekdışı ve sahtedir. Kendi başınıza yeninin ne olduğunu keşfedecekseniz eskinin yükünü taşımanın bir faydası yoktur, özellikle de bilginin – ne kadar büyük biri olursa olsun bir başkasının bilgisinin. Bilgiyi bir kendini koruma, güvence aracı olarak kullanıyor ve Buda ya da İsa ya da X'le aynı tecrübeleri yaşadığınızdan iyice emin olmak istiyorsunuz. Ama kendini bilgi aracılığıyla devamlı koruyan birisi besbelli ki gerçeği arayan birisi değildir.

Gerçeğin keşfi için takip edilecek bir yol yoktur. Keşfedilmemiş denizlere açılmanız gerekir – bu da depresif bir şey veya maceracı olmak değildir. Yeni bir şey bulmak istediğinizde, herhangi bir şeyle deney yaptığınızda, zihninizin çok sessiz olması gerekir, değil mi? Zihniniz kalabalıksa, verilerle, bilgiyle doluysa bunlar yeniye engel teşkil eder; çoğumuz için zorluk şurada – zihin o kadar önemli, o kadar baskın biçimde kayda değer bir hal aldı ki yeni olabilecek, bilinenle aynı anda varolabilecek her şeye devamlı engel oluyor. Bu yüzden bilgi ve eğitim sonsuz olanı aramak, onu anlamaya çalışmak isteyenler için birer engeldir.

5. DİSİPLİN ÜZERİNE

SORU: Bütün dinler insanın içindeki yabaninin içgüdülerini yönetmek için bir tür özdenetimde ısrar ettiler. Azizler ve gizemciler kendi kendine hâkim olma sayesinde tanrılığa eriştiklerini iddia ettiler. Şimdi siz böyle disiplinlerin Tanrının anlaşılmasına engel olduğunu ima ediyor gibisiniz. Kafam karıştı. Bu konuda kim haklı?

KRISHNAMURTI: Mesele bu konuda kimin haklı olduğu değil. Önemli olan işin gerçeğini bizim kendimizin bulması – belli bir azize veya Hindistan'dan veya, ne kadar egzotik olursa o kadar iyi, başka bir yerden birine göre değil.

Şu ikisi arasında sıkışıp kalmış durumdasınız: biri disiplin diyor, diğeri disiplin olmasın diyor. Genelde daha işinize geleni, daha tatminkâr olanını seçersiniz: o adamı, görünüşünü, kendine özgü davranışlarını, adam kayırmasını vs. seversiniz. Bütün bunları bir kenara koyup bu soruyu doğrudan inceleyelim ve işin gerçeğini kendimiz öğrenelim. Bu soruda çok şey ima ediliyor ve ona çok dikkatli ve temkinli yaklaşmamız gerekiyor.

Çoğumuz yetkili birinin bize ne yapacağımızı söylemesini isteriz. Davranış açısından bir yönlendirme isteriz çünkü içgüdümüz güvende olmak, daha fazla acı çekmemektir. Birilerinin mutluluğu, saadeti ya da adına ne derseniz onu elde ettiği söylenir ve onun bize de oraya varmak için ne yapmamız gerektiğini söyleyeceğini umarız. İstediğimiz budur: aynı mutluluğu, aynı ruhsal dinginliği ve sevinci isteriz; ve bu

kargaşa dolu çılgın dünyada birisinin bize ne yapmamız gerektiğini söylemesini isteriz. Çoğumuzdaki temel içgüdü budur ve hareketlerimizi o içgüdüye göre modellendiririz. Tanrıya, adlandırılamayan ve kelimelerle ölçülemeyen o en yüce şeye disiplinle, belli bir davranış modeline uyarak mı ulaşılır? Belli bir hedefe, belli bir amaca varmak isteriz ve pratik yaparak, disiplinle, baskılayarak veya serbest bırakarak, yücelterek veya bir şeyin yerine diğerini koyarak aradığımız şeyi bulabileceğimizi düşünürüz.

Disiplin ne içerir? Kendimize disiplin uygularsak eğer, neden uygularız? Disiplinle zekâ yan yana gelebilir mi? Çoğu insan bir tür disiplin aracılığıyla içimizdeki kaba ve çirkin şeyi denetlememiz gerektiğini düşünür. O kaba, o çirkin şey disiplinle denetlenebilir mi? Disiplinle kastettiğimiz nedir? Bir ödül vaat eden, takip edilirse bize–ister olumlu olsun ister olumsuz– istediğimizi verecek bir eylem planı; özenle, sebatla, tutkulu bir şekilde uygulanırsa sonunda bana istediğimi verecek bir davranış modeli. Bu acı verebilir ama o istediğim şeye ulaşmak için acıyı çekmeye razıyım. Agresif, bencil, ikiyüzlü, sinirli, korku dolu –bilirsiniz işte, hepsi birden– olan benliği, içimizdeki yabaninin varlık nedeni olan o benliği değiştirmek, sindirmek, yok etmek isteriz. Bu nasıl yapılabilir? Disiplin sayesinde mi, yoksa benliğin geçmişini, ne olduğunu, nasıl meydana geldiğini vs. zekâyla anlayarak mı? İnsanın içindeki yabaniyi zorlamayla mı zekâyla mı yok edeceğiz? Zekâ bir disiplin meselesi midir? Bir an için azizlerin ve diğer herkesin dediklerini unutalım, konuya kendimiz eğilelim, bu soruna ilk kez bakarmış gibi; o zaman sonunda yaratıcı bir şey elde edebiliriz, sadece alıntılar veya başkalarının söylediklerini değil – ki bunlar çok boş ve yararsızdır.

Önce içimizde çatışma olduğunu söyleriz, siyaha karşı beyaz, açgözlülüğe karşı cömertlik vs. Açgözlüyüm, bu da acı yaratıyor; o açgözlülükten kurtulmak için kendimi terbiye etmeliyim. Yani bana acı veren her türlü çatışmaya –bu örnek-

te açgözlülüğe– direnmeliyim. Sonra antisosyal, etiğe aykırı, ulvi değil vs. vs. derim – ona karşı koymak için bulduğumuz çeşitli sosyal, dini nedenleri sayarım. Açgözlülük zorlamayla yok edilir veya bizden uzaklaştırılır mı? Önce baskılamada, zorlamada, onu uzaklaştırmada ve karşı koymada söz konusu olan süreci inceleyelim. Bunu yaptığınız zaman, açgözlülüğe direndiğiniz zaman ne olur? Açgözlülüğe direnen şey nedir? İlk soru budur, değil mi? Açgözlülüğe neden karşı koyarsınız ve, "Açgözlülükten kurtulmam gerek" diyen varlık kimdir? "Kurutulmam gerek" diyen varlığın kendisi de açgözlülüktür, değil mi? Şimdiye dek açgözlülük onun için çıkarlı olmuştur ama artık acı vermektedir; dolayısıyla, "Bundan kurtulmam gerek," der. Ondan kurtulmanın arkasındaki neden yine bir açgözlülük sürecidir çünkü olmadığı bir şey olmak istemektedir. Açgözlü olmamak kârlıdır artık, o yüzden açgözlü olmama yolunu seçerim, ama asıl amaç, asıl niyet yine bir şey olmaktır: açgözlü olmamak – ki bu şüphesiz yine açgözlülüktür, "ben"e yapılan vurgunun olumsuz bir biçimidir.

Açgözlü olmanın acı verdiğine kanaat getiririz, besbelli olan bazı nedenlerle. Zevk aldığımız sürece, açgözlü olmak çıkarımıza olduğu sürece sorun yoktur. Toplum bizi çeşitli şekillerde açgözlü olmaya teşvik eder; dinler de ayı şekilde bizi farklı şekillerde teşvik eder. Kârlı olduğu sürece, acı vermediği sürece peşinden gideriz ama acı verdiği an ona karşı koymak isteriz. O direnişe de açgözlülüğe karşı disiplin deriz; ama direnişle, yüceltmeyle, baskıyla açgözlülükten arınmış olur muyuz? Açgözlülükten kurtulmak isteyen "ben"in herhangi bir eylemi yine açgözlülüktür. Dolayısıyla açgözlülüğe dair verdiğim herhangi bir tepki, herhangi bir yanıt belli ki çözüm değildir.

Herhangi bir şeyi anlamak için, özellikle de bilmediğim, aklımın almadığı bir şeyi –ki sorgulayan kişi o şeyin Tanrı olduğunu söylüyor– öncelikle sessiz bir zihin, rahatsız olma-

yan bir zihin gereklidir. Herhangi bir şeyi, çetrefilli bir problemi anlamak için –ister hayata ister ilişkilere dair herhangi bir problemi– zihnin sessiz bir derinliği olmalıdır. O sessiz derinliğe herhangi bir zorlama yoluyla erişilir mi? Yüzeydeki zihin kendini zorlayabilir, kendini sessizleştirebilir ama böyle bir sessizlik çürümenin ve ölümün sessizliğidir. Uyumluluk, esneklik, hassasiyet gösterme kabiliyeti yoktur. O yüzden direniş doğru yol değildir.

Bunu görmek zekâ gerektirir, öyle değil mi? Zorlamanın zihni köreltti ğini, disiplinin sadece korku yüzünden bir davranış modeline uymak olduğunu görmek zekânın başlangıcıdır, değil mi? Kendimizi disipline etmek bunu ima eder: istediğimiz şeyi elde edememekten korkarız. Zihni disipline ettiğinizde, varlığınızı disipline ettiğinizde ne olur? Çok katılaşır değil mi – esnek ve diri olmayan, ayarlanamayan bir hal alır. Tanıdığınız, kendilerini disipline etmiş insanlar yok mu – böyle bir insan olabilirse tabii? Sonuç besbelli bir çürüme sürecidir. Çatışma bir kenara konmuş, saklanmıştır ama hâlâ oradadır ve içten içe yanar.

Öyleyse direnişle aynı şey olan disiplinin sadece bir alışkanlık yarattığını görüyoruz; şurası kesin ki alışkanlık zekâ üretemez: alışkanlık ve pratik yapmak bunu asla gerçekleştiremez. Bütün gün piyanoda alıştırma yaparak, ellerinizle bir şey yaparak parmaklarınız maharetli bir hale gelebilir; ama parmakları yönetmek için zekâ şarttır, biz de şimdi o zekâ hakkında araştırma yapıyoruz.

Mutlu olduğunu düşündüğünüz veya mutluluğu gerçekleştirdiğini düşündüğünüz birisini görürsünüz ve o bazı şeyler yapar; siz de o mutluluğa sahip olmak istediğiniz için onu taklit edersiniz. Bu taklide disiplin denir, değil mi? Bir başkasının sahip olduğu şeyi almak için taklit ederiz, mutlu olmak için –siz onun öyle olduğunu düşünürsünüz– bir şeyleri kopyalarız. Mutluluk disiplinle bulunur mu? Keşfetme özgürlüğünün olması şart herhalde, öyle değil mi? Bir şey keşfetmek

istiyorsanız ruhen özgür olmalısınız, bu çok açık. Zihninizi belli bir biçimde şekillendirmek olan disiplinle özgür olur musunuz? Olamazsınız. Sadece kendini tekrarlayan, belli bir çıkarıma, belli bir davranış biçimine göre direniş gösteren bir makine olursunuz. Özgürlük disiplin sayesinde elde edilemez. Özgürlük ancak zekâyla meydana gelebilir; ve o zekâ herhangi bir zorlamanın hem iç hem dış dünyada özgürlüğü kabul etmediğini gördüğünüz an uyanır veya o an o zekâya sahip olursunuz.

Gerekli olan ilk şey, bir disiplin olarak değil tabii, özgürlüktür; ancak erdem o özgürlüğü verir. Açgözlülük karmaşadır; kızgınlık karmaşadır, acımasızlık karmaşadır. Bunu gördüğünüz zaman onlardan kurtulursunuz tabii; onlara karşı koymazsınız ama sadece özgürlükte bir şeyler keşfedebileceğinizi ve zorlamanın hiçbir türünün özgürlük olmadığını ve dolayısıyla ortada keşif de olmadığını anlarsınız. Erdem size özgürlük verir. Erdemsiz kişi kafası karışık bir kişidir; kafanız karışıkken nasıl bir şey keşfedebilirsiniz ki? Nasıl? Öyleyse erdem bir disiplinin ürünü değildir, erdem özgürlüktür ve özgürlük, erdemli olmayan, özünde doğru olmayan hiçbir eylemle elde edilemez. Bizim önümüzdeki zorluk çoğumuzun çok okumuş, yüzeysel olarak birçok disiplin uygulamış olmamız –sabahları belli bir saatte kalkmak, belli bir pozisyonda oturmak, zihinlerimizi belli bir biçimde tutmaya çalışmak– bilirsiniz, pratik yap, pratik yap, disipline ol; çünkü size bunları birkaç yıl yaparsanız sonunda Tanrıya ulaşacağınız söylendi. Bunu biraz kabaca ifade ediyor olabilirim ama düşüncelerimizin temeli bu. Tanrı o kadar kolay gelmez herhalde. Tanrı basit, pazarlanabilir bir şey değildir: ben bunu yapayım, sen bana şunu ver gibi.

Çoğumuz dış etkiler tarafından, dini doktrinler, inançlar ve içimizdeki bir şeye varma, bir şey kazanma isteği tarafından o kadar şartlandırılmış durumdayız ki bu problemi disiplin temelli düşünmeden, sıfırdan ele almamız çok zor.

Öncelikle disiplinin etkilerini, zihni nasıl daralttığını, sınırladığını, bizim arzumuz, dış etkiler ve diğer şeyler aracılığıyla onu belli bir eyleme zorladığını çok net olarak görmeliyiz; şartlanmış bir zihin, o şartlanma ne kadar 'erdemli' olursa olsun, hiçbir şekilde özgür olamaz ve dolayısıyla gerçek olanı anlayamaz. Tanrı, gerçek ya da adına ne derseniz –adı önemli değil– ancak özgürlük olduğu zaman varolabilir ve korku yoluyla zorlamanın olduğu yerde, zorlama ister olumlu ister olumsuz olsun, özgürlük yoktur. Bir amaç peşindeyseniz özgürlük yoktur çünkü o amaca bağlısınızdır. Geçmişten arınabilirsiniz ama gelecek sizi elinde tutar, o da özgürlük değildir. İnsan ancak özgürlük içinde bir şey keşfedebilir: yeni bir fikir, yeni bir his, yeni bir algılama keşfedebilir. Zorlamaya dayalı her tür disiplin ister siyasi olsun ister dini o özgürlüğü inkâr eder; ve bir amaç uğruna bir eyleme uymak anlamına gelen disiplin, bağlayıcı olduğundan zihin asla özgür kalamaz. Bir gramofon plağı gibi ancak o girinti içinde iş görebilir,.

Bunun için, pratik yapmakla, alışkanlıkla, bir şablon geliştirmekle zihin sadece hedeflediği şeyi gerçekleştirir. Dolayısıyla özgür değildir ve sınırsız olanı anlayamaz. Bütün bu sürecin farkında olmak –neden kendinizi sürekli toplumun görüşüne göre, azizlerin görüşüne göre disipline ettiğinizi, bütün bu görüşlere uygun davranma meselesini (görüş ister bir azizin ister bir komşunun olsun fark etmez)– bir şablona uymayı içeren uygulamaların, kurnazca yollarla kendini teslim etme, inkâr etme, iddia etme, baskılama, yüceltme sayesinde gerçekleşen bütün bu boyun eğişin farkında olmak: bu zaten özgürlüğün başlangıcıdır, oradan da erdeme ulaşılır. Erdem belli bir fikrin geliştirilmesi değildir kuşkusuz. Örneğin açgözlü olmama, bir amaç olarak peşine düşülürse artık erdem olmaktan çıkar, değil mi? Demek istediğim, açgözlü olmadığınızın farkındaysanız eğer, erdemli misinizdir? Disiplinle yaptığımız işte budur.

Disiplin, boyun eğme, uygulama sadece bir şey olma anlamında özbilinçliliği öne çıkarır. Zihin açgözlü olmamayı uygular ve kendi açgözlü olmama bilincinden arınmış değildir; dolayısıyla aslında açgözlü olmadığı doğru değildir. Bütün bu süreci görebiliriz: motivasyonu, bir amaca duyulan arzuyu, bir şablona uymayı, bir şablona uyarken güvende olma isteğini – bütün bunlar bilinenden bilinene hareketten ibarettir, daima zihnin kendi kendini kuşatma sürecinin dahilindedir. Bütün bunları görmek, farkında olmak zekânın başlangıcıdır ve zekâ ne erdemlidir ne erdemsizdir, erdem veya erdemsizlik diye bir şablona oturtulamaz. Zekâ özgürlük getirir ama özgürlük uçarılık, düzensizlik değildir. Bu zekâ olmadan erdem olamaz; erdem özgür kılar ve özgürlüğün içinde gerçek meydana gelir. Tüm bu süreci tam olarak görürseniz ortada bir çatışma olmadığını keşfedersiniz. Çatışma halinde olduğumuz ve o çatışmadan kaçmak istediğimiz için çeşitli disiplin, inkâr ve ıslah biçimlerine başvururuz. Çatışma sürecinin ne olduğunu gördüğümüz zaman disiplin söz konusu değildir çünkü o zaman anlık olarak çatışmanın usullerini anlarız. Bu çok büyük uyanıklık ve devamlı kendini izleme gerektirir; işin tuhaf yanı siz devamlı uyanık olmasanız da insanın içinde devam eden bir kayıt süreci vardır, bir kere niyet olduktan sonra – hassasiyet, içteki hassasiyet, devamlı fotoğraf çeker; siz sessiz olduğunuz an iç dünya o fotoğrafı yansıtsın diye.

Bu yüzden mesele disiplin meselesi değildir. Hassasiyet asla zorlamayla ortaya çıkmaz. Bir çocuğu bir şey yapmaya zorlayabilirsiniz, onu bir köşede durmaya zorlayabilirsiniz o da sessiz olabilir; ama büyük ihtimalle içten içe köpürüyor, pencereden dışarı bakıyor, kaçmak için bir şeyler yapıyordur. Bizim yaptığımız da budur. O nedenle disiplin ve kimin haklı kimin haksız olduğu meselesini ancak siz çözebilirsiniz.

Yanlış yapmaktan korkarız çünkü başarılı olmak isteriz. Korku, terbiye edilme arzusunun altında yatan nedendir ama

bilinmeyen, disiplinin ağıyla yakalanamaz. Aksine, bilinmeyen özgürlüğe sahip olmalıdır, sizin zihninizin şablonuna değil. Zihnin dinginliği bu yüzden zaruridir. Zihin dingin olduğunun bilincinde olduğunda, artık dingin değildir; zihin açgözlü olmadığının, açgözlülükten arınmış olduğunun bilincinde olduğunda kendini yeni açgözlü olmama kisvesiyle tanır ama bu dinginlik değildir. Bu yüzden, bu denetleyen kişi ve denetlenen meselesindeki problem de anlaşılmalıdır. İkisi ayrı olgular değil, tek bir olgudur: denetleyenle denetlenen birdir.

6. YALNIZLIK ÜZERİNE

SORU: Çok yalnız olduğumu anlamaya başlıyorum. Ne yapmalıyım?

KRISHNAMURTI: Soru soran kişi neden yalnızlık hissettiğini mi öğrenmek istiyor? Yalnızlığın ne demek olduğunu biliyor musunuz ve onun bilincinde misiniz? Bundan çok kuşkuluyum, çünkü kendimizi etkinliklere, kitaplara, ilişkilere, aslında yalnızlığı fark etmemizi engelleyen fikirlere boğmuş durumdayız. Yalnızlıkla neyi kastediyoruz? Bir boşluk hissi, hiçbir şeyi, hiçbir dayanak noktası olmaksızın son derece muallakta olma hissidir. Çaresizlik veya umutsuzluk değil, bir boşluk, bir ıssızlık ve bir hayal kırıklığı hissidir. Eminim hepimiz bunu hissetmişizdir, mutlu olanlar, mutsuz olanlar, çok çok aktif olanlar ve bilgiye bağımlı olanlar. Hepsi bunu bilir. Gerçek, bitmek bilmeyen, üzeri örtülemeyen bir bir acı hissidir, her ne kadar biz üzerini örtmeye çalışsak da.

Gerçekte ne olup bittiğini, kendinizi yalnız hissettiğinizde ne yaptığınızı anlamak için bu problemi yeniden ele alalım. Yalnızlık hissinden kaçmak istersiniz, bir kitap okumaya çalışırsınız, bir liderin peşinden gidersiniz veya sinemaya gidersiniz veya sosyal açıdan çok çok aktif olursunuz ya da gidip ibadet ve dua edersiniz ya da resim yaparsınız ya da yalnızlık üzerine bir şiir yazarsınız. Aslında olan budur: Yalnızlığın verdiği acının, olağanüstü ve derin korkunun farkına varınca bir kaçış yolu ararsınız ve o kaçış daha önemli bir hal alır, dolayısıyla eylemleriniz, bilginiz, tanrılarınız, radyoları-

nız hepsi önem kazanır, öyle değil mi? İkincil değerlere önem verdiğiniz zaman onlar sizi sefalete ve kaosa sürükler; ikincil değerler kaçınılmaz olarak duyularla ilgili olan değerlerdir; ve bunlar üzerine kurulu olan günümüz medeniyeti size bu kaçışı sunar – işiniz, aileniz, adınız, dersleriniz aracılığıyla, resim yapma yoluyla kaçış; bütün kültürümüz bu kaçış üzerine kuruludur. Medeniyetimiz bunun üzerine kuruludur ve bu bir gerçektir.

Hiç yalnız olmayı denediniz mi? Denediğiniz zaman ne kadar zor olduğunu ve yalnız olmak için nasıl olağanüstü zeki olmamız gerektiğini hissedeceksiniz çünkü zihin yalnız olmamıza izin vermez. Zihin huzursuzlanır, kendini kaçış yollarıyla meşgul eder. Demek ki biz ne yapıyoruz? Bu olağanüstü boşluğu bilinenle doldurmaya çalışıyoruz. Nasıl aktif ve sosyal olunacağını keşfederiz; ders çalışmayı, radyoyu nasıl açacağımızı biliriz. Bilmediğimiz şeyi bildiğimiz şeylerle doldururuz. O boşluğu çeşitli bilgilerle, ilişkilerle veya şeylerle doldurmaya çalışırız. Öyle değil mi? Sürecimiz budur, varoluş şeklimiz budur. Peki ne yaptığınızın farkına vardığınızda sizce o boşluğu yine doldurabilir misiniz? Bu yalnızlık boşluğunu doldurmak için her yolu denediniz. Doldurmayı başardınız mı? Sinemaları deneyip başarılı olamadınızsa *guru*larınızın ve kitaplarınızın peşine düşersiniz ya da sosyal açıdan çok aktif olursunuz. O boşluğu doldurmayı başardınız mı yoksa sadece üzerini mi örtmüş oldunuz? Sadece üzerini örttüyseniz, hâlâ oradadır; dolayısıyla geri gelecektir. Tümüyle kaçmayı başarabiliyorsanız ya bir akıl hastanesine kapatılmışsınızdır ya da çok ama çok donuklaşmışsınızdır. Dünyada olan da bu.

Bu boşluk, bu ıssızlık doldurulabilir mi? Doldurulamazsa ondan firar edebilir miyiz, kaçabilir miyiz? Bir kaçış yolunu tecrübe edip faydasız olduğunu öğrendiysek, diğer bütün kaçış yolları da faydasız değil midir? Boşluğu neyle doldurduğunuz fark etmez. Meditasyon denilen şey de bir kaçış yoludur. Kaçış yolunuzu değiştirmenizin pek bir önemi yoktur.

O zaman bu yalnızlık konusunda ne yapmanız gerektiğini nasıl keşfedeceksiniz? Ne yapmanız gerektiğini ancak kaçmayı bıraktığınız zaman keşfedebilirsiniz. Öyle değil mi? Varolanla yüzleşmeye hazır olduğunuz zaman –ki bu radyoyu açmamalısınız, medeniyete sırt çevirmelisiniz demektir- o zaman o yalnızlık sona erer çünkü tam bir dönüşüm geçirir. Artık yalnızlık değildir. Varolanı anlarsanız o zaman varolan gerçek olandır. Zihin devamlı varolandan sakındığı, kaçtığı, onu görmeyi reddettiği için kendi engellerini kendisi yaratır. Görmemize mani olan bu kadar çok engel olduğundan varolanı anlamıyoruz dolayısıyla da gerçeklikten uzaklaşıyoruz; bütün bu engeller zihin tarafından varolanı görmemek için yaratılmıştır. Varolanı görmek sadece büyük bir kapasite ve hareketler konusunda farkındalık gerektirmez, aynı zamanda biriktirdiğiniz her şeye sırtınızı dönmek anlamına gelir, bankadaki hesabınıza, adınıza ve medeniyet dediğimiz her şeye. Varolanı gördüğünüz zaman, yalnızlığın nasıl dönüşüm geçirdiğini göreceksiniz.

7. ACI ÇEKME ÜZERİNE

SORU: Acının ve acı çekmenin manası nedir?

KRISHNAMURTI: Acı çektiğiniz zaman, acınız olduğu zaman, bunun manası nedir? Fiziksel acının ayrı bir manası vardır ama biz büyük ihtimalle psikolojik acıyı ve ıstırap çekmeyi kastediyoruz ki bunun farklı düzeylerde çok ayrı bir manası vardır. Acı çekmenin manası nedir? Acı çekmenin *manasını* neden öğrenmek istiyorsunuz? Manası olmadığından değil – onu öğreneceğiz. Ama bunu neden öğrenmek istiyorsunuz? Neden niçin acı çektiğinizi öğrenmek istiyorsunuz? Kendinize bu soruyu sorduğunuzda, "Neden acı çekiyorum?" diye sorduğunuzda, acı çekmenin nedenini aradığınızda, acı çekmekten kaçmış olmuyor musunuz? Acı çekmenin manasını aradığım zaman ondan kaçınmış, sakınmış, ondan kaçmış olmuyor muyum? Gerçek şu, ben acı çekiyorum; ama zihni bunun üzerinde işlemeye ittiğim ve "Peki neden?" dediğim an zaten çekilen acının keskinliğini hafifletmiş oluyorum. Bir başka deyişle, acının hafiflemesini, yatışmasını, bir tarafa konmasını, örtbas edilmesini istiyoruz. Eğer ondan kaçma arzusundan kurtulursam, acı çekmenin ne içerdiğini anlamaya başlarım.

Acı çekmek nedir? Bir rahatsızlıktır, değil mi? Farklı seviyelerde bir rahatsızlık – fiziksel seviyede ve bilinçaltının farklı seviyelerinde. Hoşlanmadığım şiddetli bir rahatsızlık biçimidir. Oğlum öldü. Bütün umutlarımı onun üzerine kurdum – ya da kızımın, kocamın vb. Onu, olmasını istediğim her

şeyden yapılmış bir mabede koydum ve onu arkadaşım olarak yanımda tuttum – bilirsiniz, bu tür şeyler işte. Birden o yok oldu. Dolayısıyla ortada bir rahatsızlık var, değil mi? Bu rahatsızlığa ben acı çekmek diyorum.

Eğer o acıdan hoşlanmazsam, "Neden acı çekiyorum?" derim, "Onu çok seviyordum", "O şöyleydi", "Şuna sahiptim." Kelimelerle, yaftalarla, inançlarla kaçmaya çalışırım, çoğumuzun yaptığı gibi. Bunlar uyuşturucu işlevi görür. Bunu yapmazsam ne olur? Sadece acı çektiğimin bilincinde olurum. Onu kınamam, onu haklı çıkarmam – sadece acı çekerim. O zaman onun hareketlerini takip edebilirim, değil mi? O zaman ne anlama geldiğini takip edebilirim – burada "takip etmek"ten kasıt bir şeyi anlamaya çalışmak.

Anlamı nedir? Acıyı çeken nedir? Neden acı var? Acının nedeni ne değil? Gerçekte olan biten ne? Bilmem aradaki farkı anladınız mı? O zaman sadece acı çekmenin bilincinde olurum, benden ayrı bir şey olarak değil, acıyı izleyen bir gözlemci olarak değil – o benim bir parçamdır, yani ben bütün olarak acı çekerim. O zaman hareketlerini takip edebilir, nereye gittiğini görebilirim. Bunu yaparsam o kendini açığa çıkarır, değil mi? O zaman "ben"i öne çıkarmış olduğumu görürüm – sevdiğim kişiyi değil. O kişi sadece beni sefaletimden, yalnızlığımdan, talihsizliğimden korumaya yaradı. Ben bir şey olmadığım için, onun olacağını umdum. O olasılık artık yok; arkada bırakılmış, kaybolmuş durumdayım, yalnızım. Onsuz ben bir hiçim. Onun için ağlıyorum. Sorun onun gitmiş olması değil, benim arkada kalmış olmam. Yalnızım. Bu noktaya gelmek çok zor, değil mi? Sadece "Yalnızım, bu yalnızlıktan nasıl kurtulacağım?" demeyip –ki bu, kaçmanın başka bir yoludur– bunun gerçekten farkına varmak, bunun bilincinde olmak, bununla kalmak, hareketini izlemek zordur. Bunu sadece bir örnek olarak alıyorum. Zamanla, açılmasına, kendini göstermesine izin verirsem kaybolduğum için acı çektiğimi görürüm; bakmayı istemediğim bir şeye

dikkatimi vermem istendiği, görmeye ve anlamaya isteksiz olduğum bir şey bana zorla kabul ettirilmeye çalışıldığı için. Kaçmama yardımcı olacak, her biri bana bir çıkış yolu sunan sayısız insan var –inançları, dogmaları, umutları ve hayalleriyle binlerce dindar denilen insan var; "bu karma, bu Tanrının isteği vb." Ama onunla kalabilirsem ve onu kendimden uzaklaştırmazsam, onu sınırlamaya veya inkâr etmeye çalışmazsam, ne olur? Acının hareketini bu şekilde takip ederken zihnim ne haldedir?

Acı çekme sadece bir kelime midir yoksa bir gerçek midir? Kelime değil de gerçekse, o zaman artık kelimenin bir anlamı yoktur, dolayısıyla sadece derin bir acı hissi vardır. Neye dair? Bir imgeye, bir tecrübeye, sahip olduğunuz veya olmadığınız bir şeye dair. Eğer bir şeye sahipseniz buna zevk dersiniz; değilseniz acı. Öyleyse acı veya hüzün bir şeyle ilişkilidir. O bir şey sadece sözlü bir ifade midir yoksa gerçek midir? Hüzün işte o zaman vardır; bir şeyle ilişkili olarak vardır. Kendi başına varolamaz – tıpkı korkunun tek başına değil, ancak bir şeyle, bir kişiyle, bir olayla, bir duyguyla ilişkili olarak varolabilmesi gibi. Şimdi, acının tamamen bilincindesiniz. O acı sizden ayrı bir şey mi, siz de dolayısıyla sadece acıyı algılayan gözlemci misiniz, yoksa o acı siz misiniz?

Acı çeken bir gözlemci olmadığında, acı sizden ayrı bir şey midir? Siz acının kendisi olursunuz, değil mi? Acıdan ayrı değilsinizdir – acının ta kendisisinizdir. Ne olur? Yaftalama yoktur, ona bir ad verip o sayede bir kenara itmek yoktur – siz sadece o acı, o duygu, o azap hissi olursunuz. Siz böyle olunca, ne olur? Ona ad vermediğinizde, onunla ilişkili bir korku olmadığında, merkez onunla bağlantılı mıdır? Merkez onunla bağlantılıysa, o zaman ondan korkar. O zaman harekete geçmek ve bu konuda bir şeyler yapmak gerekir. Ama merkez onun kendisiyse, o zaman ne yapacaksınız? Yapılacak bir şey yoktur, değil mi? Siz o hissin kendisiyseniz ve onu kabullenmiyor, onu yaftalamıyor, onu bir kenara itmiyorsa-

nız – siz o şeyin ta kendisiyseniz, ne olur? O zaman acı çektiğinizi söyler misiniz? Köklü bir dönüşüm gerçekleşmiştir kuşkusuz. O zaman "Ben acı çekiyorum" yoktur çünkü acı çekecek bir merkez yoktur ve merkez, biz onun ne olduğunu hiç incelemediğimiz için acı çeker. Biz sadece kelimeden kelimeye, tepkiden tepkiye yaşıyoruz. Hiç, "Bu acı çeken şey neymiş göreyim" demiyoruz. Zorlamayla, disiplinle göremezsiniz. İlgiyle, kendiliğinden gelişen bir anlayışla bakmalısınız. O zaman ıstırap, acı dediğimiz şeyin, kaçındığımız şeyin ve disiplinin ortadan kaybolduğunu göreceksiniz. O şeyle aramda o dışımdaymış gibi bir ilişki olmadığı sürece problem de yoktur; onunla benim dışımda bir ilişki kurduğum an, problem varolur. Acıyı dışımda bir şeymiş gibi gördüğüm sürece –kardeşimi kaybettiğim için acı çekiyorum, param olmadığı için acı çekiyorum, şu veya bu yüzden acı çekiyorum– onunla bir ilişki kurarım ve o ilişki hayalidir. Ama eğer ben o şeyin kendisiysem, bu gerçeği görürsem, o zaman bütün mesele değişir, her şeyin anlamı farklı olur. O zaman tam bir dikkat, tümleşik bir dikkat vardır ve bütünüyle bakılan şey anlaşılır ve yok olur; onun için korku da yoktur, dolayısıyla 'hüzün' diye bir kelime de yoktur.

8. FARKINDALIK ÜZERİNE

SORU: Farkındalıkla iç gözlem arasındaki fark nedir? Ve farkındalıkta farkında olan kimdir?

KRISHNAMURTI: Önce iç gözlemle neyi kastettiğimizi inceleyelim. İç gözlemle insanın içine bakmasını, kendimizi incelemeyi kastediyoruz. İnsan kendini niye inceler? Gelişmek için, değişmek için, ıslah etmek için. Bir şey olmak için iç gözlem yaparsınız, yoksa kendinizi iç gözleme vermezdiniz. Islah etme, değiştirme, olduğunuzdan başka bir şey olma arzusu olmasaydı kendinizi incelemezdiniz. İç gözlemin en bariz nedeni budur. Kızgınım ve kızgınlıktan kurtulmak ya da kızgınlığı ıslah etmek veya değiştirmek için iç gözlem yapıyorum, kendimi inceliyorum. İç gözlemin, yani benliğin verdiği yanıtları, tepkileri ıslah etme veya değiştirme arzusunun olduğu yerde hep gözetilen bir amaç vardır; o amaca ulaşılmadığı zaman huzursuzluk ve depresyon başgösterir. Dolayısıyla iç gözlem daima depresyonla bir aradadır. İç gözlem yaptığınız, kendinizi değiştirmek için içinize baktığınız zaman hep bir depresyon dalgası olduğunu fark ettiniz mi bilmem. Her defasında savaşmanız gereken bir mutsuzluk dalgası vardır; o ruh halinden kurtulmak için kendinizi yeniden incelemeniz gerekir. İç gözlem hiçbir kurtuluşun olmadığı bir süreçtir çünkü varolanı olmadığı bir şeye dönüştürme sürecidir. İç gözlem yaptığımız zaman, o tuhaf eyleme kendimizi verdiğimiz zaman olan şey açıkça budur. O eylemde daima biriktirici bir süreç, bir şeyi değiştirmek için onu inceleyen bir "ben" vardır,

onun için hep ikili bir çatışma, dolayısıyla da bir düş kırıklığı süreci söz konusudur. Asla bir kurtuluş yoktur ve bu düş kırıklığının farkına varınca da depresyon hali kendini gösterir.

Farkındalık tamamen farklıdır. Farkındalık kınama olmaksızın gözlemdir. Farkındalık anlamanın yolunu açar çünkü kınama veya özdeşleşme değil, sessiz bir gözlem söz konusudur. Bir şeyi anlamak istiyorsam gözlemlemeliyim; eleştirmemeli, kınamamalı, bir zevk olarak görüp onun peşinden koşmamalı veya zevk vermeyen bir şey olarak görüp ondan kaçınmamalıyım. Sadece bir gerçeğin sessizce gözlenmesi olmalıdır. Her şeyin olduğu an farkına varmaktan başka bir amaç yoktur. Bu gözlem ve bu gözlemi anlamak, kınama, özdeşleşme veya haklı çıkarma söz konusu olunca sona erer. İç gözlem kendini geliştirmeyle aynı şeydir, onun için iç gözlem benmerkezliliktir. Farkındalık kendini geliştirme değildir. Aksine, bütün tuhaf kendine özgü davranışları, anıları, istekleri ve arayışlarıyla benliğin, "ben"in sona ermesidir. İç gözlemde özdeşleşme ve kınama vardır. Farkındalıkta kınama veya özdeşleşme yoktur; onun için kendini geliştirme de yoktur. İkisinin arasında çok büyük bir fark vardır.

Kendini geliştirmek isteyen insan asla bir şeylerin farkında olamaz çünkü geliştirme kınamayı ve bir sonuç elde etmeyi içerir. Oysa farkındalıkta kınama, inkâr veya kabul olmaksızın gözlem vardır. Farkındalık dış dünyadaki şeylerle başlar, bir şeylerin farkına vararak, objelerle ve doğayla temas halinde olarak. Önce insanın etrafındaki şeylerin farkındalığı gelir, objelere, doğaya sonra da insanlara duyarlı olmak ki bu ilişki demektir; sonra fikirlerin farkındalığı vardır. Farkındalık, objelere, doğaya, insanlara, fikirlere karşı duyarlı olma, ayrı süreçlerden oluşmamıştır, bütünlüklü bir tek süreçtir. Her şeyin, her düşüncenin, duygunun ve eylemin insanın içinde meydana çıktıkça devamlı gözlenmesidir. Farkındalık kınama içermediğinden bir birikim olmaz. Ancak bir standardınız varsa kınarsınız, bu da bir birikimin, dolayısıyla

kendini geliştirmenin söz konusu olduğu anlamına gelir. Farkındalık benliğin, "ben"in sanılarla, fikirlerle ve objelerle olan ilişkilerindeki eylemlerini anlamak demektir. Farkındalık anlıktır, onun için de pratiği yapılamaz. Bir şeyin pratiğini yaptığınız zaman o bir alışkanlığa dönüşür, farkındalık bir alışkanlık değildir. Alışkanlıklara bağımlı bir zihin hissizdir, belli bir eylemin alışkanlığı içinde çalışan bir zihin körelmiştir, uysal değildir, oysa farkındalık devamlı bir esneklik ve uyanıklık gerektirir. Bu zor değildir. Bir şeyle ilgilendiğiniz zaman yaptığınız şeydir aslında, çocuğunuzu, eşinizi, bitkilerinizi, ağaçları, kuşları izlemeyle ilgilendiğiniz zaman. Kınama ve özdeşleşme olmaksızın izlersiniz; onun için de o gözlemde tam bir paylaşım vardır; gözleyen ve gözlenen tam bir paylaşım içindedir. Bu bir şeyle derinlemesine, tamamıyla ilgilendiğiniz zaman gerçekleşir.

Dolayısıyla farkındalıkla, iç gözlemin sağladığı kendini büyüten gelişim arasında çok büyük bir fark vardır. İç gözlem hayal kırıklığına, daha fazla ve daha büyük çatışmaya yol açar; oysa farkındalık bir benliğin eylemlerinden kurtulma sürecidir; kendi günlük hareketlerinizin, düşüncelerinizin, eylemlerinizin farkında olmak ve bir başkasının farkında olmak, onu gözlemlemek demektir. Bunu ancak birisini sevdiğiniz zaman, bir şeyle derinden ilgilendiğiniz zaman yapabilirsiniz; kendimi, bütün varlığımı, sadece bir iki katmanı değil, bütün içeriğimi bilmek istiyorsam belli ki kınama olmamalıdır. O zaman her düşünceye, her duyguya, bütün ruh hallerine, bütün baskılara açık olmam gerekir; gittikçe genişleyen farkındalık çoğaldıkça, düşüncelerin, amaçların ve arayışların gizli hareketlerinden gittikçe artan bir arınma olur. Farkındalık özgürlüktür, özgürlük getirir, özgürlük verir, öte yandan iç gözlem çatışmayı ve kendini içe kapatma sürecini körükler; onun için de içinde hep düş kırıklığı ve korku barındırır.

Soru soran kişi farkında olanın kim olduğunu da öğrenmek istiyor. Herhangi bir olağanüstü tecrübe yaşadığınız za-

man ne olur? Böyle bir tecrübe olduğu zaman, tecrübe ettiğinizin farkında olur musunuz? Kızgın olduğunuz zaman, o kızgınlık veya kıskançlık veya sevinç anında, sevinçli veya kızgın olduğunuzun farkında mısınızdır? Sadece deneyim bittiğinde bir tecrübe eden ve tecrübe edilen vardır. O zaman tecrübe eden tecrübe edileni, tecrübenin nesnesini gözlemler. Deneyim anında ne gözlemleyen ne de gözlemlenen vardır: sadece tecrübe etme hali vardır. Çoğumuz tecrübe etmiyoruz. Hep tecrübe etme halinin dışındayız, onun için de gözlemleyen kimdir, farkında olan kimdir sorusunu soruyoruz. Böyle bir soru yanlış bir sorudur, öyle değil mi? Tecrübe etmenin olduğu an, ne farkında olan bir insan vardır ne de farkında olduğu bir obje. Ne gözlemleyen vardır ne de gözlenen, sadece bir tecrübe etme hali vardır. Çoğumuz bu tecrübe etme halinde yaşamayı çok zor buluruz çünkü olağanüstü bir esneklik, dirilik, yüksek derecede hassasiyet gerektirir; biz bir sonuç elde etmeye çalışırken, başarılı olmak isterken, belirlediğimiz bir amaç varken, hesap yaparken de bu yadsınır – ki bunların hepsi düş kırıklığına neden olur. Hiçbir şey istemeyen, bir amacın peşinde olmayan, bütün içerdikleriyle bir sonucu aramayan bir adam, böyle bir adam devamlı bir tecrübe etme halindedir. O zaman her şeyin bir hareketi, bir anlamı vardır; hiçbir şey eski, tekrarlayıcı değildir çünkü varolan asla eski değildir. Karşılaştığınız meydan okuma hep yenidir. Eski olan sadece o meydan okumaya verilen tepkidir; eski daha fazla kalıntı yaratır, yani hafızayı, gözlemleyeni yaratır, o da kendini gözlenenden, o meydan okumadan, o tecrübeden ayırır.

Bunun deneyini çok basit ve kolay bir şekilde kendiniz de yapabilirsiniz. Bir daha kızgın veya kıskanç veya açgözlü –veya her neyse– olduğunuzda kendinizi izleyin. O haldeyken 'siz' yoksunuzdur. Sadece o varoluş hali vardır. Sonraki an, sonraki saniye, onu tanımlarsınız, onu adlandırırsınız, ona kıskançlık, kızgınlık, açgözlülük dersiniz; dolayısıyla

anında gözlemleyenle gözleneni, tecrübe edenle tecrübe edileni yaratmış olursunuz. Ortada tecrübe edenle tecrübe edilen olduğu zaman tecrübe eden tecrübeyi ıslah etmeye, değiştirmeye, hakkında bir şeyler hatırlamaya çalışır, dolayısıyla da kendisiyle tecrübe edilen arasındaki ayrımı korumuş olur. O duyguya bir ad vermezseniz –ki bu bir sonuç arayışında olmadığınız, kınamadığınız, sadece sessizce o duygunun bilincinde olduğunuz anlamına gelir– o zaman o hissetme, tecrübe etme halinde gözleyen ve gözlenenin olmadığını görürsünüz çünkü gözleyenle gözlenen birleşik bir olgudur, o yüzden sadece tecrübe etme hali vardır.

Öyleyse iç gözlemle farkındalık tamamen farklıdır. İç gözlem düş kırıklığına, daha fazla çatışmaya yol açar çünkü bir değişim arzusu içerir, değişim ise sadece ıslah edilmiş bir devamlılıktır. Farkındalık, içinde hiçbir kınamanın, haklı çıkarmanın veya özdeşleşmenin olmadığı bir haldir, onun için de anlama söz konusudur; o edilgen ve uyanık farkındalık halinde ne tecrübe eden vardır ne de tecrübe edilen.

Kendini geliştirmenin, kendini genişletmenin bir yolu olan iç gözlem, sizi asla gerçeğe götüremez çünkü daima bir kendini içe kapatma sürecidir; oysa farkındalık gerçeğin, varolanın gerçeğinin, günlük yaşamın basit gerçeğinin ortaya çıkabileceği bir haldir. Ancak günlük yaşamın gerçeğini anlarsak ileri gidebiliriz. İleri gitmek için yakından başlamanız gerekir ama çoğumuz zıplamak, yakında olanı anlamadan uzaktan işe başlamak istiyoruz. Yakında olanı anladıkça, yakınla uzak arasında aslında bir mesafe olmadığını göreceğiz. Mesafe yoktur. Başlangıçla son birdir.

9. İLİŞKİ ÜZERİNE

SORU: Sık sık ilişkiden bahsettiniz. Sizin için ilişkinin anlamı nedir?

KRISHNAMURTI: Öncelikle tecrit olmak diye bir şey yoktur. Varolmak bir şeyle ilişkili olmaktır ve ilişkisiz varoluş yoktur. İlişki'yle neyi kastediyoruz? İki insan arasında, sizinle benim aramda iç içe geçmiş bir meydan okuma ve karşılık vermedir; sizin ileri sürdüğünüz ve benim kabul ettiğim veya karşılık verdiğim bir meydan okuma; ve bir de benim ileri sürdüğüm meydan okuma. İki insanın ilişkisi toplumu yaratır; toplum sizden ve benden bağımsız bir şey değildir; kitle kendi başına ayrı bir varlık değildir, siz ve ben birbirimizle olan ilişkimizle kitleyi, grubu, toplumu yaratırız. İlişki iki insan arasındaki karşılıklı bağlantının bilincidir. O ilişki genelde ne üzerine kuruludur? Birbirine bağımlı olma dediğimiz şeye, karşılıklı yardıma dayalı değil midir? En azından biz onun karşılıklı yardım, karşılıklı destek olduğunu söyleriz ama gerçekte, kelimeler haricinde, birbirimizin önüne çektiğimiz duygusal set haricinde neye dayalıdır? Karşılıklı memnuniyete dayalıdır değil mi? Ben sizi memnun etmezsem benden kurtulursunuz; sizi memnun edersem beni eşiniz, komşunuz ya da arkadaşınız olarak kabul edersiniz. Gerçek bu.

Aile dediğiniz nedir? Açıkça bir samimiyet, bir paylaşma ilişkisidir. Ailenizde, eşinizle olan ilişkinizde paylaşım var mı? İlişkiden kastımız budur herhalde, değil mi? İlişki

korku olmaksızın paylaşım, birbirini anlama, doğrudan iletişim kurma özgürlüğü demektir. İlişkinin anlamı budur– bir başkasıyla paylaşım içinde olmak. Öyle misiniz? Karınızla paylaşım içinde misiniz? Belki fiziksel olarak öylesinizdir ama o ilişki değildir. Siz ve eşiniz bir tecrit duvarının farklı taraflarında yaşıyorsunuz, değil mi? Sizin de kendi arayışlarınız, hırslarınız var, onun da. Duvarın ardında yaşıyorsunuz ve arada sırada üstünden bakıyorsunuz – buna da ilişki diyorsunuz. Bu bir gerçek, değil mi? Bunu genişletebilir, yumuşatabilir, bunu anlatmak için yeni kelimeler bulabilirsiniz ama gerçek budur – sizin ve öteki birlikte tecrit edilmiş halde yaşarsınız ve bu tecrit halindeki hayata ilişki dersiniz.

İki insan arasında gerçek bir ilişki varsa –ki bu aralarında paylaşım olduğu anlamına gelir– o zaman bunun olası çıkarımları çok önemlidir. O zaman tecrit yoktur; sevgi vardır, sorumluluk veya görev yoktur. Görev ve sorumluluktan bahsedenler kendi duvarları ardında tecrit olan insanlardır. Seven bir insan sorumluluktan bahsetmez – sever. Onun için de bir başkasıyla sevincini, hüznünü, parasını paylaşır. Sizin aileleriniz böyle mi? Eşinizle, çocuklarınızla doğrudan bir paylaşım var mı? Olmadığı ortada. Dolayısıyla aile sadece adınızı veya geleneklerinizi sürdürecek, size cinsel veya psikolojik açıdan istediğinizi verecek bir bahanedir, o yüzden aile kendini devam ettirmenin, adınızı devam ettirmenin bir aracı haline gelir. Bu bir çeşit ölümsüzlük, kalıcılıktır. Aile ayrıca bir tatmin aracı olarak da kullanılır. İş dünyasında, dışarıdaki siyasi veya sosyal dünyada acımasızca diğerlerini sömürürüm, evde nazik ve cömert olmaya çalışırım. Ne saçma! Ya da dünya bana fazla gelir, huzur isterim ve eve giderim. Dış dünyada acı çekerim ve eve gidip teselli bulmaya çalışırım. Dolayısıyla ilişkiyi bir tatmin aracı olarak kullanırım, bu da ilişkimin beni rahatsız etmesini istemediğim anlamına gelir.

İlişki karşılıklı tatminin, karşılıklı memnuniyetin olduğu yerde aranır; o tatmini bulamadığınız zaman ilişkiyi değiştirirsiniz; ya boşanırsınız ya da bir arada kalır ama tatmini başka yerde ararsınız ya da aradığınızı bulana kadar –ki o tatmin, memnuniyet ve kendini koruma ve rahatlık hissidir– bir ilişkiden diğerine atlarsınız. Sonuçta dünyadaki ilişkimiz budur ve gerçekte de bu böyledir. İlişki güvencenin olabileceği, sizin bir birey olarak bir emniyet, memnuniyet ve cehalet hali içinde yaşayabileceğiniz yerde aranır – bunların da hepsi daima çatışma yaratır, öyle değil mi? Siz beni tatmin etmiyorsanız ve ben tatmin arıyorsam, doğal olarak çatışma olacaktır çünkü ikimiz de birbirimizde güveni arıyoruz; o güven şüpheye düşünce kıskançlaşır, şiddete yönelir, sahiplenici olursunuz vs. Öyleyse ilişki kaçınılmaz olarak sahiplenmeye, kınamaya, aşırı girişken güven, rahatlık ve memnuniyet taleplerine sebep olur ve bunda doğal olarak sevgi yoktur.

Sevgiden, sorumluluktan ve görevden bahsederiz ama aslında sevgi yoktur; ilişki memnuniyet üzerine kuruludur, bunun etkisini de günümüz medeniyetinde görüyoruz. Eşlerimize, çocuklarımıza, komşularımıza ve arkadaşlarımıza karşı davranış biçimimiz ilişkimizde aslında hiç sevgi olmadığının bir göstergesi. İlişkiler sadece karşılıklı bir memnuniyet arayışından ibaret. Bu böyle olduğuna göre, o zaman ilişkinin amacı ne? Nihai manası ne? Eğer kendinizi başkalarıyla ilişki içindeyken gözlemlerseniz, ilişkinin bir kendini açığa vurma süreci olduğunu görmez misiniz? İlişki içinde kendi tepkimin farkında olacak kadar bilinçli ve uyanıksam, sizinle olan temasım kendi varoluş halimi açığa vurmaz mı? İlişki aslında bir kendini açığa vurma sürecidir –ki o da bir kendini bilme sürecidir– o açığa vurma da birçok nahoş şey, huzursuz edici, rahatsız edici düşünceler ve eylemler içerir. Keşfettiğim şeyden hoşlanmadığımdan, hoş olmayan bir ilişkiden hoş bir ilişkiye kaçarım. Bu yüzden sadece karşılıklı tatmin aradığımız sürece ilişkinin pek bir manası yoktur ama kendini açığa

vurma ve kendini bilme yoluna dönüştüğünde olağanüstü önem kazanır.

Sevgide ilişki diye bir şey yoktur, değil mi? Ancak bir şeyi sevip sevginize karşılık beklediğiniz zaman bir ilişki söz konusu olur. Sevdiğiniz, yani kendinizi bir şeye tamamen, bütünüyle teslim ettiğiniz zaman, ortada ilişki yoktur.

Seviyorsanız eğer, böyle bir sevgi varsa, bu çok muhteşem bir şeydir. Böyle bir sevgide sürtüşme, biriyle diğeri yoktur, tam bir birlik vardır. O bir bütünleşme hali, tek ve bütün bir varlıktır. Tam bir sevgi, tam bir paylaşım olduğunda böyle anlar, böyle nadir, mutlu, sevinç dolu anlar vardır. Genelde olan şudur: önemli olan sevgi değildir, diğer kişi, sevginin hedefi önem kazanır; sevginin kendisi değil sevginin verildiği kişi önemli olur. O zaman sevginin yöneldiği şey, çeşitli nedenlerle, bu biyolojik veya sözel olabilir, ya da bir memnuniyet, rahatlık vs. isteğinden dolayı önem kazanır ve sevgi geri çekilir. O zaman sahiplenme, kıskançlık ve talepler çatışmaya yol açar ve sevgi gittikçe geri çekilir; ne kadar geri çekilirse, ilişki önemini, değerini ve anlamını o derece yitirir. Bunun için sevgi anlaması en zor olan şeylerden biridir. Sevgi zihinsel bir ısrar sayesinde gelmez; çeşitli yöntemler, yollar ve disiplinler aracılığıyla üretilemez. O, benliğin eylemlerinin sona erdiği bir varoluş halidir; ama sadece onları baskılarsanız, onlara sırtınızı döner veya onları terbiye ederseniz o eylemler sona ermez. Benliğin bilincin bütün farklı katmanlarındaki hareketlerini anlamanız gerekir. Gerçekten sevdiğimiz anlar, düşünce ve amacın olmadığı anlar vardır ama o anlar çok nadirdir. Nadir oldukları için hafızamızda onlara tutunur ve böylelikle yaşayan gerçeklikle günlük yaşantımızın eylemleri arasında bir bariyer yaratırız.

İlişkiyi anlamak için öncelikle varolanı, çeşitli ince biçimleriyle hayatlarımızda gerçekte nelerin olup bittiğini ve ayrıca ilişkinin aslında ne anlama geldiğini anlamak çok önemli-

dir. İlişki kendini açığa vurmadır; kendimizi kendimize açığa vurmak istemediğimiz için rahatlığa sığınıp saklanırız, o zaman da ilişki o olağanüstü derinliğini, manasını ve güzelliğini yitirir. Ancak sevgi olduğu zaman gerçek bir ilişki olabilir ama sevgi memnuniyet arayışı değildir. Sevgi ancak kendini unutma olduğu zaman, tam bir paylaşım olduğu zaman vardır. Bir ya da iki kişi arasında değil, en yüceyle paylaşım olduğunda. Bu da sadece benlik unutulduğu zaman gerçekleşebilir.

10. SAVAŞ ÜZERİNE

SORU: Şu an içinde bulunduğumuz siyasi kaosu ve dünyadaki krizi nasıl çözebiliriz? Savaşın olmaması için birey olarak yapabileceğimiz bir şey var mı?

KRISHNAMURTI: Savaş günlük hayatımızın görkemli ve kanlı bir yansımasıdır, öyle değil mi? Savaş iç dünyamızın bulunduğu halin dışavurumu, günlük eylemlerimizin büyük ölçekli halidir. Daha görkemli, daha kanlı, daha yıkıcıdır ama bireysel eylemlerimizin toplu bir sonucudur. Dolayısıyla savaştan siz ve ben sorumluyuz, peki onu durdurmak için ne yapabiliriz? Hep kapıda olan savaşın sizin veya benim tarafımdan durdurulamayacağı apaçık ortada çünkü o zaten hareket halinde; zaten gerçekleşmekte, şu an için büyük ölçüde psikolojik boyutta da olsa. Zaten hareket halinde olduğundan durdurulamaz – meseleler çok fazla, çok büyük ve çoktan yola çıkılmış durumda. Ama siz ve ben, evin yandığını görüp o yangının nedenlerini anlayabilir, ondan uzağa gidip yanmayan, savaşlara neden olmayacak malzemelerle yeni bir yerde inşaat yapabiliriz. Bütün yapabileceğimiz bu. Siz ve ben savaşları neyin yarattığını anlayabiliriz ve savaşları durdurmakla ilgileniyorsak, kendimizi, yani savaşa neden olan kişileri, değiştirmeye başlayabiliriz.

İki yıl önce, savaş sırasında Amerikalı bir hanımefendi beni görmeye geldi. Oğlunu İtalya'da kaybettiğini ve kurtarmak istediği on altı yaşında başka bir oğlu olduğunu söyledi, biz de bu meseleyi konuştuk. Ona oğlunu kurtarması için

Amerikalı olmayı bırakması gerektiğini söyledim; açgözlü olmayı, zenginlik depolamayı, güç ve hükmetme peşinde koşmayı bırakması ve ahlaken yalın olması gerekiyordu – sadece giysilerde, görünen şeylerde yalın değil düşüncelerinde, duygularında, ilişkilerinde yalın olması gerekiyordu. "Bu çok fazla. Çok fazla şey istiyorsunuz. Bunu yapamam çünkü koşullar benim değiştiremeyeceğim kadar güçlü," dedi. Dolayısıyla oğlunun ölümünden o sorumluydu.

Koşulları kontrol edebiliriz çünkü koşulları yaratan biziz. Toplum ilişkinin ürünüdür, sizin ve benim ilişkimizin. Biz ilişkimizde değişirsek toplum da değişir; iç dünyamızda yozlaşmış olmaya devam ederken, içten içe güç, makam, hükmetme peşinde koşmaya devam ederken dışarıdaki toplumun değişimi için sadece yasalara, zorlamaya güvenmek dışarıdakini yok etmektir, ne kadar dikkatlice ve bilimsel bir şekilde kurulmuş olursa olsun.

Dini, siyasi ya da ekonomik savaşlara ne neden olur? İnanç besbelli; milliyetçiliğe veya bir ideolojiye ya da bir dogmaya duyulan inanç. İnancımız olmasaydı, onun yerine aramızda iyi niyet, sevgi ve anlayış olsaydı, o zaman savaşlar olmazdı. Ama biz inançlarla, fikirlerle ve dogmalarla besleniyoruz, onun için de hoşnutsuzluğa neden oluyoruz. Şu anki kriz sıradışı bir kriz ve biz insan olarak ya devamlı çatışma ve günlük eylemlerimizin sonucu olan bitmeyen savaşlara giden yolu seçmek ya da savaşın nedenlerini görüp onlara sırtımızı dönmek durumundayız.

Savaşın nedeni güç, makam, prestij ve para arzusu besbelli; ayrıca milliyetçilik denen hastalık, yani bir bayrağa tapınma; bir de örgütlü din denen hastalık, bir dogmaya tapınma. Bütün bunlar savaşın nedenleri; siz birey olarak örgütlü dinlerden birine mensupsanız, güce açsanız, kıskançsanız, sonucu yıkım olacak bir toplum üretmeniz kaçınılmazdır. O yüzden yine her şey size bağlı, liderlere değil – sözümona devlet adamlarına ve diğerlerine değil. Size ve bana bağlı ama görü-

nüşe bakılırsa biz bunun farkında değiliz. Bir kez olsun kendi hareketlerimizin sorumluluğunu hissetsek, bütün bu savaşlara, bu korkunç sefalete ne kadar çabuk son verebilirdik! Ama biz kayıtsızız. Günde üç öğün yemek yiyoruz, işlerimiz var, banka hesaplarımız var –büyük ya da küçük– ve "Tanrı aşkına, bizi rahatsız etmeyin, bizi rahat bırakın," diyoruz. Ne kadar yüksekteysek o kadar güvence, kalıcılık, dinginlik istiyoruz, o kadar çok rahat bırakılmak, her şeyi olduğu gibi korumak istiyoruz; ama olduğu gibi korunamaz çünkü korunacak bir şey yok. Her şey dağılıyor. Bunlarla yüzleşmek, sizin ve benim savaşlardan sorumlu olduğumuz gerçeğiyle yüzleşmek istemiyoruz. Barıştan bahsedebilir, konferanslar verebilir, bir masanın etrafında oturup tartışabiliriz ama iç dünyamızda, psikolojik açıdan, güç ve makam istiyoruz, açgözlülükle motive oluyoruz. Entrikalar çeviriyoruz, milliyetçiyiz, uğruna ölmeye ve birbirimizi yok etmeye hazır olduğumuz inançlara ve dogmalara sıkı sıkıya bağlıyız. Sizce, sizin benim gibi insanlar dünyada huzur bulabilir mi? Huzura sahip olmak için huzurlu olmalıyız: huzur içinde yaşamak düşmanlık yaratmamak anlamına gelir. Barış bir ideal değildir. Benim için ideal olan bir kaçış yolundan, varolandan kaçınmaktan ibarettir, varolanın tam tersidir. İdeal, doğrudan varolandan yola çıkarak harekete geçmeyi engeller. Barış olması için sevmemiz, ideal bir hayatı yaşamaya değil, etrafımızdaki her şeyi olduğu gibi görmemiz ve buna uygun biçimde hareket edip, onları dönüştürmemiz gerekiyor. Psikolojik güvence aradığımız sürece, ihtiyacımız olan fizyolojik güvence –yiyecek, giyecek ve barınacak yer– yok edilecektir. Var olmayan bir psikolojik güvencenin peşindeyiz; onu da elimizden gelirse güç, makam, unvan, isim aracılığıyla arıyoruz – bütün bunlar da fiziksel güvenceyi yok ediyor. Bu apaçık bir gerçek.

Dünyada barışı sağlamak, bütün savaşları durdurmak için bireyde, sizde ve bende bir devrim gerçekleşmeli. İç dünyada

bu devrim olmadan ekonomik devrimin bir anlamı yoktur çünkü açlık ruh hallerimizin –açgözlülük, kıskançlık, haset ve sahiplenme gibi– ürettiği ekonomik koşulların bir sonucu. Hüzne, açlığa, savaşa son vermek için psikolojik bir devrim gerçekleşmeli ama çok azımız bununla yüzleşmeye hazırız. Barışı tartışabilir, yeni yasalar planlayabilir, yeni topluluklar oluşturabiliriz, Birleşmiş Milletler vs. gibi; ama barışı getiremeyiz çünkü makamımızdan, yetkimizden, paramızdan, mülkümüzden, aptal hayatlarımızdan vazgeçmeye niyetimiz yok. Başkalarına bel bağlamak tamamen faydasız; başkaları bize barışı getiremez. Hiçbir lider, hiçbir hükümet, hiçbir ordu, hiçbir ülke bize barışı getiremez. Barışı getirecek olan iç dünyada gerçekleşecek ve dış dünyada eyleme yol açacak olan dönüşümdür. İç dünyada dönüşüm, tecrit olmak, dış dünyada eylemde bulunmaktan çekilmek değildir. Aksine, ancak doğru düşünce olduğu zaman doğru eylem olabilir; kendini bilme olmadığı zaman doğru düşünme olamaz. Kendini bilmeden barış olmaz.

Dış dünyadaki savaşa son vermek için kendi içinizdeki savaşa son vermeye başlamalısınız. Kiminiz başınızı sallayacak 'katılıyorum' diyecek ve dışarı çıkıp son on veya yirmi yıldır yaptığınızın aynısını yapacaksınız. Onayınız sadece sözde ve hiçbir manası yok çünkü dünyadaki sefalet ve savaşlar sizin hiçbir anlam ifade etmeyen onayınızla duracak değil. Onlar ancak siz tehlikenin farkına vardığınız zaman, sorumluluğunuzun farkına vardığınız zaman, onu başkasına bırakmadığınız zaman duracak. Çekilen acının farkına varır, acilen bir şeyler yapılması gerektiğini görür ve ertelemezseniz, o zaman kendinizi değiştirirsiniz. Barış ancak siz huzurlu olduğunuz zaman, komşunuzla barış içinde olduğunuz zaman gelir.

11. KORKU ÜZERİNE

SORU: Bütün hareketlerimi etkileyen korkudan nasıl kurtulmalıyım?

KRISHNAMURTI: Korkudan kastımız nedir? Ne korkusu? Korkunun çeşitli türleri var ve her birini analiz etmemize gerek yok. Ama korkunun, ilişkiyi tam anlamadığımız zaman ortaya çıktığını görebiliriz. Sadece insanlar arasında değil, bizimle doğa arasında, bizimle mülkiyet arasında, bizimle fikirler arasında bir ilişki söz konusudur; bu ilişki tam olarak anlaşılmadığı sürece korku olacaktır. Hayat ilişkidir. Varolmak bir şeyle ilişkili olmaktır ve ilişki olmadan hayat olmaz. Hiçbir şey izole halde varolamaz; zihin tecrit olmak istediği sürece koku mutlaka olacaktır. Korku soyut bir şey değildir; bir şeyle bağlantılı olarak varlığını sürdürür.

Asıl soru, korkudan nasıl kurtulacağız? Öncelikle, üstesinden gelinen her şeyi tekrar tekrar yenmek gerekir. Hiçbir sorunun nihai olarak üstesinden gelemez, onu yenemezsiniz; sorunu anlayabilir ama yenemezsiniz. Bu ikisi tamamen farklı süreçlerdir ve yenme süreci daha fazla karmaşaya, daha fazla korkuya yol açar. Bir soruna direnmek, ona hükmetmek, onunla savaşmak veya ona karşı bir savunma geliştirmek sadece daha fazla çatışma yaratmak demektir; oysa korkuyu anlayabilir, onu adım adım tam anlamıyla ele alabilir, bütün içeriğini keşfedebilirsek, o zaman korku hiçbir biçimde geri gelmez.

Dediğim gibi, korku soyut bir şey değildir; sadece bir şeyle ilişkili olarak vardır. Korkudan kastımız ne? En nihayetin-

de varolmamaktan, bir şey olmamaktan korkarız, değil mi? Peki olmama, ilerlememe korkusu veya bilinmeyene duyulan korku, ölüm korkusu olduğu zaman, kararlılıkla, bir çıkarımla, herhangi bir seçimle o korkunun üstesinden gelinebilir mi? Gelinemez belli ki. Kuru bir baskılama, yüceltme veya yer değiştirme daha çok direnç yaratır, değil mi? Onun için disiplinin veya direnişin herhangi bir şekliyle korkunun üstesinden gelinemez. Korku, savunma veya direnişle yenilemez, bir cevap arayışı veya sadece akla dayalı ya da sözel bir açıklama sayesinde korkudan kurtuluş sağlanamaz, bu gerçek net bir şekilde görülmeli, hissedilmeli ve tecrübe edilmelidir.

Neden korkarız peki? Bir olgudan mı yoksa olgu hakkındaki bir fikirden mi korkarız? Bir şeyin gerçekte olduğu halinden mi korkarız yoksa onun olduğunu düşündüğümüz şeyden mi korkarız? Ölümü ele alalım mesela. Ölüm olgusundan mı korkarız yoksa ölüm düşüncesinden mi? Olgu bir şeydir, olgu hakkındaki düşünce ise başka bir şey. "Ölüm" kelimesinden mi yoksa olgunun kendisinden mi korkarım? Kelimeden, düşünceden korktuğum için olguyu hiç anlamam, ona hiç bakmam, onunla doğrudan bir ilişki kurmam. Ancak olguyla bir paylaşım içinde olduğum zaman korku yok olur. Olguyla bir paylaşım içinde değilsem korku vardır, olgu hakkında bir düşüncem, bir görüşüm, bir teorim olduğu sürece de olguyla paylaşım yoktur, o yüzden kelimeden veya düşünceden mi yoksa olgudan mı korktuğum konusunda çok net olmalıyım. Olguyla yüz yüzeysem, ortada anlaşılacak bir şey yoktur: olgu oradadır ve onunla başa çıkabilirim. Kelimeden korkuyorsam, kelimeyi anlamam, o kelimenin, o terimin neyi içerdiğini araştırmam girmem gerekir.

Örneğin insan yalnızlıktan, yalnızlığın sızısından ve acısından korkar. Bu korku, insan yalnızlığa hiç inceleyerek bakmadığı, onunla hiç tam bir paylaşım içinde olmadığı için vardır şüphesiz. İnsan kendini yalnızlık olgusuna tamamen açtığı zaman onun ne olduğunu anlayabilir ama önceden va-

rolan bilgilerine dayalı olarak onun hakkında bir fikir, bir görüş sahibidir; korkuyu yaratan, olgu hakkındaki bu fikir, görüş, önceden varolan bu bilgidir. Korku adlandırmanın, tanımlamanın, olguyu temsil eden bir sembol tasarlamanın sonucudur; yani korku kelimeden, tanımdan bağımsız değildir.

Diyelim ki yalnızlığa verdiğim bir tepki var; bir hiç olmaktan korktuğumu söylüyorum yani. Olgunun kendisinden mi korkuyorum yoksa korku, o olgu hakkında önceden bilgim olduğu için –burada bilgiden kasıt kelimedir, semboldür, imgedir– mi doğar? Bir olgudan nasıl korkulabilir ki? Bir olguyla yüz yüzeysem, onunla doğrudan paylaşım içindeysem, ona bakabilir, onu gözlemleyebilirim; dolayısıyla da olguya duyulan bir korku yoktur. Korkuya neden olan, olgu hakkındaki endişemdir, olgunun ne olabileceği veya yapabileceğidir.

Korkuyu yaratan, olguya dair görüşüm, fikrim, tecrübem ve bilgimdir. Olgu söze döküldüğü sürece, olguyu adlandırma ve dolayısıyla tanımlama veya kınama olduğu sürece, düşünce bir gözlemci olarak olguyu yargıladığı sürece korku olacaktır. Düşünce geçmişin ürünüdür, sadece söze dökme, semboller, imgeler aracılığıyla varolabilir; düşünce olguya baktığı veya onu yorumladığı sürece, mutlaka korku olacaktır.

Öyleyse korkuyu yaratan zihindir; zihinden kasıt düşünme sürecidir. Düşünmek söze dökmektir. Kelimeler, semboller, imgeler olmadan düşünemezsiniz; aslında önyargılar, önceden varolan bilgiler, zihnin endişeleri olan bu imgeler olguya yansır, bundan da korku doğar. Ancak zihin, olguya onu yorumlamadan, ona bir ad vermeden, bir etiket yapıştırmadan bakabildiği sürece korkudan kurtuluş vardır. Bu çok zordur çünkü duygularımız, tepkilerimiz, endişelerimiz hemen zihin tarafından tanınır ve onlara bir kelime yakıştırılır. Kıskançlık hissi bir kelimeyle tanımlanır. Bir duyguyu tanımlamamak, o duyguya ona ad koymadan bakmak mümkün müdür? Duyguyu devamlı kılan, ona güç veren şey duyguyu adlandırmadır. Korku dediğiniz şeye bir ad koyduğunuz an

onu güçlendirirsiniz; ama bir duyguya onu tanımlamadan bakarsanız, onun solup gittiğini görürsünüz. Dolayısıyla insan korkudan tamamen kurtulmak istiyorsa bütün bu tanımlamaları, sembolleri ve imgeleri yansıtma, olguları adlandırma sürecini anlamak çok önemlidir. Ancak kendini bilme aracılığıyla korkudan kurtuluş vardır. Kendini bilmek korkunun sonu demek olan bilgeliğin başlangıcıdır.

12. CAN SIKINTISI ve İLGİ ÜZERİNE

SORU: Hiçbir şeye ilgi duymuyorum ama çoğu insan birçok ilgi alanıyla meşgul oluyor. Çalışmak zorunda değilim, o yüzden çalışmıyorum. Faydalı işler yapmaya çalışmalı mıyım?

KRISHNAMURTI: Bir sosyal hizmet görevlisi veya siyasi görevli veya din görevlisi olmak, öyle mi? Yapacak başka bir şeyin olmadığı için reformcu oluyorsun! Yapacak bir şeyin yoksa, canın sıkılıyorsa, neden can sıkıntısından kurtulasın? Neden öyle olmayasın? Hüzün hissediyorsan, hüzünlü ol. Ondan kaçmanın bir yolunu bulmaya çalışma çünkü canının sıkılmasının çok büyük bir önemi var, eğer anlayabilirsen, onunla yaşayabilirsen. "Canım sıkılıyor, onun için başka bir şey yapacağım" dersen sadece can sıkıntısından kaçmaya çalışmış olursun ve eylemlerimizin çoğu kaçış olduğundan, sosyal açıdan ve diğer bütün açılardan çok daha fazla zarar vermiş olursun. Kaçtığınız zaman, neyseniz o olmanız ve öyle kalmanızdan çok daha büyük bir kötülük söz konusudur. Zorluk o şekilde kalıp kaçmamayı başarmaktır; eylemlerimizin çoğu bir kaçış süreci olduğundan kaçmayı bırakıp onunla yüzleşmek sizin için çok zordur. Dolayısıyla canınız gerçekten sıkılıyorsa buna memnun oldum ve "Tamam dur, orada bir duralım, şuna bir bakalım. Neden bir şey yapasınız ki?" derim.

Canınız sıkılıyorsa, neden sıkılıyor? Can sıkıntısı denilen şey nedir? Neden hiçbir şeye ilgi duymuyorsunuz? Sizi ruh-

suzlaştıran nedenler ve sebepler olmalı: ıstırap, kaçışlar, inançlar, hiç durmayan hareketlilik zihni köreltmiş, kalbi katılaştırmış durumda. Neden sıkıldığınızı, neden hiçbir şeye ilgi duymadığınızı öğrenebilseydiniz sorunu çözerdiniz, değil mi? O zaman, uyanan ilgi işe yaramaya başlar. Neden sıkıldığınızla ilgilenmiyorsanız, sırf bir şey yapıyor olmak için kendinizi bir eylemle ilgilenmeye zorlayamazsınız – kafesinde dönüp duran bir sincap gibi. Çoğumuzun bu tür hareketlerle meşgul olduğunu biliyorum. Ama iç dünyamızda, psikolojik olarak, neden bu aşırı can sıkıntısı halindeyiz öğrenebiliriz; çoğumuzun neden bu halde olduğunu anlayabiliriz: duygusal ve zihinsel açıdan kendimiz tüketmiş durumdayız; o kadar çok şey, o kadar çok duygu, o kadar çok eğlence denedik, o kadar çok deney yaptık ki ruhsuzlaştık, yorulduk. Bir gruba katılıp bizden istenen her şeyi yapıyor sonra da onu bırakıyoruz; sonra başka bir şey deniyoruz. Bir psikologla başarısız olursak, başka birine veya bir pedere gidiyoruz; orada başarısız olursak başka bir öğretmene gidiyoruz vs. vs; hep gitmeye devam ediyoruz. Bu devamlı bir şeye uzanma ve bırakma süreci yorucu, değil mi? Bütün hisler gibi kısa sürede zihni köreltiyor.

Bunu yaptık, gerçekten bitkin düştüğümüz bir noktaya gelinceye kadar bir histen diğerine, bir heyecandan diğerine atladık. Şimdi, bunun farkına vardınız; daha ileri gitmeyin, dinlenin. Sessiz olun. Bırakın zihin kendi kendine güç toplasın, onu zorlamayın. Toprağın kışın kendini yenilemesi gibi, zihin de sessiz olmasına izin verildiğinde kendini yeniler. Ama bütün bunlardan sonra zihnin sessiz olmasına, nadasa bırakılmasına izin vermek çok zordur çünkü zihin devamlı bir şeyler yapmak ister. Kendinize gerçekte olduğunuz gibi olma –sıkkın, çirkin, iğrenç ya da her neyse– izni verdiğiniz noktaya geldiğinizde onunla başa çıkma olasılığı vardır.

Bir şeyi kabul ettiğinizde, olduğunuz şeyi kabul ettiğinizde ne olur? Neyseniz o olduğunuzu kabul ettiğinizde sorun

nerededir? Ancak bir şeyi olduğu gibi kabul etmediğimiz ve onu değiştirmek istediğimiz zaman sorun vardır – ki bu hoşnutluk yanlısı olduğum anlamına gelmez, tam tersine. Olduğumuz şeyi kabul edersek, korktuğumuz şeyin, sıkıntı dediğimiz şeyin, umutsuzluk dediğimiz şeyin, korku dediğimiz şeyin tam bir değişime uğradığını görürüz. Korktuğumuz şey tam bir dönüşüm geçirir.

İşte bu yüzden, dediğim gibi, kendi düşünme sürecimizi, alışkanlıklarımızı anlamak önemlidir. Kendimiz hakkında bilgi hiç kimse, hiçbir kitap, hiçbir itiraf, psikoloji veya psikanalist sayesinde elde edilemez. Sizin tarafınızdan bulunması gerekir çünkü bu sizin hayatınız; benliğinize dair bilginiz genişlemediği ve derinleşmediği sürece ne yaparsanız yapın, dış dünyadaki veya iç dünyadaki istediğiniz koşulu veya etkiyi değiştirin – daima umutsuzluğun, acının ve hüznün kaynağı olacaktır. Zihnin kendini içe kapatan hareketlerinin ötesine geçmek için onları anlamalısınız; onları anlamak da eşyalarla, insanlarla ve fikirlerle olan ilişkinizdeki eylemlerinizin farkında olmaktır. Bu ilişkilerde –ki bir aynadır– hiçbir haklı çıkarma veya kınama olmaksızın kendimizi görmeye başlarız; ve kendi zihnimizin yöntemleri hakkındaki bu geniş ve derin bilgiden yola çıkarak daha ileri gitmek mümkündür; zihnin sessiz kalması, gerçek olanı alması mümkündür.

13. NEFRET ÜZERİNE

SORU: Eğer çok dürüst olmam gerekirse, hemen hemen herkese öfkelendiğimi ve zaman zaman herkesten nefret ettiğimi itiraf etmeliyim. Bu, hayatımı çok mutsuz ve acı verici hale getiriyor. Düşünsel olarak bu öfkenin, bu nefretin ben olduğumu anlıyorum ama onunla başa çıkamıyorum. Bana bir yol gösterir misiniz?

KRISHNAMURTI: "Düşünsel" derken neyi kastediyoruz? Bir şeyi düşünsel olarak anladığımızı söylediğimizde, neyi kastediyoruz? Düşünsel anlama diye bir şey var mı? Yoksa birbirimizle tek iletişim kurma yolumuz bu olduğundan zihin sadece kelimeleri mi anlıyor? Yine de herhangi bir şeyi sadece sözel olarak, düşünsel olarak anlayabilir miyiz? Net olmamız gereken ilk şey bu: düşünsel anlama denilen şeyin anlamaya engel oluşturup oluşturmadığı. Anlama bir bütündür şüphesiz, parçalı, bölünmüş değildir. Bir şeyi ya anlarım ya da anlamam. Kendi kendine, "Bir şeyi düşünsel olarak anlıyorum" demek anlamaya engeldir kuşkusuz. Kısmi bir süreçtir ve dolayısıyla anlama değildir.

Şimdi soru şu: "Öfkeli, nefret dolu olan ben, bu sorundan nasıl kurtulacağım ya da onunla nasıl başa çıkacağım?" Bir sorunla nasıl başa çıkarız? Sorun nedir? Sorun rahatsız edici bir şeydir şüphesiz.

Öfkeliyim, nefret doluyum; insanlardan nefret ediyorum ve bu bana acı veriyor. Bunun da farkındayım. Ne yapmalı-

yım? Bu hayatımda çok rahatsız edici bir unsur. Ne yapmalı, ondan nasıl kurtulmalıyım – sadece bir anlığına üzerimden atmak değil, ondan temelli nasıl kurtulmalıyım? Bunu nasıl yaparım?

Bu benim için bir sorun çünkü beni rahatsız ediyor. Rahatsız edici bir şey olmasaydı, benim için bir sorun olmazdı, değil mi? Acıya, kargaşaya ve endişeye neden olduğu, çirkin olduğunu düşündüğüm için ondan kurtulmak istiyorum. Dolayısıyla itiraz ettiğim şey rahatsızlıktır, değil mi? Farklı zamanlarda farklı ruh hallerinde ona değişik isimler takarım; bir gün ona bir şey derim, başka gün başka bir şey ama temelde arzu rahatsız olmamaktır. Öyle değil mi? Zevk rahatsız edici olmadığı için onu kabul ederim. Zevkten kurtulmak istemem çünkü rahatsızlık yoktur, en azından şimdilik ama nefret ve öfke çok rahatsız edici unsurlardır ve onlardan kurtulmak isterim.

Benim derdim rahatsız olmamak ve hiç rahatsız edilmemenin bir yolunu bulmaya çalışıyorum. Neden rahatsız edilmeyeyim ki? Öğrenmek için rahatsız olmalıyım, öyle değil mi? Öğrenmek için büyük değişikliklerden, kargaşalardan ve endişelerden geçmeliyim, değil mi? Rahatsız olmazsam uyumaya devam ederim, belki de çoğumuzun istediği de bu – teskin edilmek, uyutulmak, herhangi bir sıkıntıdan uzaklaşmak, tenhalık, inziva, güven bulmak. Rahatsız edilmek benim için sorun değilse –sadece yüzeysel olarak değil, gerçekten öğrenmek istediğim için rahatsız edilmek benim için sorun değilse– o zaman nefrete ve öfkeye karşı tavrım değişir, değil mi? Rahatsız olmak benim için sorun değilse adın önemi yoktur. 'Nefret' kelimesi önemli değildir. Ya da insanlara duyulan 'öfke' önemli değildir. Çünkü o zaman öfke dediğim hali, o tecrübeyi söze dökmeden, doğrudan tecrübe etmekteyimdir.

Öfke çok rahatsız edici bir niteliktir, tıpkı nefret ve kızgınlık gibi; ve çok azımız öfkeyi söze dökmeden, doğrudan tecrübe ederiz. Onu söze dökmezsek, ona öfke demezsek, farklı

bir tecrübe söz konusudur, öyle değil mi? Yeni bir tecrübeyi tanımlayarak onu indirgemiş veya eskiye göre sabitlemiş oluruz, oysa onu adlandırmazsak, o zaman doğrudan anlaşılan bir tecrübe söz konusudur ve bu anlayış o tecrübede bir dönüşüm yaratır.

Cimriliği ele alalım örneğin. Çoğumuz, eğer cimriysek, bunun farkında değiliz – parayla ilgili konularda, insanları bağışlama konusunda, genel anlamda cimri. Buna aşina olduğumuza eminim. Peki, farkında olduğumuza göre, o nitelikten nasıl kurtulacağız? Nasıl cömert olacağız değil; önemli olan o değil. Cimrilikten arınmak cömertliği içerir, cömertleşmek zorunda değilsiniz. O niteliğin farkında olmalısınız elbette. Toplumunuza, arkadaşlarınıza büyük bir bağışta bulunurken çok cömert, bahşiş verme konusunda cimri olabilirsiniz. Cimri derken neyi kastettiğimi biliyorsunuz. İnsan bunun farkında değildir. Farkına varınca ne olur? Cömert olmak için irademizi kullanırız; cimriliğin üstesinden gelmeye çalışırız; kendimizi cömert olma yönünde terbiye ederiz vesaire, vesaire. Ama sonuçta bir şey olmak için iradenizi kullanmak daha büyük bir çerçeve dahilinde yine cimriliğin bir parçasıdır, o yüzden bunlardan hiçbirini yapmaz ve onu tanımlamadan sadece cimriliğin içerdiklerinin bilincinde olursak, o zaman köklü bir değişimin gerçekleştiğini görürüz.

Lütfen bunu deneyin. Öncelikle insanın rahatsız olması lazım, çoğumuzun rahatsız olmaktan hoşlanmadığımız da ortada. Bir hayat modeli bulduğumuzu düşünüyoruz –bir üstat, bir inanç veya her neyse– ve oraya yerleşiyoruz. Bu iyi bir bürokratik işe sahip olmak ve hayatının geri kalanı boyunca orada çalışmak gibi bir şey. Kurtulmak istediğimiz çeşitli niteliklere aynı zihniyetle yaklaşıyoruz. Rahatsız olmanın, iç dünyada emniyetsiz olmanın, bağımlı olmamanın önemini görmüyoruz. Ancak güvensizken keşfedebilir, görebilir ve anlayabilirsiniz, öyle değil mi? Çok parası olan, rahat bir adam gibi olmak istiyoruz; o rahatsız olmaz, rahatsız olmak istemez.

Rahatsızlık, anlamak için zaruridir ve herhangi bir güvence bulma girişimi anlamaya engel oluşturur. Rahatsız edici bir şeyden kurtulmak istediğimiz zaman bu bir engel teşkil eder kuşkusuz. Bir duyguyu doğrudan, onu adlandırmadan yaşayabilirsek, bence onda çok şey buluruz; o zaman onunla savaşmak söz konusu değildir; çünkü tecrübe edenle tecrübe edilen şey birdir ve bu çok önemlidir. Tecrübe eden, duyguyu veya tecrübeyi dillendirdiği sürece kendini ondan ayırır ve onu eyleme döker; böyle bir eylem yapay, aldatıcı bir eylemdir. Ama söze dökme yoksa, o zaman tecrübe edenle tecrübe edilen şey birdir. Bu birleşme gereklidir ve onunla radikal bir şekilde yüzleşilmelidir.

14. DEDİKODU ÜZERİNE

SORU: Dedikodunun kendini açığa çıkarma, özellikle başkalarını bana ifşa etme konusunda değerli bir yeri vardır. Cidden, dedikoduyu varolanı keşfetmenin bir yolu olarak neden kullanmıyoruz? Sırf yüzyıllardır kınanıyor diye "dedikodu" kelimesini duyunca ürpermiyorum.

KRISHNAMURTI: Neden dedikodu yaparız acaba? Başkalarını bize ifşa ettiği için değil. Başkaları niye bize ifşa edilsin ki? Başkaları hakkında neden bir şeyler bilmek istiyorsunuz? Başkalarına duyulan bu olağanüstü ilgi niye? Öncelikle, neden dedikodu yaparız? Dedikodu bir huzursuzluk biçimidir, değil mi? Endişe gibi, huzursuz bir zihnin belirtisidir. Başkalarına karışmaya, başkalarının ne yaptığını, ne dediğini bilmeye duyulan bu arzu niye? Dedikodu yapan zihin çok yüzeysel bir zihindir, değil mi? Yanlış yönlenmiş meraklı bir zihin. Soruyu soran onun başkalarıyla –başkalarının yaptıklarıyla, düşünceleriyle, görüşleriyle– ilgilenmesiyle onların kendisine ifşa edileceğini sanıyor gibi. Ama kendimizi bilmezsek başkalarını bilebilir miyiz? Kendi düşünce şeklimizi, kendi davranış şeklimizi, kendi hareket biçimimizi bilmezsek başkalarını yargılayabilir miyiz? Başkalarının ne düşündüğünü, hissettiğini ve ne hakkında dedikodu yaptığını öğrenmeye duyulan bu arzu bir kaçış değil midir aslında? Kendimizden kaçmanın bir yolunu sunmaz mı? İçinde başkalarının hayatlarına karışma arzusunu da barındırmaz mı? Başkalarının hayatlarıyla uğraşmadan, başkalarının hayatlarına karışma-

dan da kendi hayatımız yeterince zor, yeterince karmaşık, yeterince acı dolu değil midir? Öyle dedikoducu, zalim ve çirkin bir şekilde başkaları hakkında düşünecek zaman var mıdır? Bunu neden yaparız? Biliyorsunuz, bunu herkes yapar. Hemen hemen herkes başkaları hakkında dedikodu yapar. Niye?

Bence öncelikle kendi düşünce ve eylem sürecimizle yeterince ilgilenmediğimiz için başkaları hakkında dedikodu yaparız. Başkalarının ne yaptığını görmek ve nazikçe söylemek gerekirse, başkalarını taklit etmek isteriz. Genellikle başkalarını kınamak için dedikodu yaparız ama bunu hoşgörülü bir şekilde genişletecek olursak, belki de başkalarını taklit etmek için dedikodu yaparız. Neden başkalarını taklit etmek isteriz? Bütün bunlar bizdeki olağanüstü sığlığa işaret etmez mi? Heyecan arayan ve onu bulmak için kendisinin dışına çıkan bir zihin körelmiş bir zihindir. Başka bir deyişle, dedikodu kendimizi kaptırdığımız bir histir, değil mi? Farklı bir his olabilir ama o heyecan, aklı dağıtacak bir şey bulma isteği hep mevcuttur. İnsan bu meseleye gerçekten derinlemesine eğilirse, kendisine geri döner, bu da aslında olağanüstü sığ olduğunu ve başkaları hakkında konuşarak dışarıda bir heyecan aradığını gösterir. Bir daha birileri hakkında dedikodu yaparken kendinizi yakalayın; eğer farkına varırsanız, size kendiniz hakkında çok şey gösterecektir. Sadece başkaları hakkında meraklı olduğunuzu söyleyerek olayı örtbas etmeyin. Dedikodu huzursuzluğa, bir heyecan hissine, sığlığa, insanlara duyulan ve dedikoduyla hiç ilgisi olmayan gerçek ve derin bir ilginin eksikliğine işaret eder.

Sonraki sorun dedikoduyu nasıl durduracağımız. Sonraki soru budur, değil mi? Dedikodu yaptığınızın farkına varınca, nasıl bırakırsınız? Bir alışkanlık, günden güne devam eden çirkin bir şey haline gelmişse, onu nasıl durdurursunuz? Bu soru söz konusu olur mu? Dedikodu yaptığınızı bildiğiniz zaman, dedikodu yaptığınızın ve içerdiği her şeyin farkında olduğunuzda, o zaman kendinize, 'Bunu nasıl durdururum?'

der misiniz? Dedikodu yaptığınızın farkına vardığınız an dedikodu kendiliğinden durmaz mı zaten? "Nasıl" sorusu söz konusu bile olmaz. "Nasıl" sorusu ancak farkında olmadığınız zaman ortaya çıkar; dedikodu da farkındalık noksanlığını işaret eder. Bir daha dedikodu yaptığınızda bunu deneyin ve neden bahsettiğinizin farkına varınca, dilinizin ölçüsünü kaçırdığınızın fakına varınca nasıl çabuk, nasıl anında dedikoduya son verdiğinizi görün. Durdurmak için iradenin harekete geçmesi gerekmez. Tüm gereken ne dediğinizin farkında, bilincinde olmak ve içinde saklı olan anlamları görmektir. Dedikoduyu kınamak ya da haklı çıkarmak zorunda değilsiniz. Farkında olun, dedikodu yapmaya ne kadar çabuk son verdiğinizi göreceksiniz; çünkü o kendi kendine kişinin hareket yollarını, davranışını, düşünce kalıbını ortaya çıkarır; bu açığa çıkmada kişi kendini keşfeder ki bu başkaları hakkında, ne yaptıkları, ne düşündükleri, nasıl davrandıkları hakkında dedikodu yapmaktan çok daha önemlidir.

Günlük gazeteleri okuyan çoğumuz dedikoduyla doluyuz; küresel dedikoduyla. Bütün bunların hepsi kendimizden, kendi önemsizliğimizden, kendi çirkinliğimizden kaçıştır. Dünya meselelerine karşı yüzeysel bir ilgi yoluyla çok daha akıllı olduğumuzu ve kendi yaşamlarımızla uğraşmaya daha muktedir olduğumuzu düşünürüz. Bütün bunlar, elbette ki, kendimizden kaçıştır, değil mi? İçimiz bomboş ve sığ; kendimizden çok korkuyoruz. İçsel anlamda o kadar fakiriz ki dedikodu zengin bir eğlence biçimi, kendimizden kaçış rolü oynuyor. İçimizdeki bu boşluğu bilgiyle, dini törenlerle, dedikoduyla, grup toplantılarıyla –sayısız kaçış yoluyla– doldurmaya çalışıyoruz, böylece olmakta olanın anlaşılması değil, kaçışlar önem kazanıyor. Olmakta olanı anlamak dikkat gerektirir; insanın boş olduğunu, acı içinde olduğunu anlaması, kaçış değil, muazzam bir dikkat gerektirir ama çoğumuz bu kaçışları seviyoruz çünkü onlar çok daha tatmin edici, çok daha zevkli. Aynı zamanda, eğer kendimizi olduğu-

muz gibi görürsek, kendimizle uğraşmak çok zor olur; karşı karşya olduğumuz sorunlardan biri de budur. Ne yapacağımızı bilemeyiz. Ben boş olduğumu, kederli olduğumu, acı çektiğimi bildiğimde ne yapacağımı, bununla nasıl başa çıkacağımı bilemem. Bu yüzden insan her tür kaçışa başvurur.

Soru şudur: Ne yapılacak? Tabii ki kaçamayacağımız açıktır, bu çok saçma ve çocukçadır. Peki kendinizle olduğunuz gibi yüzleştiğinizde ne yapacaksınız? İlk önce, olduğunuz şeyi inkâr etmeyip ya da haklı çıkarmayıp olduğu gibi kalmanız mümkün müdür? Bu son derece zahmetlidir çünkü zihin açıklama, kınama, tanımlama arar. Eğer bunlardan birini yapmazsa, olduğu gibi devam ederse, o zaman bu bir şeyi kabul etmek gibi olur. Eğer ben esmer olduğumu kabul edersem, konu orada kapanır; ama daha açık bir renge dönüşmeyi arzu ediyorsam, o zaman sorun çıkar. Varolanı kabul etmek en zor şeydir; kişi bunu ancak kaçış olmadığında yapabilir. Kınama ve haklı çıkarma kaçışın farklı biçimleridir. Dolayısıyla, kişi birinin niye dedikodu yaptığını anlarsa ve zalimliği ve içindeki her şeyle birlikte bunun saçmalığının farkına varırsa, o zaman kişi olduğu şeyle baş başa kalır; ve biz ya onu yok etmek ya da başka bir şeye dönüştürmek için ona yaklaşırız. Eğer bunların hiçbirini yapmaz ve tamamen onunla birlikte olarak, anlama niyetiyle ona yaklaşırsak, o zaman onun artık ürktüğümüz şey olmadığını görürüz. O zaman varolanı değiştirmek de mümkün olur.

15. ELEŞTİRİ ÜZERİNE

SORU: İlişkide eleştirinin yeri nedir? Yıkıcı ve yapıcı eleştiri arasında ne fark vardır?

KRISHNAMURTI: Her şeyden önce, niye eleştiri yaparız? Anlamak için mi? Yoksa eleştiri sadece bir kusur bulma süreci midir? Sizi eleştirirsem, sizi anlar mıyım? Anlama yargılama yoluyla mı gelir? Sizinle ilişkimin anlamını yüzeysel olarak değil, derinlemesine kavramak istersem, anlamak istersem, sizi eleştirmeye mi başlarım? Yoksa sizinle benim aramdaki ilişkiyi sessizce gözlemleyerek –fikirlerimi, eleştirilerimi, yargılarımı, tanımlamalarımı veya kınamalarımı tasarlamadan, sessizce ne olduğunu gözlemleyerek– ilişkinin farkında mı olurum? Ve eğer eleştirmezsem, ne olur? Kişi uyumaya eğilimlidir, değil mi? Kusur bulmamız uyumadığımız anlamına gelmez. Muhtemelen bu bir alışkanlıktır ve biz de bu alışkanlıkla uyuturuz. Eleştiri yoluyla ilişkiye dair daha derin, daha engin bir anlayış olur mu? Eleştirinin yıkıcı ya da yapıcı olmasının bir önemi yok – bu alakasızdır elbette. Bu yüzden sorulması gereken soru şudur: "İlişkiyi anlamak için zihnin ve kalbin nasıl bir durumda olması gerekir?" Anlama süreci nasıl işler? Bir şeyi nasıl anlarız? Eğer çocuğunuzla ilgileniyorsanız, çocuğunuzu nasıl anlarsınız? Gözlemlersiniz, değil mi? Onu oynarken seyredersiniz, onun değişik ruh hallerini incelersiniz; kendi fikrinizi ona empoze etmezsiniz. Onun şöyle ya da böyle olması gerektiğini söylemezsiniz. Sürekli tetikte, uyanık olursunuz değil mi? Etkin bir biçimde bi-

linçli. O zaman muhtemelen çocuğunuzu anlamaya başlarsınız. Eğer sürekli eleştiriyorsanız, ne olup ne olmaması gerektiğine karar vererek sürekli kendi kişiliğinizi, mizacınızı, fikirlerinizi ve diğer şeyleri enjekte ediyorsanız, bu ilişkide bariyerler yaratıyorsunuz demektir. Maalesef çoğumuz şekillendirmek, müdahale etmek için eleştiriyoruz; bir şeye şekil vermek –bir kocaya, çocuğa veya her kim olursa– bu bize bir miktar memnuniyet, haz, veriyor. Bundan güç alıyorsunuz, patron sizsiniz ve bunda muazzam bir haz var. Elbette ki bütün bu süreçte ilişkiyi anlamak söz konusu değildir. Sadece bir başkasını mizacınıza, arzunuza, dileğinize göre şekillendirme isteği vardır. Bütün bunlar ilişkiyi anlamayı önler, değil mi?

Bir de kendi kendini eleştirme vardır. Kendine karşı eleştirel olmak, kendini eleştirmek, kınamak veya haklı çıkarmak bir kişinin kendisini anlamasını sağlar mı? Kendimi eleştirmeye başladığımda, anlama, keşfetme sürecini kısıtlamaz mıyım? Kendini eleştirmenin bir yolu olan içgözlem benliği göz önüne serer mi? Kişinin kendisini göz önüne sermesi mümkün müdür? Sürekli analitik, korku dolu, eleştirel olmak elbette ki bir şeyi göz önüne sermeye yardımcı olmaz. Kişinin kendini göz önüne sermesini sağlayan şey, herhangi bir kınama olmaksızın, tanımlama yapmaksızın sürekli farkında olmaktır. Bu belli bir şekilde kendiliğinden oluşmalıdır; sürekli onu analiz edemezsiniz, disipline edemezsiniz, şekillendiremezsiniz. Bu kendiliğindenlik anlayışın temelidir. Eğer sadece sınırlarsam, kontrol edersem, kınarsam, o zaman düşünce ve duygu hareketini durdururum, değil mi? Düşünce ve duyguyla keşfedebilirim kontrolle değil. İnsan keşfettiğinde, keşfettiği şeyle ilgili nasıl hareket edeceğini bilmesi önemlidir. Eğer bir fikre, bir standarda, bir ideale göre hareket edersem, o zaman kendimi bir kalıba girmeye zorlamış olurum. Anlayış ya da kendini aşma söz konusu olamaz. Eğer kendimi herhangi bir kınama olmadan, tanımlama olmadan izlersem, o zaman bunun ötesine gitmek mümkün olur. O yüzden kişinin

kendini bir ideale yaklaştırma süreci tamamıyla yanlıştır. İdealler ev yapımı tanrılardır ve elbette ki kendi kendine tasarlanmış bir hayale uymak bir kurtuluş olamaz.

Bu yüzden, anlayış ancak zihin sessizce, bilinçli gözlemlerse olur; bu da çok zordur çünkü biz aktif olmaktan, hareketli olmaktan, eleştirel olmaktan, kınamaktan, haklı çıkmaktan büyük zevk alırız. Varlığımızın yapısı böyledir; ve fikirlerin, önyargıların, görüşlerin, deneyimlerin, anıların süzgecinden geçirerek anlamaya çalışırız. Bütün bu süzgeçlerden kurtulmak ve doğrudan anlamak mümkün müdür? Sorun çok büyük olduğunda bunu yaparız; bütün bu metotlardan geçmeyiz – ona doğrudan yaklaşırız. İlişkiyi anlama ancak bu kendini eleştirme süreci tamamen anlaşıldığında ve zihin sessiz olduğunda gerçekleşir. Eğer çok da büyük olmayan bir çabayla beni dinliyorsanız ve anlatmak istediklerimi takip etmeye çalışıyorsanız, o zaman birbirimizi anlama olasılığımız var demektir. Ama sürekli eleştiriyorsanız, kitaplardan öğrendiğiniz, bir başkasının size söylediği ya da buna benzer başka fikirlerinizi kusuyorsanız, o zaman aramızdaki bu süzgeçler yüzünden siz ve ben birbirimizle ilintili değilizdir. Eğer her ikimiz de sorunun kendi içinde yatan meseleleri bulmaya çalışıyorsak, sonuna kadar gidip bu konudaki gerçeğin ne olduğunu keşfetmeye istekliysek, o zaman ilintili oluruz. O zaman zihniniz hem tetikte hem de pasif olur ve bundaki doğru şeyi bulmak için gözlemler. Bu yüzden zihin olağandışı şekilde hızlı olmalıdır, deneyimlerinizle pekiştirdiğiniz herhangi bir fikre, bir ideale, bir yargıya, bir görüşe saplanıp kalmamalıdır. Anlayış, elbette pasif olarak bilinçli olan bir zihinde hızlı bir esneklik söz konusu olduğunda gelir. O zaman almaya meyilli olur, o zaman hassas olur. Bir zihin lehte veya aleyhte fikirlerle, önyargılarla, görüşlerle dolu olduğunda hassas değildir.

İlişkiyi anlamak için pasif bir bilinç olması gerekir. Bu, ilişkiyi tahrip etmez. Tam tersine, bu, ilişkiyi çok daha elzem,

çok daha önemli kılar. O zaman bu ilişkide gerçek sevgi olma olasılığı vardır; sadece hassaslık ya da duygusallık olmayan bir sıcaklık, yakınlık söz konusu olur. Eğer böyle yaklaşırsak veya her şeyle bu tür bir ilişki içinde olursak, o zaman sorunlarımız –mülkiyet sorunları, sahiplenme sorunları, çünkü biz sahiplendiğimiz şeyiz– kolayca çözülür. Paraya sahip olan adam paradır. Kendini mülkiyetle tanımlayan kişi mülktür, evdir, mobilyadır. Aynı şey fikirler ve insanlar için de geçerlidir; sahiplenme olduğu zaman ilişki olmaz. Çoğumuz sahipleniriz çünkü sahiplenmezsek hiçbir şeyimiz yoktur. Eğer sahiplenmezsek, hayatımızı mobilyayla, müzikle, bilgiyle, şunla bunla doldurmazsak içi boş kabuklar olarak kalırız. Ve bu kabuk çok fazla gürültü çıkarır ve biz bunun adına hayat deriz ve bu bizi tatmin eder. Bir kesilme, kopuş olursa, o zaman kederleniriz çünkü aniden ne olduğumuzu fark ederiz: pek bir anlamı olmayan boş bir kabuk. İlişkinin içeriğinin farkında olmak eylemdir; ve bu eylemde gerçek ilişkiyi bulma olasılığı, onun derinliğini, önemini keşfetme ve sevginin ne olduğunu öğrenme olasılığı vardır.

16. TANRIYA İNANMAK ÜZERİNE

SORU: Tanrıya inanmak daha iyi bir yaşam için güçlü bir teşvik olmuştur. Niye Tanrıyı inkâr ediyorsunuz? Niye insanlığın Tanrı fikrine inancını yeniden canlandırmıyorsunuz?

KRISHNAMURTI: Soruya geniş bir açıdan ve akıllıca bakalım. Ben Tanrıyı inkâr etmiyorum –bunu yapmak aptalca olurdu. Ancak gerçeği bilmeyen biri anlamsız sözlerle uğraşır. Biliyorum diyen kişi bilmiyordur; gerçeği anbean tecrübe eden kişinin bu gerçeği iletmesinin bir yolu yoktur.

İnanç gerçeği inkâr etmektir, inanç gerçeği engeller; Tanrıya inanmak Tanrıyı bulmak değildir. Ne inanan ne inanmayan Tanrıyı bulabilir; çünkü gerçek bilinmeyendir ve bilinmeyene inanmanız ya da inanmamanız sadece kendinizin yansımalarıdır, bu yüzden de gerçek değildir. İnandığınızı ve bunun hayatınızda çok küçük bir anlamı olduğunu biliyorum. İnanan pek çok insan var; milyonlarca insan Tanrıya inanıyor ve teselli oluyor. Her şeyden önce, niye inanıyorsunuz? İnanıyorsunuz çünkü size tatmin, teselli, umut veriyor ve bunun hayatınıza anlam kattığını söylüyorsunuz. Aslında inancınızın çok küçük bir anlamı var çünkü hem inanıyor hem istismar ediyorsunuz, hem inanıyor hem öldürüyorsunuz, hem evrensel bir Tanrıya inanıyorsunuz hem de birbirinizi öldürüyorsunuz. Zengin de Tanrıya inanır; insafsızca sömürür, para biriktirir ve sonra ya bir tapınak inşa eder ya da hayırsever olur.

Hiroşima'ya atom bombasını atan adam, Tanrının onlarla olduğunu söyledi; İngiltere'den havalanıp Almanya'yı imha etmeye gidenler Tanrının onların yardımcı pilotu olduğunu söyledi. Diktatörlerin, başbakanların, generallerin, başkanların hepsi Tanrıdan söz eder, Tanrıya sonsuz bir inançları vardır. İnsanlığa daha iyi bir yaşam sunmak için hizmet mi ediyorlar? Tanrıya inandığını söyleyen insanlar dünyanın yarısını yok ettiler ve dünya tam bir ıstırap içinde. Dini hoşgörüsüzlük nedeniyle insanlar inanan ve inanmayan diye ayrılıyor, din savaşları çıkıyor. Bu sizin ne kadar olağandışı politik zihinli olduğunuzu gösteriyor.

Tanrıya inanmak "daha iyi olmak için güçlü bir teşvik" midir? Niye daha iyi olmak için bir teşvik istiyorsunuz? Daha temiz ve yalın yaşama arzusu yeterli bir teşvik değil mi? Eğer bir teşvik arıyorsanız, o zaman hayatı herkes için mümkün kılmakla ilgilenmiyorsunuz demektir; sadece benimkinden farklı bir teşvikle ilgileniyorsunuz ve bu teşvik konusunda tartışacağız demektir. Eğer Tanrıya inandığımız için değil, insan olduğumuz için birlikte mutlu yaşıyorsak, hepimiz için bir şeyler üretmek adına üretim araçlarını paylaşacağız demektir. Akıl eksikliği çektiğimiz için "Tanrı" diye adlandırdığımız bir "süper akıl" fikrini kabul ediyoruz; ama bu "Tanrı", bu süper akıl bize daha iyi bir hayat vermeyecek. İnsanı daha iyi bir hayata yönlendiren şey akıldır; ve inanç olduğu sürece, sınıf ayrımı olduğu sürece, üretim araçları birkaç kişinin elinde olduğu sürece, uluslar, egemen devletler olduğu sürece, akıl olamaz. Bütün bunlar açıkça akıl eksikliğini gösterir ve daha iyi bir yaşamı engelleyen, Tanrıya inanmamak değil, akıl eksikliğidir.

Hepiniz farklı şekillerde inanıyorsunuz ama inancınızın hiçbir gerçekliği yok. Gerçek siz neyseniz odur; yaptığınız, düşündüğünüz şeydir; Tanrı inancınızsa monoton, aptal, acımasız hayatınızdan kaçıştan başka bir şey değildir. Buna ek olarak inanç sürekli olarak insanları böler: Hindu, Budist, Hı-

ristiyan, komünist, sosyalist, kapitalist vb. İnanç, fikir böler: asla insanları bir araya getirmez. Birkaç insanı bir grupta bir araya getirebilirsiniz ama bu grup başka bir gruba muhaliftir. Fikirler ve inançlar asla birleştirici değildir; tam tersine ayırıcı, bölücü ve yıkıcıdır. Bu yüzden Tanrı inancınız aslında dünyaya ıstırap yayıyor; size anlık bir teselli vermiş olabilir ama gerçekte size savaşlar, açlık, sınıf ayrımları ve bireylerin acımasızca tutumları şeklinde daha fazla üzüntü getirmiştir. Bu yüzden inancınızın hiçbir geçerliliği yoktur. Eğer gerçekten Tanrıya inansaydınız ve bu sizin için gerçek bir deneyim olsaydı o zaman yüzünüzde bir gülümseme olurdu ve insanları yok ediyor olmazdınız.

Peki gerçeklik nedir? Tanrı nedir? Tanrı kelime değildir, kelime de cisim değildir. Ölçülemeyeni, zamana ait olmayanı bilmek için zihin zamandan bağımsız olmalıdır ki bu da zihnin tüm düşüncelerden, Tanrı hakkındaki fikirlerden kurtulması anlamına gelir. Tanrı ya da gerçek hakkında ne biliyorsunuz? Bu gerçeklik hakkında hiçbir şey bilmiyorsunuz. Bütün bildiğiniz kelimeler, başkalarının tecrübeleri ya da daha belirsiz bazı tecrübe anlarınız. Bu kesinlikle Tanrı değil, gerçeklik değil, zamanın ötesinde değil. Zamanın ötesinde olanı bilmek için zaman süreci, yani düşünce, oluş süreci, bilgi toplama, anlaşılmalıdır. Bu zihnin bütün arka planıdır. Zihnin kendisi arka plandır. Hem bilinçli hem bilinçdışı, hem kolektif hem bireysel. Bu nedenle zihin bilinenden bağımsız olmalıdır ki, bu da zihnin tamamen sessiz olması anlamına gelir –sessizleştirilmesi değil. Bir sonuç olarak, bir uygulamanın, disiplinin, kararlı eylemin sonucu olarak sessizliğe ulaşmış zihin sessiz bir zihin değildir. Zorlanan, kontrol edilen, biçimlendirilen, bir çerçeveye sokulan ve susturulan bir zihin dingin bir zihin değildir. Zihni bir süre boyunca yüzeysel olarak sessiz kalmaya zorlayabilirsiniz ama böyle bir zihin sakin bir zihin değildir. Sakinlik ancak düşünce sürecini tümüyle anladığınızda ortaya çıkar çünkü sü-

reci anlamak onu bitirmektir ve düşünce sürecinin bitişi sükûnetin başlangıcıdır.

Zihin tamamen sessiz olduğunda, sadece üst seviyede değil, derinde de hem yüzeysel hem de derin bilinç seviyelerinde, ancak o zaman bilinmeyen ortaya çıkar. Bilinmeyen, zihin tarafından tecrübe edilecek bir şey değildir, sessizlik, sadece sessizlik tecrübe edilebilir. Eğer zihin sessizlik dışında bir şey deneyimliyorsa, yalnızca kendi arzularını yansıtmaktadır ve böyle bir zihin sessiz değildir; zihin sessiz olmadıkça, düşünce, bilinçli ya da bilinçdışı, hareket halinde oldukça sessizlik olamaz. Sessizlik geçmişten, bilgiden, hem bilinçli hem bilinçdışı hafızadan arınmış olmaktır; zihin tamamıyla sessiz olduğunda, kullanımda olmadığında, bir çaba sonucu olmayan sessizlik olduğunda zamansız, sonsuz olan ortaya çıkar. Bu durum bir hatırlama durumu değildir. Hatırlayan ve tecrübe eden bir varlık yoktur.

Bu nedenle Tanrı, gerçek ya da adına her ne diyorsanız, anda ortaya çıkan bir şeydir ve ancak özgürlük durumunda kendiliğinden ortaya çıkar, zihin belli bir kurala göre şekillendirildiği zamanlarda değil. Tanrı zihnin ürettiği bir şey değildir ve kendini yansıtmayla belirmez; ancak özgürlük denilen erdem olduğunda gelir. Erdem, varolanla, gerçekle yüzleşmektir ve gerçekle yüzleşmek tam bir saadet durumudur. Sonsuz olan ancak zihin mutlu, sessiz, hareketsiz olduğunda, bilinçli ya da bilinçdışı düşüncenin yansımaları olmadığında meydana çıkar.

17. HAFIZA ÜZERİNE

SORU: Hafızanın eksik bir tecrübe olduğunu söylüyorsunuz. Önceki konuşmalarınızdan hatırladıklarım ve net izlenimlerim var. Bu hangi bakımdan eksik bir tecrübedir? Lütfen detaylarıyla açıklar mısınız?

KRISHNAMURTI: Hafızayla neyi kastediyoruz? Okula gidersiniz ve olgularla, teknik bilgilerle dolarsınız. Mühendisseniz teknik bilginizi köprü yapmakta kullanırsınız. Bu olgulara dayalı hafızadır. Bir de psikolojik hafıza vardır. Bana hoş ya da hoş olmayan bir şey söylersiniz, ben de bunu kaydederim; seninle bir dahaki karşılaşmamızda, seni o hatırayla karşılarım, söylediklerinin ya da söylemediklerinin hatırasıyla. Hafızanın iki yüzü vardır; psikolojik ve olgusal. Bunlar hep bağlantılıdır bu nedenle kesin çizgilerle ayrılamazlar. Olgusal hafızanın yaşamak için gerekli olduğunu biliyoruz peki psikolojik hafıza da gerekli mi? Psikolojik hafızayı muhafaza eden faktör nedir? Bir hakareti ya da övgüyü bize psikolojik olarak hatırlatan nedir? Niçin bazı hatıraları tutar bazılarını reddederiz? Elbette hoş olan hatıraları tutar, hoş olmayanlardan kaçınırız. Eğer gözlemlerseniz, acı hatıralar hoşa gidenlerden daha çabuk rafa kaldırılır. Zihin hafızadır, hangi seviyede olursa olsun, hangi isimle adlandırırsanız adlandırın, zihin geçmişin ürünüdür, geçmiş üzerine kurulmuştur ki o da hafızadır ve koşullandırılmış bir durumdur. Bu hafızayla hayatı, yeni zorlukları karşılarız. Mücadele her zaman yenidir ve ona verdiğimiz tepki her zaman eskidir

çünkü geçmişin bir sonucudur. Bu nedenle hafızasız tecrübe etmek başka; hafızayla tecrübe etmek başka bir durumdur. Yani zorluk her zaman yenidir. Ben, eskinin koşullandırmasıyla tepki veririm. Bu durumda ne olur? Yeniyi alırım ve anlamam ve geçmiş yeni tecrübeyi koşullandırır. Bu nedenle yeniyi her zaman kısmi olarak anlarız, asla tam olarak anlamayız. Ancak bir şeyi tam olarak anladığımızda hafızada iz bırakmaz.

Bir zorluk olduğunda, ki hep yenidir, onu eski bir tepkiyle karşılarsınız. Eski tepki yeniyi koşullandırır, çarpıtır ve böylelikle önyargı oluşturur; bu yüzden de yeninin tam olarak algılanması mümkün olmaz; yeni eskinin içine hapsedilir ve buna bağlı olarak eskiyi güçlendirir. Bu ilk başta soyut gözükebilir ama biraz daha dikkatle ve yakından incelerseniz anlaşılması zor değildir. Şu anda dünyadaki mevcut durum yeni bir yaklaşım gerektiriyor. Her zaman yeni olan dünya problemleriyle başa çıkmak için yeni bir yöntem gerekiyor. Biz yeniye yaklaşmayı beceremiyoruz çünkü koşullanmış zihinlerimizle, milli, yerel, ailevi ve dini önyargılarımızla yaklaşıyoruz. Yeni bir mücadeleyi anlamada tecrübelerimiz bariyer oluşturuyor, bu nedenle hafızayı işlemeye ve güçlendirmeye devam ediyor; yeniyi anlamıyor ve mücadeleyle asla tam olarak yüzleşemiyoruz. Ancak mücadeleyi yeni, taze, geçmişten arınmış halde karşıladığımızda zenginleşebiliriz.

Soruyu soran kişi: "Önceki konuşmalarınızdan hatırladıklarım ve net izlenimlerim var. Bu hangi bakımdan eksik bir tecrübedir?" diyor. Açıkçası, eğer bu sadece bir izlenim, bir hatıraysa eksik bir tecrübedir. Eğer ne söylendiğini anlıyorsanız, o konudaki gerçeği görüyorsanız, o gerçek hatıra değildir. Gerçek hatıra değildir çünkü gerçek hep yeni, kendini değiştiren bir şeydir. Sizin önceki konuşmalardan hatırladıklarınız var, niye? Önceki konuşmaları rehber olarak kullandığınız için tam olarak anlamamışsınız. İrdelemek istiyorsunuz ve bilinçdışı ya da bilinçli olarak o hatıra muhafaza ediliyor.

Eğer bir şeyi tamamen anlarsanız, ki bu bir şeyle ilgili gerçeği tüm olarak görmektir, onunla ilgili bir hatıranız olmadığını görürsünüz. Eğitimimiz hafızanın işlenmesi, güçlendirilmesidir. Dini ibadetleriniz ya da ayinleriniz, okumanız ve bilginiz hepsi hafızanın güçlendirilmesidir. Bununla neyi kastediyoruz? Hafızaya neden tutunuyoruz? Fark ettiniz mi bilmiyorum ama insan yaşlandıkça geçmişine, geçmiş sevinçlerine, acılarına, zevklerine bakmaya başlar; gençken insan geleceğe bakar. Niye bunu yapıyoruz? Hafıza niçin bu kadar önemli hale geldi? Bunun basit ve net bir açıklaması var: çünkü içinde bulunduğumuz anı dolu dolu yaşamayı bilmiyoruz. İçinde bulunduğumuz anı geleceğe ulaşmak için bir araç olarak görüyoruz, bu yüzden de onu önemsemiyoruz. İçinde bulunduğumuz anda yaşayamıyoruz çünkü bu anı geleceğe açılan bir yol olarak kullanıyoruz. Bir şey olacağım diye, kendimi hiçbir zaman tam olarak anlayamıyorum ve şu an olduğum halimle kendimi anlamak için hafızanın geliştirilmesi gerekmiyor. Tam tersine, hafıza insanın ne olduğunu anlamasına engeldir. Bilmiyorum fark ettiniz mi, yeni bir düşünce, yeni bir his ancak zihin hafızanın ağına yakalanmadığında mümkündür. İki düşünce, iki hatıra arasında bir ara olduğu zaman, bu ara muhafaza edilebilirse, bu aradan artık hafıza olmayan bir varoluş hali meydana gelir. Hatıralarımız var ve bu hatıraları devamlılığın sağlanması için işliyoruz. Hafızanın işlenmesi sürdükçe "ben" ve "benim" çok önemli olmayı sürdürecektir; birçoğumuz "ben" ve "benim"lerden oluştuğumuz için, hafıza hayatlarımızda çok önemli bir rol oynuyor. Eğer hafızanız, olmasaydı aileniz, malınız mülkünüz o kadar da önemli olmayacaktı; bu nedenle "ben" ve "benim"e önem vermek için hafızayı işliyorsunuz. Eğer gözlemlerseniz, iki düşünce ve iki duygu arasında bir ara olduğunu görürsünüz. O arada, ki bu hafızanın ürünü değildir, "ben" ve "benim"den sıradışı bir bağımsızlık vardır ve bu arada, zaman yoktur.

Probleme farklı açıdan bakalım. Hafıza zamandır, öyle değil mi? Hafıza dünü, bugünü ve yarını yaratır. Dünün hatırası bugünü koşullandırır, bu nedenle yarına da şekil verir. Yani bugün aracılığıyla geleceği yaratan da geçmiştir. Devam eden bir zaman süreci vardır ki bir şey olma iradesidir. Hafıza zamandır ve zaman aracılığıyla bir sonuca ulaşmayı umut ederiz. Bugün bir memurum ve eğer fırsat ve zaman verilirse müdür ya da patron olabilirim. Bu nedenle zamana ihtiyacım var ve aynı mantıkla, "Gerçekliğe ulaşacağım ve Tanrıya yaklaşacağım," deriz. Bu nedenle gerçekleştirmek için zamana ihtiyacım var, bu bir şey olmak, başarmak, kazanmak için hafızayı işlemem, deneyim, disiplin yoluyla hafızayı güçlendirmem gerektiği anlamına gelir ve bu da zamanda devamlılık demektir. Zaman aracılığıyla sonsuza, zaman aracılığıyla ebedi olana ulaşmayı umarız. Bunu yapabilir misiniz? Zaman ağıyla, zamanın ürünü olan hafıza aracılığıyla sonsuzluğu yakalayabilir misiniz? Zamansız olan ancak "ben" ve "benim" durduğunda varolabilir. Eğer bu gerçeği görürseniz, zamanla sonsuzun anlaşılamayacağını ya da algılanamayacağını, o zaman hafıza problemini inceleyebiliriz. Teknik şeylerin hatırlanması zaruridir; ama benliği, "ben"i ve "benim"i muhafaza eden, kimlik veren ve benliğin devamını sağlayan psikolojik hafıza, hayata ve gerçekliğe tümüyle zararlıdır. İnsan bu gerçeği gördüğünde, yanlış olan düşer, bu nedenle de dünün tecrübesi psikolojik anlamda tutulmaz.

Güzel bir gün batımı, tarlada güzel bir ağaç görürsünüz ve ona ilk baktığınızda ondan tam anlamıyla zevk alırsınız ve ondan tekrar zevk almak arzusuyla yine oraya gidersiniz. Ondan zevk alma arzusuyla tekrar gidince ne olur? Hiçbir zevk alamazsınız çünkü sizi geri döndüren, zevk almaya iten şey dünkü gün batımıdır. Dün bellek yoktu, sadece anlık bir beğeni, doğrudan bir tepki vardı. Bugünse dünün tecrübesini tekrar yakalama arzusundasınız. Hafıza sizinle günbatımı arasına girmiştir; bu yüzden zevk alamazsınız, güzelliği, zen-

ginliği, bütünlüğü yok olmuştur. Dün bir arkadaşınız size bir şey söylemiştir; size hakaret etmiştir ya da iltifat etmiştir. Bu anıyı zihninizde tutarsınız ve bugün arkadaşınızı bu anıyla karşılarsınız. Aslında arkadaşınızı karşılamazsınız, dünün hatırasını taşırsınız ve o araya girer. Kendimizi ve hareketlerimizi bu şekilde bellekle çevrelemeye devam ederiz, bu yüzden yaşamlarımızda yenilik ve tazelik yoktur. Bu yüzden bellek hayatı sıkıcı, yorucu ve boş kılar. "Ben" ve "benim" bellekle güçlendirildiği için birbirimize karşı düşmanlık besleriz. Bellek şu anda gerçekleşen eylemlerle hayata geçer; şu anla belleğe hayat veririz, belleğe hayat vermezsek o yok olur. Olgulara ve teknik şeylere dair bellek bir gereksinimdir ama psikolojik bellek hayatı anlamamıza ve birlik olmamıza engeldir.

18. "VAROLAN"A TESLİM OL

SORU: Tanrının iradesine teslim olmakla varolanın kabulü hakkında söyledikleriniz arasında ne fark var?

KRISHNAMURTI: Kesinlikle çok büyük bir fark var, öyle değil mi? Tanrının iradesine teslim olmak sizin Tanrının iradesini bildiğinizi ima eder. Burada bilmediğiniz bir şeye teslim olmuyorsunuz. Eğer gerçekliği biliyorsanız ona teslim olamazsınız; varlığınız son bulur ve yüksek bir iradeye teslim olmanız söz konusu değildir. Daha yüksek bir iradeye teslim oluyorsanız, gerçek olan bilinen aracılığıyla bilinemeyeceğinden, o yüksek irade sizin yansımanızdır. Ancak bilinenin varlığı son bulduğunda ortaya çıkar. Bilinen, zihin tarafından yaratılır çünkü düşünce bilinenin, geçmişin bir sonucudur ve düşünce sadece bildiğini yaratabilir. Bu nedenle bildiği şey sonsuz olan değildir. İşte bundan dolayı, Tanrının iradesine teslim olduğunuzda, kendi yansımalarınıza teslim oluyorsunuz; bu belki rahatlatıcı, tatmin edici olabilir ama gerçek değildir.

Varolanı anlamak farklı bir süreci gerektirir –belki de süreç kelimesi doğru kelime değil ama demek istediğim şey şu: Varolanı anlamak çok daha zordur ve bir fikri tamamıyla kabul etmek ya da kendini o fikre vermekten daha büyük bir zekâ, daha büyük bir farkındalık gerektirir. Varolanı anlamak gayret gerektirmez; çaba dikkat dağıtıcı bir şeydir. Bir şeyi anlamak için, varolanı anlamak için dikkatiniz dağılmamalıdır, değil mi? Sizin ne dediğinizi anlamak istiyorsam

aynı anda müzik ya da dışarıdaki insanların sesini dinleyemem, bütün dikkatimi size vermem gerekir. Bu nedenle, varolanın farkına varmak olağanüstü zor ve meşakkatlidir çünkü kendi düşüncemiz de dikkat dağıtıcı bir unsur haline gelmiştir. Biz varolanı anlamak istemeyiz, varolana önyargı, kınama, etiketleme gözlükleriyle bakarız; varolana bu gözlükleri çıkarıp bakmak gerçekten zordur. Şüphesiz ki varolan gerçektir, doğrudur ve diğer her şey kaçıştır, gerçek değildir. Varolanı anlamak için ikiliğin çelişkisi son bulmalıdır çünkü varolandan başka bir şey olma şeklindeki olumsuz tepki, varolanın anlaşılmasının inkârıdır. Eğer kibri anlamak istiyorsam zıddını incelememeliyim, varolanın ne olduğunu anlamaya ya da bir şeye dönüştürmeyi çalışmakla dikkatimi dağıtmamalıyım. Eğer kibirliysem, ne olur? Eğer kibri adlandırmazsam kibir yok olur ki bu da cevabın problemin kendi içinde olduğu, ondan uzakta olmadığı anlamına gelir.

Bu, varolanı kabul etme meselesi değildir, varolanı kabul etmezsiniz, kahverengi ya da beyaz olduğunuzu kabul etmezsiniz çünkü o bir gerçektir; sadece başka bir şey olmaya çalıştığınızda kabul etmek zorunda kalırsınız. Bir gerçeği fark ettiğiniz an o önemini kaybeder; ama geçmişi ya da geleceği düşünmek ya da çeşitli yönlere kaçmak üzere eğitilmiş bir zihin varolanı kavrayamaz. Varolanı anlamadan gerçek olanı bulamazsınız ve bu olmadan, hayatı anlamanın bir önemi yoktur, hayat acı ve ıstırabın dinmediği sürekli bir mücadeledir. Gerçek ancak varolanı anlamakla anlaşılabilir. Kınama ya da etiketleme varsa anlaşılamaz. Sürekli kınayan ya da etiketleyen bir zihin anlayamaz; sadece içinde yakalanmış olduğu şeyi anlayabilir. Varolanı anlamak, varolanın farkında olmak sıradışı derinlikleri ortaya çıkarır. Gerçek, mutluluk ve neşe buradadır.

19. DUA ve MEDİTASYON ÜZERİNE

SORU: Duada ifade edilen özlem Tanrıya giden bir yol değil midir?

KRISHNAMURTI: Her şeyden önce bu sorunun içerdiği problemleri inceleyeceğiz. Soruda dua, konsantrasyon ve meditasyon ima ediliyor. Peki dua ile neyi kastediyoruz? Her şeyden önce duada, Tanrı, gerçek olarak adlandırdığınız şeye rica ve arz vardır. Sen bir birey olarak, Tanrı dediğin şeyden talep eder, ricada bulunur, ona yalvarır, ondan sana rehberlik yapmasını istersin; dolayısıyla, yaklaşımın ödül ya da tatmin bekleyen bir yaklaşımdır. Milletçe ya da bireysel olarak başın derttedir ve sana rehberlik etmesi için Tanrı'ya dua edersin; veya kafan karışıktır ve netlik için yalvarırsın; Tanrı olarak adlandırdığın şeyden yardım istersin. Bu, Tanrının, Tanrı her ne ise, –bunu şu an tartışmayacağız– senin ve benim yarattığım karmaşayı temizleyeceğini ima eder. Sonuçta, çaresizliği, karmaşayı, zulmü, sevgisizliği yaratan bizleriz ve Tanrı olarak adlandırdığımız şeyden bunu temizlemesini istiyoruz. Diğer bir deyişle, karmaşamızın, çaresizliğimizin, üzüntümüzün, çelişkimizin bir başkası tarafından temizlenmesini istiyoruz, bir başkasından bize mutluluk ve aydınlık getirmesini talep ediyoruz.

Dua ettiğinizde, yalvardığınızda, bir şey talep ettiğinizde, bu genellikle gerçekleşir. İstediğinizde alırsınız, ama aldığınız şey düzeni sağlamaz çünkü aldığınız şey netlik ve anlayış getirmez. Sadece tatmin eder, memnun eder ama anlayış getir-

mez çünkü talep ettiğinizde kendi yansıttığınız şeyi alırsınız. Gerçeklik, Tanrı, nasıl sizin özel isteğinize yanıt versin? Ölçülemeyen, sözlerle ifade edilemeyen şey, bizim kendi yarattığımız küçük, ufacık endişelerimizle, çaresizliklerimizle, karmaşamızla nasıl ilgilensin? Yani cevap veren şey nedir? Şurası açıktır ki ölçülemeyen küçük, ufacık, ölçülebilen bir şeye cevap veremez. Peki cevap veren şey nedir? Dua ederken sessiz, alıcı bir haldeyizdir; işte o zaman kendi bilinçaltımız anlık bir netlik sağlar. Bir şey istersiniz, yakarırsınız ve bu itaatkâr yakarış, yalvarma esnasında, alıcı bir haldesinizdir; bilinçli, hareket halindeki zihniniz görece dingin bir haldedir, bilinçaltı buraya kendini yansıtır ve cevabı bulursunuz. Bu kesinlikle gerçeklikten, ölçülemeyenden gelen bir cevap değildir, sizin kendi bilinçdışı cevabınızdır. O yüzden duanız cevaplandığı zaman gerçeklikle ilişki halinde olduğunuzu düşünmeyin. Gerçeklik size gelmelidir; siz ona gidemezsiniz.

Bu dua probleminde başka bir etken daha devreye girer; iç ses dediğimiz şeyin cevabı. Söylediğim gibi, zihin yardım dilerken, rica ederken dingindir; duyduğunuz iç ses, dingin zihninize yansıyan kendi sesinizdir. Tekrar edecek olursak, bu nasıl gerçekliğin sesi olabilir? Karışık, cahil, arzulayan, talep eden, rica eden bir zihin gerçekliği nasıl anlayabilir? Zihin gerçekliği ancak tam anlamıyla dingin olduğu, ister kendisi ister milleti ister başka bir şey için olsun, talep etmediği, arzulamadığı, yakarmadığı, sormadığı zaman kavrayabilir. Ancak zihin tamamen dingin olduğunda, arzu son bulduğunda gerçeklik ortaya çıkar. Talep eden, rica eden, yardım dileyen, yönlendirilmek isteyen birisi aradığını bulacaktır ama bu gerçek olmayacaktır. Onun kavradığı, zihninin bilinçdışı seviyelerinin kendini bilince yansıtan cevabı olacaktır; onu yönlendiren dingin, küçük ses gerçeğin değil, bilinçdışının cevabıdır.

Dua konusunda bir de konsantrasyon meselesi vardır. Birçoğumuz için konsantrasyon bir dışlama sürecidir. Konsan-

trasyon çaba, dürtü, yönelme, taklit etme ile ortaya çıkar; bu yüzden konsantrasyon kendini izole etme sürecidir. Sözde meditasyonla ilgileniyorum ama düşüncelerim darmadağınık, bu yüzden zihnimi diğer bütün düşünceleri dışlayan bir resme, görüntüye ya da fikre odaklıyorum. Konsantrasyon süreci, ki kendini inzivaya çekmedir, meditasyon yöntemlerinden biri sayılır. Sizin yaptığınız da budur, değil mi? Meditasyon yapmak için oturduğunuzda, zihninizi bir kelime, görüntü ya da bir resme odaklarsınız ama zihin her yerde dolaşır. Sürekli farklı duyguların, düşüncelerin, fikirlerin araya girmesi söz konusudur ve siz onları başınızdan savmaya uğraşırsınız; bu zamanı düşüncelerinizle mücadele halinde geçirirsiniz ve bu sürece "meditasyon" dersiniz. İlgilenmediğiniz bir şeye konsantre olmaya çalışırsınız ve düşünceleriniz çoğalmaya devam eder, artar, araya girer, bu yüzden enerjinizi kovalamaya, uzaklaştırmaya harcarsınız; eğer düşüncenizi, belli bir nesne üzerine yoğunlaştırabilirseniz, sonunda meditasyonda başarılı olduğunuzu düşünürsünüz. Bu meditasyon mudur? Meditasyon bir kovma, birbirine saldıran düşünceleri kovalama ya da bu düşüncelere direnç gösterme anlamında bir dışlama süreci değildir. Dua meditasyon olmadığı gibi, dışlayıcı bir konsantrasyon da meditasyon değildir.

Meditasyon nedir? Konsantrasyon meditasyon değildir çünkü ilginin olduğu yerde konsantre olmak kolaydır. Savaş, kıyım planlayan bir general çok iyi konsantre olmuştur; para kazanan bir işadamı çok iyi konsantre olmuştur; diğer bütün duyguları bir kenara itip istediği şey üzerinde yoğunlaşarak acımasız bile olabilir. Herhangi bir şeye ilgi duyan biri doğal olarak, kendiliğinden konsantre olur. Böyle bir konsantrasyon meditasyon değil, dışlamadır.

Öyleyse meditasyon nedir? Meditasyon kesinlikle anlayıştır, kalbin meditasyonu anlayıştır. Dışlama söz konusuysa anlayış olabilir mi? Talep ve yakarış varken anlayış nasıl olabilir? Anlayışta huzur ve özgürlük vardır; anladığınız şeyin

esaretinden kurtulursunuz. Sadece konsantre olmak ya da dua etmek anlayış getirmez. Anlayış meditasyonun en temel ve esas unsurudur. Benim sözlerimi kabul etmek zorunda değilsiniz ama eğer dua ve konsantrasyonu dikkatle incelerseniz, ikisinin de sizi anlayışa götürmediğini görürsünüz. Bunlar sizi sadece inatlaşmaya saplantıya ve yanılsamaya götürür. Oysa ki anlayışın olduğu meditasyon özgürlük, netlik ve birleşmeyi de beraberinde getirir.

Peki anlayıştan neyi kastediyoruz? Anlayış, her şeye doğru önemi, değeri vermektir. Cahil olmak yanlış değerler vermektir, aptallığın doğası, doğru değerleri anlama kıtlığıdır. Anlayış, doğru değerler olduğunda ve yerleştiğinde ortaya çıkar. Peki insan maddiyatla, ilişkilerle, fikirlerle ilgili doğru değerleri nasıl yerleştirir? Doğru değerlerin oluşması için düşüneni anlamalısınız, değil mi? Eğer düşüneni, yani kendimi anlamazsam, seçtiğim şeyin anlamı yoktur; yani kendimi bilmiyorsam o zaman hareketlerimin, düşüncelerimin bir temeli yoktur. Bu yüzden kendini bilmek meditasyonun başlangıcıdır. Benim kitaplarımdan, otoritelerden, *guru*lardan aldığınız bilgi değil, kendini sorgulamakla, yani kendinin farkında olmakla gelen bilgiden söz ediyorum. Meditasyon kendini bilmenin başlangıcıdır ve kendini bilmeden meditasyon olmaz. Eğer ben kendi düşüncelerimi, duygularımı anlamıyorsam, dürtülerimi, arzularımı, taleplerimi, eylem biçimlerimi –ki bunlar fikirlerdir– bilmiyorsam, düşünmenin oturacağı bir temel yok demektir; kendini anlamadan sadece isteyen, dua eden veya dışlayan bir düşünen, kaçınılmaz bir şekilde kendini karmaşa ve yanılsama içinde bulur.

Meditasyonun başlangıcı kendini bilmektir – ki bu da düşünce ve hislerin her faaliyetinin farkında olmak, sadece yüzeysel katmanlardaki değil, gizli, derin faaliyetleri de bilmektir. Derinlerde gizli faaliyetleri, dürtüleri, tepkileri, düşünceleri, hisleri bilmek için bilinçli zihinde sükûnet olmalıdır; yani bilinçli zihnin, bilinçdışının yansımasını almak için sakin

olması gerekir. Yüzeysel, bilinçli zihin günlük aktivitelerle, geçimini sağlamakla, başkalarını kandırmakla ya da kullanmakla, problemlerden kaçmakla, yani varlığımızın tüm günlük aktiviteleriyle meşguldür. Bu yüzeysel zihin, kendi faaliyetlerinin önemini anlayarak kendisini sükûnete kavuşturmalıdır. Zihin düzen kurarak, zorlama ya da disiplin aracılığıyla sükûnet, dinginlik sağlayamaz. Sükûnet, huzur ve sakinliği ancak kendi aktivitelerini anlayarak, gözlemleyerek, onların farkında olarak, acımasızlığını, hizmetçiyle, eşiyle, kızıyla, annesiyle vb. nasıl konuştuğunu görerek ortaya çıkarabilir. Yüzeysel, bilinçli zihin tüm faaliyetlerinin tamamen farkına vardığında bu anlayışla kendiliğinden sessizleşir; zorlama yoluyla uyuşturulmaz veya arzu aracılığıyla bir düzene sokulmaz; böylelikle bilinçdışının, zihnin derinlerde gizli pek çok katmanının –ırksal dürtüler, gömülü hatıralar, gizli uğraşlar, kapanmamış derin yaralar vb.– imalarını, ipuçlarını yakalayacak bir konuma gelir. Ancak bütün bunlar kendilerini yansıttığında ve anlaşıldığında, bilinç herhangi bir acı ya da hatıranın sebep olduğu yüklerden ve bağımlılıklardan arındırıldığında sonsuz olanı alabilecek duruma gelir.

Meditasyon kendini bilmektir ve kendini bilmeden meditasyon olmaz. Eğer her an tepkilerinizin farkında değilseniz, tam anlamıyla bilinçli değilseniz, günlük aktivitelerinizden haberdar değilseniz, kendinizi bir odaya kapatıp *guru*nuzun, efendinizin resmi önüne oturup meditasyon yapmanız bir kaçıştan öteye geçemez çünkü kendini bilmeden doğru düşünme yoktur, doğru düşünme olmadan da, amacınız ne kadar soylu olursa olsun, yaptıklarınızın hiçbir anlamı yoktur. Yani, kendini bilmeden dua etmenin bir anlamı yoktur; insan kendini bildiğinde doğru düşünme ve dolayısıyla doğru eylem vardır. Doğru eylem olduğunda karmaşa yoktur, dolayısıyla bir başkasına sizi kurtarması için ricada bulunma da yoktur. Tamamen farkında olan bir insan meditasyon yapıyordur; dua etmez çünkü hiçbir şey talep etmemektedir. Du-

ayla, düzen kurarak, tekrar yoluyla ve diğer tüm yöntemlerle belirli bir dinginlik meydana getirebilirsiniz ama bu, zihni ve kalbi yoracak bir sıkıntıdan başka bir şey değildir. Bu zihni uyuşturur; konsantrasyon dediğiniz dışlama da sizi gerçekliğe götürmez; hiçbir dışlama sizi gerçekliğe götüremez. Anlayışı getiren şey, kendini bilmektir ve doğru niyet olduğunda fakında olmak da zor değildir. Eğer kendinizi tümüyle keşfetmek istiyorsanız, sadece yüzeysel kısmı değil, tüm varlığınızı, o zaman bu biraz daha kolaydır. Eğer gerçekten kendinizi bilmek istiyorsanız, kalbinizi ve zihninizi inceleyeceksiniz ve eğer bilmeye niyetiniz varsa, öğrenirsiniz. O zaman, kınama ya da savunma olmaksızın her düşünce ve duyguyu takip edebilirsiniz; her duygu ve düşünceyi oluşurken takip etmekle, zorlama olmayan, düzene sokulmamış, problem ya da çatışma olmamasının bir sonucu olan sükûnete ulaşırsınız. Rüzgâr olmadığında gölün sularının huzurlu ve dingin olması gibi; zihin dingin olduğunda ölçülemeyen ortaya çıkar.

20. BİLİNÇLİ ve BİLİNÇDIŞI ZİHİN ÜZERİNE

SORU: Bilinçli zihin cahildir ve bilinçdışı zihinden korkar. Temel olarak bilinçli zihni ele alıyorsunuz; peki, bu yeterli mi? Yönteminiz bilinçdışının serbest kalmasını sağlayabilir mi? Lütfen bilinçdışının nasıl üstesinden gelebileceğimizi detaylı bir şekilde izah edebilir misiniz?

KRISHNAMURTI: Bilinçli ve bilinçdışı zihnimiz olduğunun farkındayız ama birçoğumuz sadece bilinç düzeyinde yaşıyor. Tüm yaşantımız zihnin üst kısmıyla sınırlıdır. Biz bilinçli zihnin içinde yaşarız ve daha derinlerdeki bilinçdışı zihne önem vermeyiz. Bilinçdışı zihin ara sıra imalarda bulunur, ipucu gönderir. Bu ipucunu dikkate almayız, o anki bilinçli taleplerimiz doğrultusunda çarpıtırız veya değiştiririz. Şimdi soru soran kişi şöyle diyor: "Temel olarak bilinçli zihni ele alıyorsunuz; peki, bu yeterli mi?" Bilinçli zihinle neyi kastettiğimize bakalım. Bilinçli zihin bilinçdışı zihinden farklı mıdır? Bilinçli olanı bilinçdışı olandan ayırdık, bu savunulabilir mi? Bu doğru mudur? Bilinçli ile bilinçdışı arasında böyle bir ayrım var mıdır? Bilincin bitip bilinçdışının başladığı kesin bir hat, bir çizgi var mıdır? Biz üst seviyenin, bilinçli zihnin etkin olduğunun farkındayız ama gün boyunca etkin olan yalnızca o mudur? Eğer sadece zihnin üst kısmını ele alıyor olsaydım, o zaman söylediklerimin hiçbir değeri, anlamı olmayacaktı. Yine de birçoğumuz bilinçli zihnin kabul ettiklerine bağlı kalırız çünkü bilinçli zihin kesin olan bazı gerçeklere bağlı kalmayı güvenli bu-

lur; ama bilinçdışı zihin isyan edebilir ve sık sık da eder, bu yüzden bilinçli ve bilinçdışı zihin arasında hep bir çatışma vardır.

Bu nedenle, problemimiz budur, değil mi? Aslında bilinçli ve bilinçdışı diye iki ayrı durum yoktur; siz onu bilinçli ve bilinçdışı olarak ikiye bölseniz de aslında tek bir varoluş durumu vardır, o da bilinçliliktir. Ama bu bilinçlilik her zaman geçmişe aittir; asla şimdiye ait değildir; siz sadece bitmiş olan şeylerin bilincindesiniz. İletmek istediğim şeyin ancak bir saniye sonra bilincine varıyorsunuz, öyle değil mi? Biraz sonra anlıyorsunuz. Asla şu ânın bilincinde ya da farkında değilsiniz. Kalbinize ve zihninize bir bakın, bilincin gelecekle geçmiş arasında hareket ettiğini ve şu ânın sadece geçmişin geleceğe geçişi olduğunu göreceksiniz. Bu nedenle bilinç, geçmişin geleceğe doğru hareketidir.

Eğer zihninizin çalışmasına dikkat ederseniz, geçmişe ve geleceğe doğru olan hareket şu ânın olmadığı bir süreç olduğunu göreceksiniz. Ya geçmiş, pek de hoş olmayabilecek olan şimdiki zamandan bir kaçış yoludur ya da gelecek şimdiki zamandan uzak bir ümittir. Zihin sürekli ya geçmişle ya da gelecekle meşgul olup şu andan sıyrılır. Zihin geçmiş tarafından Hindu, Brahman, Brahman olmayan, Hırıstiyan, Budist vb. olarak koşullandırılmaktadır. Bu koşullanmış zihin kendisini geleceğe yansıtır; bu nedenle doğrudan, tarafsız olarak hiçbir gerçeğe bakamaz. Gerçeği ya kınar ve reddeder ya da kabul edip kendisini onunla özdeşleştirir. Böyle bir zihin açıktır ki, hiçbir gerçeği olduğu gibi göremez. Geçmiş tarafından koşullandırılmış olan bilincimizin durumu budur ve düşüncemiz de bize meydan okuyan bir gerçeğe karşı koşullanmış tepkimizdir; inancın, geçmişin koşullandırmasıyla ne kadar çok tepki verirsek geçmişi o kadar çok güçlendiririz. Geçmişin güçlenmesi açıkça kendisinin bir devamıdır ki bu da gelecek olarak adlandırılır. Geçmişle gelecek arasında sallanıp duran bir sarkaca benzeyen zihnimi-

zin, bilincimizin durumu budur. Sadece üst tabakalardan değil, alt tabakalardan da oluşan bilincimiz budur. Böyle bir bilinç farklı bir seviyede işlev göremez çünkü sadece iki hareket bilir: Öne ve arkaya.

Eğer çok dikkatli bakarsanız iki düşünce arasında sürekli bir hareket olmadığını, iki düşünce arasında bir ara olduğunu göreceksiniz. Saniyenin ölçülemeyecek kadar küçük parçası kadar olsa da sarkacın öne arkaya gidip gelmesinde önemli bir ara vardır. Düşüncemizin geleceğe yansıtılan geçmiş tarafından koşullandırıldığı gerçeğini görüyoruz; geçmişi kabul ettiğiniz anda geleceği de kabul etmelisiniz, geçmiş ve gelecek diye iki durum yoktur, hem bilinci hem de bilinçdışını, hem kolektif hem de bireysel geçmişi kapsayan tek bir durum vardır. Kolektif ve bireysel geçmiş, şu âna tepki olarak, bireysel bilinçliliği yaratan belli tepkiler verir; bu nedenle bilinç geçmişe aittir ve bu, varlığımızın tüm arka planını oluşturur. Geçmişe sahip olduğunuz anda, kaçınılmaz olarak geleceğe de sahip olursunuz çünkü gelecek değiştirilmiş olan geçmişin devamıdır ama yine de geçmiştir; bu nedenle problemimiz yeni bir koşullandırma, yeni bir geçmiş yaratmadan geçmişe ait bu süreçte nasıl değişiklik meydana getireceğimizdir.

Başka şekilde izah etmek gerekirse, problem şudur; birçoğumuz belirli bir koşullanma şeklini reddeder ve daha geniş, daha önemli ya da daha hoşa giden bir koşullanma şekli buluruz. Bir dini reddeder diğerini kabul edersiniz, bir inancı reddeder diğerini kabul edersiniz. Bu yer değiştirme kesinlikle hayatı anlamak değildir; hayat ilişkidir. Bizim problemimiz bütün koşullanmalardan nasıl kurtulacağımızdır. Ya, bu imkânsız, hiçbir insan zihni koşullanmadan kurtulamaz dersiniz ya da denemeye, keşfetmeye, araştırmaya başlarsınız. Eğer bunun imkânsız olduğunu söylüyorsanız, koşunun dışındasınız demektir. İddianız sınırlı ya da geniş bir tecrübeye ya da bir inancın kabulüne dayanıyor olabilir ama böyle bir

ifade araştırmanın, keşfin inkâr edilmesidir. Zihnin bütün koşullanmalardan kurtulup kurtulamayacağını anlamak için araştırma ve keşif yapacak kadar özgür olmalıyız.

Ben zihnin bütün koşullanmalardan kurtulması tabii ki mümkündür diyorum ama beni otorite kabul etmeniz gerekmiyor. Eğer otoritenin dediklerini kabul ederseniz asla keşfedemezsiniz, bu başka bir yer değiştirme olur ve hiçbir anlamı kalmaz. Bu mümkündür derken bunu benim için bir gerçek olduğu için söylerim ve bunu size sözel olarak gösterebilirim ama işin gerçeğini kendi adınıza bulacaksanız, onunla deneyler yapmalı ve onu seri bir şekilde izlemelisiniz.

Tüm koşullanma sürecini analiz ya da içebakış yöntemiyle anlayamazsınız çünkü bir analizci olduğunda, analizci de arka planın bir parçasıdır, bu nedenle de yaptığı analizin bir önemi yoktur. Bu bir gerçektir ve bunu bir kenara koymalısınız. İnceleyen, baktığı şeyi analiz eden analizcinin kendisi de koşullanmanın bir parçasıdır ve bu yüzden yorumu, anlayışı, analizi ne olursa olsun hâlâ arka planın bir parçasıdır. Bu yöntemle kaçış yoktur ve arka planı kırmak zorunludur çünkü yeniyle mücadele edebilmek için zihnin de yeni olması gerekir; Tanrıyı, doğruyu ya da adına her ne diyorsanız, onu keşfedebilmek için zihin taze ve geçmiş tarafından kirletilmemiş olmalıdır. Geçmişi analiz etmek, bir dizi deneyle sonuçlara varmak, ifade etmek, inkâr etmek ve diğer bütün faaliyetler özünde arka planın değişik şekillerde devam ettiğini gösterir. Bu gerçeği gördüğünüzde analizcinin son bulduğunu fark edeceksiniz. O zaman arka plandan bağımsız bir varlık yoktur; arka plan olarak sadece düşünce vardır; hem bilinçli hem bilinçsiz, hem kolektif hem bireysel düşünceden kasıt hafızanın tepkisidir.

Zihin koşullanma süreci olan geçmişin bir sonucudur. Zihnin özgür olması nasıl mümkün olabilir? Özgür olmak için zihin geçmişle gelecek arasındaki sarkaç benzeri salınımını anlamakla kalmamalı aynı zamanda düşünceler arasın-

daki boşluğun / aranın da farkında olmalıdır. Bu ara kendiliğinden meydana gelir ve hiçbir neden, dilek, zorlama tarafından ortaya çıkarılmaz.

Eğer dikkatle izlerseniz, tepki, düşüncenin hareketi çok seri gözükmekle birlikte düşünceler arasında aralıklar/boşluklar olduğunu görürsünüz. Düşünceler arasında, düşünce süreciyle ilgili olmayan bir sessizlik süresi vardır. Eğer gözlemlerseniz, bu aranın zamana dair olmadığını ve bu aranın keşfinin, bu aranın tam olarak deneyimlenmesinin sizi koşullandırmadan kurtardığını göreceksiniz. Ya da, "sizi" kurtarmaktan çok, koşullandırmadan kurtuluş söz konusudur. Bu yüzden düşünme sürecini anlamak meditasyondur. Biz şu anda, sadece bilginin, tecrübenin belleğin arka planı olan düşünme sürecini ve yapısını tartışmıyor, aynı zamanda, zihnin kendisini arka plandan kurtarıp kurtaramayacağını bulmaya çalışıyoruz. Arka plandan kurtuluş ancak zihin düşünceye devam vermediğinde; tetiklenmemiş, neden-sonuç ilişkisine dayanmayan bir dinginliğe sahip olduğunda mümkün olabilir.

21. SEKS ÜZERİNE

SORU: Seksin kaçınılmaz bir fiziksel ve psikolojik gereklilik olduğunu biliyoruz ancak seks bizim kuşağımızın kişisel yaşamında karmaşanın temel sebebi gibi görünüyor. Bu sorunla nasıl başa çıkabiliriz?

KRISHNAMURTI: Neden dokunduğumuz her şeyi bir soruna çeviriyoruz? Tanrıyı sorun haline getirdik, aşkı sorun haline getirdik, ilişkileri, yaşamayı, seksi sorun haline getirdik. Niye? Neden yaptığımız her şey bir sorun, bir korku unsuru? Niye acı çekiyoruz? Seks neden bir sorun haline geldi? Neden sorunlarla yaşamaya boyun eğiyoruz? Neden bunlara bir son vermiyoruz? Neden onları yıllarca, günlerce taşımak yerine sorunlarımıza son vermiyoruz? Seks kesinlikle konuyla ilgili bir soru ama bundan önceki soru şu olmalı: Niye hayatı sorun haline getiriyoruz? Çalışmak, seks, para kazanmak, düşünmek, hissetmek, deneyimlemek yani yaşama dair her şey niye bir sorundur? Bu bizim belirli saplantılı bir görüşe sahip olmamızdan kaynaklanmıyor mu? Biz hep merkezden çepere doğru düşünüyoruz ama çeper birçoğumuzun merkezi ve bu yüzden dokunduğumuz her şey yüzeysel. Ama hayat yüzeysel değildir ve tamamen yaşamayı gerektirir. Bizse yüzeysel yaşadığımız için sadece yüzeysel tepkiler vermeyi biliyoruz. Çeperde yaptığımız her ne ise sonunda bir sorun yaratır ve bu bizim hayatımızdır; yüzeysel yaşarız ve bütün sorunlarıyla orada yaşamaktan mutluyuz. Biz yüzeyselde, çeperde –çeperden kasıt dışsallaştırılabilen veya nes-

nelleştirilebilen, evrenle, ülkeyle ya da zihin tarafından yaratılan başka bir şeyle özdeşleştirilebilen "ben" ve benin duyuları– yaşadığımız sürece problemler var olacaktır.

Zihin alanı içinde yaşadığımız sürece engeller, sorunlar olacaktır; bizim bütün bildiğimiz budur. Zihin duyumdur, zihin biriktirilen duyumların ve tepkilerin bir sonucudur ve dokunduğu her şey çaresizlik, karmaşa ve sonsuz bir problem yaratır. Mekanik bir biçimde gece gündüz, bilinçli ve bilinçdışı çalışan zihin problemlerimizin gerçek sebebidir. Zihin en yüzeysel şeydir ve nesiller boyu tüm hayatımızı zihni işleyerek onu daha da akıllı, daha incelikli, daha kurnaz, daha sahtekâr, daha çarpık hale getirdik, bunların tümü her eylemimizde kendini gösteriyor. Zihnimiz doğası gereği sahtekâr ve çarpıktır, gerçeklerle yüzleşemez, problemleri yaratan da budur; problemin kendisi budur.

Seks problemi derken neyi kastediyoruz? Problem eylem mi yoksa eylem hakkındaki düşünce mi? Kesinlikle eylem değil. Seksüel eylem, yemek yemek ne kadar problemse ancak o kadar problem ama eğer düşünecek başka bir şeyiniz olmadığı için gün boyu yemek yemeyi ya da başka bir şeyi düşünürseniz problem haline gelir. Problem seksüel eylem mi yoksa eylem üzerine düşünmek mi? Niye onu düşünürsünüz? Niye yaptığınız şeyi büyütürsünüz? Büyüttüğünüz açıkça ortada. Sinemalar, dergiler, hikâyeler, kadınların giyim tarzı, her şey seks hakkındaki düşüncenizi büyütüyor. Zihin neden büyütür? Zihin niye seksi düşünür? Niye? Seks neden hayatınızın temel konusu haline geldi? İlginizi bekleyen, gerektiren o kadar çok şey varken, siz tüm dikkatinizi seks düşüncesine veriyorsunuz. Zihinleriniz bununla niye bu kadar çok meşgul? Çünkü bu en büyük kaçış yoludur, değil mi? Kendini tamamen unutmanın bir yoludur. Bir süre, en azından o an için kendinizi unutabilirsiniz ve kendini unutmanın başka bir yolu yoktur. Hayatta yaptığınız başka her şey "ben"e, benliğe vurgu yapar. İşiniz, dininiz, Tanrılarınız, liderleriniz, poli-

tik ve ekonomik eylemleriniz, kaçışlarınız, sosyal aktiviteleriniz, bir partiye katılıp diğerini reddetmeniz, bütün bunlar "ben"i vurgulamakta, güçlendirmektir. "Ben"e vurgu yapmayan tek bir eylem vardır, bu yüzden problem haline gelir, değil mi? Hayatınızdaki kaçış yolu olan bu tek şeye, birkaç saniyeliğine de olsa kendinizi unutmak için tutunursunuz çünkü bu, mutlu olduğunuz tek andır. Dokunduğunuz diğer her şey bir kâbus, acı ve ıstırap kaynağı haline gelir, bu yüzden siz de tam bir kendini unutma sağlayan tek şeye tutunursunuz ve buna mutluluk dersiniz. Ama buna tutunduğunuzda o da kâbus haline gelir çünkü o zaman ondan kurtulmak istersiniz, onun kölesi olmak istemezsiniz. Böylece zihninizden bekâret, cinsel oruç gibi fikirler uydurursunuz ve isteklerinizi bastırarak iffetli olmaya, cinsel oruç tutmaya çalışırsınız ki bu da zihnin kendisini gerçeklikten koparmak için yaptığı müdahalelerdir. Bu yine, bir şey olmaya çalışan "ben"e özel bir vurgu yapar, bu yüzden yine zahmet, dert, çaba ve acı içinde kıvranırsınız.

Seks, problem hakkında düşünen zihni anlamadığınız sürece olağanüstü zor ve karmaşık hale gelir. Eylemin kendisi asla bir problem olamaz ama eylemi düşünmek problem oluşturur. Eylemin kendisini garanti altına alırsınız; serbestçe yaşar ya da evlilikte sefa sürer, karınızı bir hayat kadınına dönüştürürsünüz. Tüm bunlar son derece saygıdeğer eylemler olarak görülür ve bu da sizi tatmin etmeye yeter. Problem ancak bütün süreci, "ben" ve "benim"in yapısını –benim karım, benim çocuğum, benim malım, benim arabam, benim başarım– anladığınızda çözülebilir; bütün bunları anlayıp çözene kadar, seks bir problem olarak kalacaktır. Siz politik, dinsel ya da başka bir yönden hırslı oldukça; benliğinizi, düşüneni, deneyimleyeni vurguladıkça, bireysel olarak ya da ülke, parti, din dediğiniz bir fikir adına hırsla besledikçe, benliğinizi genişlettikçe seksüel probleminiz olacaktır. Bir yandan kendinizi yaratıyor, genişletiyor, besliyor diğer yan-

dan anlık da olsa kendinizi unutmaya, kaybetmeye çalışıyorsunuz. Bu ikisi bir arada nasıl olabilir? Hayatınız bir çelişkidir: "ben"e vurgu ve "ben"i unutmak. Seks bir problem değildir, problem sizin hayatınızdaki çelişkidir ve çelişki zihin yoluyla çözülemez çünkü zihnin kendisi çelişkidir. Çelişki ancak, gündelik yaşamdaki varoluş sürecinizi tam olarak anladığınız da anlaşılabilir. Sinemaya gitmek, ekranda kadınları izlemek, bu düşünceyi uyaran kitaplar okumak, yarı çıplak fotoğraflı dergiler, kadınlara bakışınız, sizinkini yakalayan kaçamak bakışlar, bütün bunlar benliği vurgulamanın sahte yollarıdır ve aynı zamanda nazik, sevecen ve yumuşak olmaya çalışırsınız. Bu ikisi bir arada olamaz. Tinsel ya da başka şekilde hırslı olan biri problemsiz olamaz çünkü problemler ancak benlik unutulduğunda, "ben" olmadığında ve benliğin olmama durumu bir irade eylemi olmadığında, yalnızca bir tepki değil olmadığında yok olur. Seks bir tepki haline gelir; zihin problemi çözmeye çalıştığında problemi daha karmaşık, sorunlu, acı verici hale getirir. Sorun eylemin kendisi değil, zihindir. İffetli olması gerektiğini söyleyen zihin problemdir. İffet zihinden gelmez. Zihin ancak kendi eylemlerini bastırabilir ve bu baskı iffet değildir. İffet bir erdem değildir, iffet kazanılamaz. Alçakgönüllülük kazanmaya çalışan biri kesinlikle mütevazı biri değildir; kibrini alçakgönüllülük olarak adlandırabilir ama o kibirli biridir bu nedenle, mütevazı olmaya çalışmaktadır. Kibir asla mütevazı olamaz ve iffet de zihinle ilgili değildir – iffetli olamazsınız. İffeti ancak sevgi olduğu zaman bilebilirsiniz ve sevgi zihnin ürünü değildir.

Bu nedenle bütün dünyada birçok insana işkence eden seks problemi zihin anlaşılana kadar çözülemez. Düşünmeye nokta koyamayız ama düşünen son bulduğunda düşünce de son bulur ve düşünen de ancak bütün süreç anlaşıldığında son bulur. Düşünenle düşüncesi arasına ayrım girdiğinde korku meydana gelir; düşünen olmadığı zaman düşüncede çatışma da olmaz. Üstü örtülü olan bir şeyi anlamak için ça-

ba harcamaya gerek yoktur. Düşünen düşünceyle meydana çıkar; ardından düşünen kendini şekle sokmaya, düşüncelerini kontrol etmeye ya da düşüncelerine bir son vermeye çalışır. Düşünen hayali bir varlıktır, zihnin bir yanılsamasıdır. Düşüncenin gerçekleştirilmesi durumunda, gerçek üzerine düşünmeye gerek yoktur. Eğer basit, seçimsiz bir farkındalık varsa o zaman gerçeğin içindeki üstü kapalı olan, kendisini ortaya çıkarmaya başlar. Böylece gerçek olarak düşünce sona erer. O zaman, kalplerimizi, zihinlerimizi yiyip bitiren problemlerin, sosyal yapımızdaki problemlerin çözümlenebilir olduğunu göreceksiniz. O zaman seks de bir problem olmayacak, olması gerektiği yerde olacaktır. Seks, ne saf ne de saf olmayan bir şeydir. Seksin yeri bellidir; ama zihin sekse fazla önem verdiğinde problem haline gelir. Zihin sekse aşırı önem verir çünkü biraz olsun mutluluk olmadan yaşayamaz, böylelikle seks problem olur; zihin bütün sürecini anlayıp son bulduğunda, yani düşünme son bulduğunda yaratma vardır; bizi mutlu eden de bu yaratmadır. Bu bir yaratma halinde olmak sonsuz bir saadettir çünkü bu benlikten hiçbir tepkinin gelmediği kendini unutma halidir. Bu seks problemine verilmiş soyut bir yanıt değildir – bu verilebilecek tek yanıttır. Zihin sevgiyi reddeder ve sevgi olmadan iffet olmaz; sevgi olmadığı için seksi problem haline getiriyorsunuz.

22. SEVGİ ÜZERİNE

SORU: Sevgiyle neyi kastediyorsunuz?

KRISHNAMURTI: Sevginin ne olduğunu, onun ne olmadığını anlayarak keşfedeceğiz çünkü sevgi bilinmeyendir. Bilinmeyen, bilinenle dolu olan bir zihin tarafından keşfedilemez. Bizim yapacağımız şey, bilinenin değerlerini bulmak ve bilinene bakmak. Kınamadan, saf bir şekilde bakıldığında zihin bilinenden kurtulur; o zaman sevginin ne demek olduğunu anlayacağız. Bu yüzden sevgiye olumsuz yaklaşmalıyız, olumlu değil.

Birçoğumuz için sevgi nedir? Birini sevdiğimizi söylediğimizde ne demek isteriz? O insanı sahiplendiğimizi kastederiz. Bu sahiplenmeden kıskançlık doğar çünkü eğer onu kaybedersem ne olur? Kendimi boş, kaybolmuş hissederim, bu nedenle bu sahiplenmeyi yasallaştırırım; onu tutarım. Bu kişinin tutulmasından, sahiplenilmesinden kıskançlık, korku ve sahiplenmekten doğan sayısız çatışma ortaya çıkar. Böyle bir sahiplenmenin sevgi olmadığı açıktır, değil mi?

Sevgi bir duygu değildir. Duygusal olmak, hisli olmak sevgi değildir çünkü duygusallık ve hisler sadece duyumlardır. İsa ya da Krishna için, *guru*su için ya da bir başkası için ağlayan dindar bir insan duygusaldır, hislidir. Duyularından keyif almaktadır; duyum bir düşünce sürecidir ve düşünce de sevgi değildir. Düşünce duyumun bir sonucudur, bu nedenle duygusal, hisli bir insanın sevgiyi bilmesi mümkün değildir. Duygusal ve hisli değil miyiz? Duygusallık, hislilik

benliği genişletmenin başka bir yoludur. Duygularla dolu olmak sevgi değildir çünkü duygusal bir insan duygularına cevap alamadığı, hislerini ifade edemediği zaman zalim olabilir. Duygusal bir insan nefrete, savaşa, kasaplığa bulaşabilir. Duygusal olan, dini için gözyaşı döken bir insanda sevgi yoktur.

Bağışlayıcılık sevgi midir? Bağışlayıcılıktan kasıt nedir? Sen beni incitirsin ve ben buna içerlerim, bunu hafızamda tutarım; sonra ya zorlama ya da tövbeyle "seni affediyorum" derim. Önce tutarım, sonra atarım. Bu ne demektir? Ben hâlâ merkezdeki figürüm. Ben hâlâ önemliyim; birini affeden kişi benim. Affetme tavrı oldukça bu, önemli olan benim, beni inciten kişi değil, demektir. Bu incinmeyi önce içimde biriktirip sonra reddetmek, ki buna affetme dersiniz, sevgi değildir. Seven biri düşmanlık taşımaz ve bu tür şeylere karşı kayıtsızdır. Anlayış, bağışlayıcılık, sahiplenme ilişkisi, kıskançlık ve korku; bütün bunlar sevgi değildir. Hepsi zihnin ürünleridir, değil mi? Zihin arabulucu olduğu sürece sevgi yoktur çünkü zihin sahiplenmeyle ara bulur ve arabuluculuğu değişik şekillerde sahiplenmeden başka bir şey değildir. Zihin sevgiyi bozmaktan başka bir şey yapamaz, sevgiyi meydana getiremez, güzellik katamaz. Sevgi üzerine bir şiir yazabilirsiniz ama bu sevgi değildir.

Gerçek saygı yoksa, ister hizmetçiniz ister arkadaşınız olsun bir başkasına saygı duymuyorsanız sevgi de yoktur. Sizden "aşağıda" olduğu söylenen kişilere, hizmetçilerinize saygılı, nazik, cömert olmadığınızı fark etmediniz mi? Sizden yüksektekilere, patronunuza, milyonere, kocaman bir evi ve unvanı olan adama, size daha iyi bir konum, daha iyi bir iş sağlayabilecek, bir şey elde edebileceğiniz kişiye saygı duyarsınız. Ama sizden aşağıda olanları tekmelersiniz, onlarla konuşurken kullandığınız özel bir dil vardır. Bu yüzden saygı yoksa sevgide yoktur; merhamet, acıma, affetme yoksa sevgi de yoktur. Ve birçoğumuz bu durumda olduğumuz için sev-

giden yoksunuz. Biz ne saygılı, ne merhametli, ne de cömertiz. Sahipleniciyiz; ya kıyım yapmak, öldürmek ya da aptalca, cahilce bir amaç için bir araya gelmek gibi her iki yöne de çekilebilecek his ve duygularla doluyuz. Böyle bir durumda sevgi nasıl olsun?

Sevgiyi ancak bütün bunlar durduğunda, sona erdiğinde, sahip olmadığınızda, bir nesneye duygusal olarak kendinizi adamadığınızda bilebilirsiniz. Böyle bir adanış bir yakarıştır; farklı şekilde, bir şey aramaktır. Dua eden biri sevgiyi bilmez. Sahiplenici olduğunuz, sizi daha da duygusal kılan kendini adama aracılığıyla, dua aracılığıyla bir şey, bir sonuç elde etmeye çalıştığınız için doğal olarak sevgi yoktur; açıktır ki sevgi olmadığında saygı da olmaz. Saygı duyduğunuzu söyleyebilirsiniz ama saygınız sadece sizden üstün olanlara karşı; bu tamamen bir şey istemekten, korkudan kaynaklanan saygıdır. Eğer gerçekten saygı duysaydınız, sözde en yüksekte olduğu kadar en aşağıda olanlara da saygılı olurdunuz; olmadığınıza göre sevgi yoktur. Ne kadar azımız cömert, affedici, merhametli! Size geri dönüşü olduğu zaman cömertsiniz, karşılığında bir şey gördüğünüzde merhametlisiniz. Bütün bunlar yok olduğunda, zihninizi meşgul etmediğinde, zihne ait şeyler kalbinizi doldurmadığında sevgi vardır; ve yalnızca sevgi dünyadaki çılgınlığı, deliliği değiştirebilir; sağ ya da sol sistemler, teoriler değil. Ancak sahip olmadığınızda, kıskanç, açgözlü olmadığınızda, saygılı olduğunuzda, merhametli, şefkatli olduğunuzda, karınıza, çocuklarınıza, komşunuza, talihsiz hizmetçilerinize karşı anlayışlı olduğunuzda gerçekten seversiniz.

Sevgi üzerine düşünülemez, sevgi kazanılamaz, uygulanamaz. Sevginin, kardeşliğin uygulaması zihnin alanındadır, bu nedenle sevgi değildir. Bütün bunlar durduğunda, sevgi ortaya çıkar, işte o zaman sevginin ne olduğunu bileceksiniz. O zaman sevgi nicel değil, nitel bir şeydir. "Bütün dünyayı seviyorum" demezsiniz ama birini sevmeyi bildiğinizde bü-

tünü de sevmeyi bilirsiniz. Birini sevmeyi bilmediğimizden, insanlık sevgimiz de sahtedir. Sevdiğiniz zaman ne bir ne de çok vardır, sadece sevgi vardır. Ancak sevgi olduğunda problemlerimiz çözümlenebilir, işte o zaman onun saadetine ve mutluluğuna erişebiliriz.

23. ÖLÜM ÜZERİNE

SORU: Ölümle hayat arasındaki ilişki nedir?

KRISHNAMURTI: Hayatla ölüm arasında bir ayrım var mıdır? Neden ölümü hayattan ayrı bir şey olarak değerlendiriyoruz? Neden ölümden korkuyoruz? Ve neden ölüm hakkında bu kadar çok kitap yazılmıştır? Hayatla ölüm arasında neden bir sınır çizgisi vardır? Bu ayrım gerçek midir yoksa tamamen tesadüfi midir, zihnin bir ürünü müdür?

Hayattan söz ederken, özdeşleştirme içeren bir devamlılık süreci olarak yaşamayı kastederiz. Ben ve evim, ben ve karım, ben ve banka hesabım, ben ve geçmiş tecrübelerim – hayattan kastettiğimiz budur, değil mi? Yaşamak, zihinde, bilinç ve bilinçdışında çeşitli mücadeleler, çatışmalar, olaylar ve tecrübelerle bir devamlılık sürecidir. Bütün bunlara hayat diyoruz ve karşısında bunlara son veren ölüm vardır. Karşıtını, yani ölümü yaratıp ondan korktuğumuzdan yaşamla ölüm arasında bir ilişki ararız; aradaki boşluğu bir açıklamayla, öbür dünyada devam edeceği inancıyla kapatabilirsek tatmin oluruz. Reenkarnasyona ya da başka bir devam şekline inanırız ve bilinenle bilinmeyen arasında bir ilişki kurmaya çalışırız. Bilinenle bilinmeyen arasında köprü kurmaya çalışarak geçmişle gelecek arasındaki ilişkiyi bulmaya çalışırız. Yaşamla ölüm arasında bir ilişki olup olmadığını araştırdığımızda yaptığımız şey bu değil midir? Yaşamakla son bulmayı nasıl birleştiririz öğrenmek istiyoruz; temel arzumuz budur.

Şimdi, son, yani ölüm yaşarken bilinebilir mi? Yaşarken ölümün ne olduğunu bilebilirsek o zaman problemimiz kalmaz. Yaşarken bilinmeyeni deneyimleyemeyeceğimiz için ondan korkarız. Bilinenin bir sonucu olan kendimizle bilinmeyen arasında bir ilişki oluşturmak için mücadele ederiz. Geçmişle zihnin algılayamadığı bir şey arasında, yani ölüm arasında bir ilişki olabilir mi? Bu ikisini niye ayırırız? Bu, zihnimizin sadece bilinenin, devamlılığın alanı içinde işleyebilmesinden dolayı değil midir? İnsan kendisini düşünen, çaresizlik, zevk, sevgi, şefkat vb. türde deneyimlerin hatıralarına sahip bir aktör olarak, devamlılığı olan biri olarak bilir; aksi halde insan kendisini bir şey olarak hatırlamazdı. O şey son bulduğunda, ki biz buna ölüm diyoruz, bilinmeyenden korkma vardır; bu yüzden bilinmeyeni bilinene çekmek isteriz ve bütün çabamız bilinmeyene devamlılık kazandırmaktır. Yani, biz ölümü de içeren hayatı bilmek istemiyoruz; nasıl devam edebileceğimizi ve son bulmayacağımızı bilmek istiyoruz. Biz hayatı ve ölümü bilmek istemiyoruz, biz sadece sonu gelmeyecek şekilde nasıl devam edebileceğimizi bilmek istiyoruz.

Devam eden bir şey yenilenemez. Devamı olan hiçbir şey yeni, yaratıcı olamaz, bu oldukça açıktır. Ancak devamlılık son bulduğu zaman daima yeni olanın varolma şansı vardır. Ama korktuğumuz şey bu sondur ve yenilenmenin, yaratmanın, bilinmeyenin tecrübelerimizi, hatıralarımızı ve şanssızlıklarımızı günden güne taşımakla değil, ancak bu son bulmayla mümkün olabileceğini göremeyiz. Ancak her gün eski olan her şeye son verirsek yeni varolabilir. Yeni olan, yaratıcı, bilinmeyen, Tanrı, sonsuz ya da adına her ne derseniz, devamlılığın olduğu yerde olamaz. İnsan, bilinmeyeni, gerçeği, sonsuzu arayan devamlı varlık, onu asla bulamayacaktır çünkü o sadece kendi yansımasını bulabilir ve bu yansıttığı da gerçek değildir. Yeni olan ancak son bularak, ölerek bilinebilir ve hayatla ölüm arasındaki ilişkiyi bulmaya, sürekli olanla "ötesinde" olduğunu düşündüğü şey arasında köprü kur-

maya çalışan insan, sahte, gerçekdışı ve kendisinin yansıması olan bir dünyada yaşamaktadır.

Peki, yaşarken ölmek, sona ermek, hiç olmak mümkün müdür? Her şeyin daha çok ya da daha az hale geldiği ya da her şeyin tırmanmak, başarmak, üstesinden gelmek olduğu bu dünyada, yaşarken bu ölmek mümkün müdür? Tüm hatıraları –evinizin yolu gibi gerçeklerin hatıralarını değil– hatıralar aracılığıyla psikolojik güvenliğe içsel olarak bağlanmayı, insanın depolayıp biriktirdiği ve arasında güvenlik ve mutluluk aradığı hatıraları sona erdirmek mümkün müdür? Bütün bunlara bir son vermek, yarın yenilenebilmek için her gün ölmek mümkün müdür? Ancak o zaman insan yaşarken ölümü bilebilir. Ancak bu ölümle, bu son bulmayla devamlılığa son vermekle sonsuz olan yenilenme, yaratma mümkündür.

24. ZAMAN ÜZERİNE

SORU: Geçmiş bir kerede çözülebilir mi, yoksa zamana mı ihtiyaç vardır?

KRISHNAMURTI: Biz geçmişin sonucuyuz. Düşüncemiz düne ve binlerce düne dayanır. Biz zamanın sonucuyuz ve tepkilerimiz, tavırlarımız, birkaç bin ânın, olayın, deneyimin toplam sonucudur. Bu yüzden geçmiş çoğumuz için şu andır; bu yadsınamaz bir gerçektir. Siz, düşünceleriniz, eylemleriniz, tepkileriniz geçmişin sonucudur. Şimdi, soruyu soran kişi geçmişin bir anda silinip silinemeyeceğini bilmek istiyor. Yani zamanla değil, hemen. Yoksa zihnin bu birikmiş geçmişten kurtulmak için zamana ihtiyacı var mıdır? Soruyu anlamak önemlidir. Soru şöyle diyor: Her birimiz sayısız etki, sürekli değişen, çeşitlenen bir arka planla geçmişin sonucu olduğumuza göre bir zaman sürecinden geçmeden bu arka planı silmek mümkün müdür?

Geçmiş nedir? Geçmişle neyi kastederiz? Elbette kronolojik geçmişi kastetmiyoruz. Birikmiş tecrübelerden, birikmiş tepkilerden, hatıralardan, âdetlerden, bilgiden, bilinçaltındaki sayısız düşünce, his, etki ve tepki deposundan bahsediyoruz. Bu arka planla gerçekliği anlamak mümkün değildir çünkü gerçeklik zamanla ilgili değildir; zamansızdır. Bu yüzden insan zamanın ürünü olan bir zihinle zamansız olanı anlayamaz. Soruyu soran kişi, zihnin özgürleşmesinin ya da zamanın sonucu olan zihnin hemen sona ermesinin mümkün olup olmadığını, yoksa insanın bir dizi sınavdan ve analizden geçerek mi zihnini arka planından kurtarması gerektiğini bilmek istiyor.

Arka plan zihnin kendsidir, zihin zamanın sonucudur, zihin geçmiştir, gelecek değildir. Kendini geleceğe yansıtabilir ve şimdiki zamanı geleceğe geçiş olarak kullanır. Bu yüzden ne yaparsa yapsın, geçmiş, şimdiki, gelecek aktivitesi ne olursa olsun zamanın ağı içindedir. Zihnin sona ermesi, düşünce sürecinin son bulması mümkün müdür? Elbette zihnin birçok katmanı vardır; bilinç dediğimiz şeyin pek çok katmanı vardır; her bir katman diğeriyle ilişkilidir, diğerine bağımlıdır ve karşılıklı iletişim halindedir; bilincimiz sadece deneyimlemez, aynı zamanda isimlendirir, terimler koyar ve hafıza olarak kaydeder. Bilincin bütün süreci budur, değil mi?

Bilinçten bahsettiğimizde bir şeyi deneyimlemeyi, isimlendirmeyi ve böylece bu deneyimi hafızada depolamayı kastetmiyor muyuz? Tüm bunlar, farklı seviyelerde, bilinçtir. Zamanın sonucu olan zihin kendini arka plandan kurtarmak için adım adım analiz sürecinden geçebilir mi yoksa zamandan tamamen kurtulup gerçekliğe doğrudan bakmak mümkün müdür?

Analizcilerin çoğu, arka plandan kurtulmak için her tepkiyi, her kompleksi, engeli, tıkanıklığı incelememiz gerektiğini söylüyor; bu da bir zaman sürecini işaret ediyor. Bu, analizcinin neyi analiz ettiğini anlaması ve analiz ettiği şeyi yanlış yorumlamaması gerektiği anlamına gelir. Eğer analiz ettiği şeyi yanlış yorumlarsa, bu onu yanlış sonuçlara itecek, dolayısıyla da başka bir arka plan oluşturacaktır. Analizci düşüncelerini ve hislerini en ufak çarpıtma olmadan analiz etme yetisine sahip olmalı ve analizinde tek bir adım bile kaçırmamalıdır çünkü yanlış bir adım atmak, yanlış bir sonuca varmak, farklı bir çizgide, farklı bir seviyede yeni bir arka plan oluşturmak anlamına gelir. Şöyle bir problem de ortaya çıkacaktır: Analizci analiz ettiği şeyden farklı mıdır? Analizci ve analiz edilen şey bileşik bir olgu değil midir?

Deneyimleyen kişi ve deneyim bileşik bir olgudur, bu ikisi, iki ayrı süreç değildir, bu nedenle ilk önce analizin zorlu-

ğunu görelim. Bilincimizin tüm içeriğini analiz etmek ve bu süreçte özgürleşmek neredeyse imkânsızdır. Hepsinden önemlisi: analizci kimdir? Analizci analiz ettiği şeyden farklı olduğunu düşünebilir ama farklı değildir. Kendini analiz ettiği şeyden ayırabilir ama analizci analiz ettiği şeyin bir parçasıdır. Ben bir duyguya, düşünceye sahibim, diyelim ki kızgınım. Kızgınlığı inceleyen kişi kızgınlığın bir parçasıdır ve bu yüzden analizciyle analiz edilen bileşik bir olgudur; ikisi ayrı kuvvetler ya da süreçler değildir. Bu nedenle kendimizi sayfa sayfa analiz etme, açma, bakma, her tepkiyi, her reaksiyonu izleme, hesaplanamayacak kadar zor ve uzundur. Bu nedenle kendimizi arka plandan kurtarma yöntemi bu değildir, değil mi? Daha basit ve dolaysız bir yol olmalı ve sizinle ben onu bulacağız. Onu bulmak için yanlış olan şeyleri atmalı onlara tutunmamalıyız. Analiz doğru yöntem değildir, bu yüzden analizden kurtulmalıyız.

Geriye ne kalıyor? Tek bildiğiniz şey analiz, öyle değil mi? Gözlemcinin gözlemlemesi –gözlemci ve gözlemlenen bileşik bir olgudur– gözlemcinin gözlemlediği şeyi analiz etmeye çalışması onu arka plandan kurtarmayacaktır. Peki durum böyleyse, ki böyledir, bu işlemi bırakırsınız, değil mi? Eğer bunun yanlış bir yol olduğunu görürseniz, sadece sözde değil, pratikte de bunun yanlış bir süreç olduğunu fark ederseniz, o zaman analizinize ne olur? Analiz etmeyi bırakırsınız değil mi? O zaman geriye ne kalır? İzleyin, takip edin, nasıl çabucak ve kolayca arka plandan kurtulduğunuzu göreceksiniz. Eğer yöntem bu değilse, başka ne olabilir? Analize, sondaja, incelemeye, ayrıştırmaya, sonuca varmaya alışkın zihnin durumu nedir? Eğer bu süreç durduysa, zihninizin durumu nedir?

Zihnin boş olduğunu söylüyorsunuz. O boş zihnin içerilerine doğru ilerleyin. Diğer bir deyişle, yanlış olanı dışarı attığınız zaman zihninize ne olmuştur? Sonuçta, kurtulduğunuz şey nedir? Bir arka planın sonucu olan yanlış bir süreçten

kurtuldunuz, öyle değil mi? Tek bir üflemeyle, olduğu gibi, bütün her şeyden kurtuldunuz. Zihniniz bütün uzantılarıyla analitik süreçten kurtulduğunda ve onun yanlış olduğunu gördüğünde dünden azat olmuştur ve böylece zaman sürecinden geçmeden doğrudan bakma yetisi kazanmış ve bu suretle arka plandan o anda kurtulmuştur.

Meseleyi değişik şekilde ele alırsak, düşünce zamanın sonucudur, değil mi? Düşünce, hepsi zamanın birer parçası olan çevrenin, sosyal ve dini etkilerin sonucudur. Peki, düşünce zamandan bağımsız olabilir mi? Şöyle ki zamanın sonucu olan düşünce, zaman sürecini durdurup, ondan bağımsız olabilir mi? Düşünce kontrol edilebilir, şekillendirilebilir; ama düşüncenin kontrolü hâlâ zamanın sahasındadır, bu nedenle bizim zorluğumuz şudur: Zamanın sonucu olan, binlerce dünün sonucu olan bir zihin karmaşık geçmişinden nasıl derhal bağımsız hale gelebilir? Ondan kurtulabilirsiniz; yarın değil, şu anda, şimdi. Bu ancak neyin yanlış olduğunu fark ettiğinizde gerçekleşir; yanlış olanın analitik süreç olduğu açıktır ve elimizde olan tek şey budur. Analitik süreç tamamen durduğunda –zorlamayla değil, bu sürecin kaçınılmaz yanlışlığını anlayarak– zihninizin geçmişten tamamen koptuğunu fark edeceksiniz. Bu, geçmişi hatırlamayacağınız anlamına değil zihninizin geçmişle direkt bir paylaşımı kalmayacağı anlamına geliyor. Böylece kendisini geçmişten derhal, şimdi kurtarabilir ve bu geçmişten kopuş, bu dünden tamamen bağımsız hale gelme, kronolojik olarak değil, ama psikolojik olarak mümkündür; ve bu, gerçeği anlamanın tek yoludur.

Daha basitçe söylersek, bir şeyi anlamak istediğiniz zaman, zihninizin durumu nasıldır? Çocuğunuzu anlamak istediğinizde, birini anlamak istediğinizde, birinin söylediği bir şeyi anlamak istediğinizde zihninizin durumu nasıldır? Karşınızdakinin söylediğini analiz etmezsiniz, eleştirmezsiniz, yargılamazsınız, sadece dinlersiniz, değil mi? Zihniniz, dü-

şünce sürecinin aktif olmadığı ama son derece tetikte olduğu bir durumdadır. Tetikte olmak zamanla çok alakalı değildir, değil mi? Sadece tetikte olursunuz, pasif, alıcı durumda ama yine de tamamen farkındasınızdır; ve ancak bu durumda anlayış söz konusu olabilir. Zihin ajite olduğunda, sorgulandığında, endişelendiğinde, incelediğinde anlama olmaz. Anlayacak kadar yoğunlaştığında zihin sakindir. Bu, tabii tecrübe etmeniz gereken bir şey, benim lafıma bakmayın, ama ne kadar çok analiz ederseniz o kadar az anladığınızı görebilirsiniz. Bazı olayları, bazı deneyimleri anlayabilirsiniz ama bilincin tüm içeriği analiz süreciyle boşaltılamaz. Ancak analiz yaklaşımının yanlışlığını gördüğünüzde boşaltılabilir. Yanlışın yanlış olduğunu gördüğünüzde, neyin doğru olduğunu görmeye başlarsınız; ve sizi arka plandan bağımsız kılacak şey, gerçektir.

25. FİKRE DAYALI OLMAYAN EYLEM ÜZERİNE

SORU: Siz gerçeğin ortaya çıkabilmesi için fikre dayalı olmayan eylemi savunuyorsunuz. Fikir olmadan, yani görünüşte bir amaç olmadan eylemde bulunmak her zaman mümkün müdür?

KRISHNAMURTI: Şu anda bizim eylemimiz nedir? Eylemden kastımız nedir? Eylemimiz –neyi yapmak istiyor ya da ne olmak istiyorsak– bir fikre dayalıdır, değil mi? Bildiğimiz tek şey bu; ne olduğumuz ya da ne olmadığımız konusunda fikirlerimiz, ideallerimiz, sözlerimiz, çeşitli formüllerimiz vardır. Eylemimizin temeli gelecekteki ödül veya cezalandırılma korkusudur. Bunu biliyoruz, değil mi? Böyle bir eylem izole olmuş, tecrit edilmiştir. Bir erdem fikriniz vardır ve ilişkilerinizde bu fikre göre yaşar, hareket edersiniz. Size göre, kolektif veya bireysel ilişki, idealler doğrultusunda, erdem doğrultusunda, başarı ve bunun gibi şeyler doğrultusunda bir eylemdir.

Eylemim bir ideale yani bir fikre dayalıysa, –"Cesur olmalıyım", "Bu örneği takip etmeliyim", "Hayırsever olmalıyım", "Sosyal bilince sahip olmalıyım" ve bunun benzeri şeylere– bu fikir, eylemimi şekillendirir ve yönlendirir. Hepimiz, "Takip etmem gereken bir örnek var" deriz; bu, şu anlama gelir: "Buna göre yaşamalıyım." Böylece, eylem bir fikre dayalı olur. Eylem ve fikir arasında bir uçurum, bir fark, bir zaman süreci vardır. Bu böyledir, değil mi? Bir başka deyişle, hayırsever değilimdir, müşfik değilimdir, kalbimde affa yer

yoktur ama hayırsever olmam gerektiğini hissederim. Yani olduğum şeyle, olmam gereken şey arasında bir mesafe vardır; biz her zaman bu mesafeyi kapatmaya çalışıyoruz. Bizim eylemimiz budur, değil mi?

Peki fikir olmasaydı ne olurdu? Bu mesafeyi bir hamlede kaldırabilirdiniz, değil mi? Neyseniz, o olurdunuz. "Ben çirkinim, güzel olmalıyım; bunun için ne yapmalıyım?" diyorsunuz, ki bu da fikre dayalı eylemdir. "Ben merhametli değilim, merhametli hale gelmeliyim," diyorsunuz. Böylece, eylemden ayrı bir fikir ortaya atıyorsunuz. Bu yüzden hiçbir zaman olduğunuz şeyden kaynaklanan gerçek eylem yoktur, her zaman olmak istediğiniz ideale dayalı eylem vardır. Aptal bir adam, her zaman zeki olmak istediğini söyler. Olmak için çalışır, çabalar; asla durmaz; asla "Ben aptalım" demez. Yani fikre dayalı olan bu eylemi, eylem falan değildir.

Eylem, yapmak, ilerlemek anlamına gelir. Ama bir fikriniz olduğunda, ideleştirme, eylemle ilgili olarak devam eden düşünce süreci söz konusudur. Fikir olmasaydı ne olurdu? Neyseniz ancak o olabilirsiniz. Hayırsever değilsiniz, affedici değilsiniz, kabasınız, aptalsınız, düşüncesizsiniz. Böyle olduğunuz gibi kalabilir misiniz? Kaldığınızı fark ederseniz ne olur? Hayırsever olmadığımı, aptal olduğumu fark ettiğimde, öyle olduğumun farkına varırsam ne olur? Hayırseverlik yok mu, zekâ yok mu? Hayırsever olmadığımı tamamen fark ettiğimde, şifahen değil, suni olarak değil, hayırsever olmadığımı, müşfik olmadığımı gerçekten fark ettiğimde, kendime böyle bakışımda sevgi yok mudur? O anda hayırsever olamaz mıyım? Eğer temiz olmanın gerektiğini düşünüyorsam son derece basittir, gider yıkanırım. Ama temiz olmam gerektiği sadece bir idealse, o zaman ne olur? O zaman temizlik ya ertelenir ya da üstün körü yapılır.

Fikre dayalı eylem üstünkörüdür, gerçek bir eylem değildir, sadece ideleştirme, devam eden düşünce sürecidir.

Yenileme, telafi etme, biçimlendirme getiren, bizi insan olarak biçimlendiren eylem –nasıl arzu ederseniz öyle adlandırın– böyle bir eylem fikre dayalı olamaz. Böyle bir eylem, ödül ya da cezaya bakılmaksızın gerçekleşen eylemdir. Böyle bir eylem, zamansızdır çünkü zaman süreci, hesaplama süreci, bölme, izole etme süreci olan zihin buna dahil olmaz.

Bu soru bu kadar kolay yanıtlanamaz. Pek çoğunuz sorular soruyorsunuz ve bu sorulara "evet" ya da "hayır" cevabı bekliyorsunuz. "Ne demek istiyorsunuz?" gibi sorular sormak ve yerinize oturup, açıklamayı dinlemek kolaydır ama cevabı kendinizin bulması, soruna içten, net ve dürüstçe yaklaşarak onu sorun olmaktan çıkarmak çok daha zahmetlidir. Bu, ancak zihin sorun karşısında gerçekten sessiz olduğunda gerçekleşebilir. Sorun, eğer onu severseniz, gün batımı kadar güzeldir. Eğer soruna muhalefet ederseniz, onu asla anlayamazsınız. Çoğumuz muhalifizdir çünkü sonuçtan, eğer devam edersek olabileceklerden korkarız, o yüzden sorunun önemini ve mefhumunu kaybederiz.

26. ESKİ VE YENİ ÜZERİNE

SORU: Sizi dinlediğim zaman her şey net ve yeni görünüyor. Evde, o eski, sıkıcı huzursuzluk geri geliyor. Benim sorunum ne?

KRISHNAMURTI: Hayatlarımızda tam olarak ne oluyor? Sürekli sorunlarla karşılaşma ve karşılık verme var. Bu sürekli sorunlarla karşılaşma ve karşılık verme durumu varolmaktır, yaşamdır, değil mi? Sorun her zaman yeni ve karşılık her zaman eskidir. Ben sizinle dün tanıştım ve siz bana bugün geldiniz. Dünden farklısınız; değiştiniz, yenisiniz; ama bende dünkü fotoğrafınız var. Bu yüzden yeniyi, eskinin içine çekiyorum. Sizi yeni olarak görmüyorum, sizin dünkü fotoğrafınıza sahibim, bu yüzden soruna verdiğim karşılık her zaman koşullu. Burada bir anlığına Brahman, Hıristiyan, yüksek sınıftan biri ya da her neyseniz onu olmayı bırakıyorsunuz; her şeyi unutuyorsunuz. Sadece dinliyorsunuz, özümsüyorsunuz, çözmeye çalışıyorsunuz. Günlük hayatınıza döndüğünüzde, eski kendiniz oluyorsunuz; işinize, sınıfınıza, sisteminize, ailenize geri dönüyorsunuz. Bir başka deyişle, eski yeniyi her zaman içine, eski alışkanlıkların, törelerin, fikirlerin, geleneklerin, hatıraların içine çekiyor. Yeni söz konusu değil çünkü yeniye her zaman eskiyle karşılık veriyorsunuz. Sorun yeni ama siz ona eskiyle karşılık veriyorsunuz. Bu sorudaki problem, nasıl eskiden bağımsız düşüneceğiniz ve böylece nasıl her zaman yeni olacağınız. Bir çiçek gördüğünüzde, bir yüz gördüğünüzde, gökyüzünü, bir ağacı, bir gü-

lümsemeyi gördüğünüzde, onu nasıl yepyeni bir şey olarak karşılayacaksınız? Neden onu yeni bir şey olarak karşılayamıyoruz? Neden eski yeniyi içine çekiyor ve değiştiriyor; niye eve gittiğinizde yeni yok oluyor?

Eski karşılık düşünürden geliyor. Düşünür her zaman eski değil midir? Düşünceniz geçmişin üzerine kurulu olduğu için, siz yeniyle tanıştığınızda, tanışan düşünür oluyor; tanışan dünün tecrübesi oluyor. Düşünür her zaman eskidir. Yani başka bir yoldan aynı soruna çıkıyoruz: bir düşünür olarak zihnimizi nasıl kendinden bağımsız hale getiririz? Hafızamızı nasıl yok ederiz, olgusal hafızayı değil deneyimin birikimi olan psikolojik hafızayı? Deneyimin kalıntısından bağımsız hale gelmedikçe, yeninin kabulü söz konusu olamaz. Düşünceyi serbest bırakmak, düşünce sürecinden bağımsız olmak ve böylece yeniyle tanışmak güçtür, değil mi? Çünkü tüm inançlarımız, tüm geleneklerimiz, tüm eğitim yöntemlerimiz hafızayı güçlendiren taklit, benzetme, ezberleme sürecinden ibaret. Bu hafıza durmaksızın yeniyi karşılıyor; hafızanın karşılığına düşünmek diyoruz ve bu düşünce yeniyi karşılıyor. O zaman yeni nasıl olabilir? Ancak hafızanın kalıntısı bile olmadığında yenilik olabilir ve deneyim bitmediğinde, sonuçlanmadığında, sonlanmadığında yani deneyimi anlama tamamlanmadığında kalıntı olur. Deneyim tamamlandığında kalıntı olmaz; hayatın güzelliği buradadır. Sevgi kalıntı değildir, sevgi deneyim değildir, bir varoluş durumudur. Sevgi ebediyen yenidir. Bu yüzden problemimiz şu: İnsan evinde bile olsa, sürekli yeniyle karşılaşabilir mi? Kuşkusuz karşılaşabilir. Bunun için kişi düşüncelerinde, duygularında devrim yapmalıdır; ancak her olayı olduğu anda enine boyuna düşündüğünüzde, her karşılık tamamen anlaşıldığında, üstünkörü bakılıp, bir kenara atılmadığında kurtulabilirsiniz. Hafızaya depolamaktan ancak her düşünce, her duygu tamamlandığında, sonuna kadar düşünüldüğünde kurtulabilirsiniz. Bir başka

deyişle, her düşünceyi, her duyguyu enine boyuna düşündüğünüzde, sonuçlandırdığınızda, bir sonlanma olur ve bu sonla bir sonraki düşünce arasında bir ara olur. Bu sessizlik arasında yenilenme olur, yeni yaratıcılık yerini alır.

Bu teorik değildir, uygulanamaz değildir. Eğer her düşünceyi ve her duyguyu enine boyuna düşünürseniz, bunun günlük yaşantınızda inanılmaz derecede işe yaradığını keşfedeceksiniz, çünkü o zaman yenisiniz demektir ve yeni olan ebediyen kalıcıdır. Yeni olmak yaratıcı olmaktır, yaratıcı olmaksa mutlu olmaktır; mutlu insan zengin mi fakir mi olduğuyla ilgilenmez, toplumun hangi seviyesinde, hangi sınıfta, hangi ülkede olduğunu umursamaz. Lideri yoktur, Tanrısı yoktur, tapınağı yoktur, kilisesi yoktur ve böylece tartışması da husumeti de yoktur.

Kargaşa içindeki dünyamızda karşılaştığımız zorlukları çözmenin en elverişli yolu budur. Bu kelimeyi benim kullandığım anlamda yaratıcı olmadığımız için, bilincimizin tüm seviyelerinde son derece antisosyaliz. Sosyal ilişkilerimizde ve her şeyle olan ilişkilerinde çok becerikli ve etkili olmak için kişi mutlu olmak zorundadır; eğer bir son yoksa, sürekli bir şey olma çabası varsa mutluluk olamaz. Sonda, yenilenme, yeniden doğma, bir yenilik, bir tazelik ve neşe vardır.

Arka plan olduğu sürece, zihin, düşünür düşünceleri tarafından koşullandığı sürece, eski yeniyi içine çeker ve yeniyi yok eder. Arka plandan, koşullandıran etkilerden, hafızadan kurtulmak için devamlılıktan kurtulmak gerekir. Düşünce ve duygular tamamen sonlandırılmadığı sürece devamlılık olacaktır. Bir düşünceyi, onu sonuna kadar götürdüğünüzde ve dolayısıyla her düşünceye, her duyguya bir son getirdiğinizde tamamlarsınız. Sevgi, alışkanlık değildir; sevgi her zaman yenidir. Yeniyle tanışma ancak zihin tazeyse olabilir; ve hafıza kalıntıları olduğu sürece zihin taze olamaz. Psikolojik hafıza olduğu gibi bir de olaylara dayalı hafıza vardır. Olaylara dayalı hafızadan değil psikolojik hafı-

zadan bahsediyorum. Deneyim tamamen anlaşılmadığı sürece, eski olan, düne ait olan kalıntı olacaktır; geçmiş her zaman yeniyi içine çeker ve dolayısıyla yeniyi yok eder. Zihin ancak her şeyle yeni tanışıp, eskiden bağımsız olduğunda olur ve bu keyif verir.

27. İSİMLENDİRME ÜZERİNE

SORU: Bir insan bir duyguyu isimlendirmeden ya da etiketlemeden nasıl farkına varabilir? Eğer bir duygunun farkına varıyorsam, bu duygu belirdikten neredeyse hemen sonra onun ne olduğunu biliyorum. "İsimlendirmeyin" derken farklı bir şey mi kastediyorsunuz?

KRISHNAMURTI: Herhangi bir şeyi neden isimlendiririz? Bir çiçeği, bir insanı, bir duyguyu neden etiketleriz? Ya duygularımızı iletebilmek, çiçeği tarif edebilmek ve buna benzer şeyler için ya da kendimizi o duyguyla özdeşleştirmek için. Öyle değil mi? Bir şeyi, bir duyguyu onu iletebilmek için isimlendiririm: "Kızgınım." Ya da o duyguyu güçlendirmek veya çözümlemek ya da onun hakkında bir şey yapmak için kendimi o duyguyla özdeşleştiririm. Bir şeye, bir güle, başkalarıyla iletişim kurabilmek için isim veririz veya ona isim vererek onu anladığımızı düşünürüz. "Bu bir gül" deriz, çabucak ona bakarız ve devam ederiz. Ona isim vererek onu anladığımızı, onu anladığımızı düşünürüz; onu sınıflandırdığımız için çiçeğin bütün içeriğini ve güzelliğini anladığımızı sanarız.

Bir şeye isim vermekle onu sadece bir kategoriye sokarız ve onu anladığımızı düşünürüz; ona daha yakından bakmayız. Lakin, ona bir isim vermezsek, ona bakmak zorunda kalırız. Yani, çiçeğe ya da her neyse ona, yenilikle, yeni bir bakışla yaklaşırız; daha önce ona hiç bakmamışız gibi bakarız. İsimlendirme, bir şeylerden ve insanlardan kurtulmanın çok

elverişli bir yoludur; onlara Almanlar, Japonlar, Amerikalılar, Hintliler diyerek onlara bir etiket verebilir ve etiketi yok edebilirsiniz. Eğer insanlara etiket vermezseniz, onlara bakmak zorunda kalırsınız ve bir insanı öldürmek çok daha zor olur. Etiketi bir bombayla yok edebilir ve haklı olduğunuzu hissedebilirsiniz ama eğer etiket vermez ve bireylere bakmak zorunda kalırsanız –bir insana, bir çiçeğe, bir olaya ya da bir duyguya– onunla ve eylemlerinizle olan ilişkinizi değerlendirmek zorunda kalırsınız. Yani tanımlamak veya isimlendirmek bir şeyden kurtulmak, onu inkâr etmek, suçlamak veya haklı çıkarmak için çok elverişli bir yoldur. Bu, sorunun bir yönü.

İsimlendiren şeyin özü ne? Durmadan isimlendiren, seçen, etiketleyen merkez nedir? Hepimiz davranan, yargılayan, isimlendiren bir merkezin, bir özün olduğunu hissederiz, değil mi? Bu merkez, bu öz nedir? Bazıları bunun manevi bir varlık, Tanrı ya da adına ne derseniz o olduğunu düşünüyor. O halde gelin isimlendiren, tanımlayan, yargılayan bu özün ne olduğunu bulalım. Bu öz, hafızadır, değil mi? Tanımlanmış ve üzeri örtülmüş bir dizi duygu; şimdiki zamanda yaşam bulan geçmiş. Bu öz, bu merkez, isimlendirme, etiketlendirme, hatırlama yoluyla şimdiki zamandan beslenir.

Ortaya çıktıkça, hemen göreceğiz ki bu merkez, bu öz varoldukça anlama olamaz. Ancak bu özün dağılmasıyla anlama söz konusu olabilir çünkü nihayetinde bu öz hafızadır; isimler, etiketler, kimlikler verilmiş çeşitli deneyimlerden hatırlananlar. Bu merkez tarafından isimlendirilen ve etiketlendirilen deneyimlerden yola çıkılarak, deneyimden hatırlanan hislere, keyif ya da acılara göre, kabullenme ve ret, olma ya da olmama kararı alınır. Öyleyse doğru kelime merkezdir. Eğer merkezi isimlendirmezseniz, bir merkez var mıdır? Bu merkez konuşulan dildir. Merkezi adlandırmazsanız bir merkez var mıdır? Yani, kelimelere dayanarak düşünmezseniz, kelimeleri kullanmazsanız, düşünebilir misiniz? Düşünme,

sözcükleri ifade etme yoluyla meydana gelir; ya da sözle ifade düşünmeye cevap vermeye başlar. Merkez, öz, sayısız keyifli ve acı deneyimden hatırlananlardır. Kendinizde dikkat edin lütfen; göreceksiniz ki, kelimeler, etiketler cisimden çok daha önemli hale gelmiştir ve biz kelimelerle yaşamaya devam ediyoruz.

Gerçek, Tanrı gibi kelimeler ya da bu kelimelerin temsil ettiği duygular bizim için çok önemli hale gelmiştir. "Amerikalı", "Hıristiyan", "Hintli" veya "kızgınlık" kelimesini söylediğimiz zaman bizler duyguyu temsil eden *kelimeleriz*. Ama duygunun ne olduğunu bilmiyoruz çünkü *kelime* çok önemli hale gelmiştir. Kendinizi Budist ya da Hıristiyan olarak adlandırdığınızda, asla incelemediğiniz bu kelimenin anlamı nedir? Bu kelimenin ardındaki anlam nedir? Merkezimiz, öz, *kelime*dir, etikettir. Eğer etiketin önemi yoksa, önemli olan, etiketin ardındaki şeyse, o zaman araştırabilirsiniz ama etiketle özdeşleştiyseniz ve ona yapışıp kaldıysanız ilerleyemezsiniz. Ve etiketle özdeşleşiriz: ev, biçim, isim, mobilya, banka hesabı veya fikirlerimiz, uyarıcılarımız vb. vb. Biz bütün bu şeyleriz; bir isimle temsil edilen bu şeyler. Şeyler, isimler, etiketler önemli hale gelmiştir; bu yüzden merkez, öz *kelime*dir.

Kelime yoksa, etiket yoksa, merkez de yoktur, değil mi? Bir çözülme, bir boşluk vardır; korkudan kaynaklanan bir boşluk değil, o çok daha farklı bir şeydir. Hiçbir şey olmadığınız duygusu vardır; çünkü bütün etiketleri kaldırmışsınızdır, daha doğrusu duygulara ve düşüncelere niye etiketler verdiğinizi anladığınız için tamamen yenilenmişsinizdir, değil mi? Hareketlerinizin kaynaklandığı bir merkez yoktur. Merkez, yani kelime, çözülmüştür. Etiket ortadan kaldırılmıştır ve siz merkez olarak nerdesinizdir? Oradasınızdır ama bir değişim olmuştur. Bu değişim biraz korkutucudur; bu yüzden hâlâ içerdiği şeyleri ilerletmeye devam etmezsiniz; ondan hoşlanıp hoşlanmadığınıza karar vermek için

onu yargılamaya başlamışsınızdır. Neyin gelmekte olduğunu anlamaya devam etmezsiniz ama yargılamaya başlarsınız, bu da hareketlerinizin kaynaklandığı bir merkezin olduğu anlamına gelir. Bu yüzden yargıladığınız an sabit kalırsınız; "hoşlanmak" ve "hoşlanmamak kelimeleri önemli hale gelir. Ama eğer isimlendirmezseniz ne olur? Duyguya, hisse daha doğrudan bakarsınız ve bu yüzden onunla oldukça değişik bir ilişkiniz olur; tıpkı isimlendirmediğiniz bir çiçekle aranızdaki ilişki gibi. Ona yeni bir gözle bakmak zorunda kalırsınız. Bir grup insanı isimlendirmezseniz, her bireyin yüzüne bakmak zorunda kalır, onları kitle olarak ele alamazsınız. Böylece, çok daha tetikte olur, çok daha iyi gözlemler, çok daha anlayışlı olursunuz; daha derin bir acıma, sevgi duygusuna sahip olursunuz; ama onlara bir kitle gibi davranırsanız, olay biter.

Eğer etiketlendirmezseniz, her duyguyu belirdiği anda dikkate almak zorunda kalırsınız. Etiketlediğiniz zaman, duygu etiketten farklı mıdır? Ya da etiket mi duyguyu uyandırır? Lütfen bunun üzerinde düşünün. Etiketlediğimiz zaman, çoğumuz duygunun şiddetini artırırız. Duygunun belirmesiyle isimlendirme anında gerçekleşir. Eğer isimlendirmeyle duygunun belirmesi arasında bir boşluk olursa, o zaman duygunun isimden farklı olup olmadığını anlayabilirsiniz ve o zaman duyguyla onu isimlendirmeden başa çıkabilirsiniz.

Problem de bu, öyle değil mi? İsimlendirdiğimiz bir duygudan, mesela kızgınlık gibi, nasıl kurtulabiliriz? Problem, onu nasıl zapt edeceğimiz, ondan nasıl arınacağımız, onu nasıl bastıracağımız değil –bunların hepsi de aptalca ve toy yaklaşımlardır– ondan gerçekten nasıl kurtulacağımızdır. Ondan gerçekten kurtulmak için kelimenin duygudan daha önemli olup olmadığını keşfetmemiz gerekiyor. "Kızgınlık" kelimesi, duygunun kendisinden daha çok önem taşır. Bunu gerçekten anlamak için duygu ve isimlendirme arasında boşluk olmalıdır. Bu, bir bölümü.

Eğer bir duyguyu isimlendirmezsem, yani düşünce yalnızca kelimeler yüzünden işlev görmezse veya pek çoğumuzun yaptığı gibi kelimelerle, sembollerle, görüntülerle düşünmezsem ne olur? O zaman zihin sadece gözlemci olmaz. Zihin kelimelerle, sembollerle, görüntülerle düşünmediği zaman düşünceden, yani kelimeden bağımsız bir düşünür olmaz. O zaman zihin sessizdir, değil mi? Sessizleştirilmemiştir, sessizdir. Zihin gerçekten sessiz olduğunda o zaman beliren duygularla hemen başa çıkılabilir. Duygular, ancak onlara isim verip bu suretle onları güçlendirdiğimizde ve onlara süreklilik kazandırdığımızda merkezde depolanırlar; merkezde onları hem güçlendirmek hem de iletmek için onlara daha da çok etiketlendiririz.

Zihin –kelimelerden, hepsi de depolanmış, kategorize edilmiş, sınıflandırılmış hatıralar ve etiketler olan geçmiş deneyimlerden oluşan düşünür– merkez olmaktan çıktığında, bunların hiçbirini yapmadığı zaman sessizdir. Artık kısıtlama yoktur, artık duyguya güç veren ve bu suretle hafızayı güçlendiren ve sadece kelimelerden oluşan "benim" –benim evim, benim başarım, benim işim– diye bir merkez yoktur. Bunların hiçbiri olmadığı zaman zihin sessizdir. Bu durum bir olumsuzlama değildir. Tam tersine, bu noktaya gelmek için bütün bunlardan geçmek zorundasınız, bu da muazzam bir girişimdir; birkaç kelime öğrenip okul çocuğu gibi onları tekrar etmek değildir –"isimlendirme", "isimlendirme"... Zihnin bütün içeriğini takip etmek, tecrübe etmek, nasıl çalıştığını görmek ve bu suretle artık isimlendirmediğin, yani artık düşünceden ayrı bir merkezin olmadığı bir noktaya gelmek – bütün bu süreç gerçek meditasyondur.

Zihin gerçekten huzurlu olduğunda, sınırsız olanın ortaya çıkması mümkün olur. Başka her süreç, başka her tür gerçeklik arayışı kendinizin yansımasıdır, kendi yapımınızdır; dolayısıyla gerçek değildir. Ama bu süreç zahmetlidir ve zihnin kendi içinde olan her şeyin sürekli farkında olması gerektiği

anlamına gelir. Bu noktaya gelmek için, baştan sona hiçbir yargılama veya haklı çıkarma olmamalıdır – ki bu bir son değildir. Bir son yoktur çünkü hâlâ olağandışı bir şey süregelmektedir. Bunun bir garantisi yoktur. Bu sizin tecrübe etmeniz, kendinize daha da, daha da derinden bakmanız içindir; böylece merkezin tüm katmanları çözülür ve siz bunu ister çabucak ister miskince yapabilirsiniz. Zihnin nasıl işlediğini, kelimelere nasıl dayandığını, kelimelerin hafızayı nasıl uyardığını veya ölü bir deneyimi hayata döndürüp, nasıl yeniden hayat verdiğini izlemek olağanüstü ilginçtir. Bu süreçte zihin ya gelecekte ya da geçmişte yaşamaktadır. Bu yüzden, kelimeler, psikolojik olduğu kadar nörolojik açıdan da muazzam bir öneme sahiptir. Ve lütfen bütün bunları benden ya da bir kitaptan öğrenmeyin. Bunu bir başkasından öğrenemezsiniz ya da bir kitapta bulamazsınız. Kitapta gördüğünüz ya da bulduğunuz şey gerçek olmayacaktır. Ama bunu tecrübe edebilir, eylem sırasında ya da düşünürken kendinizi izleyebilir, nasıl düşündüğünüzü, bir duyguyu belirir belirmez ne kadar çabuk isimlendirdiğinizi görebilirsiniz; ve bütün bu süreci izlemek zihni merkezden kurtarır. O zaman, sessizleşen zihin, ebedi olanı görebilir.

28. BİLİNEN VE BİLİNMEYEN ÜZERİNE

SORU: Zihnimiz yalnızca bilineni biliyor. Bizi bilinmeyeni, gerçeği, Tanrıyı bulmaya iten nedir?

KRISHNAMURTI: Zihniniz sizi bilinmeyene doğru itiyor mu? Bizi bilinmeyeni, gerçeği, Tanrıyı bulmaya iten bir dürtü var mı? Lütfen bunu ciddi bir şekilde düşünün. Bu mecazi bir soru değil. Gelin, bu sorunun cevabını bulalım. Her birimizin içinde bilinmeyeni bulma dürtüsü var mı? Var mı? Bilinmeyeni nasıl bulabilirsiniz? Bilmediğiniz bir şeyi nasıl bulabilirsiniz? Gerçeği bulma dürtüsü mü mü var yoksa bilineni bulma arzusu mu? Ne demek istediğimi anlıyor musunuz? Pek çok şeyi bilirdim; bana mutluluk, tatmin, zevk vermediler. Bu yüzden de şimdi artık bana daha büyük zevk, daha çok mutluluk, daha çok yaşam gücü –ne istiyorsanız– verecek başka bir şey istiyorum. Bilinen, yani benim zihnim –benim zihnim geçmişin sonucudur, bilinendir–, bu zihin bilinmeyeni arayabilir mi? Gerçeği, bilinmeyeni bilmiyorsam onu nasıl arayabilirim? Elbette ki o bana gelmelidir, ben onun peşinden gidemem. Gidiyorsam, peşinden gittiğim, bilinendir, benim bir yansımamdır.

Sorunumuzun içimizdeki, bizi bilinmeyeni bulmaya iten şey olmadığı bu yeterince açıktır. Sorun, daha güvende olma, daha kalıcı olma, daha yerleşik olma, daha mutlu olma, kargaşadan, acıdan, karışıklıktan kaçma arzumuzdur. İçimizdeki dürtünün bu olduğu açıktır. Bu teşvik, bu dürtü oldukça, Buda'da, İsa'da ya da politik sloganlarda ve geri kalan her

şeyde muazzam bir kaçış, muazzam bir sığınak bulacaksınız. Bu, gerçek değil; bu, bilinemeyen, bilinmeyen değil. Bu nedenle bilinmeyeni bulma dürtüsü son bulmalı, bilinmeyeni bulma arayışı sonlanmalıdır; bu da biriktirilen bilinenin, yani zihnin anlaşılması demektir. Zihin kendisinin bilinen olduğunu anlamalıdır çünkü bildiği tek şey budur. Bilmediğiniz bir şey hakkında düşünemezsiniz. Ancak bildiğiniz bir şey hakkında düşünebilirsiniz.

Bizim için zor olan zihnin bilinende ilerlememesidir; bu ancak zihin kendisini ve tüm eylemlerinin, kendisini şimdiki zaman aracılığıyla geleceğe yansıtan geçmişten kaynaklandığını anladığında olabilir. Bu bilinenin süregelen hareketidir; bu hareket sonlanabilir mi? Bu ancak kendi içinde nasıl bir sürecin işlediği anlaşıldığında, zihin kendisini, çabasını, yöntemlerini, amaçlarını, arayışını, taleplerini –sadece yüzeysel taleplerini değil, iç dünyasındaki derin dürtüleri ve güdüleri de– anladığında sonlanabilir. Bu oldukça zahmetli bir iştir. Onu sadece bir toplantıda, bir derste ya da okuduğunuz bir kitapta bulamazsınız. Tam tersine, sadece uyanık olduğunuzda değil uyuduğunuzda bile düşüncenin her hareketinin sürekli izlenmesi, farkında olunması gerekmektedir. Tam bir süreç olmak zorundadır, parça parça, kısmi bir süreç değil.

Aynı zamanda niyet de doğru olmalıdır. Yani, iç dünyamızda hepimizin bilinmeyeni istediği batıl inancını kaldırmanız gerekmektedir. Hepimizin Tanrıyı aradığını düşünmek bir yanılsamadır; aramıyoruz. Işığı aramak zorunda değiliz. Karanlık olmadığı zaman ışık olacaktır ve karanlığın içinde ışığı bulamayız. Yapabileceğimiz tek şey karanlığı yaratan sınırları ortadan kaldırmaktır ve bu, niyete bağlıdır. Eğer onları ışığı görmek için kaldırıyorsanız, o zaman hiçbir şeyi kaldırmıyorsunuz demektir, sadece karanlık kelimesinin yerine ışık kelimesini geçiriyorsunuz. Karanlığın ötesine bakmak bile karanlıktan kaçıştır.

Sadece bizi neyin güdülediğini değil varoluşumuzdaki onca aptalca şeyin, bunca karışıklığın, bunca kargaşanın, bunca anlaşmazlığın ve husumetin niye olduğunu da düşünmek zorundayız. Bunlar olmazsa, o zaman ışık olur; onu aramamız gerekmez. Aptallık gidince, zekâ gelir. Ama zeki olmaya çalışan aptal bir adam aptal olarak kalacaktır. Aptallık asla bilgeliğe çevrilemez; ancak aptallık ortadan kalktığında bilgelik, akıl olur. Akıllı, bilge olmaya çalışan aptal bir adam, açıktır ki asla akıllı ya da bilge olamaz. Neyin aptallık olduğunu bilmek için, kişi onu sadece yüzeysel olarak değil, tam olarak, tamamen, derinlemesine, ciddi biçimde incelemelidir; kişi aptallığın bütün değişik katmanlarını incelemelidir ve aptallık ortadan kalktığında bilgelik ortaya çıkar.

Bu nedenle, bilinenden daha fazla, daha büyük bir şey olup olmadığını ve bunun bizi bilinmeyene itip itmediğini değil karışıklığı, savaşları, sınıf farklılıklarını, kibri, ün peşinde koşmayı, bilgi birikimini, müzik, sanat ve pek çok başka yolla kaçışı içimizde yaratanın ne olduğunu bulmak önemlidir. Elbette ki onları olduğu gibi görmek ve kendimize olduğumuz gibi geri dönmek önemlidir. Oradan ilerleyebiliriz. O zaman bilineni fırlatıp atmak nispeten daha kolaydır. Zihin sessiz olduğunda, artık kendisini geleceğe yansıtmadığında, bir şey arzulamadığında; zihin gerçekten sessiz, derin bir huzur içinde olduğunda bilinmeyen varlık haline gelir. Onu aramak zorunda değilsiniz. Onu davet edemezsiniz. Davet edebileceğiniz tek şey bildiğiniz şeydir. Bilinmeyen bir konuğu davet edemezsiniz. Ancak tanıdığınız birini davet edebilirsiniz. Ama bilinmeyeni, Tanrıyı, gerçeği ya da adına her ne diyorsanız onu tanımıyorsunuz. Onun size gelmesi gerekir. Ama ancak tarla olması gerektiği gibi olduğunda, toprak işlendiğinde gelebilir, ama toprağı o gelsin diye işlerseniz, o zaman onu bulamazsınız.

Bizim meselemiz bilinmeyeni nasıl arayacağımız değil, her zaman bilinen olan zihnin biriktirme sürecini anlamaktır.

Bu zahmetli bir iştir: dikkat dağılması, özdeşleşme veya kınama olmaksızın sürekli bir dikkat, sürekli bir farkındalık gerektiren bir iştir; varolanla olmaktır. Ancak o zaman zihin dingin olabilir. Hiçbir meditasyon, hiçbir disiplin kelimenin gerçek anlamıyla zihninizi dingin kılamaz. Göl, ancak rüzgâr durduğunda sakinleşebilir. Gölü siz sakinleştiremezsiniz. Bizim işimiz bilinmeyenin peşine düşmek değil, içimizdeki karışıklığı, kargaşayı, ıstırabı anlamaktır; işte o zaman o esrarengiz bir biçimde varolur ve onda mutluluk vardır.

29. DOĞRU ve YALAN

SORU: Doğru tekrar edildiğinde nasıl yalan haline gelir? Yalan gerçekten nedir? Yalan söylemek neden yanlıştır? Bu, varlığımızın tüm seviyelerinde derin ve ince bir mesele değil midir?

KRISHNAMURTI: Sorunun içinde iki soru var. Öncelikle ilkini inceleyelim: Bir doğru tekrarlandığında, nasıl yalan haline gelir? Tekrarladığımız şey nedir? Bir anlayışı tekrarlayabilir misiniz? Bir şeyi anlarım. Onu tekrar edebilir miyim? Onu söze dökebilirim, onunla iletebilirim ama deneyimlenen şey tekrarlananla aynı değildir şüphesiz. Kelimeye takılır ve deneyimin önemini kaçırırız. Bir deneyiminiz olduysa, onu tekrar edebilir misiniz? Onu tekrar etmek isteyebilirsiniz, tekrar etmesini, o hissi duymayı arzulayabilirsiniz ama bir kere bir deneyim yaşadıysanız bitmiştir, tekrar edilemez. Tekrar edilebilen şey o his ve hisse hayat veren kelimedir. Maalesef çoğumuz propagandacı olduğumuz için, kelimenin tekrarına yakalanırız. Bu yüzden kelimelerle yaşar, doğruyu inkâr ederiz.

Mesela sevgi duygusunu ele alalım. Onu tekrarlayabilir misiniz? "Komşunu sev" kelimelerini duyduğunuzda, bu sizin için bir doğru mudur? Ancak komşunuzu sevdiğinizde doğru olur; ve sevgi tekrar edilemez ama kelime tekrar edilir. Yine de "Komşunu sev" veya "Açgözlü olma" sözlerini tekrar etmek çoğumuzu tatmin etmek için, mutlu etmek için

yeterli. Başkasının doğrusu, veya yaşamış olduğunuz deneyim sadece tekrarlama yoluyla gerçek haline gelmez. Tam tersine, tekrar gerçeği önler. Belli fikirleri tekrar etmek gerçeklik değildir.

Bundaki zorluk, soruyu zıt açıdan düşünmeden anlamaktır. Yalan gerçeğin karşıtı bir şey değildir. İnsan söylenen şeyin doğrusunu, zıddından ya da tersinden değil, yalan mı doğru mu olduğunu görebilir; ama sadece çoğumuzun anlamadan tekrar ettiğini görün. Mesela, bir duyguyu isimlendirmek ve isimlendirmemek ve bunun gibi şeyleri tartışmıştık. Eminim pek çoğunuz bunun doğru olduğunu düşünerek tekrar edecek. Eğer doğrudan bir deneyimse onu asla tekrar etmezsiniz. Onu iletebilirsiniz ama eğer gerçek bir deneyimse arkasındaki duygular gidecek, kelimelerin ardındaki duygusal içerik tamamen dağılacaktır.

Örneğin, düşünürle düşüncenin bir olduğu fikrini ele alın. Bu sizin için bir doğru olabilir, onu doğrudan tecrübe etmiş olabilirsiniz. Ben onu tekrarlarsam o artık doğru olmaz, değil mi? – doğru derken, yanlışın karşıtından söz etmiyorum, lütfen. Gerçeğe dayalı olmaz, sadece tekrarlanan bir şeydir ve bir önemi yoktur. Görüyorsunuz, tekrarlayarak bir dogma yaratıyoruz, bir kilise inşa ediyoruz ve onun içine sığınıyoruz. Kelime ve "doğru olmayan" doğru haline geliyor. Kelime o şeyin kendisi değildir. Bize göre, o şey bir kelimedir, bu yüzden insan gerçekten anlamadığı bir şeyi tekrarlamamalıdır. Eğer bir şeyi anlarsanız, onu iletebilirsiniz ama kelimeler ve hafıza duygusal önemlerini kaybetmişlerdir. Bu nedenle, insan bunu sıradan bir konuşmada bunu anlarsa, insanın bakış açısı, kelime hazinesi değişir.

Kendimizi bilme aracılığıyla doğruyu aradığımız ve propagandacı olmadığımız için bunu anlamak önemlidir. Tekrarlama yoluyla insan kelimelerle veya duygularla kendi kendini büyüleyebilir. İnsan yanılsamalara kapılabilir. Bun-

dan kurtulmak için, direkt olarak tecrübe etmek zorunludur ve direkt tecrübe etmek için tekrarlama, alışkanlıklar veya kelimeler, duygular sürecinde kişi kendinin farkında olmak zorundadır. Bu farkındalık kişiye olağanüstü bir özgürlük tanır, böylece bir yenilenme, sürekli bir tecrübe etme, bir yenilik olabilir.

Diğer soru şudur: "Yalan gerçekten nedir? Yalan söylemek neden yanlıştır? Bu, varlığımızın tüm seviyelerinde derin ve ince bir mesele değil midir?"

Yalan nedir? Bir çelişkidir, değil mi? İnsanın kendisiyle çatışması. Kişi bilinçli ya da bilinçdışı olarak çelişebilir; ya kasti ya da bilinçsiz olabilir; çelişki ya çok çok ince ya da çok açık olabilir. Çelişkideki çatlak çok büyük olduğunda ya kişi dengesiz hale gelir ya da çatlağın farkına varır ve onu onarmaya girişir.

Bu meseleyi anlamak için yalan nedir ve niye yalan söyleriz, kişi karşıtı açısından düşünmeden bunu irdelemek zorundadır. İçimizdeki bu çelişme meselesine, çelişmemeye çalışmadan bakabilir miyiz? Bu sorunu incelerken karşılaştığımız zorluk da bu, değil mi? Yani biz yalanı kolayca kınıyoruz ama anlamak için, doğru ve yalan açısından değil, çelişkinin ne olduğu bakımından düşünebilir miyiz? Niye çelişiriz? Niye kendimizle çelişkilerimiz vardır? Bir standarda, bir kalıba göre yaşama çabası –hem bir başkasının gözünde hem de kendi gözümüzde kendimizi sürekli bir kalıba yaklaştırma, bir şey olmak için sürekli bir çaba– yok mudur? Bir kalıba uyma arzusu vardır, değil mi? Kişi bu kalıba göre yaşamıyorsa çelişki vardır.

Neden uymaya çalıştığımız bir kalıp, bir standart, bir yaklaşım, bir fikir vardır? Niye? Açıktır ki emniyette olmak için, güvende olmak için, popüler olmak için, kendi hakkımızda iyi fikirlere sahip olmak ve buna benzer şeyler için. Çelişkinin tohumu vardır. Biz kendimizi bir şeye yaklaştır-

maya, bir şey olmaya çalıştığımız sürece çelişki de olacaktır; bu yüzden yanlış ve doğrunun arasında bu çatlak olacaktır. Eğer sessizce incelerseniz bence bu önemlidir. Yanlış ve doğru diye bir şey yok değil; ama niye içimizde çelişki var? Bir şey olmaya –soylu olmaya, iyi olmaya, erdemli olmaya, yaratıcı olmaya, mutlu olmaya vb.– çalıştığımız için değil mi? Bir şey olma arzusunun kendisinde bir çelişki vardır: başka bir şey olmama arzusu. Asıl yıkıcı olan bu çelişkidir. İnsan bir şeyle tam olarak özdeşleşebilirse o zaman, çelişki sona erer; kendimizi bir şeyle tam olarak özdeşleştirdiğimizde kendini kapatma ve direniş olur. Bu da elbette dengesizlik yaratır.

Neden içimizde çelişki vardır? Ben bir şey yaptım ve keşfedilmesini istemiyorum; standarda uymayan, beni çelişkiye sokan bir şey düşündüm ve ondan hoşlanmıyorum. Nerede bir yaklaştırma çabası varsa, orada korku olacaktır, çelişkiyi yaratan da bu korkudur. Oysa bir şey olma çabası yoksa, o zaman korku da yoktur; çelişki yoktur; herhangi bir seviyede, bilinçli ya da bilinçdışı, yalan, bastırılacak bir şey, gözler önüne serilecek bir şey yoktur. Çoğumuzun hayatı ruh hali ve tavır meselesi olduğu için, ruh halimize dayanarak tavır takınıyoruz; bu çelişkidir. Ruh hali yok olduğunda, neysek o oluruz. Gerçekten önemli olan bu çelişkidir, kibar beyaz bir yalan söyleyip söylemediğiniz değil. Bu çelişki varoldukça, yüzeysel bir varoluş ve korunmak zorunda olacağımız yüzeysel korkular söz konusu olacaktır; ve ardından beyaz yalanlar ve geri kalanı gelir. Gelin bu soruya yalan nedir, doğru nedir diye sormadan, bu karşıtlar olmadan bakalım; kendi içimizdeki çelişki sorununu irdeleyelim. Ama bu çok zordur çünkü hislere bağlı yaşadığımız için yaşamlarımızın çoğu çelişki içinde geçer. Anılara, fikirlere bel bağlıyoruz; üstünü kapatmak istediğimiz pek çok korkumuz var. Bütün bunlar içimizde çelişki yaratıyor; bu

çelişki dayanılmaz hale geldiğinde deliriyoruz. İnsan huzur ister ve yaptığı her şey savaş yaratır; sadece ailede değil dışarıda da. Çatışmayı neyin yarattığını anlamak yerine, daha fazla bir şey olmaya, karşı olmaya çalışıyoruz. Bu da daha büyük bir çatlak yaratıyor.

İçimizde niye çelişki olduğunu, sadece yüzeysel olarak değil, psikolojik olarak, çok daha derin bir biçimde anlamak mümkün müdür? Her şeyden önce, insan çelişkili bir hayat yaşadığının farkında mıdır? Barış istiyoruz ama milliyetçiyiz; sosyal adaletsizliği kaldırmak istiyoruz ama her birimiz bireyseliz, sınırlıyız, içe kapalıyız. Sürekli olarak çelişki içinde yaşıyoruz. Neden? Duyguların kölesi olduğumuz için değil mi? Yapılması gereken bunu ne inkâr etmek ne de kabul etmek. Duyguların kendilerini ortaya koyma biçimi olan arzuları çok iyi anlamak gerekiyor. Hepsi birbiriyle çelişen pek çok şey istiyoruz. Pek çok çelişen maskemiz var; bize uyduğu zaman bir maskeyi takıyor, başka bir şey daha kârlı, daha memnuniyet verici olduğunda onu inkâr ediyoruz. Yalanı yaratan bu çelişki durumudur. Buna karşı "doğruyu" yaratırız. Ama doğru, yalanın zıddı değildir. Zıddı olan bir şey doğru değildir. Zıt kendi zıddını da içerir, bu yüzden doğru değildir ve bu sorunu çok iyi anlamak için insan yaşadığımız tüm çelişkilerin farkında olmalıdır. "Seni seviyorum" dediğim zaman kıskançlık, imrenme, endişe, korku da onunla beraber geliyor; bu da çelişkidir. Anlaşılması gereken şey bu çelişkidir ve kişi bunu sadece ona bakarak, kınamadan ya da haklı çıkarmadan farkına vararak anlar. Buna pasif olarak bakmak için, kişi bütün kınama ve haklı çıkarma sürecini anlamak zorundadır.

Bir şeye pasif bir biçimde bakmak kolay bir şey değildir; ama bunu anlarken, insan bütün hissetme ve düşünme sürecini anlamaya başlar. İnsanın kendindeki çelişkinin öneminin farkına varması sıradışı bir değişiklik getirir: O zaman kendi-

niz olursunuz, olmaya çalıştığınız şey değil. Artık bir ideali takip etmiyor, mutluluğu aramıyorsunuzdur. Neyseniz o olursunuz ve buradan ilerleyebilirsiniz. Bu durumda çelişki mümkün değildir.

30. TANRI ÜZERİNE

SORU: Gerçeği kavramışsınız. Bize Tanrının ne olduğunu söyler misiniz?

KRISHNAMURTI: Kavradığımı nereden biliyorsunuz? Kavradığımı bilmek için sizin de kavramış olmanız gerekir. Bu sadece akılıca bir cevap değil. Bir şeyi bilmek için onun bir parçası olmalısınız. Aynı deneyimi sizin de yaşamış olmanız gerekir, dolayısıyla benim kavramış olduğumu söylemenizin bir anlamı yok. Kavramamın ya da kavramamamın ne önemi var? Söylediğim şey doğru değil mi? Ben en mükemmel insan olsam, söylediğim şey doğru değilse, beni niye dinleyesiniz ki? Kavramış olmamın söylediklerimle ve bir başkasına tapan biriyle hiçbir alakası yok çünkü diğer kişinin kavradığı şey otoriteye taptığıdır; bu nedenle de doğruyu asla bulamaz. Neyin kavrandığını anlamak ve onu kavrayanı tanımak hiç önemli değil, öyle değil mi?

Geleneklerin, "Kavrayanların yanında olun" dediğini biliyorum. Onun kavradığını nasıl bileceksiniz? Yapabileceğiniz tek şey onun yanında durmaya devam etmektir ve bu bile bugünlerde oldukça zordur. Kelimenin gerçek anlamıyla çok az iyi insan – bir şey aramayan, bir şeyin peşinde olmayan insan var. Bir şey arayan veya bir şeyin peşinde olanlar istismarcıdır, bu nedenle insanın sevecek birini bulması çok zordur.

Kavrayan bu insanları putlaştırıyoruz ve bize bir şey vereceklerini umut ediyoruz; bu yanlış bir ilişkidir. Eğer sevgi

yoksa kavrayan kişi nasıl iletişim kurabilir? Zorluk burada. Bütün tartışmalarımızda birbirimizi gerçekten sevmiyoruz; şüphe duyuyoruz. Benden bir şey istiyorsunuz, bilgi, kavrayış veya bana eşlik etmek istiyorsunuz; bunların hepsi sizin sevmediğinizi gösterir. Bir şey istiyorsunuz bu yüzden faydalanmanın peşindesiniz. Eğer birbirimizi gerçekten seversek, o zaman kesintisiz bir iletişim olur. O zaman sizin kavramış benim kavramamış olmamın veya sizin yüksek ya da düşük bir konumda olmanızın bir önemi yoktur. Kalplerimiz kuruduğundan, Tanrı inanılmaz derecede önemli hale geldi. Tanrıyı arıyorsunuz çünkü kalbinizdeki şarkıyı kaybetmişsiniz, bu yüzden şarkıcının peşinde koşup onun size şarkı söylemeyi öğretmesini istiyorsunuz. O size tekniği öğretebilir ama teknik sizi yaratıcı kılmaz. Sadece şarkı söylemeyi öğrenerek müzisyen olamazsınız. Bir dansın bütün adımlarını biliyor olabilirsiniz ama kalbinizde yaratıcılık yoksa sadece bir makine gibi işliyorsunuz demektir. Eğer hedefiniz sadece sonuca ulaşmaksa sevemezsiniz. İdeal diye bir şey yoktur çünkü bu sadece başarıdır. Güzellik bir başarı değildir, bir gerçektir; yarın değil, şimdi. Sevgi varsa bilinmeyeni anlarsınız, Tanrının ne olduğunu bilirsiniz; kimsenin bunu size söylemesine gerek olmaz; sevginin güzelliği de budur. O kendi içinde ebedidir. İçimizde sevgi olmadığı için, onu bize bir başkasının veya Tanrının vermesini isteriz. Gerçekten sevseydik, ne kadar değişik bir dünya olurdu biliyor musunuz? Gerçekten mutlu insanlar olurduk. Bu yüzden, mutluluğumuzu nesnelere, aileye, ideallere bağlamamalıyız. Mutlu olmalıyız; o zaman nesneler, insanlar ve idealler hayatlarımıza hükmedemez. Bunların hepsi ikincil şeylerdir. Sevmediğimiz için ve mutlu olmadığımız için bize mutluluk verdiklerini düşünerek nesnelere yatırım yaparız ve yatırım yaptığımız şeylerden biri de Tanrıdır.

Benden gerçeğin ne olduğunu söylememi istiyorsunuz. Tanımlanamaz bir şey kelimelere dökülebilir mi? Ölçülemez

bir şey ölçülebilir mi? Avucunuzla rüzgârı yakalayabilir misiniz? Yakalarsanız, bu rüzgâr mıdır? Ölçülemeyen bir şeyi ölçerseniz, bu gerçek midir? Formülleştirirseniz, bu gerçek midir? Elbette ki değildir; tanımlanamaz bir şeyi tanımladığınız anda, o şey gerçek olmaktan çıkar. Bilinmeyeni bilinene çevirdiğiniz anda, bilinmeyen olmaktan çıkar. Yine de arzuladığımız şey budur. Daima bilmek istiyoruz çünkü o zaman devam edebiliriz, o zaman nihai mutluluğu, kalıcılığı ele geçirebileceğimizi düşünürüz. Bilmek istiyoruz çünkü mutlu değiliz, çünkü perişan halde çabalıyoruz, çünkü bitkiniz, aşağılanmışız. Yine de bu basit gerçeği –aşağılandığımız, kalın kafalı, bezgin, karışık olduğumuz gerçeğini– kavramak yerine bilinenden uzaklaşıp, bilinen haline soktuğumuz bilenmeyeni bulmak istiyoruz; bu yüzden de asla gerçeği bulamıyoruz.

Bu yüzden, kimin kavradığını ya da Tanrının ne olduğunu sormak yerine, niye bütün dikkatinizi ve bilincinizi olmakta olana vermiyorsunuz? O zaman bilinmeyeni bulacaksınız daha doğrusu o size gelecek. Bilinenin ne olduğunu anlarsanız, çabalamadan, zorlamadan o olağandışı sessizliği, gerçekliğin içinde varolabileceği o yaratıcı boşluğu yaşayacaksınız. Bu boşluk bir şey olmaya çalışana, çabalayana gelmez; sadece varolana, varolanı anlayana gelir. O zaman gerçeğin uzakta olmadığını görürsünüz; bilinmeyen uzakta değildir; olanın içindedir. Sorunun cevabının sorunun içinde olması gibi, gerçek de olanın içindedir; eğer bunu anlarsak, doğruyu bilebiliriz.

Kalın kafalılığın, açgözlülüğün, kötü niyetliliğin, hırsın ve bunun gibi şeylerin farkına varmak son derece zordur. Gerçek, olanın farkında olmaktır. Özgürlüğe kavuşturan doğrudur, özgürlüğe kavuşma çabası değil. Yani gerçek uzakta değildir ama biz onu uzaklaştırırız çünkü biz onu kendi devamlılığımızın aracı olarak kullanmaya çalışırız. O buradadır, şimdi, şu anda. Ebedi ya da ölümsüz olan şimdidir ve şimdi,

zamanın ağına yakalanmış biri tarafından anlaşılamaz. Düşünceyi zamandan kurtarmak eylem gerektirir ama zihin tembeldir, uyuşuktur, bu yüzden her zaman engeller yaratır. Bu ancak doğru meditasyonla mümkündür, bu da sürekli bir eylem değil, tam bir eylem demektir. Tam eylem ancak zihin devamlılık sürecini, yani hafızayı –olaylarla ilgili olan değil psikolojik hafızayı– kavradığında anlaşılabilir. Hafıza işledikçe, zihin olanı anlayamaz. Ama insan sonlanmanın önemini anladığında, insan zihni, tüm varlığıyla, olağanüstü yaratıcı, pasif olarak uyanık hale gelir; çünkü sonlanmada yenilenme, devamlılıkta ise ölüm, çürüme vardır.

31. ANINDA KAVRAMA ÜZERİNE

SORU: Sözünü ettiğiniz gerçeği herhangi bir ön hazırlık olmadan hemen şu anda kavrayabilir miyiz?

KRISHNAMURTI: Gerçekten kastınız nedir? Anlamını bilmediğimiz bir kelimeyi kullanmayalım; daha basit, daha doğrudan bir kelime kullanabiliriz. Bir problemi doğrudan anlayabilir misiniz, kavrayabilir misiniz? Kastedilen şey budur, değil mi? Olanı şimdi, hemen anlayabilir misiniz? Olanı anladığınızda, gerçeğin önemini de anlayacaksınız; ama kişinin gerçeği anlaması gerektiğini söylemenin pek bir anlamı yoktur. Bir sorunu doğrudan, tamamen anlayıp ondan kurtulabilir misiniz? Bu soruda kastedilen budur, değil mi? Bir krizi, bir zorluğu hemen anlayıp, bütün önemini görüp ondan kurtulabiliyor musunuz? Anladığınız şey iz bırakmaz; bu yüzden özgür bırakan anlama veya gerçektir. Bir problemden, bir zorluktan şimdi kurtulabilir misiniz? Hayat, bir zorluklar ve karşılık verme silsilesidir, değil mi? Bir zorluğa verdiğiniz karşılık eğer şartlandırılmış, sınırlandırılmış, tamamlanmamışsa o zorluk izini, kalıntısını bırakır ve başka, yeni bir zorluk onu güçlendirir. Bu yüzden, sürekli bir hafıza kalıntısı, birikintisi, izi vardır ve siz bütün bu izlerle yeniyi karşılamaya çalışır, bu yüzden de asla karşılayamazsınız. Bu nedenle de asla anlayamaz, herhangi bir zorluktan asla kurtulamazsınız.

Mesele, asıl soru, bir zorluğu tamamen, doğrudan anlayıp anlayamayacağım, bütün önemini, kokusunu, derinliğini, gü-

zelliğini ve çirkinliğini hissedip ondan kurtulup kurtulamayacağımdır. Zorluk her zaman yenidir, değil mi? Sorun her zaman yenidir, değil mi? Mesela, dün yaşadığınız bir sorun öyle bir değişikliğe uğramıştır ki onunla bugün karşılaştığınızda artık yeni bir sorundur. Ama siz onu eskiyle karşılarsınız, çünkü onu dönüşmeden, yalnızca düşüncelerinizi bir miktar değiştirerek karşılarsınız.

Daha farklı anlatacak olursam; sizinle dün tanıştım. Bu süre içinde siz değiştiniz. Bir değişikliğe uğradınız ama bende hâlâ sizin dünkü resminiz var. Sizi bugün, bendeki resminizle karşılıyorum ve bu yüzden sizi anlamıyorum. Yalnızca dün edindiğim resminizi anlıyorum. Değişmiş olan sizi anlamak istiyorsam, elimdeki dünden kalma resmi kaldırmalı, ondan kurtulmalıyım. Bir başka deyişle, her zaman yeni olan bir zorluğu anlamak için onunla yeniden tanışmalıyım, dünün kalıntısı olmamalı; bu nedenle düne hoşçakal demeliyim.

Velhasıl, hayat nedir? Her zaman yeni olan bir şeydir, değil mi? Daima değişime uğrayan, yeni bir duygu yaratan bir şeydir, değil mi? Bugün asla yarınla aynı değildir ve hayatın güzelliği de buradadır. Siz ve ben her sorunla yeniden tanışabilir miyiz? Eve gittiğinizde, eşinizle, çocuğunuzla yeni baştan tanışabilir misiniz, zorlukla yeni baştan tanışabilir misiniz? Dünün anıları sırtınıza yüklenmişse, bunu yapamazsınız. Bu yüzden, bir sorunla, bir ilişkiyle ilgili gerçeği anlamak için, onu yeni bir şekilde karşılamalısınız, açık fikirlilikle değil; bunun hiçbir anlamı yoktur. Onu dünün anılarının izi olmadan karşılamalısınız; bu da her yeni zorluk başgösterdiğinde, dünün bütün karşılıklarının farkında olmak demektir; dünün anılarının kalıntıları, farkında olduğunuzda hiçbir mücadele olmadan yok olacaklar ve zihniniz tazelenecek.

İnsan herhangi bir ön hazırlık olmadan hemen şu anda kavrayabilir mi? Cevabım evet –bir fantezim ya da yanılsamamdan ötürü değil; psikolojik bir deney yapın, siz de göre-

ceksiniz. Herhangi bir zorluğu, herhangi küçük bir olayı alın –büyük bir kriz olmasını beklemeyin– ve ona nasıl tepki verdiğinize bakın. Olayın, tepkilerinizin, niyetlerinizin, tavırlarınızın farkında olun; o zaman onları anlayacaksınız, geçmişinizi anlayacaksınız. Sizi temin ederim, eğer bütün dikkatinizi verirseniz, bunu hemen yapabilirsiniz. Geçmişinizi tam olarak anlamaya çalışırsanız, önemini gözler önüne serecek ve siz de bir hamlede gerçeği keşfedecek, sorunu anlayacaksınız. Anlayış, daima ebedi olan şimdiden, şu andan meydana gelir. Yarın şimdidir; ertelemek, yarın olacak olanı karşılamak için hazırlanmak, şimdi olanı anlamayı engeller. Şimdi olanı doğrudan anlayabilirsiniz, öyle değil mi? Olanı anlamak için, rahatsız edilmemeniz, dikkatinizin dağılmaması, aklınızı ve kalbinizi tam olarak vermeniz gerekir. O anda ilgilendiğiniz tek şey bu olmalı. O zaman, olan bütün derinliğiyle, bütün anlamıyla gözlerinizin önüne serilir ve böylece sorundan kurtulursunuz.

Eğer gerçeği bilmek istiyorsanız, mülkiyetin psikolojik önemini mesela, bunu gerçekten, şimdi, doğrudan anlamak istiyorsanız, ona nasıl yaklaşırsınız? Elbette ki soruna kendinizi yakın hissetmelisiniz, ondan korkmamalısınız, kendinizle sorun arasına hiçbir öğretiyi, hiçbir cevabı sokmamalısınız. Ancak sorunla doğrudan ilişki içinde olursanız cevabı bulursunuz. Eğer bir cevap getirirseniz, yargılarsanız, gönülsüz olursanız, o zaman ertelersiniz, sadece şimdide anlaşılabilecek bir şeyi yarın anlamaya hazırlanırsınız. Bu yüzden hiçbir zaman anlayamazsınız. Gerçeği algılamak hazırlık gerektirmez; hazırlık zaman anlamına gelir ve zaman gerçeği anlama vasıtası değildir. Zaman devamlılıktır ve gerçek zamansızdır, devamsızdır. Anlayış devamsızdır, anlıktır, kalıntısızdır.

Korkarım bütün bunları çok zor bir şeymiş gibi gösteriyorum, değil mi? Ama kolay; eğer tecrübe ederseniz anlaması kolay. Eğer bir rüyaya dalar giderseniz, onu derin derin düşünürseniz, bu çok zor hale gelir. Sizinle benim aramda bir

engel olmadığında, sizi anlarım. Eğer size karşı açıksam, sizi doğrudan anlarım ve açık olmak bir zaman meselesi değildir. Zaman beni açık yapar mı? Hazırlık, sistem, disiplin, beni size karşı açık yapar mı? Hayır. Beni size karşı açık yapacak olan anlama niyetimdir. Açık olmak istiyorum çünkü saklayacak bir şeyim yok, korkmuyorum; bu nedenle de açığım; o zaman hemen bir paylaşım olur, gerçek oradadır. Gerçeği algılamak, onun güzelliğini tanımak için, sevincini tatmak için teorilerden, korkulardan ve cevaplardan bağımsız anlık bir algılama gerekir.

32. YALINLIK ÜZERİNE

SORU: Yalınlık nedir? Yalınlıktan kasıt temel şeyleri çok net görüp, geri kalan her şeyi göz ardı etmek midir?

KRISHNAMURTI: Yalınlığın ne olmadığına bakalım. "Bu olumsuzlama" veya "Bize pozitif bir şey söyle" demeyin. Bu toy ve düşüncesizce bir tepki olur. Size "pozitifi" sunanlar, istismarcılardır; size verebilecekleri, sizin de istediğiniz bir şeyleri var ve bu yolla sizi istismar ediyorlar. Biz bu şekilde bir şey yapmıyoruz. Biz yalınlık hakkındaki gerçeği bulmaya çalışıyoruz. Bu yüzden fikirlerden kurtulup, onları arkanızda bırakıp, yeni baştan gözlemlemelisiniz. Çok fazla şeyi olan kişi hem iç dünyasında hem de dış dünyada devrimden korkar.

Yalınlığın ne olmadığını bulalım. Karışık bir zihin yalın değildir, değil mi? Zeki bir zihin yalın değildir; bir amaç, bir ödül için, bir korku nedeniyle çalışan bir zihin yalın değildir, değil mi? Bilgiyle yüklü bir zihin yalın değildir; inançlarla sakatlanmış bir zihin, yalın bir zihin değildir, değil mi? Kendini, kendinden daha büyük bir şeyle tanımlayan ve bu kimliği tutmaya çabalayan bir zihin yalın bir zihin değildir, değil mi? Sadece bir ya da iki peştamala sahip olmanın yalınlık olduğunu düşünürüz; dış dünyaya yalınlığımızı göstermek isteriz ve bunun tarafından kolayca kandırılırız. Bu yüzden çok zengin olan biri her şeyden vazgeçmiş birine tapar.

Yalınlık nedir? Yalınlık temel olmayan şeylerden vazgeçip temel olanların peşinden gitmek midir – yani bir seçim süreci midir? Temel olan şeyleri seçip temel olmayanlardan vazgeç-

mek seçmek anlamına gelmez mi? Bu seçme süreci nedir? Seçen varlık nedir? Zihindir, değil mi? Onu nasıl adlandırdığınızın önemi yok. "Temel olanı seçiyorum" diyorsunuz. Neyin temel olduğunu nasıl biliyorsunuz? Ya başkalarının söylediklerinden bir kalıp oluşturursunuz ya da kendi deneyiminiz bir şeylerin temel olduğunu söyler. Deneyiminize güvenebilir misiniz? Bir şeyi seçtiğiniz zaman, seçiminiz arzunuza dayalıdır, değil mi? "Temel" diye adlandırdığınız şey, sizi tatmin eden şeydir. Yani yine aynı sürece geri döndünüz, değil mi? Karışmış bir zihin, seçim yapabilir mi? Eğer yaparsa, seçim de karışık olur.

Bu nedenle, temel olanla temel olmayan arasında seçim yapmak yalınlık değildir. Bu bir çatışmadır. Çatışma halindeki, karışık bir zihin asla yalın olamaz. Bütün bunları ayırdığınızda, gerçekten gözlemleyip bütün bu yanlış şeyleri, zihnin aldatmacalarını gördüğünüzde, bakıp farkına vardığınızda, yalınlığın ne olduğunu kendiniz göreceksiniz. İnancın sınırladığı bir zihin yalın bir zihin değildir. Bilginin sakatladığı bir zihin yalın değildir. Dikkati Tanrı, kadınlar ve müzikle dağılmış bir zihin yalın bir zihin değildir. İşyerinin, dini törenlerin, duaların rutinine yakalanmış bir zihin yalın değildir. Yalınlık, fikir olmadan eylemde bulunmaktır. Ama bu çok nadir bir şeydir; bu yaratıcılık anlamına gelir. Yaratıcılık olmadığı sürece, bizler fesatlığın, ıstırabın ve yıkımın merkezi olacağız. Yalınlık peşinden koşup tecrübe edebileceğiniz bir şey değildir. Yalınlık, varolmanın ve ilişkilerin nasıl işlediğini anladığınızda, doğru zamanda açan bir çiçek gibi gelir. Hakkında hiç düşünmediğimiz, onu hiç gözlemlemediğimiz için onun farkında değiliz; birkaç dışsal özelliğe değer veririz ama bunlar yalınlık değildir. Yalınlık bulunamaz; temel olanla temel olmayan arasında seçim yapmak değildir. Ancak benlik varolmadığında; zihin spekülasyonlara, sonuçlara, inançlara, fikirlere yakalanmadığı zaman varolur. Ancak böyle özgür bir zihin gerçeği bulabilir. Ancak böyle bir zihin ölçülemez olanı, isimlendirilemez olanı algılayabilir; ve bu yalınlıktır.

33. YÜZEYSELLİK ÜZERİNE

SORU: Yüzeysel olan biri nasıl ciddi olur?

KRISHNAMURTI: Her şeyden önce yüzeysel olduğumuzun farkında olmalıyız, değil mi? Yüzeysel olmak ne anlama gelir? Temelde, bağımlı olmaktır, değil mi? Uyarılmaya, zorlanmaya, bir başkasına, psikolojik olarak belli değerlere, deneyimlere, anılara bağlı olmak; bunların hepsi yüzeyselliğin göstergeleri değil midir? Moralim düzelsin diye ya da bana yardım edilsin diye her gün veya her hafta kiliseye gidiyorsam, bu beni yüzeysel kılmaz mı? Dürüst olmayı sürdürmek veya bir zamanlar sahip olduğum bir duyguyu yeniden kazanmak için belli dinsel törenleri yerine getirmek zorundaysam, bu beni yüzeysel yapmaz mı? Kendimi bir ülkeye, bir plana ya da belli bir politik gruba adadıysam, yüzeysel olmaz mıyım? Elbette bütün bu bağlılık süreci kendimden kaçıştır; kendimden daha büyük bir şeyle özdeşleşme, kendimi inkârdır. Ama kendimi inkâr edemem; ne olduğumu anlamalıyım ve kendimi kâinatla, Tanrıyla, politik bir grupla ya da buna benzer şeylerle özdeşleştirmemeliyim. Bunların hepsi sığ düşünceye sevk eder ve sığ düşüncede dünya çapında ya da bireysel çapta fesatlık vardır.

Her şeyden önce, bu şeyleri yaptığımızın farkında mıyız? Değiliz; bunları haklı çıkarıyoruz. "Eğer bu şeyleri yapmazsam, ne yapacağım? Daha kötü olacağım; zihnim parçalara bölünecek. Şimdi, en azından daha iyi bir şey

doğrultusunda çabalıyorum" deriz. Ne kadar çok çabalarsak o kadar yüzeysel oluruz. İlk önce bunu görmek zorundayım, değil mi? Bu en zor şeylerden biridir; ne olduğumu görmek, aptal olduğumu, sığ olduğumu, dar görüşlü olduğumu, kıskanç olduğumu kabul etmek. Eğer ne olduğumu görürsem, kendimin farkına varırsam, o zaman bununla başlayabilirim. Elbette ki, sığ zihin olduğu şeyden kaçan zihindir; kaçmamak zahmetli bir araştırma, ataletin inkârını gerektirir. Sığ olduğumu fark ettiğim anda derinleşme süreci başlamıştır; tabii eğer sığlığım hakkında bir şey yapmazsam. Eğer zihnim, "Ben dar kafalıyım ve bunu irdeleyeceğim, bütün bu dar kafalılığı, bu dar görüşlülük etkisini anlayacağım" diyorsa, o zaman değişme olasılığı vardır; ama dar kafalı bir zihin, dar kafalı olduğu gerçeğini kabul ediyor ve okuyarak, insanlarla tanışarak, seyahat ederek, bir maymun gibi durmadan bir şeyler yaparak dar kafalı olmamaya çalışıyorsa, o hâlâ dar kafalı bir zihindir.

Yine, görüyorsunuz, ancak soruna doğru yaklaşırsak, gerçek bir devrim olur. Soruna doğru yaklaşım sizi temin ederim insana dağları –kişinin önyargıları, koşullanmaları olan dağları– yerinden oynatacak muazzam bir özgüven verir. Sığ bir zihniniz olduğunun farkına varıp derin olmaya çalışmayın. Sığ bir zihin derinleri asla bilemez. Pek çok bilgiye, malumata sahip olabilir, kelimeleri tekrarlayabilir; yüzeysel bir zihnin bütün aktivitelerini biliyorsunuz. Ama yüzeysel olduğunuzu, sığ olduğunuzu biliyorsanız, bu sığlığın farkındaysanız, yargılamadan, kınamadan bütün hareketlerinizi gözlemliyorsanız, o zaman herhangi bir şey yapmadan sığlığın tamamen yok olduğunu göreceksiniz. Bu, sabır, ihtiyatlılık, sonuca, başarıya arzu duymamayı gerektirir. Ancak sığ bir zihin başarı, sonuç peşinde koşar.

Bu sürecin ne kadar farkında olursanız, zihnin aktivitelerini o kadar keşfedeceksiniz ama onları bir son vermeye çalış-

madan gözlemlemeniz gerekir çünkü bir son aradığınız an, sorunu sürdüren "ben" ve "ben-olmayan" ikiliğine yakalanırsınız.

34. ÖNEMSİZLİK ÜZERİNE

SORU: Zihin neyle meşgul olmalıdır?

KRISHNAMURTI: İşte çatışmanın meydana gelmesine çok iyi bir örnek: olması gerekenle olan arasındaki çatışma. Önce olması gerekeni, ideali kurarız, sonra da bu kalıba göre yaşamaya çalışırız. Zihnin soylu şeylerle, fedakârlıkla, cömertlikle, kibarlıkla, sevgiyle meşgul olması gerektiğini söyleriz; kalıp, inanç, olmalı dediğimiz şey, zorunluluk budur ve buna göre yaşarız. Dolayısıyla, olması gerekenle, gerçeklikle varolan arasında devam eden bir çatışma vardır ve bu çatışma yoluyla değişeceğimizi umarız. Olması gereken için çabaladığımız sürece, kendimizi erdemli hissederiz, iyi hissederiz ama hangisi önemlidir: olması gereken mi, olan mı? Zihnimiz ideolojik olarak değil, gerçekte neyle meşgul? Önemsiz şeylerle meşgul, değil mi? Nasıl göründüğümüzle, hırsla, açgözlülükle, imrenmeyle, dedikoduyla, acımasızlıkla meşguldür. Zihin önemsiz şeyler dünyasında yaşar ve önemsiz bir zihin soylu bir kalıp da yaratsa önemsizdir değil mi? Asıl mesele zihnin neyle meşgul olduğu değil, önemsiz şeylerden nasıl kurtulacağıdır. Eğer biraz olsun farkında olursak, biraz olsun sorgularsak, kendi uğraştığımız önemsiz şeyleri görürüz: aralıksız konuşma, zihnin bitip tükenmeyen dırdırı, şuna buna endişelenmek, insanların ne yapıp ne yapmadığını merak etmek, bir sonuç elde etmeye çalışmak, kendi kendini yüceltmek ve

bunun gibi şeyler. Biz bunlarla meşgulüz ve bunu çok iyi biliyoruz. Bu değiştirilebilir mi? Sorun budur, değil mi? Zihnin neyle meşgul olması gerektiğini sormak toyluk göstergesidir.

Peki, zihnim önemsiz olduğunu ve önemsiz şeylerle meşgul olduğunu bilmekle kendini bu durumdan kurtarabilir mi? Zihin doğası gereği önemsiz değil midir? Zihin hafızanın sonucu değil midir? Neyin hafızası? Sadece fiziksel olarak değil, belli nitelikler, erdemler, deneyimlerin depolanması, kendini oluşturma yoluyla psikolojik olarak da nasıl hayatta kalınacağıyla ilgili olan hafıza. Bu önemsiz değil midir? Hafızanın, zamanın sonucu olan zihnin kendisi önemsizdir; zihin kendini kendi önemsizliğinden kurtarmak için ne yapabilir? Herhangi bir şey yapabilir mi? Lütfen bunun önemini görün. Zihin, ben-merkezli bir eylem olan zihin, kendini bu eylemden bağımsız kılabilir mi? Açıktır ki kılamaz; ne yaparsa yapsın, önemsiz olacaktır. Tanrı hakkında spekülasyon yapabilir, politik sistemler kurabilir, inançlar icat edebilir; ama yine de zamanın sahası içindedir, gerçekleştirdiği değişim bir anıdan diğerinedir, hâlâ kendi sınırlılığı içindedir. Zihin sınırları kırabilir mi? Ya da bu sınırlar zihin sessiz olduğunda, aktif olmadığında, ne kadar büyük olduğunu hayal etmiş olursa olsun kendi önemsizliğini fark ettiğinde yıkılır mı? Zihin önemsizliklerini gördüğünde, onların tamamen farkında olduğunda ve gerçekten sessiz olduğunda, ancak o zaman bu önemsizliklerden kurtulma şansı vardır. Zihnin neyle meşgul olması gerektiğini sorguladığınız sürece, kilise de inşa etse, dua da etse, tapınağa da gitse önemsiz şeylerle meşgul olacaktır. Zihnin kendisi önemsiz ve küçüktür; sadece önemsiz olduğunu söylemekle, onu önemsiz olmaktan kurtaramazsınız. Onu anlamanız gerekir, zihnin kendi aktivitelerinin farkında olması gerekir ve bu farkında olma sürecinde, bilinçli ya da bilinç-

dışı kurduğu önemsizliklerin fark ettiğinde zihin sessiz hale gelir. Bu sessizlikte yaratıcı bir durum vardır ve değişimi getiren de budur.

35. ZİHNİN DİNGİNLİĞİ ÜZERİNE

SORU: Niye zihnin dinginliği hakkında konuşuyorsunuz ve dinginlik nedir?

KRISHNAMURTI: Eğer herhangi bir şeyi anlamak istiyorsak zihnin dingin olması gerekmez mi? Eğer bir sorunumuz varsa, bunu dert ederiz değil mi? Onu irdeler, analiz eder, anlama umuduyla parçalara böleriz. Peki, çaba, analiz, karşılaştırma, herhangi bir zihinsel mücadele yoluyla anlar mıyız? Elbette ki anlama, ancak zihin sessizken olur. Açlık, savaş ya da herhangi bir insani sorunla ne kadar fazla mücadele edersek, ne kadar çok çatışırsak onu o kadar iyi anlayacağımız söylenir. Peki, bu doğru mu? Savaşlar yüzyıllardır sürüyor, iç dünyada ya da dış dünyada bireyler, toplumlar arasındaki çatışma varlığını sürdürüyor. Bu savaşı, bu çatışmayı, daha fazla çatışmayla, daha fazla mücadeleyle, kurnazca bir çabayla çözebilir miyiz? Yoksa meseleyi doğrudan önümüze alıp gerçekle yüzleştiğimizde mi anlarız? Gerçekle ancak zihinle gerçek arasında bir çatışma olmadığında yüzleşebiliriz, öyleyse anlamamız için zihnin sessiz olması önemli değil midir?

Şimdi, "Zihin nasıl dingin hale getirilebilir?" diye soracaksınız. Hemen vereceğiniz karşılık budur, değil mi? "Zihnim çatışma halinde, onu nasıl sessiz hale getirebilirim?" diyorsunuz. Herhangi bir sistem zihni sessizleştirebilir mi? Bir formül, bir disiplin zihni sessizleştirebilir mi? Yapabilir; ama zihin sessizleştirildiğinde gerçekleşen sessizlik midir, dinginlik midir? Yoksa zihin sadece bir fikrin, bir formülün, bir cümle-

nin içine mi kapatılmıştır? Böyle bir zihin, ölü bir zihindir, değil mi? Bu yüzden ruhani –sözde ruhani– olmaya çalışan pek çok insan ölüdür; çünkü zihinlerini sessiz olması için eğittiler; sessiz olmak için kendilerini bir formülün içine kapattılar. Açıktır ki böyle bir zihin sessiz olamaz; sadece bastırılmıştır, baskı altında tutulmuştur.

Zihin anlamanın ancak sessizlik olduğunda mümkün olabileceği gerçeğini gördüğünde sessiz olur. Seni anlamak istiyorsam sessiz olmalıyım, sana karşı bir tepki vermemeliyim, önyargılı olmamalıyım, vardığım bütün sonuçları, deneyimlerimi bir kenara bırakmalıyım ve seninle yüz yüze gelmeliyim. Ancak zihin şartlandırmalardan kurtulduğunda anlayabilirim. Bu gerçeği gördüğümde zihin sessizleşir ve o zaman "zihni nasıl sessizleştireceğim" sorunu ortadan kalkar. Ancak gerçek, zihni düşünce oluşturmaktan kurtarabilir; gerçeği görebilmek için zihin çatışma içinde olduğu sürece anlayışın söz konusu olamayacağının farkına varmalıdır. Zihnin sessizliği, dinginliği irade gücüyle, arzudan kaynaklanan eylemle yaratılabilecek bir şey değildir; yaratılırsa, o zihin kendini kapatmış, izole etmiş, ölü bir zihindir ve bu yüzden de adapte olamaz, esnek ya da hızlı olamaz. Böyle bir zihin yaratıcı değildir.

O zaman mesele, zihni nasıl dingin hale getireceğimiz değil, her sorunla ilgili gerçeği, bize kendini sunar sunmaz görmektir. Rüzgâr durduğunda gölün sularının durulması gibi. Zihnimiz çatışma halinde çünkü sorunlarımız var; ve sorunlardan kaçmak için zihni dinginleştiriyoruz. Bu sorunları yansıtan zihindir ve zihinden bağımsız bir sorun söz konusu değildir; ve zihin duyarlı olmaya, herhangi bir biçimde dinginlik yaratmaya çalıştığı sürece asla dingin olamaz. Zihin ancak dingin olduğunda anlayabileceğini fark ettiğinde – işte o zaman çok sessiz olur. Bu sessizlik empoze edilmemiştir, disipline edilmemiştir, bu sessizlik çatışma halindeki bir zihin tarafından anlaşılamaz.

Zihinsel sessizliği arayan pek çok kişi aktif yaşamdan köy yaşamına, manastır yaşamına, dağ yaşamına geçer veya kendilerini fikirlere adar, kendilerini ya bir inancın içine kapatır ya da kendilerine sıkıntı veren insanlardan kaçarlar. Böyle bir tecrit hali, zihnin dinginleşmesi değildir. Zihni bir fikrin içine kapatmak veya hayatı karmaşık hale getiren insanlardan kaçınmak zihne dinginlik getirmez. Dinginlik ancak zihin biriktirme yoluyla kendini tecrit etmediği, ilişki sürecini tam olarak anladığı zaman gelir. Biriktirme zihni eskitir; ancak zihin yeni olduğunda, taze olduğunda, biriktirmediğinde – ancak o zaman zihnin dingin olması mümkün olabilir. Böyle bir zihin ölü değildir, en aktif halindedir. Dingin bir zihin en aktif zihindir ama eğer bunu tecrübe eder, daha derine inerseniz göreceksiniz ki dinginliğin içinde düşüncenin yansıması yoktur. Düşünce, bütün seviyelerinde, açıktır ki hafızanın bir tepkisidir ve düşünce asla yaratıcı olamaz. Yaratıcılığı ifade edebilir ama düşüncenin kendisi asla yaratıcı olamaz. Sessizlik olduğunda, sonuç olmayan bir dinginlik olduğunda, bu sessizliğin içinde çatışma halindeki bir zihnin asla bilemeyeceği sıradışı bir aktivite, sıradışı bir eylem olduğunu görürüz. Bu dinginliğin içind, biçimlendirme yoktur, fikir yoktur, hafıza yoktur; bu dinginlik, "ben"in tüm süreci tamamen anlaşıldığında tecrübe edilebilecek bir yaratıcılık halidir. Yoksa, dinginliğin bir anlamı olmaz. Ancak bir sonuç olmayan bu dinginlikte, zamanın ötesinde olan ebediyet keşfedilir.

36. HAYATIN ANLAMI ÜZERİNE

SORU: Yaşıyoruz ama niye yaşadığımızı bilmiyoruz. Çoğumuza, yaşamın bir anlamı yokmuş gibi görünüyor. Bize hayatımızın anlamını ve amacını söyleyebilir misiniz?

KRISHNAMURTI: Şimdi, bu soruyu neden soruyorsunuz? Niye benden hayatın anlamını ve amacını söylememi istiyorsunuz? Yaşamdan kastımız ne? Yaşamın bir anlamı, bir amacı var mıdır? Yaşamın kendisi kendi başına onun anlamı ve amacı değil midir? Niye daha fazlasını istiyoruz? Çünkü hayatımız bizi hiç tatmin etmiyor, durmadan aynı şeyleri yaptığımız için hayatlarımız çok boş, zevksiz ve monoton; ve biz daha fazlasını, yaptığımızın ötesinde bir şey istiyoruz. Hayatlarımız çok boş, çok sönük, çok anlamsız, çok sıkıcı, tahammül edilemez derecede aptalca olduğu için hayatın daha dolu bir anlamı olmalı deriz; ve siz bu soruyu bu yüzden soruyorsunuz. Elbette ki zengin bir yaşam süren, şeyleri olduğu gibi gören, sahip olduklarından memnun olan, kafası karışık olmayan biri son derece nettir bu yüzden de hayatın anlamının ne olduğunu sormaz. Onun için yaşamın kendisi başlangıç ve bitiştir. Bizim zorluğumuz şu; hayatımız boş olduğu için bir amaç bulmak ve onun için çabalamak istiyoruz. Böyle bir amaca sahip olmak gerçekliği olmayan bir anlayıştır; aptal, sıkıcı bir zihin boş bir yürekle hayatın amacının peşinden koşarsa bu amaç da boş olacaktır. Bu nedenle amacımız hayatımızı zenginleştirmek olmalıdır; parayla ya da başka şeylerle değil, içsel olarak zenginleştirmek – bu da gizemli bir

şey değildir. Hayatın amacı mutlu olmaktır, Tanrıyı bulmaktır derseniz Tanrıyı bulma arzusu hayattan kaçıştır ve Tanrınız bilinen bir şeydir. Ancak bildiğiniz şeye doğru gidebilirsiniz; Tanrı dediğiniz şeye giden bir merdiven inşa edebiliyorsanız, elbette ki o şey Tanrı değildir. Gerçek ancak yaşayarak anlaşılabilir, kaçarak değil. Hayatın amacını arıyorsanız kaçıyorsunuz ve hayatın ne olduğunu anlamıyorsunuz demektir. Hayat ilişkidir, ilişkideki eylemdir; ilişkiyi anlamadığım zaman veya ilişki karmaşıklaştığında daha dolu bir anlam ararım. Hayatlarımız neden bu kadar boş? Neden bu kadar yalnızız, ümitsiziz? Çünkü asla kendimize bakmıyoruz ve kendimizi anlamıyoruz. Bu hayatın bildiğimiz tek şey olduğunu, bu yüzden de tamamen, adamakıllı anlaşılması gerektiğini kendimize itiraf etmiyoruz. Kendimizden kaçmayı tercih ediyoruz; hayatın amacını ilişkiden uzakta aramamızın nedeni de bu. Eylemi, yani insanlarla, mülkiyetle, inançlarla ve fikirlerle olan ilişkimizi anlamaya başlarsak ilişkinin kendi ödülünü beraberinde getirdiğini keşfedeceğiz. Aramanız gerekmiyor. Bu, sevgiyi aramak gibidir. Sevgiyi arayarak bulabilir misiniz? Sevgi çabayla bulunamaz. Sevgiyi ancak ilişkide bulabilirsiniz, ilişki dışında bulamazsınız. Hayatın amacını arama nedenimiz sevgimizin olmayışıdır. Kendisi ebediyet olan sevgi varsa Tanrı arayışı olmaz çünkü sevgi Tanrıdır.

Hayatlarımız zihinlerimiz teknik detaylar ve batıl söylencelerle dolu olduğu için bu kadar boş ve bu yüzden kendimizin ötesinde bir amaç arıyoruz. Hayatın amacını bulmak için kendimizin kapısından geçmeliyiz; şeylerle oldukları gibi yüzleşmekten bilinçli ya da bilinçdışı olarak kaçınıyoruz, bu yüzden de Tanrının bize varolanın ötesinde bir kapıyı açmasını istiyoruz. Hayatın amacının ne olduğunu ancak sevmeyen biri sorar. Sevgi ancak eylemde, yani ilişkide bulunabilir.

37. ZİHNİN KARIŞIKLIĞI ÜZERİNE

SORU: Bütün konuşmalarınızı dinledim ve bütün kitaplarınızı okudum. Size bütün içtenliğimle soruyorum, dediğiniz gibi, bütün düşüncelerin durması, bütün bilgilerin bastırılması, hafızanın unutulması gerekiyorsa hayatımın amacı ne olacak? Sözünü ettiğiniz varolma durumunu içinde yaşadığımız dünyayla nasıl ilişkilendiriyorsunuz? Böyle bir varolma durumunun bizim mutsuz ve acı dolu yaşamlarımızla nasıl bir ilişkisi var?

KRISHNAMURTI: Ancak tüm bilgi ve bu bilginin farkında olan, ortadan kalktığında varolabilen bu durumun ne olduğunu bilmek istiyoruz; bu durumun günlük aktivitelerimizle, günlük uğraşlarımızla nasıl bir ilişkisi olduğunu bilmek istiyoruz. Hayatımızın şu anda nasıl olduğunu biliyoruz – mutsuz, acı ve korku dolu; kalıcı olan hiçbir şey yok; bunu çok iyi biliyoruz. Bu ya da başka bir durumun bununla nasıl bir ilişkisi olduğunu; ve bilgiyi bir kenara koyarsak, anılarımızdan kurtulursak vb. varolmanın amacının ne olacağını merak ediyoruz.

Şu anki haliyle varolmanın amacı nedir? – Teorik olarak değil, gerçekte. Günlük yaşamımızın amacı nedir? Sadece hayatta kalmaktır, değil mi? Bütün ıstırabıyla, bütün kederiyle ve karışıklığıyla, savaşlarıyla, yıkımıyla, bunun gibi şeyleriyle. Teoriler icat edebiliriz; "Bu olmamalı; başka bir şey olmalı" diyebiliriz. Ama bunların hepsi teoridir, gerçek değildir. Bildiğimiz tek şey karışıklık, acı, çile ve sonsuz husumettir. Aynı zamanda, eğer biraz olsun farkındaysak, bunların nasıl

meydana geldiğini de biliyoruz. Hayatın amacı, anbean, her gün, bireysel ve kolektif olarak birbirimizi yok etmek, birbirimizi istismar etmektir. Yalnızlık ve ıstırap içinde eğlenceler, Tanrılar, bilgi, inanç, tanımlama aracılığıyla başkalarını kullanmaya, kendimizden kaçmaya çalışıyoruz. Şimdi yaşadığımız şekliyle, bilinçli ya da bilinçdışı olarak, amacımız budur. Bunun ötesinde daha derin, daha büyük, karışıklığın, elde etmenin olmadığı bir amaç var mıdır? Bu çaba gerektirmeyen halin günlük yaşantımızla bir ilişkisi var mıdır?

Hayatlarımızla hiçbir ilgisi yoktur. Nasıl olabilir ki? Eğer zihnim karışıksa, acı doluysa, yalnızsa kendisinden olmayan bir şeyle nasıl ilişkisi olabilir? Gerçek nasıl yanlışla, yanılsamayla ilişkili olabilir? Bunu kabul etmek istemiyoruz çünkü umudumuz, kafa karışıklığımız, bizimle ilişkili olduğunu, söylediğimiz daha büyük, daha asil bir şeye inanmamızı sağlıyor. Umutsuzluk içinde, onu bulursak umutsuzluğumuzun yok olacağını ümidiyle gerçeği arıyoruz.

Gördüğünüz gibi, karışmış, kederin hüküm sürdüğü, kendi boşluğunun, yalnızlığının farkında olan bir zihin kendi ötesinde ne olduğunu asla bulamaz. Zihnin ötesinde olan şey ancak karışıklığın, ıstırabın nedenleri yok olduğunda, anlaşıldığında ortaya çıkar. Söylediğim, konuştuğum her şey, kendimizi nasıl anlayacağımız konusundaydı, çünkü insan kendini tanımadan, öteki olmaz, öteki sadece bir yanılsamadır. Eğer kendimizi tümüyle, anbean anlarsak, kendi karışıklığımız sona erdiğinde öteki de varolur. O zaman bunu tecrübe etmenin bununla bir ilişkisi olacaktır. Ama bunun onunla hiçbir ilişkisi yoktur. Perdenin bu tarafında, karanlıkta olan biri nasıl ışığı, özgürlüğü yaşayabilir? Ama bir kere gerçeği deneyimlediğinizde bunu içinde yaşadığımız dünyayla ilişkilendirebilirsiniz.

Eğer sevginin ne olduğunu bilmiyorsak, sürekli çekişme, ıstırap, çatışma yaşıyorsak, bütün bunların hiçbiri olmayan ve bunlara benzemeyen sevgiyi nasıl tecrübe edebiliriz? Ama

bir kez bunu tecrübe ettikten sonra ilişkiyi bulma konusunda endişe etmemiz gerekmez. O zaman sevgi, zekâ işler. Ama bu durumu tecrübe edebilmek için tüm bilgiler, birikmiş anılar, özdeşleştiğimiz eylemler ortadan kalkmalıdır; o zaman zihin duyguları yansıtamaz. Bunu tecrübe ettiğimizde dünyada eylem olur.

Elbette ki varolmanın amacı budur: Zihnin ben merkezci eyleminin ötesine geçmek. Zihin tarafından ölçülemeyen bu durumu tecrübe etmiş olmak, içsel bir devrimi getirir. Sevgi varsa, sosyal sorun olmaz. Sevgi olduğunda hiçbir sorun olmaz. Nasıl seveceğimizi bilmediğimiz için sosyal sorunlarımız ve bu sorunlarla nasıl başa çıkacağımızı arayan felsefe sistemleri var. Ben bu sorunları ister solda, ister sağda, isterse ortada olsun, hiçbir sistemin çözemeyeceğini söylüyorum. Kafa karışıklığımız, ıstırabımız, kendi kendimizi yok edişimiz, bütün bu sorunlar ancak kendi kendimizin yansıması olmayan bu durum tecrübe edildiğinde çözülebilir.

38. DEĞİŞİM ÜZERİNE

SORU: Değişimle neyi kastediyorsunuz?

KRISHNAMURTI: Açıktır ki radikal bir devrim olmak zorundadır. Dünyada yaşanan kriz bunu gerektiriyor. Hayatlarımız bunu gerektiriyor. Günlük olaylarımız, uğraşlarımız, endişelerimiz bunu gerektiriyor. Sorunlarımız bunu gerektiriyor. Köklü, radikal bir devrim olmalıdır çünkü bizimle ilgili her şey çökmüştür. Bir düzen varmış gibi görünse de aslında yavaş bir parçalanma, yıkım var: yıkım dalgası sürekli olarak hayat dalgasını aşıyor.

Bu yüzden bir devrim olmalıdır; ama fikre dayalı bir devrim değil. Böyle bir devrim sadece fikrin devamı olur, radikal bir değişim değil. Fikre dayalı bir devrim, katliam, parçalanma, kaos getirir. Kaostan düzen yaratamazsınız; bilerek kaos yaratıp sonra da bu kaostan bir düzen oluşmasını umamazsınız. Karışıklıktan düzen yaratmanız için Tanrı tarafından seçilmiş kişiler falan değilsiniz. Düzen getirmek için daha fazla karışıklık yaratmayı dileyen insanların bu düşüncesi doğru bir düşünce değildir. Şu anda güce sahip oldukları için düzen yaratma yolunu bildiklerini sanıyorlar. Bu felaketin tümüne bakarsak – sürekli tekrarlayan savaşlar, insanlar arasında, sınıflar arasında hiç durmayan çatışmalar, bu korkunç ekonomik ve sosyal eşitsizlik, kapasite ve yeteneklerdeki eşitsizlik, olağanüstü mutlu, kaygısız olanlarla nefret, çatışma ve ıstırap içinde olanlar arasındaki uçurum– bütün bunlara bakarsak, mutlaka bir devrim olmalıdır, tam bir değişim olmalıdır, değil mi?

Bu değişim, bu radikal devrim, nihai bir şey midir yoksa anbean gerçekleşecek bir şey midir? Onun nihai bir şey olmasını istediğimizi biliyorum çünkü uzaktaki bir şeyi düşünmek daha kolay. Eninde sonunda değişeceğiz, eninde sonunda mutlu olacağız, eninde sonunda gerçeği bulacağız: bu arada devam edelim. Elbette geleceği düşünen bir zihin, içinde bulunduğu anda eylemde bulunamaz; bu yüzden böyle bir zihin değişim aramaz, değişimden kaçar. Değişimden kastımız ne?

Değişim gelecekte olamaz. Ancak şimdi, anbean olabilir. Öyleyse değişimden kastımız ne? Son derece basit: yanlışın yanlış olduğunu, doğrunun doğru olduğunu görmek. Yanlıştaki doğruyu görmek ve doğru olarak kabul edilen şeyin içindeki yanlışı görmek. Yanlışın yanlış olduğunu, doğrunun doğru olduğunu görmek değişimdir çünkü eğer bir şeyin gerçek olduğunu net bir biçimde görürseniz, o gerçek sizi özgür kılır. Bir şeyin yanlış olduğunu görürseniz, o yanlış ortadan kalkar. Ritüellerin anlamsız tekrarlardan başka bir şey olmadığını gördüğünüzde, bu gerçeği gördüğünüzde ve onu doğru bulmaktan vazgeçtiğinizde değişim olur, öyle değil mi? Çünkü bir esaret yok olmuştur. Çatışma, ıstırap, insanlar arasında bölünme yaratan sınıf ayrımının yanlış olduğunu gördüğünüzde, bu gerçeği gördüğünüzde, bu gerçek sizi özgür kılar. Bu gerçeğin algılanması değişimdir, değil mi? Etrafımız öyle çok yanlışla çevrili ki yanlışlığı anbean algılamak değişim getirir. Gerçek biriktirilen bir şey değildir. Anlıktır. Biriktirilen, üst üste yığılan hafızadır ve hafıza yoluyla asla gerçeği bulamazsınız. Hafıza zamanla ilgilidir; geçmiş, şimdi ve gelecek zaman. Devamlılık anlamına gelen zaman, ebedi olanı bulamaz; ebediyet süreklilik değildir. Süren şey ebedi değildir. Ebediyet ânın içindedir. Ebediyet şimdidedir. Şimdi ne geçmişin yansıması ne de geçmişin şimdi ve gelecek yoluyla devam etmesidir.

Gelecekteki bir değişimi arzulayan veya değişime nihai bir son olarak bakan bir zihin asla gerçeği bulamaz. Gerçek anbean yeniden keşfedilmesi gereken bir şeydir; biriktirme yoluyla keşif olamaz. Eskinin yükünü taşıyorsanız, yeniyi nasıl keşfedeceksiniz? Ancak bu yükten kurtulduğunuzda yeniyi keşfedebilirsiniz. Yeniyi, ebediyi şimdide, anbean keşfetmek için olağanüstü tetikte bir zihin gerekir; sonuç aramayan, bir şey olmaya çalışmayan bir zihin. Bir şey olmaya çalışan bir zihin asla tatmin duygusunun mutluluğunu bilemez; kendini beğenmişliğin, bir sonuç elde etmenin tatmininden değil, zihin varolanda neyin doğru neyin yanlış olduğunu gördüğünde gelen tatminden söz ediyorum. Bu gerçeği algılama anlıktır; ve bu algılama ânın söze dökülmesi yoluyla ertelenir.

Değişim bir son, bir sonuç değildir. Değişim bir sonuç değildir. Sonuç kalıntı, bir sebep, bir etki demektir. Nerede bir sebep varsa, orada sonuç da vardır vardır. Sebep değişim arzunuzun bir sonucudur. Değişme arzusu duyarsanız, hâlâ bir şey olmak istiyorsunuz demektir; bir şey olma arzusuyla varolanı anlayamayız. Gerçek anbean var olur ve devam eden mutluluk, mutluluk değildir. Mutluluk zamanı olmayan bir varolma durumudur. Bu zamanı olmayan durum ancak çok büyük bir memnuniyetsizlik olduğunda gelir; kaçabileceği bir kanal bulan bir memnuniyetsizlik değil, çıkış yeri olmayan, kaçışı olmayan, daha fazla tatmin aramayan bir memnuniyetsizlik. Ancak o zaman, bu büyük memnuniyetsizlik halinde gerçek varolabilir. Bu gerçek satın alınamaz, satılamaz, tekrar edilemez; kitaplarda yakalanamaz. Anbean, bir gülümsemede, gözyaşında, ölü bir yaprağın altında, serseri düşüncelerde, sevginin doygunluğunda bulunabilir.

Sevgi gerçekten farklı değildir. Sevgi düşünce sürecinin zaman gibi tamamen durduğu bir durumdur. Sevgi neredey-

se, orada değişim vardır. Sevgi olmadan, devrimin bir anlamı olmaz çünkü o zaman devrim sadece yıkım, çürüme ve daha da büyük ve gittikçe büyüyen bir sefalet olur. Sevginin olduğu yerde devrim olur çünkü sevgi anbean değişimdir.

13 yaşındayken "dünya öğretmeni" seçilen Krishnamurti, hayatını dünyayı dolaşarak, insanlarla, yaşama ve dünyaya dair konuşarak geçirdi. Kendisine mesihlik yakıştırılmış olmasına rağmen bunu hiçbir zaman kabul etmedi. Onun için, karşılaştığı herkes başlı başına bir "birey"di. Bu nedenle öğretmekten çok paylaşmayı ilke edindi. Yine de dünya üzerindeki milyonlarca kişi ondan çok şey öğrendi.

Devrim ancak şimdi mümkündür, gelecekte değil. Yenilenme bugündür, yarın değil. İşin zor yanı, çoğumuzun anlamaya niyetinin olmaması, çünkü anlarsak bunun hayatımızda bir devrime yol açacağından korkuyoruz ve karşı koyuyoruz. Zamanın önümüzdeki zorluktan kurtulmanın bir yolu olmadığını gören ve dolayısıyla yanlış olandan kurtulmuş bir insan, doğal olarak anlamaya niyetlidir; o yüzden de zihni kendiliğinden sessizdir, zorlama olmadan, çaba olmadan. Zihin dingin ve sakin olduğu, herhangi bir cevabı veya çözümü aramadığı, ne karşı koyduğu ne de kaçındığı zaman – ancak o zaman bir yenilenme olabilir. Çünkü o zaman zihin doğru olanı algılayabilir. İnsanı özgür kılan gerçektir, sizin özgür olma çabanız değil.

